5

Leempoel

DE INENTING DER KINDERPOKJES

in hare GROOTE VOORDEELEN aangewezen

Uit

eene VERGELYKINGE derzelven met die door den *Natuurlyken Weg* komen;

Uit

't GEZAG der SCHRYVEREN, die VOOR en TEGEN de *Inenting* zich opentlyk hebben uitgelaten;

Uit

de WEDERLEGGINGEN van alle de voornaamfte *Tegenwerpingen* en *Zwarigheden*, die ooit tegen dezelve zyn ingebragt;

Eindelyk geftaafd door

EIGEN ONDERVINDINGEN.

Uitgegeven door

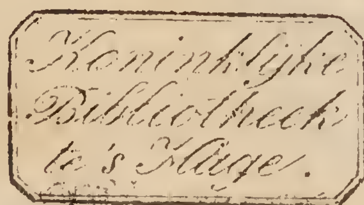
Een *GENEES-* en *HEELKUNDIG GEZELSCHAP* te *ROTTERDAM*.



TE ROTTERDAM,

By REINIER ARRENBERG,

M D C C L V I I.





TERRASSON. La Philoſophie applicable a tous les objets de l'eſprit et de la raiſon. Introduct. pag. 27. 28.

Un des effets les plus honteux et les plus pernicieux du manque de Philoſophie, eſt de s'oppoſer à tous les eſſais, et à tous les efforts, que d'autres font pour donner aux Sciences et aux arts quelque richeſſe, qu'ils n'avoient pas encore ; mais on a beau faire, a la fin: *ces Sciences et ces arts ſe perfectionnent par le ſecours de ceux, qui favoriſent les nouvelles découvertes, et aux depens de ceux, qui s'y oppoſent.*

Dat is:

Eén der ſchandelykſte en ſchadelykſte uitwerkſelen van het gebrek aan Wysbegeerte, is zich aan te kanten tegen alle proeven en pogingen, welken anderen doen, om de Konſten en Wetenſchappen te verryken met iets, 't welk zy nog niet hadden; *maar men doe wat men wil:* deze Konſten en Wetenſchappen volmaken zich eindelyk door de hulp van zulken, die de nieuwe ontdekkingen begunſtigen, en ten koſten der genen, die 'er zich tegen verzetten.



AAN

DEN WEL-EDELEN GEBOREN
HEERE

Mr. HUGO CORNETS DE GROOT,

RAAD IN DE VROEDSCHAP, EN REGERENDEN BURGERMEESTER DER STAD ROTTERDAM;

WEGENS HUNNE EDELE GROOT MOGENDE, DE HEEREN STATEN VAN HOLLAND EN WEST-VRIESLAND; COMMISSARIS VAN 'S LANDS POSTERYEN;

BEWINDHEBBER DER GEOCTROYEERDE OOST-INDISCHE MAATSCHAPPYE TER KAMER ROTTERDAM; ENZ. ENZ. ENZ.

WEL EDELE GEBOREN HEER!



Het is niet in de hoedanigheit van regerenden Burgermeester dezer aanzienlyke Stad, dat wy de vryheit nemen, om deze Verzameling

over de *Inenting* van de Kinderpokjes aan U Wel Ed. Geb. op te dragen; wy zyn overtuigd, dat Uwe Wel Ed. Geb. zedigheit niet toelaat, zich in 't byzonder in die *qualiteit* eene Opdragt toe te eigenen, die aan dat ganſch aanzienlyk Lighaam zoude behooren te worden gedaan, indien wettige redenen zulks niet onmogelyk maakten.

Wy meenden eenig regt te hebben, en vertrouwden, dat U Wel Ed. Geb. 't ons niet kwalyk duiden zoude, wanneer wy Uw Wel Ed. Geb. Naam aan 't hoofd van dit Werkje ſtelden.

Aan wien tog zouden wy zulks billyker hebben mogen doen?

't Is U Wel Ed. Geb. geweeſt, die, toen de *Inenting* in deze Stad nog genen voortgang ſcheen te hebben, na een ryp overleg, en alles onderzogt en gelezen te hebben,

wat

wat ter *materie* van de Kinderpokjes door *Inenting* mede te deelen geschreven was, die genen uwer geliefde Kinderen, welken de Pokjes nog niet door de *Natuur* gehadt hadden, op hun eigen *instantelyk* verzoek toeliet dezelven door *Inenting* te ontfangen; gelyk dan ook Hare Wel Ed. Geb. met de grootste *cordaatheit* en vertrouwen zulks onder de eersten in deze Stad ondergaan hebben, en wel met eenen allergewenschten uitslag.

Wat moest zo een uitmuntend voorbeeld niet door anderen straks gevolgd worden?

In de vroegste beginselen der *Inentinge* in 't naburig Ryk van ENGELAND zag men de KONINGLYKE FAMILIE onder de eersten, waar aan de *Inenting* verrigt werd. Wat strekte dat groot voorbeeld niet eene menigte ten nutte en ter navolginge? Wat heeft niet het geheele Ryk

eene eeuwige verpligting aan dat Koninglyk Huis, 't geen hier door zo vele duizenden van Onderdanen reeds behouden heeft?

Van GENEVE wordt met grooten roem getuigd, dat en Overheden en Kerkelyken dier Stad, gelykelyk yverende voor 't welzyn van 't algemeen, en overtuigd, dat men dit bevorderde met het invoeren der handelwyze van 't *Inenten*, de *Inenting* als om ſtryd hebben aangemoedigd door hun voorbeeld, door hunne edelmoedigheit, en door de wyze maatregels, die zy met dien toeleg genomen hebben. (1)

De *Heeren* GALLATIN en CALANDRINI, *Raadsheeren van Staat*, lieten de eerſte proeven doen aan hunne eenigſte Kinderen. Van dien tyd af ging de *Inenting* op deze voorbeelden met een gewenſcht gevolg voort.

In dit ons Vaderland zyn ook de eer-

(1) CHAIS. bladz. 645.

eerſten en aanzienlykſten van den Lande voorgegaan.

Desgelyks is U Wel Ed. Geb. één der eerſten in deze aanzienlyke Stad geweeſt.

Wy twyffelen geenzins, en wy hebben 'er reeds de proeven van, of dit voorbeeld zal meer en meer 't heilzaam werk der *Inentinge* in deze Stad doen toenemen, en de *praktyk* 'er van algemeener maken.

Derhalven hebben wy niet alleen daar voor by deze Opdragt onze openbare dankerkentenis aan U Wel Ed. Geb. willen betuigen, en de verpligting, die yder welmeenende hierom aan U Wel Ed Geb. verſchuldigd is, te kennen geven; maar wy nemen teffens de vryheit dit gezegend middel verder aan Uwe Wel Ed. Geb. gunſte en beſcherminge aan te bevelen, in verwagtinge, dat U Wel Ed. Geb. zeer gaerne alle hulp en voordeel in deze zaak ten algemeenen nutte zult willen toebrengen.

Wy hebben de Eer met alle ootmoedigheit ons te noemen,

WEL EDELE GEBOREN HEER!

Uwe WEL ED. GEB. Ootmoedigste Dienaars,

J. F. VAN LEEMPOEL, Med. Doctor.

P. VINK, Med. Doctor; Anat. & Chir. Lector.

J. C. DE BRUAS, Med. Doctor.

S. DE MONCHY, Med. Doctor.

J. STOOK, Med. Doctor.

J. HOOG, Med. Doctor.

R. LANGGUTH, Chirurgyn.

M. SCHOUTEN, Chirurgyn.

VOOR-



VOORREDEN.

Na dat wy al voor langen tyd ten volle overtuigd waren van de groote voordeelen der Inentinge, *en dezelve in onze* praktyk *getragt hadden in te voeren, dog door de vooroordeelen der meeste menschen tegen dezelve hier in belet waren geworden, is ondertusschen deze nuttige zaak in eene vriendelyke byeenkomst, welke wy sedert het begin van 't jaar* 1755 *op eenen gezetten dag hebben gehadt, niet alleen dikwils het onderwerp van onze gesprekken gebleven, maar ook hebben wy ons van tyd tot tyd voorzien, zo veel wy konden, van allen Schryveren, die over*

 deze

deze ſtof gehandeld hebben, en verder door Briefwiſſelingen met verſcheiden lieden in andere Steden en Landen, zo ten opzigte van de handelwyze, als den voortgang derzelve, een nauwkeurig onderzoek 'er op gedaan.

Hier door meer en meer beveſtigd in het denkbeeld van de zeer groote nuttigheit van die operatie, *overdagten wy twee middelen, om het vooroordeel te overwinnen, en op eene doorſlaande wyze de zelve, ware, 't mogelyk, te doen zegenpralen.*

't Voornaamſte was onzen eigen Kinderen, die de Pokjes door de Natuur *nog niet gehadt hadden, dezelven door* Inenting *mede te deelen; dit hebben wy gedaan met eenen allergewenſchten uitſlag, waar van wy rekenſchap geven in de* Nareden *van dit Werk.*

Het ander middel begrepen wy reeds voor eenen geruimen tyd beſt te zyn, alle de voordeelen der Inentinge, *gelyk wy die in zo velen Schryveren, als wy in verſcheiden Talen zyn magtig* ge-

geworden, bevat vonden, te ſamen te vergaderen, om dezelven tegen over de gevolgen der Natuurlyke *Pokjes te* ſtellen, *en uit deze* vergelykinge *niet alleen, maar ook uit het* gezag *der* Schryveren voor *en* tegen *deze handelwyze en uit de verſcheide* Beantwoordingen *op de* Tegenwerpingen, *die wy van allen kanten hebben opgezogt, de Lezers te laten oordeelen, welke weg en verkiezing de beſte zy.*

Dit oordeelden wy des te noodzakelyker, om dat in de dagelykſche geſprekken, die wy over dit ſtuk hielden, niet alleen onder 't gemeen, maar zelf met zulken, wier waar belang 't was dit gewigtig ſtuk beter te onderzoeken, wy ondervonden, dat men zelden de moeite genomen hadde, van 't geen 'er reeds in onze Tale (wy laten ſtaan in anderen) over uitgegeven was, te lezen, en men dus uit onkunde veelmalen; (of mogelyk uit nog ſlegter inzigten) de Inenting *tegenſprak.*

Wy

Wy ſtelden dan op een kort begrip, en verzamelden daar in alles, wat ooit met grond en ontegenzeglyke proeven ten voordeele der Inentinge *bewezen is, en zulks dagten wy door zyne kortheit met eenen opſlag onder yders oog te konnen brengen; edog onder 't vergaderen van alle die proeven ontmoetten ons zo vele wetenswaardige zaken, die wy dagten onmogelyk voorby te konnen gaan, dat ons kort beſtek, ('t geen wy in den beginne gemeend hadden maar weinige bladzyden te zullen beſlaan,) geſtadig veranderd en vergroot wierd, tot dat wy eindelyk ons vorig begrip genoodzaakt werden geheel te verlaten, waar door dit Werk tot zo eene grootte, als 't nu heeft, is uitgedyd; maar waar in wy nogtans ons verbeelden vervat te hebben alles, wat 't kern en pit is van zo velen en verſcheiden Schryveren, als 'er tot nog toe over de* Inenting *geſchreven hebben.*

Sedert dit Werk afgedrukt is geweeſt,

weest, hebben wy nog in de Nouvelle Bibliotheque Germanique, Juillet, Aout & Septembre 1756. pag. 233. *'t navolgende gelezen, 't geen wy goedgevonden hebben hier in te lassen.*

De *Inenting* blyft by aanhoudendheit van een allergelukkigst *succes* te zyn in KOPPENHAGE en de Provintiën van DENEMARKEN.

't Is reeds eenigen tyd geleden, dat 50 Kinderen te DRONSHEIM in NOORWEGEN zyn *ingeënt*, zonder dat 'er één eenig in gevaar is geweest; in JUTLAND en HOLSTEIN is dit middel niet minder gelukkig bevonden.

De Koning, altoos bedagt voor 't welzyn en leven zyner Onderdanen, heeft de *Inenting* niet alleen goedgekeurd, maar ook gewild, dat de armen en behoeftigen zo wel, als de ryken, van deze weldaad der Godlyke Voorzienigheit het nut zouden trekken, waar toe zyne Majesteit een huis heeft doen oprigten,

al-

alwaar dezelven op koſten des Konings worden *ingeënt*.

De Geneesheer, die over 't gemelde Huis geſteld is, heeft met goedkeuringe van 't *Collegium Medicum* zulks den behoeftigen in 't openbaar laten bekend maken, en noodigen om van deze mildadigheit des Konings gebruik te maken.

Veertien Perſonen zyn reeds in 't zelve met een allergelukkigſt gevolg *ingeënt*; dit ſchreef men den 20 July. Vyftien of zeſtien anderen hebben in de Stad 't zelve geluk gehadt.

Indien dit middel eerder was ingevoerd, en algemeen aangenomen geworden, had men in 't laatſtvoorleden jaar alleen te KOPPENHAGE geen 1117 Inwoners door de wreede Kinderziekte zien ſneuvelen.

Daarenboven is ons uit byzonderen Brieven, onlangs van de KAAP DE GOEDE HOOP *ontfangen, medegedeeld de geweldige vernieling, welke de Kinderziekte aldaar in 't jaar*

1755

1755 *heeft gemaakt, wordende het getal der gestorven* (*volgens eenen Brief* (1) *van den Gouverneur aan de Bewindhebbers van de E. O. Indische Compagnie*) *begroot op omtrent* 1000 *Personen van Europische afkomst, en ruim zo vele Slaven.*

Men heeft ons daarvan nog deze yßelyke omstandigheit gemeld, dat namentlyk de besmetting aldaar zo groot was, dat men geen geld van elkanderen dorst aanraken; waarom'er bakken met water buiten aan de deuren waren gesteld, waarin men het zelve wierp en, wanneer het daar eenigen tyd in gelegen had, kwam'er een Slaaf, welke reeds de Kinderziekte gehadt had, het zelve schoon afwasschen, en gaf het als dan over.

Alle de voordeelen der Inentinge *dus in verscheiden Ryken van tyd tot tyd grooter en grooter geworden, uit eene menigte Schryveren getrokken*

(1) TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 68. 69.

ken en medegedeeld hebbende, geven wy daar door gelegenheit aan velen, die 't of aan lust of tyd ontbreekt, om alle die Schryvers afzonderlyk te lezen, dat zy hier alles by elkanderen konnen vinden.

Zyn 'er zaken aangehaald, waar van men omstandiger wil berigt zyn, wy teekenen over al de Schryvers, en de plaatsen aan, waar uit wy zulks getrokken hebben.

Wy hebben 't uitgetrokken uit die Schryveren, om zo veel getrouwer in ons verhaal te zyn, byna woordelyk, ja zelf doorgaans met hunne byzondere spellingen, op de meeste plaatsen gesteld; 't geen dan ook de reden is, dat de Lezers misschien hier en daar den styl insgelyks eenigzins verschillenden zullen vinden.

Hoe zeer wy alle herhalingen haten en getragt hebben te vermyden, hebben wy nogtans niet voorby konnen zyn, zulks eene enkele reize te moeten doen; wy hebben ook wel eens sommige tegen-

tegenwerpingen, die mogelyk onder één hoofd zouden hebben konnen gebragt worden, afzonderlyk voorgesteld, dog 't een en ander zal ligt verschooning vinden, als wy zeggen, dat wy voor allerlei soort van menschen deze Verzameling hebben ingerigt, en alle kragt tot overtuiging willen aanwenden.

Welke laatste reden ons ook nog al verder heeft doen uitweiden, als wy ligt anders zouden gedaan hebben.

Na dat wy alles, wat ter zake dienen konde, uit de beste Schryveren hadden by een vergaderd, hebben wy besloten met onze eigen ondervindingen, en doen zien, dat al 't vorige met onze eigen proeven volkomen overeenstemde en beantwoord wierd; ja wy durven op ons gemoed en woord van eere verzekeren, dat wy de Inenting *in alle onze Lyderen nog voordeeliger gezien hebben, als wy ons uit die Schryveren zelven een denkbeeld 'er van gemaakt hadden.*

Alles dus ten goede van de Inentinge *samenloopende, durven wy ons zonder eenigen schyn van verwaandheit, waar van wy eenen volkomen afkeer hebben, vleijen, dat, indien ons samenstel door onzydigen met behoorlyke oplettendheit gelezen wordt, niemand meer 't voordeel der* Inentinge *zal tegenspreken, maar even als thans in* Engeland *yder om 't eerst dit heilzaam middel, van God ons zo gunstig geschonken, tragten werkstellig te maken.*

Ja zelf wy durven ons zo verre uitlaten, dat wy vastelyk gelooven, 'er geene brave Ouders door den tyd meer zullen gevonden worden, die, de Inenting *met behoorlyken ernst en overleg overwogen hebbende, dezelve niet aan hunne Kinderen zullen laten in 't werk stellen.*

Niemand moet deze uitdrukking al te hard aanmerken. Is 't harder of min geoorlofd, eene operatie, *die thans byna onfeilbaar is, met allen ernst en uit*

uit eene volle overtuiginge des gemoeds aan te raden, dan te willen toelaten; dat men op de alleronredelykste wyze Ouders styve, wanneer zy hunne Kinders, zonder voorbereidinge, zonder behoorlyk agt te geven, of zy gunstige voorwerpen zyn voor de besmettinge, in tyden van besmettinge met besmetten doen omgaan, in die verwagtinge, ja somwylen hope van mede door de Kinderziekte te zullen worden aangetast? En wie weet niet, dat zulks dagelyks geschied? Is dit anders dan de Pokjes inteënten?

Zodanig eene handelwyze in onbereide Lighamen noeme men dan liever, en met regt, eene hardigheit en ongeoorlofde daad.

Hoe voordeelig de Inenting *zy, en hoe ligt men dezelve ook stelle, wy hopen nogtans niet, dat men tot een ander en tegengesteld uiterste vervallen zal, en dezelve al te ligtveerdig zien ondernemen; 'er behoort*

zekerlyk meer zorg en oplettendheit toe, dan velen misschien meenen, gelyk wy overal in 't Werk zelve, en byzonderlyk in de Nareden klaar hebben aangetoond.

't Groot succes *der* Inentinge *hebben wy aldaar bewezen, voornamentlyk af te hangen van de keuze der Lighamen, die men daar toe bekwaam agt en van de gepaste voorbereidinge derzelven; tot zulk een onderzoek behoort dan kennis en oordeel.*

Derhalven moest dit Werk niet worden toevertrouwd dan den zulken, die daar toe uit hoofde van hunne kennisse en verkregen openbaar gezag tot 't oeffenen der Genees- en Heelkunst gewettigd waren, wilde men deze operatie *niet zien vervallen in handen van onkundige, roekelooze en* ongequalificeerde *Menschen, zo als in* ENGELAND *gebeurd is, en daar door den eenen of anderen Lyder eens eenen ongelukkigen uitslag doen heb-*

hebben, gelyk aldaar mede geschiedde, waar door dit groot en onwaardeerbaar middel in kleinagtinge zou konnen geraken, en in zyne opkomst gesmoord worden; tegen welk misbruik te wenschen ware, dat door openbaar gezag gewaakt wierde.

Wy voegen hier by eene allerernstigste opwekking aan alle onze Kunstgenoten, van eens eindelyk hunnen aandagt op dat gewigtig stuk te wenden, dit Werk met onzydigheit te lezen, en, indien zy nog eenige zwarigheden mogten overgehouden hebben, die onbeantwoord gebleven waren, en by hen van dat aanbelang gevonden wierden om de Inenting *te blyven afkeuren, dezelven aan 't algemeen bekend te maken. Wy vorderen zulks van hun, als hunnen* indispensabelen *pligt. Wy zullen die zwarigheden ook met alle onzydigheit overwegen, en zyn zy in staat ons te overtuigen, wy zullen 't opentlyk erkennen, en eenen yder de* Inen-

 ting,

ting, *die wy thans voorspreken, en uit overtuiginge van ons gemoed moeten, zo veel in ons is, voortzetten, afraden.*

Zo verre hopen wy, dat de drift en blinde yver de menschen niet langer vervoeren zal, dat zy, zonder eenige reden te willen hooren, of de moeite te nemen van 't geen 'er over geschreven is te lezen, met onbezuisdheit en ydel geschreeuw de Inenting *zullen blyven veragten en veroordeelen, onder de alleronbezonnenste uitdrukkingen:* wy willen 'er niet van hooren, nog lezen; wy willen niet onderzoeken, nog overtuigd zyn, *enz. enz.*

Voor zulke menschen weten wy geen Geneesmiddel; wy veragten hen minder, dan wy hen beklagen, en wy wenschen van harte, dat eene droevige en ongelukkige ondervinding van die verderffelyke ziekte in hun zelven, of in die hun dierbaar zyn, niet het middel moge wezen, waar door zy in hun

hun vooroordeel gestuit, en tot meerder liefde voor de reden, die ons boven de stomme beesten verheven doet zyn, gebragt worden.

Zyn 'er zulken eindelyk, die, alles veragtende, wat van anderen koomt, ook zonder onderzoek dit ons Werk zullen laken, of reeds gelaakt hebben, eer 't zelve het licht zag, wy laten de zodanigen aan hunnen onredelyken en lagen geest over, zonder hun 't genoegen te geven van 'er ons in 't minste over te belgen, of verstoord te zyn.

De Drukfeilen, die 'er tegen wil en dank der Schryveren en Drukker zyn ingeslopen, verwagten wy, dat de gunstige Lezer zelve zal verbeteren en verschoonen.

Alleenlyk zyn ons deze grove fouten voorgekomen, die hier ter plaatse noodig waren verbeterd te worden, als in de Lysten op bladz. 56 *moet men lezen, dat in* 1722 *te* HALLIFAX

LIFAX 276 *Perſonen de Pokjes door den* Natuurlyken weg *gehadt hebben.*

Op bladz. 78 *moet het getal der* ingeënten *in* AMSTERDAM *van negen tot dertig vermeerderd worden, gelyk 'er reeds in 't voorleden jaar zo velen, zonder dat 'er één mislukt is, waren* ingeënt *geweeſt, waar door dan by 't getal der* Ingeënten *in de* VEREENIGDE NEDERLANDEN 21 *op bladz.* 82, *en in de korte herhalinge op bladz.* 108. *moet bygedaan worden, en waar by gevoegd nog* 10 *in deze Stad, en* 8 *in* 'S HAGE (*zo veel wy weten*) *die zich in dit Naſaizoen hebben laten* inenten, *het zelve te ſamen althans is* 128.

Op bladz. 104 *moet de aanteekening* 208 *veranderd worden in* 209, *en* 209 *in* 208.

KOR-

KORTE INHOUD.



VERGELYKING DER KINDERPOKJES.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
I. Onzekerheit van de plaats, tyd, en hulp van den gewonen Doctor. bladz. 1	I. Vrye verkiezing van plaats, tyd en Doctor. bladz. 1
II. —— der kenteekenen van de Pokjes. 2	II. Zekerheit der kenteekenen. 2
III. —— van Levenstyd. 3	III. Verkiezing van Levenstyd. 3
IV. —— van 't Saizoen. 4	IV. —— van Saizoen. 4
V. VII. IX. —— van byzondere Levens- of Ligbaams omstandigheden. 5. 7. 9.	V. VII. IX. —— van byzondere Levens- of Lighaams omstandigheden. 5. 7. 9.
VI. —— van gevaarlyke Epidemie. 6	VI. —— van tyd buiten *Epidemie.* 6
VIII. Vreeze voor dezelve. 8	VIII. Gene vreeze in Kinderen, nog bejaarden. 8
X. Verlies van Hoofden van Familien enz. 10	X. 't Verlies van Kinderen niet zo groot. 10
XI. Lastigheit, ongemak enz. der ziekte. 11	XI. Geene lastigheit, pyn of ongemak. 11
XII. De samenloopende gemeen. 12	XII. De samenloopende zeer zeldsaam. 12
XIII. Veeltyds gepaard met vele en gevaarlyke toevallen. 15	XIII. Zelden gepaard met kwade toevallen. 15
XIV. Leelyke en ongelukkige gevolgen. 19	XIV. Gene onaangename of slegte gevolgen. 19

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
XV. Veel kundigheit, oordeel en bevinding noodig in de behandelinge. 21	XV. De behandeling eenvoudiger. 21
XVI. Moeilyke genezingwyze, verschillende na de verscheide Epidemien. 21	XVI. De handelwyze reeds tot eenen trap van volmaaktheit. 21
XVII. Geene Hope om ooit van de Pokjes geheel vry te raken. 22	XVII. Grond van Hope van geheele bevrydinge. 22
XVIII. Overal gevaarlyk en verslindende. 24	XVIII. Overal van het allergelukkigste gevolg. 24
	Edog onzeker de tyd der uitvindinge. 24
	—— de plaats 25
	—— de Personen 26
	—— de wyze. 27
IN ASIA.	IN ASIA.
Oostersche Landen. 28	In 't gemeen. 28
Tartaryen. 28	Tartaryen. 28
	Bengale. 29
	China. 29
	Circassie. 29
	Georgie. 29
	Naburige Landen van de Caspische Zee. 30
Levant. 31	Levant. 31
Konstantinopolen. 54	Konstantinopolen. 31
	Smirna. 40
IN AFRICA.	IN AFRICA.
Tripoli. 40	Tunis, Tripoli, Algiers. 40
De	Se-

KORTE INHOUD.

Door den
Natuurlyken Weg.

DE KAAP DE GOEDE HOOP. Voorreden. VI
't Land der ZWARTEN. 41

IN EUROPA.

ENGELAND.

't Prinsdom WALLES. 44

Te LONDEN *de Koninglyke* Princes *van* ORANJE. 52

Lysten der dooden in 1722. 56
Lysten der dooden in 1721-1728. 57
Te WINCHESTER, PORTSMOUTH, GUILFORD *en* PETERSFIELD, *in* 1742. 59
Te LONDEN *in het* HOSPITAAL *der Kinderpokjes sedert* 1747. 60
Lysten der dooden van 67 *jaren.* 63

Be-

Door de
Inentinge.

SENEGAL. 41
GARAMANTEE. 41
Kust van GUINEE. 42
GAMBIA in 't Land der ZWARTEN. 43

IN EUROPA.

ENGELAND.

't Prinsdom WALLES. 44
Te LONDEN het Dogtertje van *Mev.* WORTLEY MONTAGUE. 46
Eenige Personen van rang. 49
Zes veroordeelde Misdadigers. 49
Vyf Kinders van de *Diaconie.* 50
Verdere *ingeënten* in 1721. 52
Het Koninglyke huisgezin. 52
Dit voorbeeld met drift gevolgd. 54
Lysten van 1722. 56
Lysten van 1721--1728. 57

Te WINCHESTER enz. in 1742. 59
Te LONDEN in het VONDELINGHUIS. 60
In het HOSPITAAL der Kinderpokjes. 60
Kinders van wylen den *Prinse* van WALLES. 63
Anderen der aanzienlykste lieden. 64
De voordeelige proeven van JURIN. 65
Van WINCHESTER. 65
Van RANBY. 65
Van MIDDLETON. 66

Van

KORTE INHOUD.

Door den Natuurlyken Weg.		*Door de* *Inentinge.*	
ENGELAND.		ENGELAND.	
		Van Bell.	66
		Van Hosty.	66
		Van Sharp.	66
		Van Kirkpatrick.	67
		Van vele anderen.	67
Berigten uit andere Steden.	68	Ondervindingen in andere Oorden.	68
Te Chelmesford.	69	Te Warwick.	69
		Te Blandford.	69
		Te Rye.	69
		Te Salisbury.	70
Te Bedford.	69	Te Bedford.	70
		Te Oxford.	70
SCHOTLAND.	70	SCHOTLAND.	70
IERLAND.	72	IERLAND.	72
DUITSCHLAND.		DUITSCHLAND.	
Te Frankfort.	74	Te Cleve en Meurs.	72
Keizer Josephus.	74	Te Hanover.	73
		Te Anspach en Pyrmont.	73
		Te Berlyn.	74
ITALIEN.		ITALIEN.	
In 't gemeen.	74		
		Venetien.	74
VRANKRYK.		VRANKRYK.	
In 't gemeen.	75		
		Kinders van den *Hertoge* van Orleans.	76
		Zoon van den *Maarschalk* de Belisle.	77
		Behoudenis van 28000 menschen jaarlyks in 't Koningryk.	77

VER- VER-

KORTE INHOUD.

Door den Natuurlyken Weg.		Door de *Inentinge.*	
VEREENIGDE NEDERLANDEN.		VEREENIGDE NEDERLANDEN.	
Prins WILLEM *de 2de*	79	Te AMSTERDAM Voorr. XVI en	77
WILLEM *de 3de* Koning *van* ENGELAND.	79	Te LEIDEN.	78
		In 's HAGE.	79
Te ROTTERDAM.	79	Te ROTTERDAM.	80
		Te SCHIEDAM.	81
		Te UTRECHT.	81
		Te BREDA.	81
		Te MAASTRIGT.	82
ZWITSERLAND.		ZWITSERLAND.	
Te GENEVE.	83	Te GENEVE.	82
		Te LAUSANNE.	85
		Te NEUFCHATEL.	86
DENEMARKEN. Voorr. V en	87	DENEMARKEN. Voorr. V en	87
ZWEDEN.	88	ZWEDEN.	88
IN AMERICA.		IN AMERICA.	
Te QUITO.	88	Te QUITO.	88
Te BOSTON *in* 1722.	89	Te BOSTON in 1722.	89
In 1752.	96	In 1752.	96
Te PARA *in* 1728.	100	Te PARA in 1728.	100
		Aan de Rivier RIO NEGRO.	101
In 1743.	102	Te PARA in 1743.	102
Te PHILADELPHIA.	103	Te PHILADELPHIA.	103
Te ZUID-CAROLINA.	104	Te ZUID-CAROLINA.	104
In de BARBADOS.	106	In de BARBADOS.	106
Te ST. CHRISTOFFEL.	106	Te ST. CHRISTOFFEL.	106

BESLUIT. 107

Korte HERHALING en OPTELLING. 108

GE-

KORTE INHOUD.

GEZAG

TEGEN DE

INENTING.

1. Capellaan *van* Mevrouwe Wortley. 109
2. Massey. 110
3. Dolhonde. 111
4. *Geneesmeesters te* Boston. 112
5. W. Douglass. 119
6. W. Wagstaffe. 122
7. Lod. du Vrac *en* Cl. de la Vigne de Frecheville. 127
8. Is. Massey. 128
9. Fr. Howgrave. 130
10. Hecquet. 132
11. Een verborgen Schryver. 133
12. Een ongenoemd Schryver. 134
13. De la Faye. 135
14. Hollandsche Historische Courant-schryver. 137
15. Cantwel. 139
16. Raulin. 151

Besluit. 153

GEZAG

VOOR DE

INENTING.

IN KONSTANTINOPOLEN.

1. E. Timones. 156
2. J. Pylarinus. 158

IN ENGELAND.

3. Hans Sloane. 159
4. J. a Castro. 160
5. G. Harris. 160
6. Een ongenoemd Schryver. 160
7. B. Colman. 611
8. J. Jurin. 161
9. Maitland. 162
10. H. Newman. 163
11. Th. Nettleton. 163
12. Rich. Franklin. 163
13. Tarry. 163
14. Perrot Williams. 164
15. David Some. 164
16. Rich. Mead. 164
17. P. Doddridge. 164
18. Is. Maddox, *Bisschop van* Worcester. 165
19. Ranby. 166

20. R.

20. R. Brooke. 166
21. J. Kirkpatrick. 166
22. M. Maty. 167
23. J. Burges. 167
24. Warburton. 167
25. J. Hadow. 168
26. Eben. Gilchrist. 168
Verscheiden anderen. 168

IN VRANKRYK.

27. De la Coste. 171
28. Nogues. 171
29. *Negen* Doctoren *van de* Sorbonne. 171
30. Burette. 171
31. Dodard. 171
32 Chirac. 171
33. Helvetius. 172
34. Astruc. 172
35. Falconet, Vernage enz. 172
36. Butini. 172
37. Guiot. 172
38. De la Condamine. 173
39. Quæst. Med. 174
40. Hosty. 174
41. Morisot Deslandes. 174
42. Geoffroy. 175
43. *Schryvers van de* Journal des Sçavans. 175
44. *Schryvers van de* Journal Etranger. 175

IN DUITSCHLAND.

45. Godfr. Klaunig. 175
46 Abr. Vaterus. 176
47. Conr. Berth. Behrens. 176
48. J. E. Wreden. 177
49. Guido. 177
50. Werlhof. 177
51. Fr. Hoffman. 177
52. Laur Heister. 178
53. Alb. Haller. 179
54. G. Baron van Swieten. 180

IN DE NEDERLANDEN.

55. Ant. le Duc. 180
56. H. Boerhaave. 181
57. Tronchin. 181
58. Car. Chais. 182
59. Th. Schwencke. 183
60. H. D. Gaubius. 183
61. P. 's Graauwen. 184
62. Th. Frewin. 184
63. Recueil enz. 185

IN ZWITSERLAND.

64. Cramer en Joly. 186
65. Tissot. 186

BESLUIT. 186

KORTE INHOUD.

TEGENWERPINGEN,

EERSTE AFDEELING.

I. Tegenw. *Is het niet onverstandig, dat men zich zelven eene ziekte geve?* 189

II. —— *Is het niet onzeker, of men wel ooit de Pokjes krygen zal?* 190

III. —— *Is de* Inenting *niet nadeelig aan de vermeerderinge van 't Menschelyk geslagt?* 196

IV. —— *Zyn het wel de regte Pokjes?* 197

V. —— *Geschiedt de* Inenting *niet somtyds, dat zy geene uitwerking heeft? is het dan wel een zeker behoedmiddel?* 200

VI. —— *Is het wel waarschynlyk, veel min zeker, dat men na de* Inenting *de Pokjes nooit weer zal krygen door den* Natuurlyken weg? 206

VII. —— *De tweede uitslag ten tyde van de 2de Koorts geeft die genen grond tot zodanige twyffeling en bekommering?* 242

VIII. —— *Kan men, even gelyk eene heete Koorts, niet tweemaal de Kinderziekte krygen, te meer, nademaal dezelve door overdadig drinken en heftige* exercitien *somtyds veroorzaakt wordt?* 243

IX. —— *Is eene gedeeltelyke verteering van de vooraf* disponerende *oorzaak niet mogelyk, en dus eene 2de besmetting?* 245

X. —— *Weet men de nette* quantiteit *van de besmettende stoffe naar den verscheiden ouderdom wel te bepalen? is daarom de* Inenting *niet eene onzekere, ongerymde en gevaarlyke handelwyze?* 250

XI. —— *De etter, aangemerkt als een vuil en vreemd ligbaam, bederft die het bloed niet? De gevolgen van etter, in de* confluerende *Pokjes weder in het bloed komende, of op andere wyze onder het zelve vermengt, bewyzen die niet deszelfs schadelykheit? Heeft de* Inenting *niet zeer veel overeenkomst met de gevaarlyke overstortinge van 't bloed, en inspuitingen van Geneesmiddelen in de aderen? of met het ontfangen van 't speeksel van eenen dollen hond?* 257

XII.

XII. Tegenw. *Loopt men geen gevaar, dat de hef of besmetting van andere ziektens te gelyk met den etter overgebragt worde?* 259
XIII. —— *Levert de overeenkomst van de* Inentinge *der Boomen niet een bewys uit voor deze bedenkinge?* 268
XIV. —— *De nadeelige gebeurtenissen moesten ons die niet van de* Inentinge *afschrikken?* 269
XV. —— *Doet de* Inenting *de Natuur geen geweld aan, dewyl de Pokjes voortkomen door een hef, zaad of venyn, van de Ouders overgeërfd, en in het ligbaam tot eene zekere rypheit verborgen blyvende?* 291
XVI. —— *Is de Kinderziekte volgens* Dr. HAHN *niet eene uitbotting op eenen zekeren tyd? heeft men derhalven van eene verhaastinge door de* Inentinge *geen nadeel te vreezen?* 294
XVII. —— *Behoorde men de Natuur niet te laten werken, en de zorg, om die ziekte voort te brengen, aan dezelve over te laten?* 296
XVIII. —— *De geringe* Suppuratie *zuivert die het ligbaam wel genoeg? sterven 'er daarom niet te* DUMFRIES *na 't gebruik der* Inentinge *even zo velen onder de 20 jaren als voorheen?* 300
XIX. —— *De minste prikkelende oorzaak maakt die niet gevaarlyke toevallen in sommigen?* 303
XX. —— *Kan niet een ligbaam, op 't aanzien gezond, met een verborgen gif of ongesteldheit zwanger gaan, tot een voorbeeld het venyn van eenen dollen hond?* 303
XXI. —— *Kan men de besmette plaatsen en personen niet vermyden? of matig en in eene hebbelyke voorbereidinge leven?* 305
XXII. —— *Hebben de voorstanders der* Inentinge *uit partyschap het voordeel niet vergroot? en den kwaden uitslag verzwegen?* 308
XXIII. —— *Ziet men somtyds niet, dat 'er geen 50ste deel aan de* Natuurlyke *Pokjes sterven? Is men in de genezingwyze althans niet ongelyk kundiger dan ooit? De Landaart, Levenswyze enz. maken die het gevaar der Pokjes niet grooter, en daarom de* Inenting *noodzakelyker dan hier?* 311

XXIV. Tegenw. *Waagt men evenwel niet altyd iets, de gezondheit en 't leven?* 315

XXV. —— *Is het niet wat anders eene gevaarlyke* operatie *te ondergaan, als zich eene kwaal te geven, die men misschien nooit krygen zal?* 320

XXVI. —— *Is de* Inenting *niet sedert* 1728 *in* ENGELAND *in onbruik geraakt, en verder in geheel* EUROPA *buiten gebruik gebleven? Is dezelve niet in* ENGELAND, *en de* ENGELSCHE WEST-INDIEN *verboden geweest?* 322

XXVII. —— *Moet zy niet de laatste uren der stervende* Ingeënten *vervullen met benauwdheit en angst?* 331

TWEEDE AFDEELING.

I. Tegenw. *Wil men, ondanks den algemeenen tegenroep, de* Inenting *invoeren?* 333

II. —— *Is het geoorlofd eens anders leven in gevaar te brengen? Hebben Ouders zo veel regt wel op hunne Kinders?* 334

III. —— *Was het wel ooit te vergeten, indien eens een dierbaar Kind daar aan stierf?* 337

IV. —— *Wordt daar door de besmetting niet verspreid?* 339

DERDE AFDEELING.

I. Tegenw. *Is de* Inenting *niet een teeken van gebrek aan vertrouwen op* GOD? 343

II. —— *Verzoekt men* GOD *daar niet mede?* 345

III. —— *Is het niet* GOD *en zyne Voorzienigheit tergen?* 346

IV. —— *Wil men met de* Inentinge GOD *niet noodzaken om zich na onze bestellingen te schikken?* 348

V. Tegenw. *Zo de eeuwige schikkingen van den Goddelyken raad haare uitwerksels moeten hebben, waarom dan niet het oogenblik afgewagt, dat bestemd is tot de Kinderziekte?* 349
VI. —— *Is* GOD *niet alleen Heer en Meester van ons leven? Mag de mensch het zelve, 't geen zo wel een toevertrouwd pand, als een geschenk is, wel wagen?* 351
VII. —— *Komen de ziektens niet van* GOD? *Wil men door de* Inentinge *niet* GODS *roede te leur stellen?* 352
VIII. —— *Mag men wel ooit kwaad doen, op dat 'er het goede uit voorkome?* 354

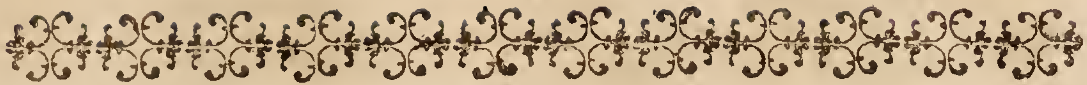
NAREDEN.

De wyze der *Inentinge*, door ons gevolgd, in 't gemeen.

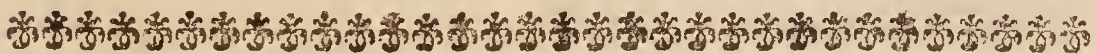
Verkiezing van 't saizoen des jaars. 357
——— *van Tyd buiten* Epidemie. 358
——— *van vereischten ouderdom.* 359
——— *van gezonde Ligbamen.* 360
Voorbereiding in 't gemeen. 363
Eetregel. 364
Verblyf in eene gematigde warmte. 367
Aderlating. 367
Vermyding van exces *van beweginge.* 367
Purgatien. 367
Bepaling van den tyd hoe lang. 368
Gerustisstelling omtrent de uitkomst en waarschouwing van de noodzakelykheit eener Koortse. 368
Bepaling des tyds in de Vrouwelyke sexe. 369
Jaren onzer Ingeënten. 369
Getal derzelven 14. 369
Verkiezing van den etter, en de beste wyze van denzelven te verzamelen. 369
't Werk der Inentinge *zelf in 't gemeen.* 372
Insnyding. 373
Instrumentje. 374
Lengte van den etterdraad. 375
Bevogtiging van den zelven. 375

Ver-

Vermyding van te gelyk besmet te worden door de inademinge. 376
Overdekking van den ingelegden draad. 376
De kleving van 't verband door warmte bevorderd. 376
't Eerste, tweede en derde verband. 376
Waarnemingen en behandeling na de Inenting.
De wondtjes van tyd tot tyd beschouwd. 376
Verschynsels in de Lyderen ten tyde van de Koortse van uitslag. 377
De uitslag. 378
Verandering in het water. 378
Diëet enz. ten tyde van den uitslag. 378
Zagtmakende papjes. 378
Staat der wondtjes in het tydperk der rypwordinge van de Pokjes. 381
Behandeling na het opdroogen der Pokjes. 381
De Pokjes door Inentinge *dezelfde als de* Natuurlyke, *maar de ziekte minder en de toevallen van eenen zagter aart.* 381
Eenige byzonderheden in
't Dogtertje *van* DR. S. DE MONCHY. 382
De Wel Ed. geb. Juffers CORNETS DE GROOT. 385
De 2 Kinderen *van* DR. J. F. VAN LEEMPOEL. 385
De Kindermeid *by den zelven.* 385
Het Dogtertje *van den* Heere *van* GINKEL. 389
De 2 Kinderen *van den* Heere DUTIHL. 390
Den Zone *van den* Lector P. VINK. 390
De Baronesse *van* FREISHEIM. 395
De 3 Kinderen *van den* Heere J. VOLLENHOVEN. 395
BESLUIT. 397



DE GROOTE VOORDEELEN Der KINDERPOKJES Door INENTINGE medegedeeld, Boven die, welke door den NATUURLYKEN WEG voortkomen; By wyze van VERGELYKINGE Aangewezen en gestaafd met meenigvuldige en byna overal gelykvormige WAARNEMINGEN.



Door den Natuurlyken Weg.

I. HEt is *onzeker*, *wanneer men door* den Natuurlyken weg *staat aangetast te worden: dit kan ongelukkig*

Door de Inentinge.

I. Men komt door de *Inentinge* alle die ongemakken voor; men doet dezelve op tyden, als zulks best gelegen komt; wanneer men te huis is; voor-

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
kig geschieden op tyden, wanneer zulks ongelegen of schadelyk zou zyn; wanneer men op reyze is; in wyd afgelege Landen; verre van den bystand zyner vrienden; dikwils zonder bulpe van Genees- en Heelmeesteren, ten minste versteken van de zulke, die ons gewoon zyn, die ons Temperament kennen, en op welker behandeling wy gerust zyn. (1)	voorzien van behoorlyke Gemakken; bygestaan van zyne eigen Vrienden en bedienden; de hulpe hebbende van zyne gewoone Geneesmeesters, of van zulke, waarop men vertrouwen stelt. (2)
II. *In den* Natuurlyken weg *ziet men niet zelden dubbelzinnige* kenteekens, *zeer gelykvormig aan andere Ziektens*, de Kinderpokjes *voorgaan, waardoor de kundigste Geneesmeesters, de Kinderziekte niet verdenkende, konnen bedrogen worden.* (3)	II. De *Inenting* kan niemand bedriegen, bewust zynde, dat alle de *teekens*, anderzins dubbelzinnige, nu natuurlyke verschynzelen der aanstaande Kinderziekte zyn. (4)
III	III.

(1) K. Chais. *Verdeedigende Proeve over de Manier van 't mededeelen der* Kinderpokjes *door* Inenting: in de *Verhandelingen uitgegeven door de Hollandsche Maatschappy der Wetenschappen te* Haarlem, Iste deel. bladz. 609. en 621. Tissot. *De* Inenting *der Kinderpokjes gebillykt:* uit het Fransch vertaald door M. Schouten. Rotterd. 1755. bladz. 55.

(2) Chais. *Verdeedigende Proeve*, enz. bladz. 609 en 621.

(3) Chais. bladz. 610. en 621. Cramer en Joly. *Kort berigt over de* Inenting *der Kinderpokjes*; uit het Fransch vertaald door M. Schouten. Rotterd. 1755. bladz. 17. Tissot. bladz. 55.

(4) Chais. bladz. 610. en 621.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de* *Inentinge.*
III. De Kinderziekte door den Natuurlyken weg *komt zomtyds in een te veel gevorderden* levenstyd, *wanneer dezelve allergevaarlykst en gemeenlyk doodelyk is.* (5)	III. De *Inenting* doet den besten, en minst gevaarlyken *tyd des levens* verkiezen. (6)
IV.	IV.

(5) CHAIS. bladz. 610. en 621. CRAMER en JOLY. bladz. 5. TISSOT. bladz. 54. en 57.
(6) DEZELVE. bladz. 610. en 621. CRAMER en JOLY. bladz. 6. GUIOT. *Historisch vertoog over de* Inenting *der Kinderpokjes te* GENEVE, uyt het Fransch vertaald door M. SCHOUTEN. Rotterd. 1755. bladz. 24. TISSOT. bladz. 72.

De voordeeligste levenstyd voor de INENTINGE wordt geoordeeld te zyn:

Boven de 4 *jaren*, volgens RANBY. RECUEIL *de quelques pieces interessantes sur* l'Inoculation *de la petite verole*, a la Haye 1755. bladz. 84.
Van 4 *tot* 7 *jaren*, volgens KIRKPATRICK. *Onderzoek der* Inentinge; uit het Engelsch vertaald. Rotterd. 1755. bladz. 194.
Van 5 *tot* 14 *jaren*, volgens CRAMER en JOLY. bladz. 6.
Van 5 *tot* 10 *of* 12 *jaren*, volgens GUIOT. bladz. 24.
Van 5 *of* 6 *tot* 13 *of* 14 *jaren*, volgens TISSOT. bladz. 72.
Van 4 *tot* 15 *jaren*, volgens HOSTY. *Extrait du rapport de* M. HOSTY 1755. bladz. 7.
Van 3 *jaren*, *of wanneer de eerste tanden zyn uitgekomen tot* 10 *of* 12 *jaren*, volgens HADOW. HOSTY. bladz. 14.

PYLARINUS nogtans getuigt, *dat men schier nooit eenig kwaad gevolg na de* Inenting *te* KONSTANTINOPOLEN *heeft zien gebeuren*, *schoon die in allerlei jaren verrigt is.* TRACTATUS BINI *de nova variolas per transplantationem excitandi methodo.* Lugd. Bat. 1721. bladz. 22.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
IV. Het Saizoen de jaars *kan de Kinderpokjes veel voor- of nadeel toebrengen. In den* Natuurlyken weg *moet men dit afwagten, 't zy die in een te heet,* of	IV. Men doet de *Inenting* doorgaans in 't beste *saizoen des jaars*, wanneer de lugt 't gematigste is, nog van te veel koude, nog te veel hitte

Timones verzekert insgelyks, *dat de* Inenting *te* Konstantinopolen *gedaan is aan persoonen van allerlei ouderdom, zonder dat men bevonden heeft dat'er een van gestorven is.* Tractatus bini *de nova Variolas per transplantationem excitandi methodo.* Lugd. Bat. 1721. bladz. 25.

Mead verhaalt, *dat de* 300, *die op 't Eiland* St. Christoffel, *zonder dat'er eenig aanstierf, zyn* ingeënt, *meest zwarte waren, van 5 tot 30 jaren oud.* De Variolis et Morbillis bladz. 80.

Ranby zegt: *Het is zeer opmerkelyk, dat de Praktyk der* Inentinge *in bejaarden zo veilig is, als in kinderen.* Recueil enz. bladz. 81. waar door hy verstaat *tot den ouderdom van* 32 *of* 33 *jaren.* Kirkpatrick. bladz. 204.

Hosty meldt in zyn berigt, *dat hy in het voorjaar van* 1755. *te* Londen 252 *Persoonen van 3 tot 28 jaren, ja een Moeder van 12 kinderen en 36 jaren oud, heeft zien* inenten, *en alle gelukkig herstellen.* Extrait du Rapport enz. bladz. 3. en 12.

Dezelve zegt elders: *Ik heb Bejaarden van beider kunne, die zeer sterk, en bloedryk waren, zien* inenten, *en de Kinderpokjes wonderlyk gelukkig zonder eenig toeval krygen.* Extrait enz. bladz 7.

Hadow betuygt, *dat hy zedert 18 jaren de* Inenting *heeft gedaan aan kinderen van 3 maanden, tot den ouderdom van 62 jaren.* Hosty. Extr. en bladz. 14.

In een Vertoog *van het Gasthuis der Kinderziekte,* door de Bestierders getekent den 28 Januar. 1756, wordt gemeld, *dat de 593, die in de 4 laatste jaren aldaar zyn* ingeënt, *en van welke maar een gestorven is, meest bejaarde waren.* bladz. 4.

Door den
Natuurlyken Weg.

of te koud ſaizoen *voortkomen, wanneer dezelve zo veel gevaarlyker zyn.* (7)

V. De Kinderziekte taſt ſomwylen door den Natuurlyken weg *de Lyders onverhoeds aan; op tyden, wanneer door overdaad, door ongeregeldheden, door voorafgegane ziektens, als anderzins het Lighaam kwalyk geſteld, onzuiver, verhit, uitgeput, enz. is, waar door de ziekte dan ten uiterſte gevaarlyk, en van de booſte toevallen verzeld wordt.* (9)

VI.

Door de
Inentinge.

te verzeld, te weten in 't voor- en najaar. (8)

V. Dit is 't grootſte voordeel der *Inentinge*, dat men door vooraf bereidinge de lighamen van alle onzuiverheden, kwade geſteldheden en verhittingen geneeſt, en zodanige getemperdheit verzorgt, als 't voordeeligſt voor die Ziekte zyn kan. (10)

VI.

(7) CHAIS. bladz. 611. en 621. CRAMER en JOLY. bladz. 5. TISSOT. bladz. 77.

(8) PYLARINUS. bladz. 23. RANBY. RECUEIL enz. bladz. 81. CHAIS. bladz. 611. en 621. RECUEIL enz. bladz. 121. CRAMER en JOLY. bladz. 6. GUIOT. bladz. 24. TISSOT. bladz. 77. en 78. KIRKPATRICK: *Des niet te min ſtierf 'er maar* 1 *van elke* 100, *in* KAROLINA ingeënt, *ten tyde van eene byna* onverdragelyke hitte *in Juny, July en Auguſtus; terwyl de* Natuurlyke ziekte *van elke* 5 *Lyderen* 1 *wegſleepte, 't geen dan ook de vergelykende veiligheit der* Inentinge *in den* Zomer *bewyſt.* bladz. 211.

(9) MAITLAND'S *Account of* inoculating *the ſmall pox vindicated from Dr.* Wagſtaffe's *with repreſentations of that practice. With ſome remarks upon* Mr. Maſſey's *Sermon.* London 1722. *dans les Memoires Literaires de la Grande Bretagne.* Tom. XII. bladz. 495. CHAIS. bladz. 614. en 622. CRAMER en JOLY. bladz. 5. TISSOT. bladz. 55.

(10) CHAIS. bladz. 612. 614. 621. en 622. PYLA-

Door den
Natuurlyken Weg.

VI. Daar zyn tyden, dat deze ziekte byzonder gevaarlyk woedt, en eene groote menigte doet sneuvelen, het geen schynt af te hangen van eene byzondere gesteldheit in de Lugt, en andere samenloopende oorzaken, die onvermydelyk zyn, en die deze ziekte den eenen tyd veel gevaarlyker maken, dan den anderen, het welk als dan eene kwade Epidemie *genoemd wordt.* (11)

VII.

Door de
Inentinge.

VI. Men kan de *Inenting* uitstellen als 'er eene *kwade Epidemie* regeert, en men neemt jaren en tyden waar, wanneer die ziekte of in 't geheel niet regeert, of wanneer de zelve het allergoedertierenst is. (12)

VII.

RINUS. bladz. 23. RANBY RECUEIL, enz. bladz. 81. en 83. CRAMER en JOLY. bladz. 6. GUIOT. bladz. 24. TISSOT. bladz. 57. MEAD. bladz. 85.

(11) PYLARINUS. bladz. 12. RANBY. RECUEIL. enz. bladz. 82. CHAIS. bladz. 613. TISSOT. bladz. 54. 76. en 77.

(12) CHAIS. bladz. 613.

TIMONES: *Men heeft opgemerkt in een zeker jaar, als'er, in eene hevige* Epidemie, *veele menschen door de* Natuurlyke *Pokjes stierven, dat ook deeze, aan welken de* Inenting *verrigt was, heviger ziek zyn geweest, en de toevallen zwaarder kregen, hoewel men teffens met reden vermoeden konde, dat de zulke, reeds voor de* Inenting, *door den* gewoonen weg, *besmet waren.* bladz. 28.

KIRKPATRICK: *Edog, alwaar de* Natuurlyke *Ziekte doorgaande was, en met eenen ongemeen dodelyk, zou iemand, die de plaats der besmettinge niet konde ver-*

Door den
Natuurlyken Weg.

VII. Het kan gebeuren, dat de Kinderziekte, door den Natuurlyken weg, *voortkomt midden in eenen ſamenloop van* gevaarlyke omſtandigheden, *wanneer dezelve, by voorbeeld, eene* zwangere Vrouw (13) *en wel voornamentlyk eene* Kraamvrouw *overvalt, welke als dan ten uiterſte gevaarlyk, en in de laaſtgenoemde doodelyk is.* (14)

Door de
Inentinge.

VII. Wanneer men de *Inenting*, in den beſten levenstyd, laat doen, volgens Art. III. ontgaat men den ſamenloop van die *gevaarlyke omſtandigheden.* (15)

VIII. VIII.

verlaaten, geene dringende reden konnen bybrengen, in zulken gevaarlyken toeſtand de minſt gevaarlyke wyze der Ziekte niet te verkiezen, gelyk blykt uyt de Inentingen, *ten tyde van eene vreeslyke* Epidemie *in* KAROLINA *verrigt.* bladz. 213. 217. en 218. TISSOT. bladz. 78.

(13) CHAIS. bladz. 613. 614. CRAMER en JOLY. bladz. 5. TISSOT. bladz. 54. RECUEIL. enz. *Zo eene Moeder, die naar den wenſch en het verlangen eener ganſche* Familie *zwanger is, en de hoop eener luiſterryke en doorlugtige nakomelingſchap in haaren ſchoot draagt*, eens ſchielyk de Kinderziekte *krygt, hoe wordt de blydſchap dan niet in droefheit verandert!* bladz. 127.

(14) TISSOT. bladz. 54.

(15) CHAIS. bladz. 613. TISSOT. bladz. 78. H. NEWMAN geeft berigt uit NIEUW ENGELAND aan het Koninglyk genootſchap te LONDEN, *dat'er eene* Inenting *aan eene* Kraamvrouwe, 8 *of* 9 *dagen na de verloſſing verrigt was, en dat zy voorſpoediger en gezonder na de* Inenting *was opgekomen, dan ooit*

 in

Door den
Natuurlyken Weg.

VIII. De doodelyke vreeze, *die alle bejaarden hebben om door den gewonen weg van deze ziekte aangetast te worden, is somwylen zeer groot, en neemt niet zelden het voorname genoegen van het leven weg: aldus zyn de zulke en hunne ouders in eene gedurige bekommeringe en ongerustheit, die by elke Epidemie vergroot wordt.* (16)

Eene beschryving van die ziekte onvoorzigtig in hunner tegenwoordigheit gedaan, of het onverwagt zien van een aangezigt, dat 'er de versche en vry duidelyke teekens van draagt, is genoeg om hun eene

Door de
Inentinge.

VIII. Alle, die door de wyze voorzorge hunner ouderen de Kinderpokjes in hunne jeugd hebben gekregen door *Inentinge*, blyven voor altyd bevryd van die geweldige vreeze van in 't vervolg aangetast te zullen worden, wyl 'er tot heden geen geval is bewezen, en by onderzoek waar bevonden, dat iemand door de *Inentinge* de Pokjes gehad hebbende, voor de tweede reis door dezelve is aangevallen geworden. (17)

De bejaarden, die gerust zyn op de mingevaarlykheit dezer ziekte door de *Inentinge*, worden door

in hadren levenstyd. THE PHILOSOPHICAL TRANSACTIONS (*from the year* 1719. *to the year* 1733.) *abridged and disposed under general heads*, by Mr. JOHN EAMES, and JOHN MARTYN. London 1734. Vol. VII. bladz. 602.
THE PHILOSOPHICAL TRANSACTIONS. enz. No. 370. bladz. 33.

(16) KIRKPATRICK. bladz. 33. CHAIS. bladz. 616. TISSOT. bladz. 162. DE LA CONDAMINE, *Memorie over de* INENTING *der Kinderpokjes*, vertaalt uit het Fransch door H. v. ELVERVELD; Amsterd. 1755. bladz. 46.

(17) KIRKPATRICK. bladz. 184. CHAIS. bladz. 617.

Door den
Natuurlyken Weg.

eene onsteltenis aan te jagen, die hen buiten zich zelfs brengt. (18)

Wat voorzorge men ook drage, men ziet doorgaans, zo dra men hun aankondigt, dat zy aangetast zyn van de Kinderziekte, hunne aangezigten verbleeken, zy ontroeren zich, zy beven, en zy stellen zich den Dood, met al deszelfs vervaarnissen voor oogen, welke onmatige vreeze *dan ook gevaarlyke toevallen in de ziekte zelf voortbrengt, ja wel eens eene medeoorzaak des doods is.* (20)

IX. Hoe menigmaal gebeurt het niet, dat bejaarde Persoonen *door deze ziekte worden aangetast op 't alleronverwagtst*, in 't midden hunner weelde, en ongebonden leven, *zonder dan gelegenheit te hebben*

Door de
Inentinge.

door geene vreeze voor de doodelyke toevallen ontrust. (19)

De *Inenting* is het eenig middel tot bevryding van de *vreeze*, en tot verzekering der zulken, die de Pokjes maar ten halve, of twyffelagtig in hunne jeugd gehad hebben. (21)

IX. Buiten dat de *Inenting* meest geschiedt in *Kinderen* van een onschuldigen levenstyd, zo zou, de *Inentinge* in *bejaarden* moetende geschieden, ook die voorbereiding plaats konnen heb-

(18) KIRKPATRICK. bladz. 21. CHAIS. bladz. 615.
(19) CRAMER en JOLY. bladz. 7.
(20) KIRKPATRICK. bladz. 123. 124. CHAIS. bladz. 615. 616. 621.
(21) CHAIS. bladz. 615. DE LA CONDAMINE. bladz. 46.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ben, om op hun tydelyk of eeuwig welzyn bedagt te zyn. (22)	hebben, die hen, zo zy al eens het ongeluk hadden van te ſneuvelen (dat zo zelden gebeurt) voor hun tydelyk en eeuwig welzyn alvorens zou doen zorgen. (23)
X. *Bejaarden, door de Kinderziekte ſtervende, zyn dikwerf* dierbare Hoofden van Familiën, van Kerk en Burgerſtaat *geworden, en hier door allerſmertelykſte verliezen in tyden, dat hunne ondervinding en Talenten den meeſten dienſt zouden hebben konnen doen.* (24)	X. Schoon 't ongeluk wilde, dat *Kinderen*, door de *Inentinge* de Kinderpokjes gekregen hebbende, ſtierven, zoude het verlies zo groot niet zyn, als in bejaarden; zo vele tranen zouden zy niet koſten, nog zulke vreeslyke breuken in de maatſchappye maken. (25)
XI. *De Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *is eene zeer laſtige, ongemakkelyke, en verdrietige ziekte om te ondergaan, en voor anderen zeer af ſchuwlyk, zo dat ſchier elk eenen afkeer heeft om zulke Ly-*	XI. Het wordt eenparig beveſtigt, dat de Kinderpokjes, door de *Inentinge* medegedeeld, nauIyks laſt, pyn, ongemak of verdriet geven, en de ondervinding toont, dat deze ziekte dikwils al ſpe-

(22) Chais. bladz. 623.
(23) Dezelve. bladz. 623 en 624.
(24) Dezelve. bladz. 623. Tissot. bladz. 57.
(25) Dezelve. bladz. 623 en 624. Tissot. bladz. 57.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Lyders op te passen of te bezoeken. (26)	ſpelende wordt doorgebragt. (27)
XII.	XII.

(26) HOSTY zegt: *Voor de eerſtemaal, dat ik in het Hospitaal der Kinderpokjes te* LONDEN *kwam, ontmoette ik een verbazend onderſcheit, ziende in de eene Zaal, geſchikt voor de* Natuurlyke *Pokjes, niet dan voorwerpen, die door hun zeer afzienelyk voorkomen, en door hun gekerm, ſcheenen elk oogenblik den laaſten ſnik te zullen geven, en die eene vertoning uitleverden van eene aldergeweldigſte en verſchrikkelykſte ziekte, zo dat een yder daar door niet alleen tot medelyden bewogen, maar ook tot in zyn binnenſte moeſt ontroert worden.* bladz. 9 en 10.

(27) TIMONES, bladz. 25.

KIRKPATRICK: *De vermindering van de moeyelykheit en afzienelykheit der Kinderpokjes, door de* inentinge *medegedeelt, komt over een met het geringer of minder getal der dooden, vergeleken met die, dewelke de zelve door den Natuurlyken weg gekregen hebben, en daar door omgekomen zyn. Het zou een eindeloos werk wezen alle de voorbeelden aan te halen der genen, die op eene zeer gemakkelyke en weinig afzigtelyke wyze herſtelt zyn door de* Inentinge. bladz. 124.

HOSTY: *Voor de eerſtemaal, dat ik in het Hospitaal der Kinderpokjes kwam, ontmoette ik in de Zaal der* Ingeënten *een verbazend onderſcheit; men hoorde daar geen gekerm van pyn, nog zieltogend geluit; men zag 'er niemand merkelyk lyden, of toevallen hebben, ja zelf ongemakkelyk zyn. In het tegendeel; de zieken waren vrolyk, en ſpeelden met elkanderen. Daar waren op dien tyd 26 Meisjes van 10 tot 24 jaren, aan wien de* Inenting *verrigt was, welke, niets minder dan bedlegerig, elkanderen naliepen en zich vermaekten, zo als men in die jaren, gezond zynde, gewoon is te doen.* bladz. 10.

CHAIS. bladz. 625.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
XII. Zeer gemeen zyn de ſamenloopende *Pokjes* (va-	XII. By de *Inenting* ziet men zelden *ſamenloopende* Pokjes; zy zyn doorgaans zeer weinig in getal, en van de beſte ſoort, (*diſcretæ*) genoemd. (28) In

(28) PYLARINUS getuigt, *dat 'er te* KONSTANTINOPOLEN doorgaans maar 10. 20 *of* 30 *Pokjes, zelden* 100 *en zeer zeldzaam* 200 *uitkomen.* bladz. 21.

TIMONES berigt, *dat de* Inenting *te* KONSTANTINOPOLEN *zelden meer dan* 10 *of* 20 *Pokjes geeft, in zommige maar* 2 *of* 3. *en in zeer weinige* 100. bladz. 28.

ANT. LE DUC verzekert het insgelyks, en verhaalt van zich zelven, *dat hy maar* 16 *Pokjes,* (2 *in 't aangezicht, en de overige op de borſt en rug) heeft gehad.* DISSERT. de Byſantina variolarum *inſitione.* Lugd. Bat. 1722. bladz. 106.

NETTLETON in zyn verhaal van de *Inentinge* aan het Koninglyk genootſchap te Londen, die hy in ENGELAND in 1721. en daar na gezien heeft, zegt: *Het getal der Pokjes was verſcheide, in ſommige niet boven de* 10 *of* 20, *doorgaans van* 50 *tot* 200, *en ſommige hebben 'er meer gehad, maar nooit van eene ſamenloopende ſoort.* THE PHILOSOPH. TRANSACT. abridged. enz. vol. VII. bladz. 604.

CHAIS: *Het wordt als uit eenen monde getuigt van de geloofwaardigſte Perſoonen, geſterkt door de nauwkeurigſte en onzydigſte onderzoekingen, en zelfs beveſtigd door voorbeboedſels, welke van een verſtandig mistrouwen ingeboezemd worden: het is, zeg ik, buiten twyffel geſteld, dat de* ingeënte, *of door konſt meêgedeelde Kinderpokjes ongelyk veel genadiger zyn dan de* Natuurlyke, *en byna altoos van de beſte ſoort, die* mis-

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
(variolæ Confluentes) *in den* Natuurlyken weg, *en*	In dezelve *Familie*, waar in de Pokjes door den *Natuurlyken weg* waren geweest van de allerslegtste soort, en waar aan 'er verscheiden gestorven waren, zyn de zelve

men van een-staande (discretæ) *noemt*; *en zeer zelden van het kwade slag, gemeenlyke* samenloopende (Confluentes) *geheten.* bladz. 625.

CRAMER en JOLY melden *van 5 of 6 Pokjes in het aangezigt, en die het volst geweest zyn, hebben'er niet meer dan 40 of 50 gehad, en zo na evenredigheit op 't overige van 't lighaam.* bladz. 13.

TISSOT. bladz. 97. DE LA CONDAMINE bladz. 30.

GAUBIUS, na het dagverhaal van eene *Inentinge* aan de Hollandsche Maatschappy, den 21 July 1755. medegedeelt, zegt in eene zyner aanmerkingen over dat geval: *Zo verre ik weet, is dit het eerste voorbeeld in ons Land van* kwaadaardige *Pokken, door de* Inentinge *voortgebragt, zedert men deze konst onder onze Ingezetenen geoeffend heeft.* Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappy te Haarlem, 2de deel. bladz. 347.

DEZELVE wat verder: *Zo dat men hier uit opmaken kan hoe veel* goedaartiger *de* Inenting, *dan de natuurlyke* besmetting zy. Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappy enz. bladz. 347.

Bovengemelde getuigenissen komen overeen met de bevindinge in alle de geenen, die onder de bestiering der Schryveren van deze verzamelingen zyn ingeënt, ofte die zy gezien hebben.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
en wie weet niet hoe gevaarlyk deze doorgaans zyn?	elve door de *Inentinge* gevonden van de beste soort. (29)

Ja

(29) NETTLETON: *Een Meisje van* IER: TURNER te HALLIFAX *in* ENGELAND, *die* 3 *Kinderen aan de Pokjes verlooren had, werd ingeënt, en daar door gelukkig in het leven behouden.* THE PHIL. TRANSACT. Abridged vol. VII bladz. 605.

DEZELVE: JOHN SIMPSON *behield* 2 *Kinderen door de* Inentinge, *wanneer kort te vooren zyn oudste Dogtertje verlooren had.* bladz. 605.

DEZELVE: *Twee Kinderen van* BREARA VAN ELAND *werden op eenen zelven tyd met haare Moeder* ingeënt, *en kwamen alle de ziekte gelukkig te boven; terwyl een voorig kind aan een zeer kwaadaardig soort van* Natuurlyke *Pokjes overleden was.* bladz. 606.

Ik hebbe gezien, zegt KIRKPATRICK, *dat een Kind van* 6 *weeken stierf van eene zoo gepropte zamenhang van* Natuurlyke *besmettinge, dat ik verwondert was, in een onderwerp van dien lagen ouderdom eene genoegzame massa van vogten te vinden tot zulken zwaaren uitslag, welke die van haare* 5 *Broeders en Zusters verre te boven ging, die ligt en gelukkig door de* Inentinge *kwamen, in het zelve Jaargety.* bladz. 180.

Een voorbeeld zeer gelyk met het voorgaande voegt KIRKPATRICK daar by, 't welke gebeurde in de Kinderen van GEORGE TASH Schildkn. van IVOR in BUCKS. *De oudste zyner Dogteren was getrouwt met* CHR. TOWERS, *en kreeg de* Natuurlyke *Ziekte, daar zy zeer vol van was, en nauwlyks doorkwam. Hare Zusters van* 7 *tot* 17 *jaren werden ingeënt, de ziekte was heel zagt en gemakkelyk en zy alle met elkanderen hadden niet boven de* 150 *Pokken.* bladz. 180.

Een der uitgeveren van deze verzamelinge heeft in zyn eigen Zoontje 7 jaren oud, in den voorleden Winter ondervonden, hoe gevaarlyk en bekommerlyk de Pokjes door den *Natuurlyken weg* zyn, wanneer die

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
zyn? (30)	Ja indien zy al in enkele gevallen samenloopen, zyn zy zelden zo gevaarlyk. (31
XIII. *Wat is de* Kinderziekte *met vele en gevaarlyke toevallen verzeld?*	XIII. De *Inenting* geeft zelden eenige toevallen van belang. (32)
1. *De*	1. Door

die in eene groote menigte uitkomen, terwyl hy zyn Dogtertje oud 4 jaren, op eene allervoordeeligste wyze dezelve door de *Inentinge* in de voorleeden maand Mey heeft doen krygen, en volmaakt zien herstellen.

Kortom: *de Regisiers zyn opgevult*, zegt HOSTY, *van voorbeelden, die zonderling kragtig zyn, dat Vaders en Moeders, die de* Natuurlyke *Pokjes zwaar gebad badden, onaangezien hunne vooroordeelen, toevlugt tot de* Inenting *hebben genomen, ja dikwils om een eenig Kint, dat zy nog overig hadden, te behouden.* bladz. 13.

(30) CHAIS. bladz. 624.

(31) DUC. bladz. 107. THE PHILOSOPH. TRANSACT. Abridged bladz. 605.
KIRKPATRICK. bladz. 124.

(32) PYLARINUS. bladz. 20. TIMONES. bladz. 25.
A. CASTRO. *Methodus* inoculationis *variolarum auctoritate Regia majestatis Brittannicae comprobata 28 Julii* 1721. *& publicata cum criticis notis in varios auctores de hoc morbo scribentes.* Lugd. Bat. 1721. bladz. 32 en 37.
A. LE DUC. bladz. 103. getuigt van zich zelven, *dat hy omtrent den derden dag na de* inenting *eene ligte pyn in 't hooft gevoelde; dat hy wat Koorts kreeg; 's nagts een weinig ylde, en dat hy, zo dra de Pokjes uit waren, zich wederom heel wel bevondt.* bladz. 104.
RANBY: *Indien men de lighamen vooraf bereidt; zo men goeden etter verkiest; zo men een saizoen waarneemt, dat niet te heet of te koud is, komt men door de* Inentinge *alle die elendige toevallen voor, die zo dik-*

Door den
Natuurlyken Weg.

1. *De meeste Pokjes ziet men te voorschyn komen op 't aangezicht, de borst, en in de nabyheid der edelste deelen.* (33)

2. *Benauwdheden in de ademhalinge; moeilyke zwelging; ylhoofdigheid na het uitkomen der Pokjes; zwaare pyn in de lenden, enz.* (35)

3. *De*

Door de
Inentinge.

1. Door de Insnydingen lokt men de Pokstoffe eeniger mate van de edele deelen, en men ziet dikwils de meeste omtrent de insnydingen, en zeer weinige in 't aangezicht. (34)

2. Benauwdheden in de ademhalinge; moeilyke zwelging; ylhoofdigheid na dat de Pokjes te voorschyn gekomen zyn; zware pyn in de lenden, enz. zyn zeer zeldzaam. (36)

3. De

dikmaal de Natuurlyke Pokjes verzellen, en de ziekte houdt van het begin tot het eind haaren gewoonen loop, zonder eenig toeval of gevaar voor den zieken, en om zoo te spreken met eene volkome zekerheit. RECUEIL enz. bladz. 81.

KIRKPATRICK: *Herhaalde ondervinding heeft my klaar doen blyken, dat in gelyke trappen van uitslag door Natuur en konst de toevallen den laatsten verzellende, merkelyk ligter waaren.* bladz. 124.

CHAIS. bladz. 601 en 606. TISSOT. bladz. 101.

(33) CHAIS. bladz. 626.

(34) A. CASTRO. bladz. 31 en 33.

DODDRIDGE. *The Case of receiving the small pox by* inoculation *impartially Considered and especially in a Religions view,* writen in the year 1725. *by the late Revd. Mr.* DAVID SOME of HARBOROUGH *and now published from the original manuscript by* P. DODDRIDGE D. D. Lond. 1750. bladz. 16 en 17.

CHAIS. bladz. 626.

(35) DEZELVE. bladz. 626.

(36) DEZELVE. bladz. 626.

Door den
Natuurlyken Weg.

3. *De Etterkoorts* (Febris Secundaria) *een zo gemeen en gevaarlyk toeval in de* Natuurlyke *Pokjes.* (37)

Door de
Inentinge.

3. De Etterkoorts (*Febris Secundaria*) wordt by sommige om hare zeldsaamheit, eene nog onbekende zaak genoemd, nogtans vindt men daar van by de Schryvers enkele gevallen. (38)

Ja

(37) Chais bladz. 626. Ranby by Chais. bladz. 626. Maty *journ. Britann.* in 't Fransch. VIII. deel, bladz. 63. Guiot. bladz. 31. Tissot. bladz. 97. De la Condamine. bladz. 31.

(38) Le Duc. bladz. 108.
Dr. Maddox. Bisschop van Worchester zegt, op het getuigenis van Ranby, Hawkins, en Middleton: *De* Etterkoorts *is eene onbekende zaak, wanneer men zich de ziekte laat geven door* Inentinge. A. Sermon *preached before his grace* Charles Duke of Marlborough, *President the vice-president, and Governors of the Hospital for the small pox and for* inoculation *at the Parish-Church of St. Andrew Holborn, on Thursday march* 1752. Lond. by Woodfall in 4to. bladz. 19.
Chais. bladz. 626. Ranby, in de Journal Britt. tom. VIII. bladz. 83.
Kirkpatrick: *Alwaar door* Inentinge *zulk een hoeveelheid van Pokjes is, 't welk somtyds gebeurt, dat ze zich tot eene* tweede Koorts *schikt, daar ik eenige weinige voorbeelden van heb gezien, is de verheffing ligter en korter van duur, en, als op den gewonen tyd van hare komste de* Insnydingen *sterker dragen, is'er zelden eene merkelyke Koorts hoe zwaar de* Eruptie *of uitslag is.* bladz. 124.
Dezelve: *De* tweede Koorts *komt zelden voor by de* Inenting, *en als zy komt is de beroerte kort en ligt;*

 zulk

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	Ja indien 'er al toevallen opkwamen, en zeer boos mogten schynen, heeft men de gevaarlykste op eene allerverwonderlykste wyze schielyk zien verminderen en verdwynen. (39)
XIV. Na	XIV. *Zel-*

zulk een trap heb ik meer dan eens in volwassene subjecten dezer Praktyk *gezien.* bladz. 274.

Dezelve: *Tot aan het schryven van dit* Tractaat, *heb ik nimmer eenen* ingeënten *Lyder zien bezwyken onder de* tweede Koorts *of* nakoorts, *en daar dat gebeurt is, moet zy sterker geweest zyn.* bladz. 275.

Cramer en Joly: *Het is zeldsaam, dat men de* Etterkoorts *in de Pokjes door* Inentinge *verneemt.* bladz. 14 en 15.

Guiot: *De ingeënte Pokjes zyn gemeenlyk niet onderworpen aan de* tweede *of* Etterkoorts, *gelyk als de Kinderpokjes, welke van 't zelfs komen.* bladz. 31.

Tissot. bladz. 97. 98 en 99.

(39) Nettleton: *Een Kind in het zelve huis, alwaar kort te voren twee andere Kinderen aan eene zeer kwaadaardige soort van Pokjes, verzeld met* purpere vlekken, *gestorven waren,* ingeënt *zynde door* Dr. Nettleton, *kreeg ten tyden van het uitkomen der Pokjes vele donker roode vlekken, die veel gelykenis hadden na die der twee andere Kinderen, en die naderhand van eene purpere kleur wierden, maar zo dra de Pokjes waren uitgekomen, wierden die vlekken hoe langer hoe minder, en verdweenen eindelyk t'eenemaal, en het kwam voor 't overige de ziekte zonder eenig toeval te boven.* The Philos. Trans. Abridged. Vol. VII. bladz. 606.

Duc. bladz. 107. A. Castro. bladz. 32.

Gau-

Door den
Natuurlyken Weg.

XIV. Na de Kinderziekte door den Natuurlyken weg *blyven 'er dikwils leelyke en ongelukkige* gevolgen: *namentlyk*

1. *'t Aan-*

Door de
Inentinge.

XIV. *Zelden* blyven'er na de *Inenting* onaangename en kwade *gevolgen* na. (40)

1. 't Aan-

GAUBIUS: *Ik neeme de vryheid myne waardige Kunstgenooten deeze vraag voor te stellen: of zy het beloop van deeze ziekte* (welke van eene zeer kwaadaardige en zamenloopende (*Confluerende*) soort was) *lezende, en vergelykende met het geen zy door bevindinge onder het behandelen van de* Natuurlyke *Kinderpokjes, omtrent de* Prognosticatie *van het te verwachte uiteinde, geleert hebben, niet met verwonderinge aanzien de groote verandering ten goeden, die zich in den korten tyd van 24 uuren daar na zo baarblykelyk opdeed? Ik bekenne vrymoedig, dat, toen ik zulks bemerkte, myne verbaastheid niet minder, dan myne blydschap was: ook weet ik my niet te herinneren, ooit in de* Natuurlyke *Kinderziekte een zo groot en dreigend gevaar zo schielyk en gelukkig te boven gekomen te zyn. Ik schryf zulks toe aan den veel zachteren en meer buigsaamen aart, dewelke door de* Inentinge, *zelfs aan kwaadaardige soorten van Pokken medegedeeld wordt:* VERHANDELINGEN *uitgegeven door de Hollandse Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem.* tweede deel. Te Haarlem 1755. bladz. 368 en 369.

(40) HOSTY: *De 252 Persoonen, die ik heb zien* inenten, *zyn alle genezen zonder eenig kwaad gevolg, in tegendeel zy schenen my veel eer sterker geworden te zyn.* bladz. 6.

KIRKPATRICK: *Zoo 'er al iets gebeurt na de* Inenting, *is zulks onbetwistbaar zeldsamer, dan in de* Natuurlyke ziekte; *want zo groot als 't onderscheid is tusschen de groote menigte, die van de* Natuurlyke Pokjes *sterven, en 't kleine getal van die door de* Inentinge *sneuvelen, zo groot is ook het onderscheid van de*

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
1. *'t Aangezigt wordt zeer geschonden door putten en naden, en is meesten tyds*	1. 't Aangezigt wordt zelden geschonden door putten of naden, (41) en

de ongemakken, *die* na *de* natuurlyke ziekte *vallen, en de zeer weinige, die na de* Inenting *gebeuren: als wy dit toestaan, staan wy het uiterste toe, dat in dit opzigt tegen de* Inenting *waar kan zyn.* bladz. 150. CHAIS. bladz. 606.

(41) A. CASTRO. bladz. 34. DUC. bladz. 109. 110. MEAD. bladz. 74.

CHAIS. bladz. 622. KIRKPATR. bladz. 182.

MATY: *De* Inenting *laat schier nooit zulke geschondene trekken in 't aangezigt na, waar voor sommige misschien den dood liever zouden kiezen. Zo 'er van de* 7, *die de Pokjes door den* Natuurlyken weg *krygen,* een *sterft, zyn'er misschien* 4 *vry sterk van* geschonden. *Het aangezigt is wel een klein gedeelte van 't lighaam, maar wat word het by de Vrouwen niet in waarde gehouden! Men ent by de Circassiers in om de schoonheit te behouden, 't geen by hen van de grootste waarde is: en wat werks behoorde men in Europa niet te maken van eene* operatie, *die voor elk* leven, *dat zy redt, te gelyk* 2 schoonheden *bewaart! Journ. Britt.* 1754. bladz. 398. 399. MEAD. bladz. 74.

DE LA CONDAMINE. bladz. 30 en 31. en 61 en 68.

HOSTY: *Geen een van de* 252, *die ik heb zien* inenten, *was geschonden. Het voordeel van de* schoonheit *te bewaren, heeft niet weinig geholpen om de Inenting agting te doen verkrygen.*

Het is ook zeldsaam in LONDEN *thans iemand te zien beneden de* 20 *jaren, die geschonden is door de Kinderziekte, ten zy onder het gemeene volk, die geene middelen hebben om zig te laten* inenten, *of die nog aan de oude vooroordeelen blyven hangen.* bladz. 6.

Door den
Natuurlyken Weg.

tyds lang na de ziekte door roodheit onzienlyk.

2. *Bloedzweeren, die zeer pynlyk zyn, en moeilyk te genezen.*

3. *Ontstekingen in de oogen dikwils ongeneeslyk, verlies van 't gezigt door verzweringe, Lidtekens op den oog-appel, enz.*

XV. Daar word veel kundigheit, oordeel en bevinding, zo ten opzigte van de Diëet, *als der Geneesmiddelen, gedurende den ganschen loop der ziekte vereischt om de Pokjes door den* Natuurlyken weg *wel te behandelen.*

XVI. De genezingwyze der Kinderziekte moet daarenboven naar de onderschei-

Door de
Inentinge.

en is byna nooit rood na het afvallen der Pokjes. (42)

2. Nauwlyks is 'er 1 van de 100 die een bloedzweer krygt. (43)

3. Ontstekingen aan de oogen, verlies van 't gezigt, enz. zyn mede zo ooit gebeurdt, ten minste zeer zeldsaam. (44)

XV. De behandeling der Pokjes door *inentinge* is ongelyk eenvoudiger, de *Diëet* gemakkelyker, de Geneesmiddelen veel zeldsamer noodig, (45) en de *operatie* geenzins pynelyk, nog wreed in 't aanzien. (46)

XVI. De gelukkige uitkomst der *Inentinge* is sedert deszelfs begin heel zeer

(42) Duc. bladz. 109. C. B. Behroens *de insitione Variolarum* in Act. Nat. *Curios. vol.* 1. Norimb. 1727. bladz. 137. De la Chapelle *Biblioth. Angloise.* Tom. XII. bladz. 154. 155.
Hosty: *Ik was ten uiterste verwonderd te zien, dat die geene zelfs, die vele en grote puisten hadden gehad, byna niet* rood *waren na het afvallen der Pokjes, gelyk men in de* natuurlyke *ziet.* bladz. 6.

(43) Ranby. Recueil enz. bladz. 81.

(44) A. Castro. bladz. 34.

(45) Chais. bladz. 598. 604 en 606. Kirkpatr. bladz. 275.

(46) Guiot. badz. 27. Tissot. bladz. 64.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
scheidene Epidemie, *die'er regeert, somwylen verschei dentlyk behandeld worden; en dit is ten deele oorzaak, dat de genezingwyze* zeer moeilyk ooit tot volmaaktheit *zal gebragt worden; ja zelfs schynen sommige* Epidemien buiten de magt der konst *te zyn, en mogelyk altoos te zullen* blyven.	zeer toegenomen, zo dat men met regt kan zeggen, dat de behandeling derzelve dien trap van volmaaktheit reeds bereikt heeft, dat het *iets zeldsaams* is, dat 'er iemand gevaarlyk ziek aan is, en nog veel *zeldsamer* dat 'er iemand aan sterft, zo de bestiering van de zelve door kundigen en voorzigtigen geschiedt.
XVII. Het menschdom is, sedert dat de Pokjes zyn bekend geworden (dat is volgens een Arabisch Handschrift van LEIDEN *sedert 't jaar* 572. *na* CHRISTUS *geboorte*) (47) *aan verwoestingen van tyd tot tyd onderhevig geweest en tot nog toe gebleven, zonder gegronde hope van ooit daar weder bestendig*	XVII. Men zou volgens het gevoelen van DR. JAM. BURGES mogelyk kunnen verwagten, dat door eene algemeene *praktyk* der *Inentinge* t'eeniger tyd de Waereld geheel bevryd zoude worden van de Kinderpokjes (48), zo als 'er zeer waarschynelyk een tyd geweest is, waarin die ziekte onbekend was; ten minste zouden
van	

(47) MEAD de Variolis. bladz. 3. KIRKPATR. bladz. 2.
(48) JAM. BURGES. *Account of the preparation and menagement necessary to* Inoculation. Lond. 1754. bladz. 2.
GAUBIUS. bladz. 371.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
van bevryd te zullen blyven.	den de jonge Kinderen voortaan de onderwerpen alleen van de Pokjes zyn, en dezelve *niet zo doodelyk by wyze van Epidemie* meer regeeren, wanneer alle de Kinderen in den vereischten ouderdom wierden *ingeënt*, gelyk de Schryver van Boston beweert, dat geschied zoude zyn, indien de overgeblevene 174 Persoonen in 't Jaar 1752 aldaar waren *ingeënt* geweest, en de 1843, welke weggeloopen waren, in der tyd derwaarts niet hadden mogen wederkeeren. (49)
XVIII.	XVIII.

(49) De Schryver van BOSTON zegt:

De Inwoonders *Blanke*, en *Zwarte*, te BOSTON zyn in 't geheel in 1752 geweest - -		15684
Die de Pokjes *reeds voor* 1752 hadden gehad - - - -	5998	
Die om de Pokjes *in* 1752 uit de Stad zyn *gevlugt* - - -	1843	
Die *in* 1752 de Pokjes hebben gehad	7669	
		15510
Dus zyn 'er, die de Pokjes nog niet gekregen hadden, overgebleven - -		174

GENTL. MAG. in 't Engelsch. 1753 bladz. 413.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
XVIII. Overal is de Kinderziekte door den Natuurlyken weg *zeer* dik-	XVIII. Overal en ſchier altoos heeft de *Inenting* het allergelukkigſte gevolg gehad, (50) maar de *tyd*, wanneer; (51) de

(50) CHAIS: *Nu ten tyde is de* Inenting *eene over* heel de waereld *bekende zaak*; overal *daar men de* Inenting *heeft durven in 't werk ſtellen*, *hebben die proeven, gemerkt met het zegel van den Goddelyken Zegen, het allergelukkigſt gevolg gehad.* bladz. 627 en 628.
TISSOT. bladz. 128.

(51) DUC: *Van* zeer oude tyden (*zo ſommige willen*) *by* de ASIATISCHE volkeren, *de* CIRCASSIERS *en* GEORGIERS *in gebruik.* bladz. 84.
HARRIS: *In de* voorgaande eeuw *by de* OOSTERSCHE volkeren *uitgevonden.* bladz. 55.
PATER D'ENTRECOLLES: *Miſſionaris der Jeſuiten te* PEKIN: *in 't* begin van de 17de eeuw *in* CHINA. Lettres edif. et curieuſes. Tom. XX. MEAD. bladz. 76. DE LA CONDAMINE. bladz. 6.
CHAIS: *Van* alle tyden (*zo men vermoedt*) *in* CIRCASSIE *een vaſt gebruik geweeſt.* bladz. 569.
DEZELVE: *Sedert* vele eeuwen *in* INDOSTAN. bladz. 771.
DEZELVE: *Een* zeer lange tyd *in* BENGALE. bladz. 771.
CRAMER en JOLY: *reeds* langen tyd *in* GEORGIE *en* CIRCASSIE. bladz. 3.
GUIOT: *over* langen tyd *in* de LEVANT *en* CHINA. bladz. 20.
TISSOT: *Sedert* verſcheide eeuwen *in* ASIEN. bladz. 128.
DEZELVE: *Voor* langen tyd *in* CHINA. bladz. 42.
DEZELVE: *Sedert* 200 jaaren *in* CIRCASSIE. bladz. 42.
DE LA CONDAMINE: *van* onheuglyke tyden *in* CIRCASSIE, *in* GEORGIE *en in de* naburige Lan-

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
dikwils eene gevaarlyke en verslindende ziekte. (52) 1. *In*	de *plaats*, waar; (53) de *uit-*

Landen *van de* CASPISCHE ZEE *in gebruik.* bladz. 5.

KIRKPATRICK: *De* Inenting *is te* TUNIS, TRIPOLI, *en* ALGIERS *zo oud*, *dat hare eerste opkomst niemand heugt.* bladz. 259.

RECUEIL enz. *van* onheugbare tyden *in* SENEGAL. bladz 130. uit Quaest. Med. *An Virus variolosum intra Corpus* inoculatione *debeat intrudi?* Paris. 24 Oct. 1754.

PERROT WILLIAMS: *in eenen Brief aan* SAM. BRADY by JURIN in 't Engelsch: *van* onheugelyke tyden *in 't* ZUIDEN VAN WALLES. bladz. 23. 27 en 29 KIRKPATRICK. bladz. 155.

R. WRIGHT in eenen Brief aan S. BEVAN. by JURIN in 't Engelsch. *De oude Inwoonders van* St. ISCHMAEL *en* MARLOE *in 't* Graafschap PEMBROKE *in 't* Prinsdom WALLES *zeggen dat voor onheugbare tyden de* Inenting *in gebruik by hen geweest is.* bladz. 29.

DEZELVE: *Vele berigten*, *die ik over al op 't* Land *in 't* Graafschap PEMBROKE *antmoet hebbe*, *doen my vast gelooven*, *dat het* inenten *aldaar een zeer oud en gemeen gebruik is onder het gemeene volk* bladz. 30.

DEZELVE: *uit een verhaal van* WILLEM ALLEN *kan men met reden besluiten*, *dat het te* St. ISCHMAEL *ten minste* 150 *jaren in gebruik is geweest.* bladz. 29. KIRKPATRICK. bladz. 155.

Ziet verder hier omtrent in de verhaalen der inentinge in 't Prinsdom WALLES.

SCHWENCKE: *Voor* 't jaar 1713. *in 't* Graafschap MEURS *het mededeelen der Kinderpokjes door vryvinge op sommige deelen van 't ligbaam reeds bekend.* RECUEIL enz. bladz. 103.

(52) CHAIS. bladz. 587.

(53) PYLARINUS: *Het is heel zeker*, *dat de* Inenting *in*

 GRIE-

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	uitvinders, door wien (54) de Inenting het eerst geoef-

GRIEKENLAND, *en in 't byzonder in* THESSALIEN *het eerst in een gemeen gebruik is geweest.* bladz. 11. DUC. bladz. 84.

MEAD: *Zo veel ik heb kunnen nagaan, is de* Inenting *in* CIRCASSIE *uitgevonden*, bladz. 74.

CHAIS: *Men houdt het daar voor, dat het* inenten *der Kinderpokjes oorspronkelyk uit het* NOORDEN VAN ASIEN, *en byzonder van* CIRCASSIE *komt.* bladz. 593.

DEZELVE: *Wie weet of men niet zal vinden, dat men in* ARABIEN, *alwaar het allereerst over de Kinderpokjes geschreven is, ook het eerst gedagt heeft, om derzelver doodelyke gevolgen door* Inentinge *voor te komen, en dat het van daar is, dat deze heilzaame handelwyze door geheel* ASIA *verspreid is.* bladz. 772.

DE LA CONDAMINE: *De* door kunst gewrogte *Kinderpokjes zyn waarschynelyk in* CHINA *veel ouder, dan elders.* PATER D'ENTRECOLLES *merkt aan in zynen Brief van* PEKIN, *van den* 11 *Mey* 1726. *dat, indien deze gewoonte van* CIRCASSIE, *of daar omtrent in* CHINA *gekomen was, zy zekerlyk terstond in de* WESTERSCHE *Provincien van dit Ryk bekend zou zyn geweest, als de naaste aan de* CASPISCHE ZEE, *maar het is in tegendeel in de* OOSTERSCHE *Provincien, en inzonderheit in die van* KIANGNAN, *aan de* JAPANSCHE ZEE, *daar de methode van* Tchangteon, *dat is van het* zaajen der Kinderpokjes, *het langst bekend is geweest.* bladz. 26. PATER D'ENTRECOLLES *Lettr. edif et cur.* Tom. XX.

TISSOT: *Onder de Asiatische Volkeren wierd in* CIRCASSIE *de* Inenting *het eerst aangenomen.* bladz. 43.

(54) PYLARINUS: *niet door geletterden of geneeskundigen, maar door gemeen en onbeschaaft volk.* bladz. 11. A. CASTRO. bladz. 26. HARRIS. bladz. 55. KIRKPATRICK. bladz 95.

MEAD: *Het is zeer te verwonderen, dat menschen* ge-

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	oeffend is, en de *wyze*, hoe (55) dezelve is ontdekt, wordt by sommigen voor gansch onzeker gehouden. (56)
1. *In*	1. Her-

genoegsaam geheel onkundig van geneeskundige zaken, gelyk de CIRCASSIERS *waren, zulks hebben konnen ontdekken.* bladz. 74.

(55) MEAD: *dewyl de ondervinding had getoond, dat niemand de Kinderpokken tweemaal kreeg, en nauwlyks* 1 *uit* 1000 *'er geheel vry van bleef, werd het dienstig geoordeeld om te zien naar een middel om ze mede te kunnen deelen.* bladz. 74. zoo dat hy meent, *dat de* Inenting *een vrugt van betragtinge en overdenkinge is.* KIRKPATRICK. bladz. 96.

DEZELVE: *De vrouwen der* CIRCASSIERS *worden gezegt in schoonheit en bevalligheit andere te overtreffen, daarom wierden de jonge dogters der arme lieden aan de slavenhandelaars der naburige volkeren verkogt; wanneer men nu had opgemerkt, dat zy, hoe jonger zy de Pokjes kregen, ook zo veel minder gevaar liepen om hare schoonheit en 't leven te verliezen, heeft men deze manier, om dezelve in hare jeugd mede te deelen, uitgedagt, waar door zy williger om te verkoopen geworden zynde, meer winst en voordeel gaven.* bladz. 74. TISSOT. bladz. 42. 43. en DE LA CONDAMINE. bladz. 68.

VOLTAIRE: *De oorzaak, die deze gewoonte, welke zo vreemd schynt aan andere Natien, heeft ingevoerd, is egter gemeen aan alle volkeren van den aardbodem: te weten de moederlyke tederheit en 't voordeel.* Lettr. Philos. II. XI. TISSOT. bladz. 42.

KIRKPATRICK: *waarschynelyk* by toeval *uitgevonden.* bladz. 95.

(56) PYLARINUS. bladz. 11.
A. CASTRO. bladz. 26.
KIRKPATRICK. bladz. 95 en 155.

In Asia.

Door den
Natuurlyken Weg.

1. *In de* Oostersche Landen *zyn de Kinderpokjes* door den Natuurlyken weg *doorgaans van eene* zeer kwaadaartige soort, *en daar regeert byna altyd eene* Epidemie, *zo dat'er dagelyks zeer vele sterven.* (57)

2. *In het jaar* 1724. *maakte de Kinderziekte eene zeer groote verwoesting in* Tartaryen. (60)

5. *Vol-*

Door de
Inentinge.

1. Herhaalde ondervindingen in Asia hebben de eerste proeven der *Inentinge* tastbaar bevestigd (58), en de tegenwerpingen worden door de goede gevolgen, die de *Inenting* reeds verscheide eeuwen in Asien gehad heeft, vernietigd. (59)

2. De Keizer van China zondt in 't jaar 1724. eenige Geneesheeren van zyn Hof naar Tartaryen, om 'er de Kinderpokjes door konst te *zaajen*; (dezen naam geven de Chineesen aan hunne manier van *inenten*,) waar van de uitslag buiten twyffel gelukkig moet zyn geweest, nademaal die Chineesche Geneesheeren wederkeerden met vele rykdommen aan Paarden en Pelteryen, als zynde den rykdom en munt der Tar-

(57) A. Castro. bladz. 25.
(58) Chais. bladz. 627. 628.
(59) Tissot. bladz. 128.
(60) De la Condamine. bladz. 18. Recueil. bladz. 5.

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	Tartaren. (61). 3. Eene *Dame*, Weduwe van eenen Secretaris aan 't FORT WILLIAM in BENGALE, had hare 2 Kinderen aldaar laten *inenten* door eenen BENGAALSCHEN GENEESHEER. (62) 4. Dat de *Inenting* in CHINA (63), in INDOSTAN of 't *Ryk van den* GROOTEN MOGOL (64), in BENGALE (65), in CIRCASSIE (66), in GEORGIE (67), en *in de na-*

(61) PATER D'ENTRECOLLES *Lettr. edif. et curieuses.* Tom. XV. DE LA CONDAMINE. bladz. 19.

(62) CHAIS. bladz. 771. volgens getuigenis van den Heer d'A... D. eenen man van verdiensten, en nieuwlings van BENGALE gekomen.

(63) PATER D'ENTRECOLLES. Tom. XX.
MEAD. bladz. 76.
DE LA CONDAMINE. bladz. 6. 19 en 26.
GUIOT. bladz. 20.
TISSOT. bladz. 42.

(64) CHAIS. bladz. 771.

(65) DEZELVE. bladz. 771.

(66) DUC. bladz. 84. CHAIS. bladz. 569.
CRAMER en JOLY. bladz. 3.
TISSSOT. bladz. 42.
DE LA CONDAMINE. bladz. 5.

(67) DUC. bladz. 84.
CRAMER en JOLY. bladz. 3.
DE LA CONDAMINE. bladz. 5.

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
	naburige Landen van de CASPISCHE ZEE (68), voor langen tyd reeds in een vaſt gebruik, is geweeſt, kan tot een bewys verſtrekken, dat de *Inenting* aldaar van eene *beſtendige nuttigheit* is bevonden, 't zy tot behoudenis van 't *leven* der menſchen in 't gemeen, of van de *ſchoonheit* der vrouwen (69) in 't byzonder. 5. Men

(68) DEZELVE. bladz. 5.

(69) DE LA MOTTRAYE verhaalt, *dat, hoe verder hy kwam in de gebergtens van* CIRCASSIE, *naby de* Caspiſche Zee, *hoe ſchooner vrouwen hy zag. Zyne verwondering maakte hem nieuwsgierig om 'er de oorzaak van te weten, en 't geen hem niet minder verwonderde was, dat hy 'er niemand van de Pokjes geſchonden zag. Hy vroeg dan daarna aan de Inwoonders, die hem zeiden, dat zulks veroorzaakt wierd door de gewoonte die zy hadden om de Pokjes mede te deelen aan die geenen, die dezelve door den* Natuurlyken weg *niet kregen. Het geen hy vervolgens heeft zien verrigten in een Dorp* DEGLIVAD *aan een Meisje van 5 jaren. Men verzekerde hem, dat het nooit miſte of zy kregen hier door de Pokjes zeer goedertieren, en dat de Vaders, die* ſchoone Doggers *hadden, zig nooit beklaagden over de moeite van eene verre reize, die zy dikwils moeſten doen om etterſtoffe te krygen.*

IN ASIA.

Door den
Natuurlyken Weg.

5. *Volgens het berigt van* MAITLAND *zyn'er jaren in de* LEVANT, *waar in de Kinderpokjes eene soort van Pest zyn, die ten minste een derde van de geenen, die'er door den Natuurlyken weg van aangetast worden, wegsleept.* (70)

Door de
Inentinge.

5. Men weet dat de *Inenting* in de LEVANT over langen tyd is in gebruik geweest. (71)

6. De *Inenting* in CONSTANTINOPOLEN (72), 't zy dat die door de CIRCASSIERS, GEORGIERS en andere *Aziatische volkeren* reeds in 't jaar 1673. aldaar is overgebragt (73), maar daarna mogelyk weder verwaarloosd geweest (74), 't zy dat die volgens anderen door zekere THESSALISCHE VROUWE, van den Griekschen Godsdienst

(70) KIRKPATRICK. bladz. 259.
(71) GUIOT. bladz. 20
(72) Wy hebben CONSTANTINOPOLEN, eigentlyk in het EUROPISCH TURKYEN gelegen, onder ASIA opzettelyk geplaatst uit aanmerkinge, dat die Stad met opzigt tot den oorsprong en oeffening van de *Inentinge* meer betrekking tot de nabygelegene ASIATISCHE LANDEN, dan tot EUROPA heeft.
(73) TIMONES schryvende in Dec. 1713. meldt, *dat de* inenting *omtrent* 40 jaren *geleden in* CONSTANTINOPOLEN *door de* CIRCASSIERS, GEORGIERS, en andere *naburige* ASIATISCHE VOLKEREN *is ingevoerd.* bladz. 24. HARRIS. bladz. 57. CHAIS. bladz. 594. KIRKPATRICK. bladz. 98.
(74) DE LA CONDAMINE. bladz. 5.

In Asia.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	dienst (75), welke de bewerking van dezelve lang in Circassie gedaan had (76), of wel die uit haar Vaderland Thessalien, alwaar de *Inenting* waarschynlyk eerder, dan in Constantinopolen bekend is geweest (77), derwaards gevlugt was (78), omtrent het einde der vorige eeuw (79), of nog vroeger (80), of be-

(75) Duc. bladz. 85.

(76) Tissot. bladz. 43.

(77) Pylarinus: *De* inenting *uit* Griekenland, *en byzonder uit* Thessalien *van langsamerhand in de naburige plaatsen en steden zig verspreidende, is eindelyk ook in* Constantinopolen *gekomen.* bladz. 11.
Duc. bladz. 84. 85.
A. Castro. bladz. 26.
Chais. bladz. 595.

(78) Duc. bladz. 85.

(79) Pylarinus schryft, *dat hy, in 't jaar* 1701. *van eenen* Griekschen Edelman *over de* Inenting *geraadpleegd zynde, niet wist, wat hy zou antwoorden, vermits dezelve eene gansche nieuwe genezingwyze was, waar van hy als van eene onbekende zaak nog geene kundigheit had.* bladz. 42.
De la Condamine. bladz. 5.

(80) Jurin schryvende den 20 Febr. 1723. *Verhaalt, dat eene* Griekschc Vrouw *in en omtrent* Konstantinopolen *aan vele duizenden de* Inen-

IN ASIA:

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Omtrent	bepaaldelyk zelfs in 't jaar 1673. (81) op eene looze manier (82) het eerst in ge-

enting *verrigt had, en daarin volgens verhaal van den Heer* DUC, *niet tegenstaande haren zeer hoogen ouderdom nog steeds voortging.* bladz. 18. dat is vervolgens sedert het jaar 1682 of 1683. DUC, bladz. 111.

(81) TISSOT. bladz. 43.

(82) DUC: *Die* THESSALISCHE VROUW *was loos en doortrapt, en om hare konst meerder aanzien by den onkundigen hoop te doen krygen, gaf zy voor, dat het geheim van die konst, welke nogtans in haar Vaderland zeer gemeen was, voor geen geld te koop was, en dat dezelve aan haar alleen door eene openbaringe van eene* LIEVE VROUWE *beeld gegeven was; zy maakte ook, om aan dat zeggen meer geloof by te zetten, de insnydingen nooit dan kruiswyze; zy mompelde onder de* operatie *eenige woorden binnen 's monds, als of zy zulks uit godsdienstigheit deed, en om de hulp en bystand van die, welke het haar geopenbaard had, af te smeeken, en zy vorderde altoos met zeer veel ernst* 2 waschkaarsen *af van den genen, dien zy* ingeënt *had, zeggende, dat zy die naar haar Vaderland zond, en voor het Autaar van de* HEILIGE MAAGD *liet branden, 't geen evenwel niet, dan van onkundigen, werd geloofd.* bladz. 85.

DE LA CONDAMINE: *In* GRIEKENLAND *en in* TURKYEN *werd de* Inenting *gedaan met vele bygeloovige voorzorgen, en verzeld van offerhanden van* Waschkaarsen, *door middel van welke Dr.* TIMONES *meent, dat de* GRIEKSCHE INENTSTER *de genegenheit won van de* GRIEKSCHE PRIESTERS, *die haar eene groote menigte voorwerpen verschaften om hare konst te oeffenen.* bladz. 27. uit den Brief van TIMONES vervat in het aan-

 hang-

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	gebruik geraakt (83), of weder ingevoerd is geweest (84), werd met een zeer goed gevolg geoeffend (85), hoewel dezelve in den beginne weinig in *praktyk* was, en bepaald bleef en als verborgen onder 't gemeene volk. (86)
Omtrent het jaar 1701. *woedde eene zeer doodelyke* Epidemie *van Kinderpokjes door de gansche Stad*	Sedert het begin dezer Eeuwe werd de *Inenting* te KONSTANTINOPOLEN door dezelve *Epidemie* meer en

hangsel der Reizen van LA MOTRAYE Tom. II.
TISSOT. bladz. 43. RECUEIL. bladz. 7.

(83) DUC. bladz. 85.

(84) DE LA CONDAMINE. bladz. 5.

(85) PYLARINUS. bladz. 13. CHAIS. bladz. 594. DE LA CONDAMINE. bladz. 5. TISSOT. bladz. 43.

(86) PYLARINUS. bladz. 12.
DUC: *Hoe zeer de* GRIEKSCHE VROUW *ook van haar geheim in den beginne breed mogt opgeven, en zeggen, dat zy het zelve door eene* Goddelyke ingevinge *verkregen had, heeft zy egter zelden, dan onder het* gemeen, *haar konst konnen oeffenen.* bladz. 86.
DE LA CONDAMINE. bladz. 5.

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Stad KONSTANTINOPOLEN, *op welken tyd* PYLARINUS *zich aldaar bevond.* (87)	en meer verſpreid onder lieden van de geringſte ſoort, terwyl zy nog geheel by de aanzienlyken buiten gebruik bleef, maar omtrent het eind van den Winter 1701 werd door die zelve Griekinne, na dat zy de handelwyze aan PYLARINUS had opgegeven, en ontelbaar vele proeven van derzelver veiligheit en gelukkigen uitſlag daarby gevoegd, en na dat PYLARINUS eenigen der zelve (want het was onmogelyk van allen te doen) onderzogt, en waar bevonden had, de *Inenting* aan 4 Zonen van eenen voornamen GRIEKSCHEN EDELMAN verrigt, welke daar door allen in 't leven behouden werden. (88)
Ten tyde van het ver-	Het voorbeeld van den GRIEK-

(87) PYLARINUS. bladz. 12.
(88) DEZELVE. bladz. 12. 13. en 14.

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.

verblyf van TIMONES in KONSTANTINOPOLEN, *gedurende* 8 *jaren*, (*te weten van 't begin van* 1706. *tot Dec.* 1713. *wanneer hy zynen Brief aan* JOH. WOODWARD *afzond*,) *waren de Kinderpokjes door den* Natuurlyken weg *aldaar zeer doodelyk*, *zo dat 'er de helft aan ſtierf*. (89)

Door de *Inentinge.*

GRIEKSCHEN EDELMAN moedigde ongelooflyk velen der voornaamſte *Familien* in KONSTANTINOPOLEN aan, om het zelve na te volgen, zo dat ten tyde, daar PYLARINUS in ſchreef, te weten in 1715. (90), een ygelyk (91), eerſt alle de GRIEKEN, daarna de ARMENIERS, die aldaar in een zeer groot aantal wonen, en eindelyk de EUROPEANEN, bekend onder den naam van FRANKEN, met èèn woord alle de CHRISTENEN (92) zonder de minſte twyfelmoedigheit en altoos ſedert vele jaren met eenen gelukkigen uitſlag

(89) TIMONES. bladz. 25. DUC. bladz. 86.
(90) DE LA CONDAMINE. bladz. 7 en 8.
(91) PYLARINUS. bladz. 14.
(92) DUC. bladz. 86.

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	ſlag (93) zich van de *Inentinge*, die aan allen door de-

(93) PYLARINUS: *In wat* ſexe, temperament *of jaren ook de* Inenting *is gedaan, heeft men byna nooit eenige kwade uitkomſt opgemerkt, ja zy is, naar vereiſch behandeld, en de lighamen door eenen kundigen Geneesmeeſter vooraf wel bereid zynde, een volkomen zeker en veilig middel.* bladz. 22.

TIMONES: *Of ſchoon 'er wel ſommige, die men voorzigtiger dan den gemeenen hoop rekende, in den beginne al te bekommerd in het toelaten van de* Inentinge *waren, zo hebben nogtans de gelukkige gevolgen, die men ſedert 8 jaren* (te weten van 't begin van 1706. tot Dec. 1713.) *in onnoemlyk vele menſchen gezien heeft, dezelve van alle kwade verdenkingen en twyffelingen bevryd, want hoewel dezelve in allerleije jaren,* temperamenten, *en* ſexe, *en zelfs in eene zeer ongezonde lugt verrigt werd, is tot nog toe evenwel niemand aan de* Ingeënte Pokjes *geſtorven, 't geen ik*, volgens eigene bevinding, *getuige.* bladz. 25. 28 en 30.

DUC: *In het zelve jaar* 1713, *wanneer ik door de* GRIEKINNE *werd* ingeënt, *was dezelve* operatie *aan 6 duizend Perſonen door haar verrigt, zonder dat 'er één eenig geval geweeſt is, 't welk eenen kwaden uitſlag hadde.* bladz. 87. 111. 112.

DEZELVE: *De gelukkige uitſlag der* Inentinge *te* KONSTANTINOPOLEN *is geene bevinding van* één *maar van* 40 jaren. bladz. 111. HARRIS. bladz. 63.

HARRIS. MEVROUW WORTLEY, *Gemalin van den* Engelſchen Ambaſſadeur *by de* PORTE, *zorgvuldig na alle omſtandigheden van het gebruik der* Inentinge *vernomen hebbende, deed in 't jaar* 1717. *haren eenigen Zoon in den ouderdom van* 6 *jaren,*

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Doc-	dezelve GRIEKINNE (94) verrigt werd, bedienden, en maar eenige weinige vreesagtigen, benevens de TURKEN (95), als

jaren, door haren Chirurgien MAITLAND inenten: *hy kreeg omtrent* 100 Pokjes, *en werd voorspoedig herfteld.* bladz. 64. KIRKPATRICK. bladz. 99. 100.

DEZELVE: *Een* Engelfch Koopman, *die* 8 *jaren na by* ALEPPO *in* SYRIEN *gewoond had, verhaalt, dat de Vrouw van den* FRANSCHEN CONSUL *aldaar aan hem vertoond hadde hare* 3 *Kinders, die te* KONSTANTINOPOLEN *waren* ingeënt, *ten tyde dat haar Man aldaar* Secretaris *was van den* Marquis *de* CHATEAN-NEUF, Ambaffadeur *van den* Koning *van* VRANKRYK *by de* OTTOMANNISCHE PORTE. bladz. 64. CHAIS. bladz. 596.

DE LA CONDAMINE uit eenen Brief van den *Heer* AMAND, aangehaalt door DE LA COSTE, in deszelfs Brief aan den *Heer* DODARD. bladz. 69. *In een enkeld jaar hebben by de* 10 duizend *Perfonen van allerhanden ftaat en rang de* Inenting *gelukkig doorgeftaan.* bladz. 11

(94) DUC. bladz. 87 en 111.

(95) TIMONES zegt, *dat de* TURKEN *in het* inenten *der Kinderpokjes aan hunne Kinderen te* KONSTANTINOPOLEN, *de* CIRCASSIERS, enz. *federt* 40 *jaren navolgden.* bladz. 24. A. CASTRO. bladz. 27.

DE VOLTAIRE: *De* TURKEN *namen weinig tyds hierna mede deze gewoonte* (der Inentinge) *aan; en tegenwoordig is'er geen* BASSA *in geheel* KONSTANTINOPOLEN, *die, zo dra zyne Kinders gefpeent zyn, dezelve niet de Pokjes laat* inenten. TISSOT. bladz. 44.

Daar-

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
	als te styf op het Noodlot staande, dezelve niet wilden beproeven. (96)
DOCTOR TARRY, *een* Engelsch Geneesheer, *die vele jaren de Geneeskunde in* KONSTANTINOPOLEN *geoeffend had, zegt, dat 'er toen een zeer kwaadaartig soort van* Natuurlyke Pokjes *in de voorsteden*	Dezelve DOCTOR TARRY getuigt, dat van de 4 *duizend* Personen, die in de voorsteden PERA en GALATA te KONSTANTINOPOLEN op denzelven tyd waren

Daarentegen CHAIS: *De* TURKEN, *die* TIMONES *zegt, dat de* Inenting *navolgden, is waarschynlyk te zeggen, de* GRIEKEN, *en* ARMENIERS *te* KONSTANTINOPOLEN; *want het blykt niet, dat de* TURKEN *zelfs de manier van het* inenten *hebben aangenomen. De valsche denkbeelden, welke zy van het leerstuk der voorschikkinge maken, laten hun zulks niet toe.* bladz. 594.

DE LA CONDAMINE, die in 't jaar 1732. te KONSTANTINOPOLEN geweest is, zegt: *Men heeft te onbedagt voorgegeven, dat de* TURKEN *deze* methode *hadden aangenomen, en* dat'er geen bassa in *Konstantinopolen was, die de Kinderpokjes aan zyne Kinderen niet liet* inenten, *enz. want de* THESSALISCHE VROUW *deed zulks alleen aan* GRIEKEN, ARMENIERS, *en andere* CHRISTENEN, *of onderdanen van den* GROOTEN HEER, *of in* TURKYEN *geboren.* bladz. 8. MAITLAND getuigt het zelfde, gelyk ook MEAD. bladz. 76.

(96) PYLARINUS. bladz. 14.

IN ASIA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
steden PERA *en* GALATA *regeerde.* (97)	waren *ingeënt*, niet een was gestorven. (98)
	7. In SMIRNA is de *Inenting* overgevoerd uit GEORGIE en CIRCASSIE. (99)

IN AFRICA.

1. CASSEM AGA, *Gezant van* TRIPOLI *by de Engelschen heeft getuigd, dat 'er aldaar door de natuurlyke besmettinge van* 100 *omtrent* 30 *stierven.* (100)	1. De *Inenting* is te TUNIS, TRIPOLI, en ALGIERS zo oud, dat hare eerste opkomst niemand heugt, en zy is in 't algemeen in gebruik by de Inwoners, niet alleen der Steden, maar ook by de WILDE ARABIERS. (101)
3. *Men*	Dezelve *Gezant van* TRIPOLI heeft verklaard, dat

(97) CONR. BERTH. BEHRENS. In Act. Nat. Cur. Vol. I. bladz. 137

(98) DEZELVE. In Act. Nat. Cur. Vol. I. bladz. 137.

(99) MEAD. bladz. 75. CRAMER en JOLY. bladz. 3.

(100) KIRKPATRICK. bladz. 259.

(101) DEZELVE. bladz. 255.

IN AFRICA.

Door den Natuurlyken Weg.

3. *Men heeft opgemerkt by ondervinding, dat de* AFRICANEN (namentlyk dezulke die als Slaven na

Door de Inentinge.

dat 'er aldaar door de *Inentinge* van de 100 maar 2 ſtierven. (102)

2. De *Inenting* is van onheugbare tyden in SENEGAL met een uitnemend goed gevolg in gebruik geweeſt. (103)

3. De *Inenting* is egter by die AFRICANEN alzo voordeelig als elders. (104)

(102) KIRKPATRICK. bladz. 259

(103) RECUEIL enz. bladz. 130. uit eene *Quæſt. Med.*

(104) In eenen Brief van eenen Perſoon uit BOSTON in *Nieuw Engeland* den 7 Sept. 1721. geſchreven, aan JER. DUMMER, en door dezen den 23 Febr. 1722. aan den Heer HANS SLOANE, *Voorzitter, en aan de verdere leden van het genootſchap der Geneesheeren te* LONDEN medegedeeld, wordt gemeld, *dat een welbekend Heer in* BOSTON *eenen ſlaaf van* GARAMANTEE *hadde, die hem een verhaal gedaan had van eene manier om de Pokjes gemakkelyk te doen krygen, welke in gemeen gebruik in* AFRICA, *en aan zich zelven aldaar verrigt was, en van eene volkomene zekerheit bevonden werd, zo dat'er nooit iemand aan ſterft, en niemand wederom daarna van die ziekte beſmet word.*

DEZELVE: *Daarna is dien zelven Heer eene menigte* AFRICANEN *van tyd tot tyd ontmoet, welke alle op eene eenvoudige wyze, zonder eenige afſpraak of verſtandhoudinge daar omtrent met elkanderen gehad te hebben, in die vertellinge overeenſtemden,*

IN AFRICA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
na de West-Indien wor den overgevoerd) *de Kinderziekte doorgaans veel gevaar*	

dat, namentlyk *in hun Land* (alwaar zy stierven als muizen, wanneer zy de Pokjes van zelf kregen) *het eene gemeene zaak ware, een of meer insnydingen in de huid te maken, en daar in te leggen een weinig etterstoffe van Pokjes, dat zy als dan na eenige dagen wat zieklyk worden, en een klein getal Pokjes uitkomt, dat kort daarna droogt; dat'er nooit iemand door was gestorven, of de ziekte weerom gekregen had.*

DEZELVE: *Naderhand is dien Heer verzekerd, dat het ook geen ongewone zaak is op de Engelsche Schepen aan de Kust van* GUINEE, *dat zy, wanneer zy aldaar hunne Slaven Scheep nemen, nauwkeurig onderzoeken, welke van de Slaven de Pokjes nog niet gehad hebben, wanneer zy dezulke op 't strand laten brengen, en de Pokjes op zodanige wyze doen krygen, op dat die arme ongelukkige schepsels meer mogen gelden.*

DEZELVE: *Eenige jaren na het berigt van zynen eersten* AFRICAAN *heeft die Heer eerst eenige vertoogen daar van uit de* LEVANT *gezien in de Philosophische Verhandelingen,* te weten *van* TIMONES en PYLARINUS, *welke tot onze groote verwonderinge volkomen overeenkomen met het geen wy van* AFRICA *hadden vernomen. An Account of the Method and Success of* inoculation *the small pox in* BOSTON *in* NEW ENGELAND. *In a* LETTER *from a gentleman there, to this friend in London.* Lond. 1722.

Met een Schip voor weinige weken uit de West-Indien voor eenen voornaamen Koopman in deze Stad ROTTERDAM te huis gekomen, 't geen op Slavenhandel in AFRICA gevaren had, heeft men dit narigt ontfangen uit den mond van den Onderstuurman en Chi-

IN AFRICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
vaarlyker krygen, dan de EUROPEANEN. (105) 1. *Vol-*	1. In

Chirurgyn: Namentlyk. *Dat zy op de reize van Gambia, in 't Land der Zwarten gelegen, na Surinamen, de besmetting der Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *op Zee onder de Slaven gekregen hadden in de Maand Augustus des voorleden jaars, en op de hoogte tusschen de 6 en 7 Graden Noorderbreedte;*

Dat, na 'er eenige van gestorven waren, men besloot de Inenting *der Kinderpokjes aan de overigen in't werk te stellen, zo ouden als jongen, welker getal omtrent even groot was van* 10 *tot* 30 *jaren;*

Dat men 'er 50 *op eenen dag te gelyk* ingeënt had;

Dat niet een van alle de ingeënten *gestorven was;*

Dat dezelve zeer weinig ziek waren geweest, en byna geene *toevallen voor 't uitkomen der Pokjes, en na dezelve uit waren,* in 't geheel *geene bespeurd zyn.*

Merkwaardig was het, *dat onder de gestorvene door den* Natuurlyken weg *der Kinderpokjes een Kind was, één jaar oud, zuigende zyne Moeder* 28 *jaren oud, die* ingeënt *en hersteld was.*

Men verhaalde 'er by, *dat thans alle de Engelsche en Fransche Schippers, die Slaven voeren, eer zy dezelve aan boord nemen, of kort daarna, als zy aan boord zyn, hun de Kinderpokjes doen* inenten, *en altyd met goed* ſucces.

Wie ſtaat niet verbaaſt over zo eene gelukkige uitkomſt aan boord van een Schip, daar nog gemak, nog behoorlyke zuivering, nog gepaste voedzels, nog voorafgaande *præparatie*, nog keuze van *subjecten* heeft konnen plaats hebben, en nogtans alle gelukkig herſteld zyn?

(105) MEAD. bladz. 80.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.

ENGELAND.

1. *Volgens een nauwkeurig onderzoek heeft men bevonden, dat 'er in* HAVERFORD-WEST *tusschen Juny* 1722. *tot Febr.* 1723. *van de* 227, *die de Kinderpokjes door den* Natuurlyken weg *hebben gehad,* 52 *zyn gestorven.* (106)

Door de *Inentinge.*

ENGELAND.

1. In 't Graafschap PEMBROKE (107), gelegen in 't Zuiden van 't Prinsdom WALLES, is de *Inenting* by wyze van wryving (108) en bekend onder den naam van de *Pokjes koopen*, (109) van zeer oude tyden, volgens het getuigenis van verscheidene Personen in gemeen gebruik geweest (110), en zo veel men

(106) PERROT WILLIAMS in zynen Brief aan DR. JURIN, den 2 Febr. 1723. uit HAVERFORD-WEST. JURIN. bladz. 28.
DEZELVE geroepen by eenen Heer, die 6 Engelsche mylen van HAVERFORD-WEST woonde, vond aldaar 2 zeer droevige gevallen van de allerstrengste soort der *Natuurlyke Kinderpokjes.* bladz. 28.

(107) DEZELVE in eenen Brief aan SAM. BRADY. M. D. te Portsmouth. JURIN in 't Engelsch. bladz. 23.

(108) KIRKPATRICK. bladz. 155.

(109) PERROT WILLIAMS enz. by JURIN. bladz. 23.

(110) DEZELVE. bladz. 23.
DEZELVE schryft aan den Heer JURIN op den 2 Febr. 1723. uit de zelve Stad: *My is in den tyd van 20 jaren zeer dikwils niet door kinderen, maar door geloofwaardige bejaarde lieden zulke verzekering ge-*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	men zich daaromtrent heeft konnen *informeren*, kwamen zy alle, die zich aldaar hadden laten *inenten*, 'er heel wel af. (111)
	2. Edog,

gedaan van de waarheit, dat ik volkomen overtuigd ben, dat de Inenting *in dit geweſt van een aloud gebruik is, niet alleen by de Schooljongens, maar ook by vele bejaarden van beide* ſexe, *die wel in ſtaat waren om de Pokjes van andere ziektens te konnen onderſcheiden.* JURIN. bladz. 27 en 28.

RICH. WRIGHT den 15 Febr. 1723. uit HAVERFORD-WEST aan S. BEVAN. ziet JURIN. bladz. 29.

(111) DEZELVE. bladz. 24.

DEZELVE. den 28 Sept. 1722. uit HAVERFORD-WEST ſchryvende, meld, *dat het toen* 1 *en een half jaar geleden was, dat zekere Vrouwe, wonende digt by* HAVERFORD-WEST, *hare Dogter in Maart of April* 1721. *door* Inentinge *de Pokjes zeer voordeelig had doen krygen* JURIN. bladz. 23.

DEZELVE in zynen Brief van den 23 November 1722. uit HAVERFORD-WEST aan den zelven S. BEVAN ſchryft, dat de Heer GEORGE OWEN, *voornaam Advocaat te* HAVERFORD-WEST, zelf met de ſterkſte verzekeringe aan hem verhaald had, *dat hy omtrent het jaar* 1702. *op School zynde en* 15 *jaren oud, het vel van zyne Linkerhand, alwaar men het lidteken* 20 *jaren daarna nog zien koſt, met den rug van zyn Pennemes opengeſchrapt hadde, tot 'er bloed uit kwam, en*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	2. Edog, het gedenkwaardig tydstip van het ge-

en etter van 12 Pokjes, die hy voor 3 stuiv. van eene Juffr. gekogt had, daar op lag, waar na het wondje van langzamerhand begon te ontsteken, en hy kreeg een week daarna de Pokjes, waar van hy gelukkig herstelde. JURIN bladz. 25 en 26.

DEZELVE: *Vyf of zes ten minsten van de Schoolmakkers van den Heer* OWEN *deden zulks insgelyks, op den zelven tyd, met een gelyk goed gevolg.* bladz 25 en 31.

DEZELVE: *Ik heb sedert met verscheide anderen gesproken, die diergelyke proefnemingen voor 16 en 20 jaren op zich zelven hadden genomen.* bladz. 25.

DEZELVE: *Daar zyn nog 5 of 6 Personen in en omtrent* HAVERFORD-WEST *in leven, welke zich zelven hebben* ingeënt, *onder dezelve is een jong Vrouwspersoon van 23 jaren, die, omtrent 8 of 9 jaren geleden, 20 rooven van natuurlyke Pokken, genomen op het einde van de ziekte, een tyd lang in hare hand had gehouden, waar na zy op den 10den of 12den ziek werd, en kreeg in 't geheel niet meer dan 30 Pokjes.* DEZELVE: aan wien de Vrouw het zelf hadde verhaald. bladz. 27.

DEZELVE: P. WILLIAMS *zag op den zelven tyd 6 Engelsche Mylen van* HAVERFORD-WEST *eenen Jongen van 10 jaren, die in Jan. 1723. was ingeënt, of wiens Vader de Pokjes, zo als men het daar noemde, hadde gekogt, wiens Pokjes die aan 't afvallen waren, niet boven de 40 beliepen.* DEZELVE. bladz. 28.

DEZELVE: ST. ISMAEL en MARLOE, 2 *grote Dorpen naby de Haven van* MILFORD *zyn meer*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	gelukkig gebruik der *Inentinge*, in ENGELAND uit KON-

meer dan eenige andere plaatsen van wegens 't gebruik der Kinderpokjes inteënten, of te koopen vermaard. RICH. WRIGHT aan S. BEVAN. by JURIN. bladz. 29.

DEZELVE: *Zekere* JOHANNA JONES *oud* 70 *jaren, zynde een Vroedvrouw, en bekend voor geloofwaardig heeft op eene allersterkste wyze in tegenwoordigheit van* RICH. WRIGHT *betuigd waaragtig te zyn, dat zy omtrent* 50 *jaren geleden (dat is in't jaar* 1673) *de Pokjes door den* Natuurlyken weg *hadde gehad, dat eene* MARGARETA BROWN, *na haar best geheugen toen* 12 *of* 13 *jaren oud, de Pokjes van haar hadde gekogt, en dat die ook weinig dagen daarna de Pokjes had gekregen.* bladz. 30.

Deze JOHANNA JONES (vervolgt de Schryver) *wist zeker, en bood aan zulks met eede te bevestigen, dat deze wyze van de Pokjes mede te deelen van tyd tot tyd was geoeffend, en meer dan* 50 *jaren lang; dat haar maar eene bekend was, die daar door gestorven was, 't welk in 't jaar* 1720. *of* 1721. *was gebeurd, zynde een jong Vrouwspersoon omtrent* 20 *jaaren oud, die zig de ziekte had doen krygen van Pokjes van eenen Man, die aan een zeer kwaadaartig soort was overleden.* DEZELVE. bladz. 31.

WILLEM ALLEN, *wonende te* St. ISHMAEL *en* 90 *jaren oud, heeft volgens getuigenis van zeer geloofwaardige Personen in 't jaar* 1722. *verzekerd, dat de* Inenting *gedurende zynen ganschen levenstyd in gebruik aldaar geweest was, en dat het hem zeer wel heugde, dat zyne Moeder hem vertelt had, dat het desgelyks in haren tyd de gewoonte was, en dat zy door dat middel de Pokjes zelf gekregen had!* DEZELVE. bladz. 29. KIRKPATRICK. bladz. 155.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	KONSTANTINOPOLEN overgebragt, is geweest in April 1721. (112)

3. Eeni-

(112) KIRKPATRICK. bladz. 100. alwaar men leest 1722. maar uit vergelykinge van den zelven Schryver. bladz. 107 en 108. blykt dat het moet zyn 1721.

HARRIS bepaald den tyd *omtrent het begin van Mey* 1721. bladz. 63.

DEZELVE: *Het Dogtertje van Mevrouwe* WORTLEY MOUNTAGUE *werd in den ouderdom van* 5 *jaren* (volgens KIRKPATRICK omtrent 6 jaren) *het eerste onderwerp der* praktyk *aldaar*, *wordende de* operatie *verrigt te* LONDEN *door denzelven* Chirurgien MAITLAND, *die ook haren Broeder in* KONSTANTINOPOLEN *had* ingeënt. bladz. 63. KIRKPATRICK. bladz. 100.

KIRKPATRICK: *Drie geleerde Leden van 't Collegie der Geneesheeren, en verscheide andere Personen van aanzien hebben dat Juffertje zien vrolyk spelen in de Kamer terwyl de Pokjes uitsloegen.* bladz. 106.

DR. HARRIS, die oog-getuige van dit geval geweest is, verhaalt: *Ik kan in der waarheit getuigen dat dit* Juffertje *een zo uitnemend zagt en goedaartig soort van Pokjes gehad heeft, dat zy by daag niet eens te bed behoefde te leggen, dat ik niet meer als* 12 *Pokjes in haar aangezigt heb konnen tellen, en verders over het gansche lichaam hier en daar maar een enkele verspreid gezien, welkers getal niet noemens-waardig was* bladz. 64.

KIRKPATRICK: *Een der drie Geneesheeren, welke voorgem.* Juffertje WORTLEY *ten tyde van hare* ingeënte *Kinderziekte hadden gezien, namentlyk de* Ridder JAN SCHADWELL, *deed zynen Zoon in de volgende Maand Mey even zo gelukkig te* LONDEN *inenten.* bladz. 106. DE LA CONDAMINE. bladz. 10.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	3. Eenige Perfonen van rang volgden dat voorbeeld. (113)
	4. Op den 28 July ouden ftyl (114) in 't jaar 1721. werd de *Inenting*, ten verzoeke van 't *Collegie der Geneesheeren* (115), onder het *Koninglyk gezag* (116), aan 6 *ter dood veroordeelde Misdaderen* met goed gevolg gedaan. (117)
	5. Kort

(113) A. CASTRO. bladz. 36. CHAIS. bladz. 596. DE LA CONDAMINE. bladz. 9.

(114) A. CASTRO. bladz. 37.
C. B. BEHRENS zegt, *dat het gefchiedde op den 9 Aug. des voormiddags tusfchen 9 en 10 uuren. in Actis Naturae Curioforum.* Vol. I. bladz. 134. *Memoires Literaires de la Grande Bretagne.* Vol. II. bladz. 194. CHAIS. bladz. 596. welk verfchil waarfchynelyk toe te fchryven is, wyl deze den dag volgens den *nieuwen ftyl* heeft aangetekend.

(115) A. CASTRO. bladz. 36.

(116) DEZELVE. bladz. 37. MEAD. bladz. 78. KIRKPATRICK. bladz. 101.

(117) C. B. BEHRENS: *Dit gefchiedde door den Chirurgyn* MAITLAND *in tegenwoordigheit van verfcheide voortreffelyke Genees- en Heelmeesteren, aan 3 Mannen en 3 Vrouwsperfonen, in het Gevangenhuis de Nieuwe poort* (Newgate) *te* LONDEN *op beiden de armen en één been, door welke proeven deze alle hun leven behielden*, met naamen;

In Europa.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
Engeland.	Engeland.
	5. Kort daarna werden 5 *Kinderen* van de *Dia-*
Maria Nordt, *oud* 36 *jaren.* Anna Tompion, 25 Elizabeth Harrison, 19 Johannes Cowtery, 25	*Uit vreeze dat de eerste* inentingen *niet gevat hadden, werden deze* 4 *op den* 4*den dag daarna in beiden de armen voor de tweedemaale* ingeënt.
Johannes Ahocki, 20	*In dezen werd de* Inenting *op denzelfden tyd alleen in den regterarm herhaalt, en des niet te min kreeg by meer Pokjes, dan eenig ander.*
Richard Evans, 19	*In dezen, die 's jaars te voren in de Gevangenis* de natuurlyke Pokjes *had gebadt, waren de wondjes van het begin bleek, zonder de minste ontstekinge, en op den* 5*den dag volkomen droog en genezen.*

In *Actis Nat. Curios.* Vol. I. bladz. 133, 134, 145, 136 en 137. Kirkpatrick. bladz. 101. 106 en 126. Chais. bladz. 596 en 597. De la Condamine. bladz. 9.

Mead zegt, *dat aan* 7 *Misdaderen*, te weten *aan* 6 *door insnydingen, en aan* 1 *op de wyze der* Chineesen *door opsnuivinge de proef van de Kinderpokjes mede te deelen genomen werd.* bladz. 78.

A. Castro meldt alleen van 5 *Misdaderen, en dat de* inenting *aan* 4 *Mannen en eene Vrouwe geschied zoude zyn.* bladz. 37. Tissot bladz. 46.

A. Cas-

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	Diaconye der Parochie van St. James te LONDEN mede gelukkiglyk *ingeënt.* (118)

6. In

A. CASTRO verhaalt, *dat de Pokjes, die zy kregen, zo ten opzigte der hoeveelheit, als der toevallen of verschynselen, die het uitkomen derzelve voorgingen, ongelyk goedaartiger waren, dan dezelve gemeenlyk in den* natuurlyken weg *zyn.* bladz. 37 en 38. C. B. BEHRENS in *Actis Nat. Curios.* Vol. I. bladz. 136 en 137.

DEZELVE zegt nog, *dat die der veroordeelden, welke voor de* Inenting *de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *had gehadt, eene Vrouw is geweest.* bladz. 37.

MEMOIRES LITERAIRES DE LA GRANDE BRETAGNE. *Dr.* WAGSTAFFE *zelf, die een der grootste vyanden van de* Inentinge *is geweest, en tegen de* Inenting *eene afrading naderhand schreef, heeft, om den anderen dag dezelve in de Gevangenis bezogt hebbende, hare ziekte bevonden met zo weinige toevallen, en zulken geringen uitslag verzeld, dat hy dezelve geen waare Pokjes wilde genoemd hebben.* Vol. II. bladz. 194. 195. 196. uit *A letter to* DR. FREIND *Shewing the danger & uncertainty of* inoculating *the small pox by* W. WAGSTAFFE. Londen 1722.

(118) KIRKPATRICK. bladz. 107

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	6. In het zelve jaar 1721. heeft MAITLAND nog 8, en NETTLETON verscheide Personen met een zeer gelukkig gevolg *ingeënt.* (119)
7. *Het gevaar, daar de tegenwoordige* KONINGLYKE PRINSES VAN ORANJE, Moeder, Voogdesse, en Gouvernante *van den* PRINSE ERFSTADHOUDER *der vereenigde Nederlanden zich in bevonden had door de* Natuurlyke Kinderpokjes, *maakte wylen Hare Majesteit* de	7. Na dat de tegenwoordig regerende Koning en gemelde Vorstin, doenmaals nog Prins en Prinses van WALLES, met den Ridder HANS SLOANE over de *Inenting* en derzelver gevolgen geraadpleegt hadden, werd besloten dezelve aan het Koninglyk Huis-

(119) KIRKPATRICK. bladz. 107.
THE PHILOS. TRANS. Abridged: NETTLETON de Inenting te HALIFAX *in 't Graafschap* JORK, *voor de eerstemaal in Dec.* 1721. *doende, bevond dezelve boven zyne verwagting zo gelukkig, dat hy daar door op het sterkst aangemoedigt wierde, om dezelve in meer anderen te oeffenen, terwyl verscheide Personen, ook ziende hoe gemakkelyk men op deze wyze de Kinderziekte te boven kwam, zelfs verlangden, dat men hen of hunne Kinderen de Pokjes door* Inentinge *mededeelden* Vol. VII. bladz. 602. uit No. 370. bladz. 35,

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
de Koninginne van Engeland zeer bekommert voor hare andere Kinderen. (120)	Huisgezin te laten verrigten, zo als ook gelukkiglyk is uitgevoerd. (121)

8. Dit

(120) KIRKPATRICK. bladz. 101. uit een Handschrift van wylen den *Ridder* HANS SLOANE, 't welk de Heelmeester RANBY aan KIRKPATRICK medegedeelt heeft. bladz. 99 en 101.

(121) DEZELVE: *Op het antwoord, dat de* Ridder HANS SLOANE *gaf op de vragen van wylen Hare* Majesteit *aangaande de* Inenting *en tot goedkeuring van dezelve, en wanneer deze Lyfarts wegens de onzekerheit van de uitkomst zyne vreeze eenigzins liet blyken om dezelve aanteraden, en haar overtehalen om 'er de proeve van te nemen op Lyders, wier leven van zo veel waarde voor het gemeen was, vroeg hare* Majesteit, *toen nog* Prinses *van* WALLES, *hem, of hy het haar dan zoude afraden, waar op hy antwoorde, dat hy geenzins eene zaak konde afraden, die naar allen schyn van een groot voordeel zou wezen. Waarop dan haar besluit was, dat de* Inenting *zoude geschieden, en zy beval hem terstont wylen zyne* Majesteit *op te wagten, die ook bevolen had, dat de* Ridder *hem over de zaak zoude komen spreken. De* Ridder *den* KONING *de onmogelykheit voorhoudende van met zekerheit te konnen zeggen, dat zulke beroerte, in het bloed verwekt, geene kwade gevolgen en gevaarlyke toevallen kon hebben, antwoorde zyne* Majesteit, *dat zulks kon wezen en gebeurt was aan Personen, die hun leven door het aderlaten verlooren hadden, en door het innemen van Geneesmiddelen, schoon met de uiterste voorzorge gebruikt; de* Ridder *toegestemt hebbende, dat de weinige kwade toevallen na de* Inenting *niet minder gevallig*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	8. Dit voorbeeld werd met drift gevolgt door lieden van allerleijen ſtaat: *Heeren* van den *eerſten rang*, *Biſſchoppen*, *Doctoren* in de *Godgeleerdheit* lie-

vallig zouden wezen, *werd de* Inenting *van de* KONINGLYKE FAMILIE *beſloten en gelukkiglyk uitgevoert.* bladz. 101. 102.

A. DE LA CHAPELLE in zyne *Bibliotheque Angloiſe* (Tom X. Part. 2. gedrukt in 1723.) by gelegentheit, dat hy van No. 370. voor de Maanden January, February, en Maart 1722. van de PHILOS. TRANS. een uittrekſel geeft, verhaalt, *dat de* Prinſes *van* WALLES *hadde toegeſtaan de* Inenting *te doen aan 2 van hare Dogters.* bladz. 283.

Wy zyn in 't zekere onderrigt, dat wylen de *Prins* van WALLES in HANOVER, omtrent denzelfden tyd, of 's jaars daar aan is *ingeënt.*

C. B. BEHRENS, Lyfarts van zyne Majeſteit den Koning van ENGELAND, ſchryft in een berigt over de *Inenting*, (getekend den 10 Aug. 1723. van *Hildersheim* na *Augsburg*:) *De* Inenting *der Kinderpokjes is in dit jaar met eenen zeer gewenſchten uitſlag te* LONDEN *gedaan aan onzen doorlugtigen Koninglyken Prins* WILHELMUS AUGUSTUS, *Hertog van* Brunswyk, Lunenburg *en* Lancaſter, (dat is den Hertog van CUMBERLAND, die toen niet meer dan 2 jaren oud was.) *Act. Nat. Cur.* bladz. 133. *Bisbop of* WORCESTER'S Sermon Dedication. bladz. 4.

HEISTER. Inſt. Chir. Amſt. 1739. bladz. 452.

TIS,

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
	lieten hunne eige Kinderen *inenten*, en de *voornaamste Geneesheeren* van LONDEN verklaarden zich opentlyk voor de *Inentinge.* (122)
9. *Uit*	9. Het

TISSOT zegt, *dat de* Inenting *in April* 1722. *verrigt werd aan de twee jongste Dogters van den tegenwoordigen Koning van* Engeland, *te weten de overledene Koninginne van* DENEMARKEN en de PRINSESSE VAN ORANJE. bladz. 46. Hier op merkt de Schryver van het *Recueil enz.* wel aan, *dat niet de* Prinses *van* ORANJE, *maar de* Prinses *van* HESSENCASSEL, *benevens den* Hertog *van* CUMBERLAND, *en wylen de* Koninginne *van* DENEMARKEN *zyn* ingeënt. bladz. 11.

DE LA CONDAMINE verhaalt, *dat wylen de* Koningin *van* ENGELAND, *toen nog* Prinses *van* WALLES, *de* Inenting *liet doen aan haren Zoon den volgenden* Prins *van* WALLES, *en de* Prinsessen *zyne* Zusters. bladz. 9. volgens eenen Brief van *den Heer* DE LA COSTE aan *den Heer* DODARD. bladz. 39. en voorreden van het Werk van JURIN.

RECUEIL enz. De Schryver hier van ontkent, *dat de* Prins *van* WALLES, *volgens 't verhaal van den Heer* DE LA CONDAMINE, ingeënt *zy*, *nademaal hy toen nog niet geboren was.* bladz. 11. Edog de Heer DE LA CONDAMINE spreekt daar vry klaar van den overleden *Prins* van WALLES, en niet van zynen ZOON, den tegenwoordigen *Prins* van WALLES.

(122) RECUEIL enz. bladz. 11, 12.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.

ENGELAND.

9. *Uit* drie *nette* Lysten *in* ENGELAND, *van huis tot huis opgemaakt, en aan den Heere* JURIN *toegezonden* (123), *blykt, dat'er* 19 *van de* 100, *dat is omtrent* 1 *van de* 5 *of* 2 *van de* 11 *Personen, van allerleijen ouderdom, die de ziekte door den*

Door de *Inentinge.*

ENGELAND.

9. Het getal der Personen, welke in ENGELAND in het jaar 1722. zyn *ingeënt*, is, zo veel men heeft konnen nagaan, geweest 182, van welke de vyanden van de *Inentinge* hebben gezegt, dat 'er 2 gestorven zyn, dat is 1 van de 91, terwyl de voorstanders van dezelve hebben staande gehouden, dat hunne dood niet aan de *ingeënte Kinderpokjes*, maar aan eene *natuurlyke besmettinge* voor de

(123) JURIN. A letter to the learned CALEB COTESWORTH Containing a Comparason between the mortality of the *Natural small pox*, and that given by *Inoculation.* Lond. 1723. bladz. 16. NETTLETON in de PHILOS. TRANS. Abriged. Vol. VII. bladz. 610 en 616. *Bp. of* WORCESTER'S *Sermon.* pref. bladz. VIII.

JURIN: *Behalven de verwoesting, die de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *in sommige Gewesten van* ENGELAND *heeft gemaakt, heeft men ook ondervonden, dat'er wekelyks in* LONDEN *en derzelfs voorsteden* 100 *gestorven zyn, als men eenige Maanden van 't jaar* 1722. *dooreen rekent.* bladz. 4. HARRIS, bladz. 56.

LYSTEN, ſtrekkende tot vergelyking der Kinderpokjes van 't Jaar 1722. in ENGELAND.

Door den Natuurlyken Weg.	Hebben de Pokjes gehad.		zyn gestorven.	
Volgens de eerſte LYST van DR. NETTLETON uit verſcheide Steden in het Graafſchap *Jork.*				
In *Halifax*	276		43	
In eene *Wyk buiten Halifax* zich uitſtrekkende na *Bradford*	297		59	
In eene *andere Wyk*	268		28	
In *Bredford*	129		36	
In *Leeds*	792		189	
In *Wakefiell*	418		57	
In *Rocbdale*	177		38	
In *Ashton* onder *Line* een klein Steedje in 't Graafſchap *Lancaſter*, benevens 2 *onderhorige Dorpen*	279		56	
In *Macclesfield*	302		37	
In *Stockport*	287		73	
In *Haterfield*	180		20	
		3405		636
Volgens eene 2de LYST van DR. WHITAKER uit *Chiſeſter*		994		168
Volgens eene 3de LYST van DR. PERROT WILLIAMS uit *Haverford-weſt* in 't Prinsdom van *Zuid-Walles*		227		52
		4626		856

Door de Inentinge.		zyn Ingeënt.	
Door DR. NETTLETON		61	
door den Chirurgyn SMITH, en den Apothecker DYMER in *Chiſeſter*		13	
door DR. PERROT WILLIAMS te *Haverford-weſt*	6		
Nog naby dezelve plaats	2	8	
			82
Daarenboven hebben de volgende nog 100 *inentingen* in dat zelve jaar verrigt.			
de Chirurgyn CLAUDIUS AMYAND			17
de Chirurgyn MAITLAND			57
Dr. DOVER			4
de Chirurgyn WEIMISCH			3
d'Hr. JOHNSON			3
Dr. BRADY te *Portsmouth*			4
de Apotheker WALLER te *Gosport*			3
Eene Vrouw te *Leiceſter*			8
Dr. FRENCH te *Briſtol*			1
			182

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	**ENGELAND.**
den Natuurlyken weg *hebben gehadt in't jaar* 1722, *zyn gestorven.*	de *Inenting* moest toegeschreven worden. (124)
10. *Gedurende* 8 *jaren* (1721 tot 1728.) *is het getal, het een jaar door het*	10. Volgens eene tafel bevattende de *Lysten* der *ingeënten* in ENGELAND

(124) JURIN, bladz. 5.
NETTLETON in de PHILOS. TRANSACT. sprekende van een Huisgezin, alwaar 4 Kinderen waren, van welke nog niet één de Kinderpokjes had gehadt, zegt: *Ik werd geroepen by het oudste Kind, 't welk door den* Natuurlyken weg *de Pokjes gekregen had van eene zo kwaadaartige soort, als ik ooit gezien hadde, gepaard met de allerhoogste toevallen, zo dat het op den 4den dag stierf. De Ouders hier op verlangden zeer, dat de overigen door de* Inentinge *mogten behouden worden, maar ik geraakte daar door in groote verlegenheit wat te doen, want ik begreep zeer wel, dat, zo ik de* inenting *waagde in't werk te stellen, alles, wat 'er gebeurde, daar aan toegeschreven zoude worden, en het was niet onwaarschynlyk, dat reeds sommigen door den* Natuurlyken weg *besmet konden zyn, in welk geval de uitkomst zeer onzeker moest zyn. Aan den anderen kant was ik bevreest, zo ik de* inenting *niet deede, dat alle de Kinderen zouden hebben konnen sterven aan de* natuurlyke Pokjes, *vooral dewyl de besmetting onder dezelve van zulke vernielende soort van Pokjes was; weshalven ik liever wilde wagen mynen goeden naam te verliezen, dan alle die kinderen te laten omkomen. Zy werden derhalven daags voor den dood van het oudste Kind alle* 3 ingeënt, *na dat ik den Oude-*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
het ander gerekend, der geenen, die door de Natuurlyke Kinderpokken *in* ENGELAND *overleden zyn, volgens de Tafels van Dr.* SCHEUCHZER *het* 12de deel *van alle de gestorven, die in de* Lysten *der dooden voorkomen.* (125)	LAND van 1721 tot 1726, jaarlyks door den Heere JURIN in 't ligt gegeven, en het getal der *ingeënten* in 1727, en 1728, door den Heere SCHEUCHZER daar by gevoegd, is 'er, wanneer men alle de jaren door één neemt, 1 van de
II. *Om-*	

ren voor oogen had gehouden, dat ik niet voor het gevolg konde instaan, indien zy reeds heimelyk besmet mogten zyn, 't geen zich openbaren zoude, als zy voor den 7den dag zeer ziek wierden. Myne vrees was ook niet ongegrond geweest, want één van dezelve werd den 2den dag ziek op dezelfde wyze als het oudste, en de Pokjes kwamen reeds op den derden dag te voorschyn, of liever eene roodheit naby de insnydingen, welke een weinig begonnen te zwellen, zo als gemeenlyk gebeurt omtrent den 4den dag. Of schoon de ziekte van dit Meisje wel langer duurde, en zy minder ylhoofdig was, dan haar Broeder, stierf zy nogtans op den 7 den dag. Ik meen, dat men dit kind niet kan stellen onder het getal der gestorven aan de Inentinge, *vermits men met veel grond mag vast stellen, dat zy reeds voor de* Inenting *door den* Natuurlyken weg *besmet zy geweest. De andere twee* ingeënte *Kinderen bleven wel tot den 8sten dag, de Pokjes kwamen uit op den 10den dag, zynde van eene zeer goede soort, hoewel meer in getal, dan in anderen, die dezelve door de* inentinge *hadden gehadt, en zy kwamen de ziekte zonder eenig ongemak te boven.* Vol. VII. bladz. 605. 606. KIRKPATRICK. bladz. 113.

(125) KIRKPATRICK. bladz. 113

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	**ENGELAND.**

de 50 gestorven in de eerste proefnemingen. (126)

11. *Omtrent het jaar* 1742. *zyn de* Natuurlyke *Pokjes op eene verschrikkelyke wyze doodelyk geweest te* WINCHESTER, PORTSMOUTH *in 't Graafschap* Sauthampton, *te* GUILFORD *in* Surrey, *en te* PETERSFIELD *in* Suffex, *alle naby elkanderen gelegen plaatsen.* (127)

11. In WINCHESTER en sommige naby gelegen Steden waren 'er in het jaar 1742. omtrent 2000 Personen *ingeënt*, en maar 2 *zwangere vrouwen* gestorven, die zulks tegen den raad der Geneesmeesteren hadden gedaan. (128)

12. Se-

(126) KIRKPATRICK: LYST *der* Ingeënten *in* ENGELAND *van* 1721 *tot* 1728. bladz. 111. 112. en 113.

	Ingeënten.	Zonder uitwerksel.	gestorven.
Beneden 1 Jaar	24	—	2
van 1 tot 2 -	34	1	4
van 2 tot 3 -	65	—	1
van 3 tot 4 -	91	3	1
van 4 tot 5 -	65	2	1
van 5 tot 10 -	257	5	3
van 10 tot 15 -	140	8	1
van 15 tot 20 -	104	6	2
van 20 enz. -	110	13	2
ouderdom onbekend	7	1	—
In 't geheel	897	39	17

Hier uit blykt, hoe weinig men in het begin heeft agt gegeven op de Jaren.

(127) *Bp. of* WORCESTER'S *Sermon.* bladz. 20. volgens het verhaal van LANGRISH Geneesmeester te *Winchester.*

(128) DEZELVE bladz. 20.

TIS-

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge*.
ENGELAND.	ENGELAND.
	12. Sedert het jaar 1741. zyn de Kinderen in het VONDELINGHUIS te LONDEN met zulken uitnemenden *succes* ingeënt, dat de bestierders van dat huis ter dier tyd besloten, alle de Kinderen 3 jaren oud, voortaan te laten *inenten*. (129)
13. *Volgens eene gedrukte* Lyst *der geenen, welke, door de* Natuurlyke Kinderpokjes *aangetast, in het* HOSPITAAL DER KINDERZIEKTE *te* LONDEN *zyn*	13. Volgens dezelfde gedrukte *Lyst* is'er in dat zelfde Hospitaal, dat ook voor de *Inentinge* der Kinderpokjes geschikt, en in 't jaar 1746. opgeregt is,

TISSOT verhaalt, dat zulks gebeurt is in de jaren 1749 en 1750. hoewel de *Bisschop van* WORCESTER in 1752. het berigt woordelyk opgeeft, meldende, dat het toen omtrent 10 jaren geleden was.

(129) THE GENTLEMAN'S MAGAZINE: *In het jaar* 1744. *werden* 14 *Kinderen*, 3 *jaren oud, in het* VONDELINGHUIS *te* LONDEN *met eene uitnemende uitkomste* ingeënt. 1744. bladz. 226.

KIRKPATRICK: WINCHESTER Chirurgyn *van het Gasthuis der* VONDELINGEN, *meldt, dat'er van* 186, *in 't zelve Gasthuis* ingeënt, *maar* 1 *gestorven is.* bladz. 120.

CHAIS volgens eenen Brief van WATSON aan den Heer TREMBLEY: WATSON, *daarna* Chirurgyn *van 't zelve Gasthuis, getuigt, dat van* 330 *aldaar*

LYST van het Hoſpitaal der *Kinderpokjes* te LONDEN.

Door den NATUURLYKEN WEG.	Ingebragt.	geſtorven.
Van den 26 Sept. 1746. tot 31 Dec. 1751	1008	257
Van den 31 Dec. 1751. tot 31 Dec. 1752	344	82
Van den 31 Dec. 1752. tot 31 Dec. 1753	190	45
Van den 31 Dec. 1753. tot 31 Dec. 1754	530	126
Van den 31 Dec. 1754. tot 31 Dec. 1755	292	100
	2364	610

Door de INENTINGE.	Ingeënten.		geſtorven.
Van den 14 Mey 1748. tot 31 Dec. 1751	-	131	2 (a)
Van den 31 Dec. 1751. tot 31 Dec. 1752	112		
Van den 31 Dec. 1752. tot 31 Dec. 1753	129		
Van den 31 Dec. 1753. tot 31 Dec. 1754	135		
Van den 31 Dec. 1754. tot 31 Dec. 1755	217		
		593 (b)	1
		724	3

(a) Waar van teffens gezegt wordt, dat de eene *wormen* had gehadt, die men voor de *Inenting* niet bemerkt had, en de andere waarſchynelyk reeds *beſmet* was geweeſt. *A Liſt of the Governors &c.* 1756.

(b) Meeſt *volwaſſen* Perſonen. *A repreſentation from the Governors &c.* bladz. 4.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
zyn ingebragt, blykt, dat 'er 1 *van de* 4 *gestorven is.* (130)	is, van 593, meest bejaarden, maar 1 gestorven. (131)
14. *Uit*	14. Wie

aldaar ingeënte *Kinderen niet één is gestorven.* bladz. 638.

HOSTY: *Sedert* 1741. *heeft men in het* VONDELINGHUIS 247 inentingen *verrigt, waar van 'er één gestorven is door een toeval, zo men gelooft, 't welk geen betrekking tot de* Inenting *had.* bladz. 9.

(130) A LIST OF THE GOVERNORS, AND SUBSCRIBERS *to the Hospital for releiving poor people afflicted with the* small-pox, *and for* Inoculation. Lond. 1756.

(131) DEZELVE 1756.

WARBURTON in zyne leerreden, op den 24 April 1755. voor den *Hertog* van MARLBOURG en den *Bisschop* van WORCHESTER in LONDEN uitgesproken, zegt: *de beste wederlegging van de gezogte redenen tegen de* Inenting *is de voorspoed van de* praktyk *derzelve, waar door alleenlyk* 3 *uit de* 693, *die sedert de opregting van dit Hospitaal de* Inenting *ondergaan hebben, zyn omgekomen, terwyl 'er* 20 *of* 30 *stierven van* 150 *in den* Natuurlyken weg. MONTHLY REVIEW. Jan. 1756. bladz. 80.

HOSTY: *Vermits het inkomen van het Hospitaal der* Inentinge *in het begin gering was, is men verpligt geweest de* ingeënte *Persönen te brengen by de geenen, die de* natuurlyke Pokjes *hadden, waar door noodwendig de lugt moest besmet worden, en de* praktyk *der* Inentinge *meer, dan elders, aan toevallen bloot gesteld werd.* bladz. 9.

DEZELVE: Ziet hier voren bladz. 11. in de aanteekeningen 26 en 27.

A REPRESENTATION FROM THE GOVERNORS *of the Hospital for the* small-pox *and for* Inoculation, *signed Jan.* 28. 1756. bladz. 4.

3 LYSTEN der Dooden te Londen van 67 Jaren.

Jaren	Dooden in 't geheel		geſtorven aan de Kinderpokjes — In 't geheel		Van elke 1000		In de Proportie		geſtorven Onder de 2 jaren
1667	15842		1156		75		1/13		
1668	17278		1987		115		1/9		
1669	19432		951		49		1/20		
1670	20198		1465		73		1/14		
1671	15729		696		44		1/23		
1672	18230		1116		61		1/16		
1673	17504		853		49		1/21		
1674	21201		2507		118		1/8		
1675	17244		997		58		1/17		
1676	18732		359		19		1/52		
1677	19067		1678		88		1/11		
1678	20678		1798		87		1/11		
1679	21730		1967		91		1/11		
1680	21053		689		33		1/30		
1681	23971		2982		125		1/8		
1682	20691		1408		68		1/15		
1683	20587		2096		102		1/10		
1684	23202		156		7		1/143		
1685	23222		2496		107		1/9		
1686	22609		1062		47		1/21		
Van 20 jaren	- - -	398,200	- -	28,459	door een	71½	- -	1/14 (a)	
1701	20471		1095		53		1/19		
1702	19481		311		16		1/62		
1703	20720		898		43		1/23		
1704	22684		1501		66		1/15		
1705	22097		1095		50		1/20		
1706	19847		721		36		1/28		
1707	21600		1078		50		1/20		
1708	21291		1687		79		1/13		
1709	21800		1024		47		1/21		
1710	24620		3138		127		1/8		
1711	19833		915		46		1/22		
1712	21198		1943		92		1/11		
1713	21057		1614		77		1/13		
1714	26569		2810		106		1/9		
1715	22232		1057		48		1/21		
1716	24436		2427		99		1/10		
1717	23446		2211		94		1/11		
1718	26523		1884		71		1/14		
1719	28347		3229		114		1/9		
1720	25454		1440		57		1/18		
1721	26142		2375		91		1/11		
1722	25750		2167		84		1/12		
Van 22 jaren	- - -	505,598	- -	36,620	door een	72	door een	1/14 (b)	- - -
1731	25262		2640		106		1/10		9907
1732	23358		1197		52		1/19		9502
1733	29233		1360		47		1/21		11758
1734	26062		2688		103		1/10		10752
1735	23538		1594		66		1/15		9672
1736	27581		3014		108		1/9		10580
1737	27823		2084		74		1/13		10054
1738	25825		1590		61		1/16		9600
1739	25432		1690		68		1/15		9637
1740	30811		2725		88		1/11		10765
1741	32169		1977		62		1/16		10456
1742	27483		1429		53		1/19		9030
1743	25200		2029		81		1/12		8621
1744	20606		1633		82		1/12		7394
1745	21296		1206		57		1/17		7689
1746	28157		3236		116		1/9		9503
1747	25494		1380		55		1/18		8741
1748	23869		1789		75		1/13		7637
1749	25516		2625		101		1/10		8504
1750	23727		1229		51		1/19		8204
1751	21028		998		43		1/23		7483
1752	20485		3538		177		1/6		8239
1753	19276		774		41		1/24		7892
1754	22696		2359		103		1/10		8115
1755	21917		1958		90		1/11		7803
Van 25 jaren	623,844	623,844	- -	48,772	door een	78	door een	1/13	227,588
af	227,588	1,527,642	- -	113,851	door een	75½	door een	1/13½	
	396,256	- -	- -	- - -	door een	- -	1/8		

Uit deze LYSTEN blykt

1. Dat'er van de 1000 dooden van allen ouderdom 75 aan de Pokjes ſterven, of omtrent 1 van de 12 of 13, ofte wel 2 van de 25, en gevolgelyk, dat'er van alle Kinderen, die 'er geboren worden, 1 van de 12 of 13, ofte wel 2 van de 25 vroeg of laat aan de Pokjes ſterven. (c)

2. Dat'er van de 1000 dooden 365 Kinderen, het zy in de geboorte, of onder de 2 jaren, ſterven, (d) en by gevolg, dat men de 75, die aan de Kinderziekte ſterven, niet van de 1000 dooden, maar van de 635 moet nemen. (e)

3. Dat'er (na alvorens van 't getal der dooden afgetrokken te hebben de Kinderen, die onder de 2 jaren, en doorgaans voor dat zy de Kinderziekte gehadt hebben, geſtorven zyn) van de 8 dooden 1 aan de Pokjes ſterft, en gevolgelyk, dat het voor een Kind boven de 2 jaren 1 tegen 7 is, dat het aan de Pokjes ſterven zal, men laat ſtaan, dat het de zelve krygen zal. (f)

4. Dat de verſchillende opgaven van verſcheiden Schryveren, waarin de evenredigheit van alle de dooden met die, welke aan de Kinderpokjes aldaar ſterven, 1 veertiende, 1 twaalfde, 1 tiende, of 1 agtſte geſteld wordt, zeer wel konnen overeen gebragt worden, als men aanmerkt, dat de 1ſte zyne uitrekening genomen heeft volgens de oude Lyſten van 42 jaren, gelyk Jurin (g); dat de 2de volgens de Lyſten van ſommigen van die jaren, en anderen daarby gevoegd, gerekend heeft, gelyk Scheuchzer (h) en Maitland nemende 12 jaren (1707--1718) (i); dat de 3de van 't getal der dooden alvorens heeft afgetrokken alle de Kinderen, die beneden één jaar oud ſterven, gelyk Maitland (k), en eindelyk dat de 4de of alle Kinderen, beneden de 2 jaren geſtorven, eerſt afgetrokken heeft, gelyk ook Jurin (l), of enkele jaren heeft genomen, waar in het 8ſte deel van alle de dooden aan de pokjes geſtorven was, gelyk ook Maitland. (m)

5. Dat'er (zo men volgens eene zeer matige rekening met den *Biſſchop* van Worcester (n) toeſtaat, dat'er van de 7, die de Kinderziekte krygen, 1 ſterft, hoewel uit de Lyſten, met veel nauwkeurigheit opgemaakt, en hier voren vermeld, blykt, dat'er 1 van de 5, of 2 van de 11 Perſonen van allerleijen ouderdom aan de Kinderziekte zyn geſtorven, (o) in die 67 jaren te Londen 796,957 Perſonen de Kinderziekte door den *Natuurlyken weg* moeten gehadt hebben, en daar van 113,851 omgekomen zyn. (p)

6. Dat, zo men toeſtaat, dat 'er 1 van de 200 door de *Inentinge* weggerukt wordt, hoewel de *Biſſchop* van Worcester (q) voor bewezen houdt, dat'er maar 1 van de 500 door de *Inentinge* ſterft, daar uit volgt, dat'er, indien de *Inenting* van 1667 algemeen plaats had gehadt, niet meer van die 796,957. dan 3,984. in plaats van 113,851. door de Pokjes zouden geſtorven zyn, en aldus 109,867. menſchen in die 67 jaren te Londen in 't leven zouden behouden zyn geworden, behalven het talryk nakomelingſchap, 't welk uit hetzelve had konnen voortſpruiten. (r)

(a) Jurin: bladz. 9.
(b) Dezelve: bladz 10.
(c) Dezelve: *In deze optellinge wordt het* getal der kinderen onder de 2 *jaren 'er by gereekend, van welke 'er nogtans zeer weinige zyn, die de Kinderziekte gehadt hebben, in vergelykinge van 't getal der geenen, welke dezelve niet krygen.* bladz. 11.
(d) Dezelve: bladz. 12.
De la Condamine: *Men moet aanmerken, dat in de van ons gemelde Lyſten van 42 jaren begreepen zyn de dooden van allen ouderdom, en dat'er van de 1000 kinderen, die geboren worden, gemeenlyk 386 ſterven, en volgens eenige andere lyſten een grooter getal, het zy in de geboorte, het zy onder de 2 jaren door onderſcheide ziektens, en doorgaans voor de pokjes gehadt te hebben.* bladz. 53.
(e) Jurin: bladz. 13. De la Condamine bladz. 52.
(f) Dezelve: bladz. 13. De la Condamine bladz. 52, 53, 54.
(g) Dezelve: bladz. 10. De la Condamine bladz. 53.
(h) Kirkpatrik bladz. 113.
(i) Memoires Literaires *de la grande Bret.* Tom. XII bladz. 493.
(k) Memoires literaires *de la grande Bret.* Tom. XII. bladz. 494. Chais: bladz. 629.
(l) Jurin bladz. 13. De la Condamine: bladz. 45.
(m) De la Condamine. bladz. 53.
(n) Mem. Lit. *de la G. B.* Tom. XII. bladz. 494. Bp. of Worcester: bladz. 21. Chais. bladz. 638, 639.
(o) Dezelve: *In de verhandelingen van het Koninglyk genootſchap rekend* Dr. Jurin, *dat'er gemeenlyk te* Londen *door den* Natuurlyken weg 2 *van de* 11, *of* 18 *van de* 100 *ſterven aan de Pokjes: en de* London-Advertiser *van Maart* 1751. *zegt, omtrent* 1 *van de* 6, *of naby* 17 *van de* 100. pref. bladz. VIII.
(p) Jurin: *Men moet het gevaar der geenen, die de Kinderziekte krygen, grooter aanmerken, dan* 1 *tegen* 13, *of het geen het zelfde is, dat 'er minder dan* 13 *van de Kinderziekte opkomen tegen één, die 'er aan ſterft, want of ſchoon'er wèl* 1 *veertiende aan de Kinderziekte ſterft van allen, die'er ſterven, de* 13 *anderen nogtans worden door andere Ziektens en vele daar onder, byzonder jonge Kinderen, zonder de Kinderziekte gehadt te hebben, weggerukt.* bladz. 7. 11 *Bp. of* Worcester's *Sermon.* bladz. 21.
(q) Bp. of Worcester: bladz. 21.
(r) Dezelve: bladz. 21. Chais bladz. 621.

IN EUROPA.

Door den
Natuurlyken Weg.

ENGELAND.

14. *Uit de* 3 Lyſten *der dooden, uitmakende te ſamen* 67 *jaren, en vergeleken met het getal der genen, die jaarlyks te* LONDEN *aan de* Kin-

Door de
Inentinge.

ENGELAND.

14. Wie is 'er, die daarentegen van de gelukkige uitwerkinge der *Inentingen* aan de Kinderen van wylen den *Prinſe* van WALLES (132) en

(132) DUVAL, Lyfarts van de *Prinſes* van WALLES: *Wanneer de tegenwoordige* Prins GEORGE *van* WALLES *voor* 10 *of* 11 *jaren de Kinderziekte door* den Natuurlyken weg *kreeg*, *waren 'er maar* 2 *van zyne Zuſters*, *en* 1 *Broeder*, *die den vereiſchten ouderdom hadden om* ingeënt *te worden. Men bediende zig toen van die gelegentheit*, *en men nam etterſtof van zyne Koninglyke Hoogheit*, *waar mede de* Prins EDUARD (geb. den 25 Maart 1739) *en de* Prinſeſſen AUGUSTA (geb. den 15 Auguſt. 1737.) *en* ELISABETH CAROLINA (geb. den 10 Jan. 1741.) *werden* ingeënt *met eene uitkomſte*, *die naar wenſch was*, *en daarna in de Maand Oct.* 1754. *ordonneerden de* KONING, *en de* Prinſes *van* WALLES, *dat de* Prinſen WILLEM HENRICUS (geb. den 25 Nov. 1743,) HENRICUS FREDERICUS (geb. den 7 Nov. 1745.) *en* FREDERIC WILLEM (geb. den 24 Mey 1750) *zouden worden* ingeënt, *'t geen desgelyks by uitnemendheit gelukkig werd ter uitvoer gebragt. De twee jonge* Prinſeſſen LOUISA CAROLINA (geb. den 25 Maart 1749.) *en* CAROLINA MATHILDA (geb. den 22 July 1751.) *zyn tot nog toe niet* ingeënt, *om dat men meent*, *dat de* Prinſes LOUISA CAROLINA *te teêr*, *en van lighaamsgeſtalte te zwak was*, *en dat men dezelve niet heeft willen van malkander nemen.* Volgens eenen byzonderen Brief van den 24 Mey 1756.
RECUEIL enz. bladz. 11.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
Kinderziekte zyn gestorven, als mede uit de Lyst van 25 jaren der Kinderen be neden	en anderen van de *aanzienlykste* LIEDEN in *Londen* (133), bewust zyn- de

(133) HOSTY: Mevrouw CHELLDON *heel zeer vreezende de* Natuurlyke Pokjes, *heeft zich, oud zynde 36 jaren, en Moeder van 12 Kinderen, in 't voorjaar 1755. te* LONDEN *laten* inenten. bladz. 12.

DEZELVE: *De dogter van den* Hertog *van* BEAUFORD, *oud 15 jaren, liet zich uit eigene beweegrede den 25 April 1755.* inenten. *Zy werd voor de schoonste in* ENGELAND *gehouden, zo dat een ygelyk deel nam in het* succes *van die* operatie, *'t welk volkomen beantwoordde aan den wensch van 't algemeen* bladz. 12. 13.

DEZELVE: *De dogter van den* Graaf FITS WILLIAMS *had alleenlyk eenige weinige Pokjes rondom de insnydingen* bladz. 7.

DEZELVE: *Ik heb met* succes *zien* inenten *de 2 dogters van* Dr. RUSSEL, *de eene was 25, en de andere 23 jaren oud.* bladz. 11.

DEZELVE: *De* Gezant *van den* Koning *van* DENEMARKEN (*in wiens* Familie *de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *dikwils doodelyk was geweest*) *heeft zich met verlof van zyn Hof, en met toestemminge van zyne* Familie *de Kinderziekte door* Inentinge *laten geven, die zo gelukkig uitviel, dat hy van zyne* ordinaire *manier van leven byna niet heeft behoeven af te gaan.* bladz. 5. uit den mond van dien Gezant zelf.

DEZELVE: *De Zoon van den* Ambassadeur *van* SARDAIGNE *heeft met eenen dergelyken gelukkigen uitslag de* Inenting *ondergaan.* bladz. 5.

HOS-

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
neden de 2 jaren gestorven, en van de LYST *van alle de gestorven afgetrokken, blykt, hoe gevaarlyk de* *Kin-*	de, en daar by voegende de menigte van voordeelige proeven door byzondere Genees- en Heelmeesteren JURIN (134), WINCHESTER (135), RANBY (136), MIDDLE-TON

HOSTY: *Ik heb eenen bejaarden door de* Inentinge *in 't geheel* 12 *Pokjes zien krygen, waar van de eerste te voorschyn kwam op den grooten Teen, een onwederspreekelyk bewys, dat de besmettende stoffe door de geheele* massa *van het bloed is omgevoerd geworden, niet tegenstaande hy maar weinige Pokjes kreeg.* bladz. 7. en 8.

(134) MERCURE DANOIS: De Heer JURIN, *uit* GENEVE *geraadpleegt, verzekert, dat van* 900 Inentingen *door hem in* ENGELAND *gedaan, niet één eenig Persoon gestorven is.* Juillet 1753. bladz. 154. CHAIS. bladz. 635.

(135) KIRKPATRICK: De Heer WINCHESTER *heeft aan my gezegt, dat hy in zyne byzondere* praktyk *ten minsten* 370 *Personen heeft* ingeënt, *en dat hy 'er maar éénen enkelen van verloren heeft.* bladz. 120.

RECUEIL enz: *van* 556 *Personen, Kinderen en bejaarden, die door* WINCHESTER *zyn* ingeënt, *is'er maar* 1 *gestorven.* bladz. 24.

(136) DE LA CONDAMINE volgens eenen *particulieren* brief van den *Heer* TREMBLEY: *in de Maand November* 1747. *heeft de Heer* RANBY, *de* inenting *gedaan aan* 827 *voorwerpen, zonder dat 'er één aan stierf.* bladz. 22.

DEZELVE: *zyne* (te weten RANBY) *proefnemingen beliepen in 't jaar* 1752. *al meer dan* 1000, *en*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
Kinderziekte door den Natuurlyken weg *is*, (137) *welk*	TON (138), BELL (139), HOSTY (140), SCHARP, KIRK-

en in 1754. 1200 *en hy bad geen éénen zieken verloren.* bladz. 23.

HOSTY: *de Heer* RANBY *heeft my* (in 't voorjaar 1755) *verzekert, dat hy meer dan* 1600 *perfonen had* ingeënt, *zonder dat'er één van geftorven was.* bladz. 11.

(137) JURIN: *de eerfte Lyft der dooden in* LONDEN *is van* 20 *jaren, beginnende van* 1667, *zynde één jaar na de peft en brand in* LONDEN. bladz. 7. en 9.

DEZELVE: *de tweede Lyft is van* 22 *jaren, en begint van* 1701, *omdat van de* 14 *jaren,* (*te weten tuffchen* 1686 *tot* 1701.) *geene afzonderlyke aantekening is gehouden der geftorven aan de Pokjes.* bladz. 8 en 10.

De derde Lyft, beftaande uit de laatfte 25 jaren, is getrokken uit THE GENTLEMAN'S MAGAZINES; maar vermits het getal der dooden aan de Pokjes in den jare 1733. aldaar niet aangetekend ftaat, is zulks aangevuld uit de opnoeminge der dooden aan de Kinderpokjes van 1731 tot 1750. in de Leerreden van den Biffchop van WORCESTER. bladz. 21.

(138) DE LA CONDAMINE: *De Heer* MIDDLETON *heeft 'er van de* 800 *maar éénen verloren.* bladz. 23.

RECUEIL enz. MIDDLETON *heeft 'er* 1000 ingeënt *met het zelfde* fucces *als* RANBY. bladz. 24. dit fchynt egter een *abuis* te zyn, vermits deze fchryver den *Heer* DE LA CONDAMINE noemt, van wien hy het getal der *ingeënten* ontleend heeft.

(139) HOSTY: *de Heer* BELL *had'er* (in 't voorjaar 1755.) *met het zelfde* fucces, *als* RANBY, 903 ingeent. bladz. 11.

(140) HOSTY: *gedurende myn verblyf in* LONDEN, (in 't voorjaar 1755) *heb ik aldaar zo in de Hospitaalen, als in de Stad* 252 *Perfonen, van* 3 *tot* 36 *jaren, oud,*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	**ENGELAND.**
welk gevaar nog veel grooter voorkomt, als men lette op het geen van byzondere jaren, en lopen der Kinder-	KIRKPATRICK en vele anderen (141) aldaar verrigt, wie is 'er, die dit met onzydigheit inziende, niet het zeer groote nut der *Inentinge* (142) boven het afwagten der *natuurlyke* Pokjes moet toestemmen, en een alge-

oud, zien inenten *door verscheide handen, welke alle volkomen herfteld zyn, zonder eenig kwaad gevolg, ja zonder dat 'er één eenig van geschonden bleef, of eenige rode vlekken, na dat de Pokjes afgevallen waren, overhield, offchoon sommigen vele en groote Pokken hadden gehadt.* bladz. 3 en 6.

(141) KIRKPATRICK: De Heer SHARP *en vele andere voortreffelyke Heelmeesters in de Steden van* LONDEN *en* WESTMUNSTER, *en* 10 *Mylen in't ronde, hebben 'er zekerlyk zeer velen gelukkiglyk* ingeënt. *Lieden van minder naam zyn niet zonder eenige Lyders geweest; en ik zou eenige weinigen konnen noemen, daar ik zelf over gegaan hebbe, en die gelukkiglyk gered zyn.* bladz. 123.

MATY: bladz. 394. HOSTY: bladz. 2 en 11.

(142) BP. OF WORCESTER: *Het is eene aangename opmerking, dat de vernieling door deze verschrikkelyke ziekte grootelyks is vermindert, en dat het getal der dooden volgens de jaarlyksche Lysten* 1 *vyfde sedert de* praktyk *der* inentinge *vermindert is.* bladz. 22.

MATY Journ. Britann. 1754. bladz. 446. TISSOT bladz. 63. deze zegt, *dat evengemelde opmerking van*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
derziekte aangetekend wordt (143)	gemeen gebruik daar van verwagten. (144)
15. *De berigten uit verscheide andere Steden en Plaatsen van het Koningryk, komen in het algemeen daarin overeen, dat de Kinder-*	15. Herhaalde ondervindingen in verscheide oorden van 't Koningryk leveren gestadig nieuwe bewyzen uit van zulk eene

van den Bisschop *is geweest van* MATY, die egter zulks 2 jaren daarna eerst heeft geschreven.

(143) MATY : *De Kinderziekte door* den Natuurlyken weg *is te* LONDEN *in Dec.* 1753. *zeer gevaarlyk geweest; de Pokjes kwamen somtyds al op den 2den dag te voorschyn, zonder dat 'er byna eenige ziekte voorafging De Koorts van het uitkomen was niet hevig, en de pols dikwils tot den 4den of 5den dag als van eenen gezonden mensch: ondertusschen waren de zieken alle nagten ylhoofdig, en de kwyling onmatig veel. Op den 7den dag werd de pols wel radder, maar niet sterker. De hitte, ongedurigheit, en ylhoofdigheit namen merkelyk de overhand. De Pokjes waren, in plaats van met een geele welgekookte stoffe, opgezet met een vogt als witte room. De samenloop op het aangezigt, de korsten van verstervingen, en de toestand van de huid, als nat gemaakt parkement, wezen wel haast het gevaar aan, gelyk ook de zieken op den 11den dag als verstikt stierven, of, zo zy dien dag al te boven kwamen, konden zy nauwlyks de tweede of etterkoorts wederstaan.* Journal Britan. pour les Mois de Mars & Avril 1754. bladz. 393.

(144) HOSTY: *Ik durf zeggen, dat men in weinige jaren niemand meer zal vinden, die 15 jaren oud is zonder de Pokjes gehadt te hebben, 't zy door* den Natuurlyken weg, *'t zy door de* Inentinge. bladz. 3.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ENGELAND.	ENGELAND.
derziekte door den Natuurlyken weg *buiten* LONDEN *niet minder gevaarlyk is, dan binnen deze Stad.* (145)	eene algemeene gelukkige uitkomste der *Inentinge*, als men met reden zoude konnen wenschen. (146)
De	In

(145) THE GENTLEMAN'S MAGAZINE. *Te* CHELMESFORD in 't Graafschap ESSEX *zyn 'er van July* 1752 *tot April* 1753. *door de* Natuurlyke *Kinderpokjes* 290 *Personen aangetast*, *waar van 'er* 95 *zyn gestorven.* 1753. bladz. 218.

DEZELVE: *Te* BEDFORD *van* 1300, *die de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *in* 1754. *gekregen hebben, zyn'er* 150 *gestorven.* 1755. bladz. 185.

(146) BP. OF WORCESTER: pref. bladz. VI. MATY Journ. Brit. 1754. bladz. 394.

HOSTY: *Te* WARWICK *heeft de* Heer HADOW *reeds sedert* 18 *jaren met eenen wonderbaarlyken gelukkigen uitslag de* Inenting *geoeffend.* bladz. 11.

KIRKPATRICK: *Een* Correspondent *heeft my onlangs onderrigt, dat men in en omtrent* BLANDFORT *in 't* Graafschap DORSET *maar* 1 *door de* Inentinge *verloren heeft van* 400. bladz. 123.

DEZELVE: *Een nader berigt heeft my in staat gesteld om den Lezer hier bekend te maken, dat het getal der* ingeënten *in het laatste saizoen te* BLANDFORT *net* 309 *beloopt, van welke* 3 *zyn gestorven.* voorr. bladz. 29.

DEZELVE: *De* Heer FREWIN *van* RYE *verzekert, dat hy 'er in* SUSSEX 300 *heeft* ingeënt, *van welke maar* 1 *gestorven is, 't welk hy zoekt toe te schryven aan eene wormkoorts.* bladz. 121. MATY zegt, *dat 'er niet één van gestorven is.* Journ. Brit. 1754. bladz. 393.

In Europa.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Schotland.	Schotland.
De Lyst *der dooden te* Edenburg, *van* 1739 *tot* 1754, *leert ons, dat de Pokjes door* den Natuurlyken weg *aldaar nog doodelyker zyn, dan in* Engeland. (147)	In Schotland zyn 'er velen in weinige jaren *ingeënt*, maar geenen daar van gestorven. (148)
De	In

Trewin: *Ik zelf heb 'er meer dan* 600 ingeënt, *waar van 'er* 4 *gestorven zyn, welker dood men met vele waarschynelykheit aan andere oorzaken zoude mogen toeschryven.* Diss. inaug. de *insitione Variolarum.* Traj. ad Rhen. 17 Julii 1755. bladz. 20.

Kirkpatrick: *De openbare nieuwspapieren verzekeren, dat 'er onlangs te* Salisbury *maar* 2 *gestorven zyn van* 268 ingeënten. bladz. 121.

Dezelve: *Een byzonder Brief berigt my, dat 'er te* Salisbury 422 ingeënt *zyn, waar van 'er* 4 *stierven.* bladz. 121. Maty: Journ. Brit. 1754. bladz. 393.

The Gentleman's Magazine: *Te* Bedford *is 'er geen één aan de* Inentinge *gestorven.* 1755. bladz. 185.

Kirkpatrick: *Een* Heer *van* Oxford *verzekert my, dat zy (te weten de* Inenting) *daar even gelukkig is geweest.* bladz. 123.

(147) The Scots Magazines. 1739--1754.

(148) Kirkpatrick: bladz. 123.
Volgens getuigenis van eenen *Schotschen Heer*, die in Schotland 4 Kinderen had laten *inenten*, is de oeffening der *Inentinge* aldaar nog veel gemeener, dan in Engeland, zo dat hy verzekerde, dat 'er ten minsten wel 3 aldaar tegen 1 in Engeland werden *ingeënt*.

LYST der dooden te EDENBURG van 16 jaren.

Jaren.	Dooden	Aan de pokjes	Onder de 2 Jaaren.
1739	1051	117	334
1740	1240	274	435
1741	1619	206	502
1742	1345	167	437
1743	1379	249	450
1744	1309	176	410
1745	1463	141	538
1746	1712	118	644
1747	1200	71	449
1748	1286	167	458
1749	1132	192	443
1750	1038	64	373
1751	1241	109	434
1752	1187	147	461
1753	1105	70	351
1754	1215	104	355
	20522	2372	7154

Uit deze LYST blykt.

1. Dat van de 9 dooden van allen ouderdom 'er 1 fterft aan de Pokjes.

2. Dat'er van de 1000 dooden 350 Kinderen onder de 2 jaren fterven.

3. Dat na aftrek van die geenen, die onder de 2 jaren geftorven zyn, het getal der geftorven aan de Pokjes ftaat tot alle de dooden aldaar byna als 2 tot 13, of dat het zelve is, dat'er van de 13 dooden omtrent 2 aan de Pokjes geftorven zyn, alle de jaren door elkander gerekend zynde.

4. Dat 'er, wanneer men één jaar daar uit neemt, waarin de Pokjes aldaar fterk fchynen geregeerd te hebben, of zeer doodelyk geweeft zyn, gelyk als in het jaar 1740, na aftrek van die geenen, die onder de 2 jaren geftorven zyn, toenmaals van alle de dooden byna het derde gedeelte aan de Pokjes overleden is, dat is van de 3 dooden 1 aan de Pokjes.

5. Dat 'er, zo men toeftaat, dat van de 7, die de Kinderziekte krygen, 'er één fterft, in die 16 jaren te EDENBURG 16,604 Perfonen deze ziekte door den *Natuurlyken weg* moeten gehadt hebben, dewyl daar van 2,372 omgekomen zyn.

6. Dat, zo men toeftaat, dat 'er 1 van de 200 door de *Inentinge* weggerukt word, niet meer van die 16,604 dan 83, in plaats van 2,372, door de Pokjes zouden geftorven zyn, en aldus 2,289 menfchen in die 16 jaren te EDENBURG in 't leven behouden zyn geworden, behalven de talryke nakomelingfchap, welke uit dezelve had konnen voortfpruiten, indien de *Inenting* van 1739. aldaar algemeen plaats hadde gehadt.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.

IERLAND.

De Natuurlyke Pokjes *zyn in* IERLAND *volgens mondelyk berigt der geenen, die aldaar gewoont hebben, immers zo doodelyk, als in* ENGELAND *of* SCHOTLAND.

DUITSCHLAND.

Als men de Schriften der Geneesheeren van DUITSCHLAND *maar opslaat, vindt men dra, hoe gevaarlyk* van

Door de *Inentinge.*

IERLAND.

In IERLAND is de *praktyk* der *Inentinge* zeer gemeen geworden, gepaard met eenen zeer gelukkigen uitslag, veel verschillende met die van hare eerste oeffeninge. (149)

DUITSCHLAND.

Behalven dat in 't Graafschap MEURS reeds voor 40 jaren de gewoonte om den Kinderen de Pokjes mede te deelen met sommige deelen van 't Lighaam te wryven met rype Pokken (150) bekend

(149) KIRKPATRICK. bladz. 123.

(150) TH. SWENCKE in eenen Brief aan den Heer CHAIS zegt: *Mogelyk hebbe ik U reeds gezegt, dat men sedert 40 jaren in sommige plaatsen de gewoonte heeft gehadt om de Pokjes aan de Kinderen mede te deelen, wanneer sommige deelen van 't lighaam met rype Pokken werden gewreven. Het was in* 1713. *wanneer ik (de* Hertogdommen CLEVE *en* MEURS *doorreizende), van dat gebruik het eerst hoorde spreken, zonder dat ik 'er ten dien tyd agt op gaf. Drie jaren daarna kwam ik weder in die zelfde plaatsen, myn verblyf houdende in het* Land *van* MEURS *by eenen ouden eerwaardigen Godgeleerden, van wien ik vernam, dat toen de Kinderziekte* aldaar

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
DUITSCHLAND.	DUITSCHLAND.
van aart de Natuurlyke Pokjes *dikwils ook aldaar zyn, en by wyze van* Epi-demien	kend is geweest, heeft men in 1724. de *Inenting* door insnydinge in HANOVER (151), in ANSPACH en

aldaar regeerde. Dit wekte myne nieuwsgierigheit op, my herinnerende het geen ik in de vorige reize hadde hooren zeggen. Ik vroeg derhalven aan verscheiden Personen, of de zaak waar was, en men verzekerde my, dat 'er niets zekerder, dan dat was; dat men met rype Pokjes wreef boven op de hand, of arm van dengeenen, dien men de Pokjes wilde mededeelen, en dat het op deze wyze zeer wel gelukte, de besmetting, met dit vergift, aan eene menigte Personen over te geven in het zelfde saizoen. Ik had wel gewenscht my door 't gezigt daar van te verzekeren, maar het was onmogelyk dat genoegen te hebben. Ik had zelf geenen tyd om de zaak verder te onderzoeken. RECUEIL. enz. bladz. 103. 104.

(151) RECUEIL enz: JURIN zegt, *dat* AMYAND Chirurgyn *te* LONDEN *in* 1724. *negen Personen heeft* ingeënt *in* HANOVER. bladz. 16.

C. B BEHRENS. *De* Chirurgyn FREDEN *heeft te* HANOVER *met een uitnemend* succes *een Meisje van* 4 *jaren, en een onegt Kind, dat wat ouder was*, ingeënt. *Act. Nat. Curios.* Tom. 1. bladz. 138.

HEISTER: *De meeste proeven der* Inentinge *zyn in* ENGELAND *zo gelukkig geweest, dat* Koning GEORGE *dezelve in zyn geheel Koninglyk kroost heeft laten beproeven, derhalven moet men zig niet verwonderen, dat de* DUITSCHERS *voornamentlyk te* HANOVER, ANSPACH *en* PYRMONT *deze* praktyk *hebben nagevolgt, waarvan de uitslag gansch niet ongelukkig is geweest.* Instit. Chir. Amst. 1739. bladz. 452.

CRAMER en JOLY. bladz. 4. TISSOT. bladz. 46.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
DUITSCHLAND.	**DUITSCHLAND.**
demien *somtyds doodelyk regeeren.* (152)	en PYRMONT (153) en andere Steden van DUITSCHLAND (154), gelyk ook onlangs te BERLYN (155) met goed gevolg verrigt.
ITALIEN.	**ITALIEN.**
Eene verslindende Epidemie *der Pokjes in* ITALIEN *hebben* RAMAZZINI *en andere aangeteekend.* (156)	Men heeft ook eenige gelukkige proeven der *Inentige* genomen te VENETIEN. (157)
I. *De*	I. De

(152) FR. BUTTNERUS: *Overal in* DUITSCHLAND, *maar byzonder te* FRANKFORT *zyn de Pokjes in* 1723. *zo wel aan de kinderen, als aan bejaarden ten uiterste doodelyk geweest.* Variolarum malignarum FRANCOFURTI AD MOENAM An. 1723. cum magna infantum strage grassantium descriptio &c. *In Act. Nat. Cur.* Vol. I. Obs. CCXLIX. bladz. 560.
DE LA CONDAMINE: *de Keizer* JOSEPHUS *stierf aan de Kinderziekte den* 17 *April* 1711. *in zyn* 31*ste jaar.* bladz. 72.

(153) HEISTER. bladz. 452.

(154) TISSOT. bladz. 46. RECUEIL. bladz. 16.

(155) RECUEIL enz. bladz. 77.

(156) BERN. RAMAZZINI Opera Med. et Phys. Lond. 1717. bladz. 105. JOS. TH. ROSETTI: Systema novum Mechanico-Hipprocratium. Venet. 1734. bladz. 430. 431. 432.

(157) RECUEIL enz. bladz. 16. JOH. TH. ROSETTI: bladz. 432, 433.
DE LA CONDAMINE: *de beschryving van de* Inentinge *in een klein werkje van* JAC. PYLARINUS, *is te* VENETIEN *in* 1715. *gedrukt, met* approbatie *en* Attestatie *van den* Inquisiteur, bladz. 7.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.

VRANKRYK.

1. *De droevige ondervindingen leveren in* VRANKRYK (158) *een bewys uit, dat de Kinderpokjes door den* Natuurlyken weg *aldaar geene mindere verwoesting uitwerken, dan in* ENGELAND, *en de allerverschrikkelykste* Epidemien *van deze ziekte* heb-

Door de Inentinge.

VRANKRYK.

1. De gelukkige proefnemingen der *Inentinge*, in PARYS aan eenen PRINSE en PRINSES van den BLOEDE en verscheiden anderen verrigt (159), zullen ongetwyfelt tot aanmoediging van velen ver-

(158) TISSOT bladz. 120.
DEZELVE: *In 't jaar* 1748. *was te* MONTPELLIER *in* LANGUEDOC *eene grasseerende Kinderziekte, welke in de hevige hitte van Juny, July en Augustus meer dan* 2000 *Personen wegrukte.* bladz. 54. en 120.
DEZELVE: *de geheele Wereld weet, hoe gevaarlyk te* PARYS *deze ziekte is, en de nieuwspapieren hebben de verwoestingen, door dezelve in 't jaar* 1753. *aldaar geschied, genoeg bekend gemaakt.* bladz. 120. MERCURE DE FRANCE. Decembre 1753.
MATY: *Men heeft van de Maand Juny* 1753. *af te* PARYS *eene dergelyke kwaadaartige soort van Pokjes, maar meer algemeen en doodelyker, gehadt, dan op den zelfden tyd in* LONDEN Journ. Britann. Mars et Avril 1754. bladz. 443. Ziet van deze *Epidemie* in LONDEN vermeld hier voren. bladz. 68.
DE LA CONDAMINE: *De dood van* LOUIS DAUPHIN, *Grootvader des tegenwoordigen Koning, gestorven aan de Kinderpokjes den* 14 *April* 1711. *oud* 49 *jaren, dompelde geheel* VRANKRYK *in den rouw, en scheen zelf den Throon te doen schudden.* bladz. 71.

(159) Behalven het berigt, in verscheide nieuwspapieren gestelt,

IN EUROPA.

Door den
Natuurlyken Weg.

VRANKRYK.

hebben in verschillende tyden, in de onderscheiden Provintien en Steden van dat Koningryk gewoed.

2. *Men heeft aangetoont* (zegt DE LA CONDAMINE in navolging van *Dr.* JURIN) *dat 'er jaarlyks een veertiende deel van 't menschelyk geslagt aan de Pokjes door den* Natuurlyken weg *sterft. Alzo verslindt*

deze

Door de
Inentinge.

VRANKRYK.

verstrekken, en door eene menigte anderen gevolgt worden.

2. De grootste vyanden der *Inentinge* hebben voorgegeven, dat 'er 1 van de 50 stierf van de geenen, die zich daar aan bloot stelden. Een valsch en onregtmatig verwyt; dog men stelle het waar te zyn. Van de 1440, die men de Pokjes laat *inenten*, behoudt men 'er dan, volgens hunne stelling, 1411. Dus is het bewezen, dat de *praktyk* der *inentinge* jaarlyks in PARYS alleen meer dan 1400 menschen in 't leven

zou

stelt, *dat de* Hertog *van* CHARTRES *en zyne* Zuster, *Kinders van den* Hertog *van* ORLEANS, *in den voortyd van dit loopende jaar* 1756 *van de Kinderziekte, door* Inentinge *medegedeelt, zeer gelukkig te* PARYS *hersteld zyn onder de bestiering van Dr.* TRONCHIN, *voorheen Geneesheer te* AMSTERDAM; wordt dat zelve nader beveftigt in eenen byzonderen Brief van eenen geloofwaardigen Persoon uit PARYS, gedagtekend den 3 Mey 1756. aan Dr. S. DE MONCHY, waarin daarenboven nog gemeld wordt, *dat de* Graaf

van

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
VRANKRYK.	VRANKRYK.
deze vreeslyke ziekte 1440 *Perſonen van de* 20000, *die jaarlyks in* PARYS *ſterven.* (160)	zou behouden, en meer dan 28000 in 't geheele Koningryk, onderſteld zynde, dat PARYS maar 1 twintigſte gedeelte der Inwoonderen van VRANKRYK bevat. (161)
VEREENIGDE NEDERLANDEN.	VEREENIGDE NEDERLANDEN.
Is'er wel byna één Huisgezin in HOLLAND, *dat het doodelyk gevaar, of de ongelukkige gevolgen der Kinder*	Van alle de *Inentingen* ſedert November 1748. te AMSTERDAM (162), te

van GISORS, *Zoon van den* Maarſchalk *de* BELISLE, *als toen door gemelden Geneesheer ook gelukkig is* ingeënt: *als mede dat Dr.* HOSTY *dagelyks dezelve* operatie *aan verſcheiden Perſonen met eenen allervolmaakſten uitſlag op denzelſden tyd heeft verrigt.*

(160) DE LA CONDAMINE. bladz. 65.

(161) DEZELVE. bladz. 65. 66.

DEZELVE: *Indien de* Inenting *in 't jaar* 1723. *in* VRANKRYK *was ingevoert, had men reeds het leven van byna een millioen menſchen behouden, zonder hun nageſlagt te rekenen.* bladz. 72.

TISSOT. bladz. 41.

(162) CHAIS: *In den jare* 1748. *heeft de Heer* TRONCHIN, *Geneeskundige te* AMSTERDAM, *verſcheiden Perſonen de Pokjes* ingeënt. *De vrees, waarin hy geweeſt was van zynen tweeden Zoon te verliezen, die door al, wat de* Natuurlyke Kinderpok-

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
VEREENIGDE NEDERLANDEN.	VEREENIGDE NEDERLANDEN.
derziekte door den Natuurlyken weg *niet heeft onder-*	te LEIDEN (163), in 's HAGE

pokjes *schrikkelykst hebben, gegaan is, deed hem het besluit nemen, van den oudsten vooraf te bereiden, en hem de Kinderziekte gelukkig* in te enten. *Dit was in de Maand November. Aanstonds daarna deed hy de werking aan 9 andere onderwerpen: het schikte zich met allen naar wensch, en die'er het ergste aan was, kreeg maar 30 Pokjes.* bladz. 651. 652.

TISSOT. bladz. 40.

RECUEIL enz. *Daar zyn nog eenige te* AMSTERDAM, *die in den voortyd van* 1755. *de* inenting *hebben ondergaan.* bladz. 17.

(163) CHAIS: *'t Is nog maar eenige Maanden geleden, (in* 1754.) *dat deze* operatie *ter proeve gebragt werd te* LEIDEN *door den Heer* DOZI, *zeer geägt* Genees*kundige, aan twee Kinderen: namentlyk aan een jongsken van 9, en een dogtertje van 7 jaren. De ondervinding viel zo gelukkig uit, dat verscheiden Persoonen, welke aan 't wankelen waren, gewillig hunne Kinderen de* Inenting *zouden hebben laten ondergaan, indien men hen daar toe maar aangemoedigt had.* bladz. 654.

GAUBIUS: *den 25 Mey 1755. is een jong* Heer *van omtrent 20 jaren te* LEIDEN ingeënt. Verhandelingen der Hollandsche Maatschappye, 't 2de deel. bladz. 319. 322.

DEZELVE: *Ik meen gegronde redenen gehadt te hebben, om, na gelukkig volbragte herstelling, mynen Lyder voor de oogen te brengen, hoe de* Inenting *een gezegend middel geweest zy, waar door het de Goddelyke Voorzienigheit behaagt hebbe, zyn Wel-Ed. voortaan van den schrik en aanval dier ziekte te be-*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
VEREENIGDE NEDERLANDEN.	VEREENIGDE NEDERLANDEN.
dervonden. (164) *Ja zelfs in dit en op het eind*	's HAGE (165), te ROT-

bevryden, dewelke door natuurlyke besmettinge, onverhoeds, zonder voorafgegane voorbereidinge, vroeg of laat hem overkomende, zeer waarschynelyk den dood zoude veroorzaakt hebben. 369.

Ook zyn 'er in deze Lente van 1756. te LEIDEN onder het bestier van den Heer *Prof.* GAUBIUS nog 2 *Inentingen* beproeft.

(164) In eenen Brief gedagteekend den 2 Febr. 1755. van eenen voornaamen en reeds bejaarden Geneesheer in HOLLAND aan den Schryveren dezer Verzamelinge wordt gemeld: *Wy hebben meermalen de* Epidemie *der Kinderziekte in dit ons Land zo sterk gehadt, dat zy byna de helft, van die 'er van aangetast werden,* (Anno 1725) *wegsleepte: in het begin van het jaar* 1753. *zyn 'er mede velen aan gestorven, en velen hebben aan een of beiden de oogen het gezicht verloren.*

In een naburig Dorp (ZWYNDREGT) *zyn'er, volgens getuigenis van Lieden van die plaats, ruim* 70 *Menschen in 't jaar* 1755. *aan de Kinderziekte overleden, en verscheide andere hebben gebreken aan het gezicht gehouden.*

VADERLANDSCHE HISTORIE: WILLEM de 2de, Prins *van* ORANGE *en* Stadhouder *van* HOLLAND, enz. *is aan de Kinkerziekte Overleden den* 6 *November* 1650. *oud* 24 *jaren en* 6 *Maanden.* XII. deel. bladz. 118.

DEZELVE: WILLEM *de* 3*de* Koning *van* ENGELAND *en* Stadhouder *van* HOLLAND, *kreeg in het begin van April* 1675. *mede omtrent* 24 *jaren en* 6 *Maanden oud zynde, de Kinderpokjes, zo dat men niet weinig voor deszelfs opkomste bedugt was.* XIV. deel. bladz. 370.

(165) RECUEIL enz. *De* Graaf *van* BENTINCK, Heere *van*

IN EUROPA.

Natuurlyken Weg. Door den	Door de *Inentinge.*
VEREENIGDE NEDERLANDEN.	VEREENIGDE NEDERLANDEN.
eind van het laast afgeloo-	ROTTERDAM (166), SCHIE-

^Zoonen

van RHOON, *en* eerste Edele *van* HOLLAND, *die voor eenige jaren zyne* 2 ~~*dogters*~~, *om* ingeënt *te worden*, *na* ENGELAND *had gezonden*, *heeft het eerst alhier die* operatie *aan eenen jongen* Officier *van deszelfs bloedverwandschap*, *welke daarom gevraagt had*, *laten verrigten.* bladz. 17. en 18.

DEZELVE: Mylady ATHLONE, *welke hare Moeder*, Mevrouwe *de* Baronesse *van* WASSENAAR *van* DUIVENVOORDE *in hare jeugt in* LONDEN *had laten* inenten, *liet ook zulks doen aan hare 3 Kinderen.* bladz. 18.

DEZELVE: *Kort daarna bewilligden de* Graaf *van* WASSENAAR, Heere *van* TWICKEL, *en zyne Gemalinne*, *dat een hunner Zoonen ook die* operatie *onderging.* bladz. 18.

DEZELVE: *Tot dezelfde* resolutie *gaven ook de Ouders hunne toestemming voor hunnen Zoone den* Baron TORCK, *Bailliuw van* MAASTRIGT. bladz. 18.

DEZELVE: Volgens eenen Brief van den Heer TH. SWENCKE aan den Heer C. CHAIS: *Mejuffrouwen uwe dogters waren* ingeënt *op het zelfde uur*, *en met dezelfde etterstoffe.* bladz. 115.

TH. SWENCKE in eenen Brief gedagteekend 's HAGE den 29 Juny 1756. aan Dr. I. F. VAN LEEMPOEL: *Het getal der* ingeënten *door my in 's Hage is*

Van het eerste Jaar	1754.	10
	1755.	10
	1756.	21
		41.

(166) Door de *Schryveren* van deze Verzamelinge met nog eenen *Doctor* en eenen *Chirurgyn*, hunne byzondere vrienden, zyn 'er in dit voorjaar 1756. alhier te ROTTERDAM, onder hun gemeen toezigt van de-

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
VEREENIGDE NEDERLANDEN.	VEREENIGDE NEDERLANDEN.
loopen jaar zyn 'er volgens zekere berigten eene meenigte Kinderen aan de Natuur-	SCHIEDAM (167), UTRECHT (168), BREDA (169), en MAASTRICHT

de helft der Maand April, tot in het laatste van Mey 10 Personen, welke voor een groot gedeelte hunne eige Kinderen waren, *ingeënt*, waarvan in de nareden breedvoeriger zal gemeld worden.

Niet lang geleden is eerst tot onze kennisse gekomen, dat reeds voor 2 jaren door eenen *Engelschen Chirurgyn* 2 *inentingen*, alhier zyn gedaan.

Eindelyk zyn'er nog 12 Kinderen, te weten 2 even voor, en 10 na onze eerste proefnemingen door anderen van onze *Konstgenoten ingeënt*, van welke wy ook sommigen gezien hebben.

Dus is het geheel getal der *Ingeënten* te ROTTERDAM 24, waar van niet één gestorven is, ja zelfs niet in het minste gevaar is geweest.

(167) Volgens een zeker berigt heeft 'er 1 de *Inenting* aldaar gelukkig ondergaan.

(168) RECUEIL enz. *te* UTRECHT *zyn in 't voorjaar* 1755. 3 *Kinderen van den* Baron THUYL van SEROOSKERKEN, Heere *van* ZUYLEN *by uitnemendheit gelukkig* ingeënt, *zullende in 't kort nog* 3 *andere Kinderen van den zelven* Heer *deze* operatie *ondergaan.* bladz. 16. Wy zyn onderrigt, dat de *inenting* ook in deze dezelfde gelukkige uitwerking heeft gehadt.

(169) Men heeft ons verzekert, dat'er één te BREDA is *ingeënt*.

In Europa.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
VEREENIGDE NEDERLANDEN.	VEREENIGDE NEDERLANDEN.
tuurlyke Pokjes *binnen deze Stad* ROTTERDAM *overleden, niet tegenstaande de regeerende* Epidemie *van eene zeer goedaartige soort by verscheiden Geneesmeesters is bevonden.*	TRICHT (170) beproefd, kan men met waarheit zeggen, dat'er niet één eenig van dezelve (welker getal te samen uitmaakt 89) door gestorven is.
ZWITSERLAND.	ZWITSERLAND.
In ZWITSERLAND *sterven zeer vele menschen door deze ziekte, die altyd gevaarlyk is in zekeren Ouderdom* (171), *en in het jaar*	De gelukkige *praktyk* der *Inentinge* te GENEVE, welke aldaar in September 1750. (172) zyn eerste begin by de aanzienlyksten (173) van de Stad heeft

(170) Desgelyks één te MAASTRICHT.

(171) TISSOT: Volgens het getuigenis van den *Heer* HALLER. bladz. 36.

(172) GUIOT. bladz. 21.
TISSOT zegt: *Men begon aldaar* (te Geneve) in te enten *in 't jaar* 1751. bladz. 63.

(173) GUIOT: *de Heer* GALLANTIN, *een Raadsheer van staat dezer Stad, heeft in de Maand September* 1750 *de eerste proeve gedaan op zyne eenige Dogter, oud* 15 *a* 16 *jaren, en dezelve had een weergaloos gelukkigen uitslag.* bladz. 21.
DEZELVE: *De Heer* CALANDRINI, *mede Raadsheer van Staat, zonder te wagten na de uitkomst van*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ZWITSERLAND.	ZWITSERLAND.
jaar 1751. *heerschte te* GENEVE *eene kwaadaartig soort van*	heeft gehadt, en van tyd tot tyd in Proefnemingen is toegenomen (174) heeft

van de Inentingen, *welke in 't Gasthuis zouden geschieden, deed den* 26 *Maart* 1751. *zyne Dogter, omtrent* 16 *jaren oud, de Pokjes* inplanten; *ik deed de* inenting *aan deze jonge juffrouw, welke van een gewenscht gevolg was.* bladz. 22.

TISSOT: bladz. 47.

DEZELVE: *Drie* Predikanten *te* GENEVE *hebben het voorbeeld van de allergeleerdste Kerkelyken in* ENGELAND, *die het gebruik der* Inentinge *hebben aangeprezen, en het zelve voor hun en voor hunne* Familie *in 't werk doen stellen, nagevolgt, en een vierde heeft zich zelven de Pokjes doen* inplanten. bladz 130.

(174) GUIOT: *Het aanmerkelyk voorbeelt van de Dogter van den Heer* Gallantin, *trof de gemoederen van velen; en Myne Heeren de* Directeurs *van het* GROOTE GASTHUIS, *door den Magistraat gemagtigt, besloten om de* VONDELINGEN inteënten, *maar het saizoen* (najaar 1750.) *te veel verloopen zynde, heeft men zulks tot de aanstaande Lente uitgesteld.* bladz. 22.

DEZELVE: *Ik deed de* Inenting *aan eenen* jongen *van* 12 *jaren in 't* GASTHUIS *eenige uuren voor dat ik de zelve* operatie *aan Mejuff.* Calandrini *verrigtte, en dezelve was van een gewenscht gevolg.* bladz. 22.

DEZELVE: *Sedert dien tyd is men met de* inplantinge *der Pokjes voortgevaren, zo wel in de Stad als in 't Gasthuis, en altyd met goed gevolg.* bladz. 22.

CRAMER en JOLY: *Men heeft te* GENEVE *nog maar* 18 *malen* (tot na het voorjaar van 1752. wanneer deze hun kort berigt hebben uitgegeven) *de* Inplanting *gedaan, derhalven is 't niet te verwonderen, dat*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ZWITSERLAND.	ZWITSERLAND.
van Pokjes, welke 1 tiende der	heeft zig in de naburige Ste-

dat zy'er alle zyn doorgekomen, maar het voornaamste, en het geen wy konnen verzekeren, is, dat geen van alle de Zieken in gevaar is geweest, zo gelukkig was dezelve. bladz. 4.

CRAMER en JOLY: LYST der eerste INENTINGEN van CRAMER en JOLY te GENEVE. bladz. 19.

DEZELVE: *Daarenboven heeft men alhier nog twee andere Personen* ingeeënt. bladz. 19.

DEZELVE: *Zonder te spreken van nog eene Juffrouwe van* GANS, *welke de Pokjes na de* Inenting, *door den Heere* GUIOT *in* 1751. *gedaan, niet kreeg, nog eenig toeval, hebbende één jaar te voren één enkel Pokje door den* Natuurlyken weg *gebadt.* bladz. 19. vergeleken met GUIOT. bladz. 32.

Ouderdom.	getal der ingeënten.	zonder uitwerksel	gestorven.
5	5	0	0
8	1	0	0
11	2	0	0
14	2	0	0
17	4	0	0
22	1	0	0
30	1	0	0
	16	0	0
20	1	0	0
23	1	0	0
	18	0	0
8	1	1	0
	19	1	0

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
ZWITSERLAND.	ZWITSERLAND.
der genen; die door den Na	Steden LAUSANNE (175) NEUF-

GUIOT: *Tot beden* (zedert de Maand Octob. 1750. tot Novemb. 1752. ingesloten) *beeft men de* inenting *in't werk gesteld op* 33 *Personen van beide de* sexe, *van alleijen rang*, *en van* 5 *tot* 30 *jaren oud*, *en onder dit getal* 2 *Juffrouwen*, *van welke de ééne*, 35 *jaren oud*, 3 *Kinderen*, *en de andere*, *jonger zynde*, 5 *Kinderen badde gebadt Het groot getal van deze* ingeënten *hebben de Pokjes zeer ligt gekregen; niet één is'er in gevaar geweest*, *nogte beeft eenig kwaad gevolg van deze ziekte ondervonden; ik beb'er zelf* 21 *van* ingeënt; *ik ken de andere* 12, *en ik beb een verbaal daar van onder my*. bladz. 22. vergeleken met TISSOT bladz. 74.

CHAIS volgens berigt van den Heer MAURICE, *Predikant* te GENEVE, die de gelukkige uitwerksels der *inentinge* in zyne *Familie* bevonden heeft: *Men beeft tot in Mey* 1753. *te* GENEVE, *zo in de Lente*, *als in den Herfst* 51 *Personen* ingeënt. bladz. 646. RECUEIL enz. *Mey* 1754. bladz. 91. 't geen zekerlyk een drukfout is.

TISSOT: *Tegenwoordig* (schryvende in July 1754.) *zyn'er reeds meer dan* 80 *Personen* ingeënt, *en dat met zodanigen goeden uitslag*, *dat de voortgang van de* inentinge *reeds genoegsaam daar door in deze Stad* (GENEVE) *verzekert is*. bladz. 48. en 63. RECUEIL enz. bladz. 20.)

GUIOT: *Men beeft'er van* 4 *tot* 30 *jaren* ingeënt, *zynde bet getal daar van in bet eene jaar meer*, *dan in bet andere geweest. In 't gebeel beloopt bet getal der* ingeënten *tegenwoordig op* 130, *waar van ik'er aan* 64 *die* operatie *beb verrigt*. In een schriftelyk berigt van denzelven in Juny 1756. ontfangen.

TISSOT: *Te* GENEVE *zyn'er tot nu toe* 130 ingeënt. In eenen byzonderen Brief aan M. SCHOUTEN, den 25 Mey 1756.

(175) DEZELVE: *Eene* Mevrouw *van* LAUSANNE *beeft zelf*

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ZWITSERLAND.	ZWITSERLAND.
Natuurlyken weg *van deze Ziekte aangetast werden,* *mede*	NEUFCHATEL (176), en andere plaatsen van ZWITZERLAND (177) verspreid, zo dat het getal daar van tot dezen tyd toe beloopt op 180 (178) of

zelf in den Herfst 1753 *haar Zoontje* ingeënt. bladz. 48.

TISSOT: *In deze Lente van* 1754. *heeft een Heer van dezelve Stad* LAUSANNE *den Heer* GUIOT *van* GENEVE *laten komen, welke den 7den Maart* 4 *van zyne Kinderen heeft* ingeënt. bladz 48.

DEZELVE: *Sedert de* Inenting, *welke de Heer* GUIOT *den* 7 *Maart deed, heeft men hier tot de Maand Juny nog* 14 *Kinderen* ingeënt. *Zy zyn'er alle zeer gelukkig doorgekomen.* bladz. 63.

DEZELVE: *Wy hebben alhier* 41 inentingen *gedaan.* In eenen byzonderen brief aan M. SCHOUTEN, den 25 Mey 1756.

(176) DEZELVE: *Men heeft in dit voorjaar* 3 *Persoonen te* NEUFSCHATEL ingeënt. In den zelven Brief.

(177) DEZELVE: *In* 2 KLEINE STEDEN *naby* Lausanne *is aan* 6 *de* operatie *der* Inentinge *verrigt, en ik voorzie, dat deze handelwyze schielyker voortgang zal maken in deze Gewesten.* In den zelven Brief.

(178) TISSOT: *Tot heden* (*den* 25 Mey 1756.) *is het getal der* Inentingen.

te GENEVE	130
te LAUSANNE	41
in 2 nâburige STEEDJES	6
te NEUFCHATEL	3
	180

Van welke niet alleen niet één eenig is gestorven, maar ook is'er niet één geweest in het allerminste gevaar. In den zelven Brief.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ZWITSERLAND.	ZWITSERLAND.
mede ſleepte. (179)	of 182 (180), zonder dat'er één eenig aan geſtorven is.
DENEMARKEN.	DENEMARKEN.
Van graſſeerende *Kinderziekte, gepaard met kwaadaartige toevallen in* DENEMARKEN, *vindt men melding gemaakt by* TH. BARTHOLINUS. (181)	1. BARTHOLINUS niet alleen heeft reeds in een Werkje, gedrukt in 't jaar 1673, gezegd, dat men in DENEMARKEN de Kinderpokjes *kogt* (182): maar ook de *Chirurgyn* D'ARGENT, van LONDEN onlangs ontboden, heeft *Mevrouw* van *Bernsdorf* met goed gevolg aldaar *ingeënt.* (183)
In	In

(179) CRAMER en JOLY. bladz. 4. TISSOT. bladz. 63.
GUIOT: *de Kinderpokjes woedden, over eenige weinige jaren, lang en ſterk in deze Stad, en rukten eene groote meenigte Perſonen van allerleijen rang weg.* bladz. 21.
DEZELVE: *de Ziekte woedde nog in de Lente van* 1751. bladz. 22.

(180) GUIOT: *Behalven* 130 *in* GENEVE *zyn'er nog* 52 *in de* NABURIGE STEDEN
Dus zyn'er 182 *in* ZWITSERLAND ingeënt. In een ſchriftelyk berigt van den zelven in Juny 1756. ontfangen.

(181) TH. BARTHOLIN. Act. Med. et Phil. Hafnienſ. Vol. II. bladz. 235. Vol. V. bladz. 328.

(182) TH. SCHWNCKE: zie RECUEIL enz. bladz. 106.

(183) RECUEIL enz. bladz. 24.

IN EUROPA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
ZWEDEN.	ZWEDEN.
In de jaren 1744. *en* 1750. *heeft 'er te* UPSAL *eene allergevaarlykste soort van samenloopende Kinderpokjes geregeerd.* (184)	In ZWEDEN zyn 'er *Doctoren* benoemd om te overwegen, hoe men het gebruik der *Inentinge* aldaar op de veiligste wyze zoude konnen invoeren. (185)

IN AMERICA.

QUITO.	QUITO.
In de Provintie QUITO *rukte de Kinderziekte door de* Natuurlyke *besmettinge meer dan* 100,000 INDIANEN	Uit de verhaalen van de voordeelige uitwerking der *Inentinge* in alle de andere Geweesten van AMERICA (186), in welke zy

(184) BIBLIOTH. IMPART. 1755. premiere partie. bladz. 7. uit de Verhandelingen van de Koninglyke Academie van Zweden van 't jaar 1751.

(185) THE GENTLEM. MAGAZ. 1755. bladz. 87.

(186) DEZELVE: *Voor eenige jaren een* Jesuit Missionaris *in een zekere landstreek van* AMERICA *zynde, alwaar de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *eene ysselyke vernieling maakte, en gelezen hebbende het hoofdstuk over de* Inenting *van den* Heer *de* VOLTAIRE *bragt te weeg, dat alle de Kinderen die hy doopte, werden* ingeënt, *'t geen met goed gevolg geschiedde.* 1753. bladz. 251.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
QUITO.	QUITO.
NEN *weg in het laatste van de 16de Eeuwe, omtrent 50 jaren voor de ontdekking van* PERU, *wanneer deze Ziekte van* EUROPA *in* AMERICA *werd overgevoerd.* (187)	zy geoeffent is, zoude men met grond mogen afleiden en besluiten, dat zy, by vervolg in de *Provintie* QUITO in 't werk gesteld wordende, meer dan waarschynelyk tot behoudenis van het leven van meenige duizende menschen zal konnen strekken.
BOSTON.	BOSTON.
1. *Te* BOSTON *in* Nieuw-Engeland *in 't jaar* 1721.	1. Volgens eenen Brief van den Heer MATHER aan Dr. JURIN, gedagtekend den 10 Maart 1722. zyn'er in, en om BOSTON 300 (188), of volgens Dr. BOYL-

(187) DE LA CONDAMINE. bladz. 59. volgens een uittreksel door hem zelf genomen uit een handschrift in de Hoofdstad QUITO.

RECUEIL enz. *De Kinderziekte maakt onder de* Indianen *op de plantagien van* ZUID-AMERICA *zodanige verwoestingen, gelyk in* EUROPA *somtyds de* Pest *heeft gedaan.* bladz. 21. Relation des missions du PARAGUAI. traduite de l'Italien de MR. MURATORI. bladz. 35.

(188) JURIN. bladz. 6. KIRKPATRICK. bladz. 113.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
1721. *en het begin van* 1722.	BOYLSTON (189) 282 ge-

(189) JER. DUMMER volgens eenen Brief van eenen ongenoemden Heer uit BOSTON, gedagtekend den 7 Septemb. 1721: *By gelegendheit van eene opkomende* Epidemie *in 't midden van* 1721 *te* BOSTON *werden de Geneesmeesters aldaar raad gevraagt over het invoeren der* Inentinge. *die alle dit gebruik verworpen, uitgezondert alleen* ZABDIEL BOYLSTON, *die de* operatie *ondernam, en meenende, dat de edelmoedigheit vereischte met zyne eige* Familie *te beginnen, verrigtte by de zelve het eerst, behalven aan twee zyner Slaven, ook aan zynen eigen geliefden Zoone, omtrend 5 of 6 jaren oud, dat op eene verwonderlyke wyze wel gelukte.* An Account of the method, and succes of *inoculation* the small-pox in BOSTON in NEW-ENGLAND. In a LETTER from a Gentleman there to his friend in LONDON. Lond. 1722. bladz. 9. en 10. Ziet hier meerder van, wanneer 'er naderhand onder die, welke de *Inentinge* tegen geweest zyn, melding gemaakt wordt van de Geneesheeren te BOSTON.

Capt. JOHN OSBORNE, dewelke in BOSTON en 't nabuurschap zyn verblyf gehadt had, gedurende den ganschen tyd van de *praktyk* der *Inentinge*, meldt in eenen Brief aan DR. NESBITT: *In de Maand July* 1721. *werd de* Inenting *allereerst in gebruik gebragt door* DR. BOYLESTON, *die dezelve toen verrigtte eerst aan zyn eigen Kind en eenen Zwarten Slaaf, welke beiden wel schikten.*

DUM-

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
1722. *hebben* 5759. *Personen*	gelukkig (190) *ingeënt*

DUMMER: *De eerste gelukkige proeven moedigde hem aan, om by vervolg vele anderen die zyne hulp hier in verzochten (niet tegenstaande het tegenroep van de anderen Geneesmeesteren, en het verbod van de* Magistraat) *de Kinderpokjes door* Inentinge *te geven, welke alle 'er gelukkig en voorspoedig doorkwamen, deze dankten* GOD, *dat hy hun dien weg had willen openbaren, en zy betuigden aan hunne Vrienden en Medeburgeren, dat zy veel liever deze* operatie *tweemaal 's jaars wilden ondergaan, dan eens de* Natuurlyke Pokjes, *gelyk men die gemeenlyk krygt, ofschoon zy verzekerd waren, dat zy'er van zouden opkomen.* bladz. 14. 15.

(190) DEZELVE: *Het groot en wonderlyk* fucces *van deze* Praktyk *heeft elke redelyke tegenparty van derzelver nuttigheit overtuigt, en de halstarrigsten tot stilzwygen gebragt. Zy is beproefd in allerleije jaren, in beide de* Sexe, *in allerleije gesteldheden, in sterken zo wel, als in zwakken, in Blanken en in Zwarten, in elk saizoen van 't jaar, in den Zomer en in den Winter; en nogtans heeft zy in geen éénen (tot den 7 September 1721.) gemist, niemand is'er aan gestorven, of heeft de 2de Koorts gehadt, of is in eenige bekommerlyke omstandigheit geweest; in tegendeel de Zieken hadden zo min ongemak daar van, gedurende den ganschen loop van deze Ziekte, dat men moeite had om hen te doen gelooven, dat zy waarlyk* Patienten *waren.* The dedication. bladz. 2.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
ſonen de Natuurlyke Pokjes *gehadt, van welke 'er* 844.	*ënt* (191), behalven 20 a 30, die *Capt.* OSBORNE (192) zegt, dat *ingeënt* zouden konnen wezen, maar daar hy geen berigt van kan geven, 't geen dan met de 300 van den eerſtgemelden overeenkomt

(191) KIRKPATRICK: LYST der Inentingen *te* BOSTON in 1721. en 1722. bladz. 114.

	Ingeënten.	Zonder uitwerkſel.	geſtorven.
van 9 Maanden tot 2 jaren	In 6	0	0
van 2 tot 5 jaren - -	14	0	0
van 5 tot 10 - -	16	0	0
van 10 tot 15 - -	29	0	0
van 15 tot 20 - -	51	0	1
van 20 tot 30 - -	62	2	1
van 30 tot 40 - -	44	2	1
van 40 tot 50 - -	8	1	0
van 50 tot 60 - -	7	1	2
van 60 tot 67 - -	7	0	1
	244	6	6
In ROXBURY en CAMBRIDGE ingeënt *door de Geneesmeeſteren* ROBY en THOMPSON - -	36	0	0
Ingeënt nog *door* BOYLSTON, *na dat deze tafel reeds gedrukt was* -	2	0	0
	282	6	

(192) JURIN, bladz. 22. KIRKPATRICK. bladz. 113.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.

BOSTON.

844. *dat is* 1 *van de* 7 *of ruim*

Door de Inentinge.

BOSTON.

komt (193), van welke hy zegt, dat'er 5 of ten hoogſten 6 geſtorven zyn, en welker dood hy aan voorafgaande beſmettinge (194) of anderen omſtan-

(193) KIRKPATRICK. bladz. 113.

(194) DUMMER: DR. BOYLSTON *was zeer bekommerd over éene* Inenting, *die hy gedaan had aan eenen Perſoon, die even te voren twee Zieken, de Pokjes hebbende, had opgepaſt, en daar door de beſmetting door den* Natuurlyken weg *heel ſterk had gekregen. Hy was in weinige uuren als neergeſlagen, hy werd zeer vol van eene* Confluerende *ſoort van Pokjes en behield ter nauwer noot het leven*, bladz. 21.

JURIN: *de Eerw.* Heer MATHER *zegt, dat de dood der 5 of 6 geſtorven te* BOSTON *voornamentlyk daar aan toe te ſchryven was, dat die voor de* Inenting *reeds door den* Natuurlyken weg *beſmet waren geweeſt, en dat men daarenboven jongen en ouden, zelfs eenen Man van 70 jaren; zwakken en ſterken; zwangere Vrouwen, ja Kraamvrouwen om het dringend gevaar van de hevige* Epidemie *had* ingeënt. bladz. 6. KIRKPATRICK. bladz. 204.

Capt. JOHN OSBORNE: *niet tegenſtaande het ongenoegen der Geneesheeren na de eerſte proeven van* BOYLSTON, *ging egter de* Praktyk (*der* inentinge) *zynen gang ten getale van omtrent 40 Perſonen, waar onder eene Vrouw* (Juffr. DIXWELL) *was, 40 of 45 jaren oud, die de Ziekte der Pokjes wél te boven geraakte, gelyk haar Man opentlyk verklaard heeft, maar was van te voren dikwils gekweld geweeſt met de Moederkwaal, waar aan zy eenigen tyd daar na ſtierf.*

Wan-

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
ruim 14 *van de* 100 *zyn* ge-	ſtandigheden wil toege- ſchre-

Wanneer omtrent 70 *Perſonen onder de* operatie *geweeſt waren, ging ik zelf met myne Vrouwe, tot hier toe in eene Plaats,* ROXBURG *genaamt, eene Myl van* BOSTON *geweeſt zynde, naar de Stad en wy ontfingen de Pokjes door* Inentinge; *Wy hadden ze zo zagt en gematigd, als men konde wenſchen, hebbende geen van ons beiden* 100 *puiſtjes gehadt, nog voelende eenige noemenswaardige Koorts, zo dat wy het niet noodig vonden daar voor ons bed te houden.*

In de Maand Auguſtus maakte de Inenting *grooter voortgang, dewyl't Volk tot derzelver gebruik meer en meer overkwam. Eene tweede, die na de* Inenting *ſtierf was de Huishoudſter van eenen Apotheker, die uit de Stad was gebleven, tot dat eene* INDISCHE *Meid de Ziekte kreeg door den* Natuurlyken weg *in het zelfde huis; men liet dezelve verhuizen, en zy ſtierf. Hier op deze Veouw in de Stad komende, ondernam haar Meeſter de* operatie *aan haar te doen, die (in't voorbygaan), de eerſte en laatſte was, die hy ooit verrigtte, en op den derden dag kwamen de Pokjes by haar zeer overvloedig uit, waar door het bleek, dat zy van te voren de beſmetting reeds weg gekregen had op de gemeene wyze.*

De derde Perſoon, dewelke ſtierf, na dat hy was ingeënt, *was de Heer* JOHN WHATE, *die in het zelfde huis met my en myne Vrouwe te* ROXBURY *zyn verblyf had gehadt, en die van lighaams geſtalte ten uiterſte zwak was, gelyk ik zelf daar van getuige ben geweeſt, zoo dat wy wel vreesden, dat hy evenwel maar korten tyd in't leven zoude zyn gebleven. Zyne Vrienden raedden hem zeer ſterk aan, om zich van de* Inentinge *te bedienen,* ge-

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
gestorven. (195)	schreven hebben.
2. *Uit*	2. De

geloovende, dat het zyn kwaal weg zoude nemen, maar als hy de proeve daar van nam, had hy de kragten niet om de Ziekte door te staan. Hy was omtrent 45 jaren oud.

Zyne Suster Juffr. WELLS *was de vierde, die na deze* operatie *stierf. Zy was omtrent 40 jaren oud, grootelyks ongesteld van Lighaam, en zwak, gelyk haar Broeder was.*

De vyfde, die na de Inenting *stierf, was eene Dienstmeid in een huis, alwaar het gansche huisgezin tot* 8 *in getal, ten zelver tyd was* ingeënt, *zy lag op eene koude Bovenkamer gedurende hare ziekte, en werd zeer verzuimd, nadien het gansche huisgezin om laag by elkanderen was, zo dat zy stierf enkel by gebrek van een weinig oppassens. Dit was in de Stad* ROXBURY, *alwaar, 't geen aanmerkelyk is,* 13 *Menschen, die hoofden van* Familien *waren, de Pokjes door den* Natuurlyken weg *kregen, en alle stierven; 't welk het volk, dat van te voren zeer tegen de* Inenting *was geweest overhaalde, om'er gebruik van te maken, en daar waren aldaar 43 Menschen* ingeënt, *die allen wel gelukten. De Heer* WALTER Predikant *van de Stad was de eerste, die derzelver gebruik daar invoerde, in het begin zeer tegen den zin van zyn Volk, dog naderhand namen zy daar veel genoegen in, ziende met hoe groote voordeel dezelve gepaard ging; en toen kwamen 'er gansche huisgezinnen toe, en ondergingen dezelve* operatie. *In 't geheel waren 'er ten minsten* 280 *Personen* ingeënt, *daar ik van wist, en ik reken dat 'er omtrent* 20 *of* 30 *meer geweest zullen zyn, maar van deze kan ik geen zeker berigt geven* JURIN. bladz. 19. 20. 21. 22.

(195) KIRKPATRICK: volgens het berigt van Dr. BOYLSTON. bladz. 115.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
2. *Uit eene* LYST *der dooden te* BOSTON *van* 1701 *tot* 1753. (196) *na* LONDEN	2. De *Inenting*, in weerwil der Geneesheeren door den Bedienaar van

JER. DUMMER: *Omtrent 3 Maanden geleden,* (volgens eenen Brief van den 7 September 1721.) *ontdekte zich de Kinderziekte binnen deze Stad, die alle de Inwoonderen eenen grooten ſchrik aanjoeg.* bladz. 8.

JURIN volgens eenen Brief van den Heer MATHER van den 10 Maart 1722. uit BOSTON in NIEUW ENGELAND: *Van ruim 5000 Perſonen, welke de Kinderziekte alhier in rykelyk een half jaar gekregen hebben, zyn'er omtrent 900 geſtorven, 't welk meer is, dan 1 van de 6.* bladz. 17.

JOHN OSBORNE, die in 't jaar 1721. en 1722. te BOSTON zyn verblyf had, ſchreef aan DR. NESBITT in ENGELAND, *dat de Kinderpokjes zich in Mey 1721. het eerſt aldaar hadden vertoont; dat zy in Juny zig meerder verſpreidden; dat zy in de Maand July door meeſt alle de wyken van de Stad waren doorgedrongen, wanneer 'er reeds een groot getal Menſchen aan geſtorven was, en eindelyk, dat het doodelyk gevaar derzelve nog ſteeds in Aug. toenam.* JURIN. bladz. 19. 20.

C. B. BEHRENS in Act. Nat. Cur. Vol. I. bladz. 138.

(196) THE GENTLEMAN'S MAGAZ. 1753. bladz. 113.

LYST

tusschen 1701. tot 1753.

Jaren.	Dooden.	
1701	146	
1702	441*	Wanneer de Kinderziekte in de Stad is geweest.
1703	159	
1704	220	
1705	282	
1706	261	
1707	263	
1708	291	
1709	377	
1710	295	
1711	363	
1712	316	
1713	480	
1714	413	
1715	336	
1716	355	
1717	451	
1718	380	
1719	304	
1720	329	
1721	1102*	Op dezen tyd zyn'er 884 aan de Kinderpokjes gestorven.
1722	273	
1723	413	
1724	407	
1725	324	
1726	343	
1727	479	
1728	498	
1729	570*	Toen waren'er de Mazelen.
1730	909*	Boven de 400 zyn'er in dit jaar aan de Kinderpokjes gestorven.
1731	408	
1732	499	
1733	458	
1734	528	
1735	455	
1736	617	
1737	607	
1738	576	
1739	554	
1740	704	
1741	555	
1742	517	
1743	620	
1744	497	
1745	780*	Gedurende deze 3 jaren was'er eene vernielende *Epidemische* Koorts van CAAP BRETON overgebragt.
1746	578*	
1747	777*	
1748	740	
1749	677	
1750	604	
1751	624	
1752	1009*	Dit jaar stierven'er 569 door de Pokjes.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
BOSTON.	BOSTON.
DEN *den 9 Jan.* 1753. *overgezonden, kan men zien, wat verwoesting de Kinderziekte in verscheide* Epidemien *heeft gemaakt, en byzonder in de 3 jaren, te weten in* 1721, *wanneer 'er* 884 *van de* 1102; *in* 1729, *als 'er boven de* 400 *van de* 909, *en in* 1752, *toen 'er* 569 *alleen van de* 1009 *dooden in 't geheel, door de Kinderziekte gesneuveld zyn, dat nader bekragtigt wordt uit de Registers der Opzienderen van de* 12 *wyken dier Stad* (197), *waar by*	van 't *Euangelie* te BOSTON weder ingevoerd, is aldaar van jaar tot jaar voordeeliger geweest (198), en volgens dat zelfde berigt uit de Registers der Opzienderen van de 12 Wyken aldaar word

(197) THE GENTLEMAN'S MAGAZ. 1753. bladz. 413. BP. OF WORCESTER'S Sermon. Pref. bladz. VIII. BERIGT der *Natuurlyke Pokjes* te BOSTON in 1752, gedagtekend den 15 Jan. 1753.

	Hebben de Pokjes gehadt.	Zyn gestorven.	
Blanken	5060	470	dat is byna 1 van de 11.
Zwarten	485	69	dat is 1 van de 7.
te samen	5545	539	dat is 1 van de 10.

Van welke 539 gestorven (indien aan deze 5545 Persoonen de *Inenting* was geschied) na alle waarschynlykheit niet meer dan 82 zouden omgekomen, en dus het leven ten minsten van 453 Menschen behouden zyn geweest.

(198) CHAIS, bladz. 634.

TIS-

In America.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Boston.	**Boston.**
by nog aan te merken is, dat 'er boven dien nog 1843. *ingezetenen door verbaasdheit, en de besmetting van die doodelyke ziekte te ontwyken, in dat zelfde jaar uit die Stad zyn gevlugt.* (199)	wordt aangetoond, dat 'er van de 71 *ingeënten* zo Blanken, als Zwarten, maar één is gestorven. (200)

1. *Te* 1. *Te*

Tissot uit Maty Journ. Britt. Tom. 7: *Indien de* Inenting *van 't begin af was gebruikt geweest, zoude zy alleen in de Stad* Boston 600 *Inwoonders behouden hebben, en hoe veel grooter getal? indien men, de gewoone voorzorg nemende, de sterste ten eenemaal gestuit had?* bladz. 62.

(199) The Gentleman's Magaz. 1753. bladz. 413. Bp. of Worcester's Sermon. Pref. bladz. VIII. Tissot. bladz. 62.

(200) The Gentleman's Magaz: 1753. bladz. 413: Bp. of Worcester's Sermon. Pref. bladz. VIII. BERIGT der *Inentinge* te Boston in 1752, gedagteekend den 15 Jan. 1753.

	Ingeënten.	gestorven.	
Blanken	1985	24	dat is 1 van de 82.
Zwarten	139	6	dat is 1 van de 20.
Te samen	2124	30	dat is 1 van de 71.

Van welke 2124 Personen, (indien dezelve niet waren *ingeënt* geweest,) 212, in plaats van 30 Menschen zouden omgekomen zyn, en dus is het leven ten minsten van 182, die door de *Natuurlyke Pokjes* waarschynlyk zouden gestorven zyn, door de *Inentinge* behouden.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
PARA.	PARA.
1. *Te* PARA *in* BRASILIEN *verloor een Missionaris, zynde een* Carmeliter Monnik *in* 1728. *of* 1729. *de helft van zyne Slaven*(201) *door*	1. Te PARA *entte* die zelfde Missionaris in 1728. of 1729. de overigen van zyne Slaven *in*, en verloor 'er niet één eenigen

(201) DE LA CONDAMINE: *Ik heb elders* (Relation abregée d'un Voyage fait dans l'Interieur de *l'Amerique Meridionale* en descendant la riviere des *Amazones*; dans les Memoires de l'Academie Royale des Sciences de l'Année 1747. a Amst. 1754. bladz. 685. 686.) *gezegd, hoe in den jare* 1728. *of* 1729. *een* Carmeliter Missionaris *omtrent de* Portugeesche Colonie *van* PARA, *in* Zuid-America, *alle de* Indianen *zyner Zendinge, den eenen na den anderen aangedaan door de natuurlyke Kinderpokjes, zonder dat'er iemand van opkwam, heeft zien omkomen.* bladz. 19. 20.
DEZELVE: *Voor zulken onder de* Indianen, *welke naakt leven, is de Kinderziekte allerdoodelykst: wel ligt wordt hunne huit in de lugt meer zamengedrongen, dan die van andere Menschen. Aan den anderen kant zal ook de gewoonte, die zy hebben van het Ligbaam te smeren met* Rokou *of* geelhout, *en verscheiden vette en dikke Olien, welke ten langen laasten de* Pori *verstoppen moeten, ongetwyfeld het hare toebrengen, om in hen het uitbreken der Pokjes moeijelyker te maken. Deze gissing wordt bevestigd door eene andere opmerkinge, dat namentlyk de* Neger *Slaven, welke uit* AFRICA *overgevoerd worden, en die gewoonte niet hebben, deze ziekte beter konnen wederstaan, dan die van het Land.*

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
PARA.	PARA.
door de Natuurlyke Pokjes.	eenigen (202), en een ander Missionaris aan de Rivier RIO NEGRO, behalven nog anderen, volgde op denzelfden tyd dat voorbeeld na, met even zulken gelukkigen uitslag. (203)
2. *In*	2. De

(202) DE LA CONDAMINE: *De* Carmeliter Monnik *uit het lezen van eene* Europische Courant *het geheim der* Inentinge, *welk toen in* EUROPA *veel gerugts maakte, vernomen hebbende, oordeelde wyslyk, dat hy dit geneesmiddel in 't werk stellende, ten minsten eenen dood, die met het gebruik der gemeene geneesmiddelen niet, dan al te zeker was, twyfelagtig zou maken. Dus de helft zyner* Indianen *verloren hebbende door den* Natuurlyken weg, *bestond hy kloekmoedig de Kinderpokjes allen den overigen* in te enten, *die'er nog niet van aangegrepen waren, en van deze verloor hy'er niet één eenigen.* Relation abregée d'un Voyage &c. bladz. 685. 686. CHAIS. bladz. 643. DE LA CONDAMINE: Memorie over de *Inenting*. bladz. 20.

(203) DEZELVE: *Dat voorbeeld* (van de Carmeliter Missionaris) *werd gevolgt, met het zelfde goede geluk, door eenen zyner Medebroederen*, Missionaris *aan de Oevers van* RIO NEGRO, *zo als ook door eenige* Portugezen *van de Stad* PARA. Memorie over de *Inenting*. bladz. 20. DEZELVE: Relation abregée &c. bladz. 686. CHAIS. bladz. 643.

In America.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
Para.	Para.
2. *In het jaar* 1743 *maakte de Kinderziekte door den* Natuurlyken *weg zo eene groote verwoesting te* Para, *dat de Heer* De la Condamine *by gebrek van Roeijers door de vlugt der* Indianen, *aan welken deze ziekte allerdoodelykst is, voornamentlyk als zy eerst uit het Bosch komen, in eene geheele Maand niet konde vertrekken.* (204)	2. De *Inenting* werd te Para in 1743. andermaal met eene gewenschte uitkomst in 't werk gesteld, na dat men'er weêr eene groote meenigte door den *Natuurlyken weg* verloren had. (205)
De	Vol-

(204) De la Condamine: Relation abregée &c. bladz. 685. Dezelve: Memorie over de *Inenting*, bladz. 20 Chais. bladz. 641.

(205) Dezelve: *Na zulke egte proeven* (van 't jaar 1728, of 1729.) *zou men ongetwyfeld denken, dat in de besmettinge van 't jaar* 1743. *alle, wie* Indiaansche *Slaven hadden, te* Para *zich van een zo heilzaam middel zouden bediend hebben, om ze in 't leven te behouden. Ik zou zulks insgelyks hebben gelooft, indien ik geen ooggetuige ware geweest van het tegendeel. Ten minsten men was nog niet bedacht om zulks te doen by myn vertrek van* Para. *Maar 't is ook waar, dat de helft van de* Indianen *toen nog niet aan die ziekte gestorven waren.* Relation abregée &c. bladz. 687. Chais. 644.

Dezelve: *Men heeft sedert door brieven van* Para *ver-*

IN AMERICA.

Door den
Natuurlyken Weg.

PHILADELPHIA.

De Kinderziekte door den Natuurlyken weg *heeft dikwils verschrikkelyke verwoestingen in de* Plantagien *van* PHILADELPHIA *veroorzaakt* (206), *maar byzonder heeft dezelve aldaar in* 1737. *volgens een berigt, in Jan.* 1738. *te* LONDEN ont-

Door de
Inentinge.

PHILADELPHIA.

Volgens het zelfde berigt is 'er maar 1 *Neger* van 128 *ingeënte* Persononen, zo blanken als zwarten, jongen en ouden in PHILADEPHIA gestorven (207), en de verwoestingen van die ziekte zyn opgehouden, sedert men het gebruik van deze *operatie*

vernomen, dat men aldaar weder tot het inenten *en met het zelfde gelukkig gevolg, gekomen is.* Relation abregée &c. in eene aanteekeninge op bladz. 687. CHAIS. bladz. 644.

DEZELVE: *Sedert heb ik vernomen, dat in eene nieuwe Landziekte, welke deze* Provintie *ontvolkte, die zelfde* remedie *niet minder gelukkig is geweest.* Memorie over de *Inenting.* bladz. 20.

(206) TISSOT. bladz. 62. uit MATY Journ. Britt. Tom. VII.

(207) THE GENTLEMAN'S MAGAZ. 1738. bladz. 55.

BERIGT der *Inentinge* van 't jaar 1737. in PHILADELPHIA.

Blanken	Mans of Vrouwen - -	32
	Kinderen onder de 12 jaren.	64
Zwarten jongen of ouden -		32
		128

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	Door de *Inentinge.*
PHILADELPHIA.	PHILADELPHIA.
ontfangen, zeer ſterk geregeerd, en was zo doodelyk, als zy'er ooit geweeſt is. (208)	*ratie* aldaar heeft ingevoerd. (209)
ZUID-CAROLINA.	ZUID-CAROLINA.
De Kinderpokken werden in de Lente van het jaar 1738. *uit* AFRICA *in* ZUID-CAROLINA *overgebragt* (210), *en zy ſleep*	In ZUID-CAROLINA zyn in de grootſte hitte van de Maanden Juny, July en Auguſtus 1738, wanneer DR. KIRKPATRICK zig aldaar bevond, 1000 Perſonen, Blanken en Zwarten, jongen en ouden, volgens eene algemeene toeſtemming van de voor- en tegenſtanderen der *Inentinge*, of ten minſten ruim 800, gelyk die Heer, om verzekerd te zyn, dat hy
ten	van

(208) KIRKPATRICK: *Men zegt, dat de uitſlag der* Inentinge *te* PHILADELPHIA *in* Penſylvanien *nog gelukkiger is geweeſt, dan in* ZUID-CAROLINA. bladz. 118.

(209) THE GENTLEMAN'S MAGAZINE. 1738. bladz. 55. TISSOT. bladz. 62 uit MATY Journ. Brit. Tom. VII.

(210) KIRKPATRICK bladz. 116.

IN AMERICA.

Door den **Natuurlyken Weg.**

ZUID CAROLINA.

ten in de Maanden Juny, July en Auguſtus door den Natuurlyken weg *den vyfden man, van die zy aantaſtten, in 't graf.* (211)

In

Door de ***Inentinge.***

ZUID-CAROLINA.

van de *Inentinge* niet te hoog opgaf, het getal derzelve, by gebrek van eene netteLyſt, heeft geſchat, door 4 Practizyns *ingeënt* geworden, van welke 'er 9 zyn geſtorven, dat is uiterlyk 1 van de 89, waar door de Inwoonders aldaar van het voordeel der *Inentinge* zo zeer overtuigd werden, dat zeer weinigen van hun, die de ziekte nog niet gehadt hadden, naar ENGELAND kwamen, zonder alvorens die *operatie* te hebben ondergaan. (212)

Men

(211 KIRKPATRICK. bladz. 118. DE LA CONDAMINE. bladz. 20. 21. MATY. bladz. 391.

(212) KIRKPATRICK. bladz. 116. 117. 118.
MATY: *Gelyk de* Inenting *in* EUROPA *het eerſt uit* AZIEN *is overgebragt, zo is men het weder invoeren van dat gebruik aan* AMERICA verſchuldigd. bladz. 390.
DEZELVE: *Het groot voordeel der* Inentinge, *'t welk men zo merkelyk in* ZUID-CAROLINA *ondervond boven de* Natuurlyke Pokjes, *bragt te weeg, dat de Inwoonders in 't algemeen daar toe hunne toevlucht namen.* bladz. 391.

IN AMERICA.

Door den Natuurlyken Weg.	*Door de Inentinge.*
BARBADOS.	BARBADOS.
In de Maand Maart 1738. *zyn'er in de* BARBADOS *boven de* 3000 *Perſonen aan de Kinderpokjes door den* Natuurlyken weg *geſtorven.* (213)	Men heeft in de BARBADOS in 't jaar 1738. met een zeer goed *Succes* gebruik van de *Inentinge* gemaakt, hoewel daar van geene *ſpecifique* LYST is opgegeven. (214)
ST. CHRISTOFFEL.	ST. CHRISTOFFEL.
Op het Eiland ST. CHRISTOFFEL *was de verwoeſting der Kinder ziekte door den* Natuurlyken weg *in 't jaar* 1747. *zeer groot.* (215)	In het jaar 1747. is op 't Eyland ST. CHRISTOFFEL door eenen meeſter van eene *Plantagie* zelf de *inenting* aan 300 *Negers* gedaan, zonder dat'er één van ſtierf. (216)

(213) THE GENTLEMAN'S MAGAZ. 1738. bladz. 380.
(214) DEZELVE. 1738. bladz. 380.
(215) MEAD de Variolis. bladz. 80.
KIRKPATRICK. bladz. 118.
CRAMER en JOLY. bladz. 4.
TISSOT. bladz. 47.
(216) MEAD. bladz. 80.
CHAIS. bladz. 635.
KIRKPATRICK. bladz. 118.
TISSOT. bladz. 47.

B E S L U I T.

UIt eene korte HERHALINGE der voren gemelde bevindingen der *Natuurlyke Pokjes*, vergeleken met de proeven der *Inentingen* (217), zonder het groot aantal van dezelve in KONSTANTINOPOLEN te rekenen, ziet men, in eenen opflag van het oog, het verbazend onderfcheit, dat'er is tusfchen de groote voordeelen der *Inentingen*, en de alom vernielende Peft der Pokjes, die door den *Natuurlyken weg* komen, konnende men uit de opgemaakte LYSTEN by onze korte Herhaling zien, hoe dat in de 1fte Lyft van de 4587 *Inentingen* niet één, en uit de 2de maar zes zyn geftorven van de 4249. Wat de 3de Lyft betreft, deze bevat de *Inentingen*, die in de eerfte beginfelen derzelve gedaan zyn in PHILADELPHIA, ZUID-CAROLINA, BOSTON, enz. aan zulke Natien daar deze ziekte, altoos geweldig woedende, zeer vele menfchen wegfleept, zo dat te BOSTON in de Maand October van 't jaar 1721. (volgens het getuigenis van W. DOUGLAS zelfs (218), eenen vyand der *Inentinge*) wekelyks 100 en van de 1102 dooden

(217) Men heeft alleenlyk de 3 van de 25 te DUBLIN in de eerfte Proefnemingen aldaar geftorven, hier in uitgezondert, zullende naderhand in eene tegenwerpinge en de antwoorden op dezelve breeder gehandelt worden van dezelve, en aangetoont, dat deze niets in rekeninge ten nadeele van de *Inentinge* konnen gebragt worden. Daar en tegen zyn'er op vele plaatfen zeer voordeelige *Inentingen* gedaan, waar van wy in de Lyften by gebrek van een *precis* berigt, geen melding hebben konnen maken.

(218) MEM. LIT. de la G. B. uit den Brief van W. DOUGLAS, gedagteekend BOSTON den 15 Febr. 1722. bladz. 223.

dooden in dat jaar door de Kinderziekte 884 gestorven waren, daarenboven gaf men niet behoorlyk agt op de keuze der Lighamen, en de gepaste voorbereidinge der zelve: geen wonder, dat dan aldaar na de *Inenting* ook eenigen meer gestorven zyn, even gelyk men in de eerste beginselen in ENGELAND om die zelve reden meermalen de *Inenting* heeft zien mislukken.

Doch nu geschiedt dezelve met zulken gelukkigen uitslag, dat zy byna als onfeilbaar wordt aangemerkt, en één RANBY roemen kan 1600 *inentingen* verrigt te hebben, zonder 'er éénen aan te verliezen, en meer anderen met gelyken uitslag, zo als uit de LYSTEN te zien is.

DANIEL NEAL: *In* 1721. *regeerde de Kinderziekte te* BOSTON *met zulke kwaadaartigheit, als of het de Pest was, zynde van* 15 *of* 16 *duizend Inwoonderen aldaar in de Maand October wekelyks* 100 *gestorven: dus raakte al het volk in eene zeer groote verslagendheit; de Koophandel hield op; de Kerken waren leeg; de leden van de Raadsvergaderinge en van 't Geregtshof waren geweken naar verafgelegen plaatsen; en een iegelyk, wiens omstandigheden zulks toelieten, tragtte de besmetting te ontwyken.* An Historical Introduction to the method of *inoculating* the smallpox in NEW-ENGLAND by Mr. BENJ. COLMAN. Lond. 1722. bladz. 3.

HET

KORTE HERHALING en OPTELLING der vörengemelde WAARNEMINGEN, dienende tot vergelyking der Kinderpokjes.

Door den Natuurlyken Weg.

LYST, waar uit blykt, dat het getal der gestorven door de *Natuurlyke Pokjes*, (wanneer alle de Lysten door een genomen worden) is geweest omtrent 3 van de 20, of nog meer als 1 van de 7.

	In den Jare	zyn gestorven.		Hebben de Pokjes gehadt.	
In verscheide Steden en Plaatsen van ENGELAND, volgens Lysten, van huis tot huis opgemaakt, en jaarlyks door den *Heer* JURIN, Secretaris van de Koninglyke *Societeit* gemeen gemaakt. Te weten - - - -	1722	856	van	4626	
	1723	1556	van	10197	
	1724	238	van	1187	
	1725	198	van	1141	
	1726	109	van	938	
Te *Boston* - - -	1721	844	van	5759	
	1752	539	van	5545	
Te *Bedford* - - -	1754	150	van	1300	
Te samen		4490		30693	dat is 3 van de 20, of omtrent 1 van de 7

Door de Inentinge.

1ste LYST, waar uyt blykt, dat'er van 4587 *Inentingen*, in verscheide Landen en door verscheiden Personen verrigt, niet één eenig is gestorven.

	zyn gestorven.		zyn Ingeënt.
door den Chirurgyn RANBY - - -	0	-	1600
door DR. BELL - - - -	0	-	905
door DR. JURIN - - - -	0	-	900
door den Chirurgyn WATSON in 't Vondelinghuis -	0	-	330
Te St. *Christoffel* - - - -	0	-	300
In *Engeland* in 1722 - - - -	0	-	182
In *Zwitserland* sedert 1750 - -	0	-	182
In de *Vereenigde Nederlanden* sedert 1748 - -	0	-	89
Op een Schip na de *Westindien* varende, ten minsten	0	-	89
In *Hanover* in 1723 - - - - - -	0	-	9
Te *Parys* in 1756 - - - - -	0	-	3
	0	-	4587

2de LYST, waar uyt blykt, dat'er maar 6 van 4249 zyn gestorven, of 1 van de 708, waar omtrent nog (in't voorbygaan) moet aangemerkt worden, dat'er *twee Zwangere Vrouwen*, die de *Inenting* tegen den raad der *Doctoren* hadden gewaagt, onder deze 6 begrepen zyn.

Te *Winchester* in 1742 - - -	2	van	2000	dat is 1 van de 1000
door DR. MIDDLETON - - -	1	van	800	dat is 1 van de 800
In 't Hospitaal te *Londen* in de 4 laatste jaren -	1	van	593	dat is 1 van de 593
door den Chirurgyn WINCHESTER - -	1	van	556	dat is 1 van de 556
door DR. FREWIN - - -	1	van	300	dat is 1 van de 300
Te samen	6	van	4249	dat is 1 van de 708

3de LYST, waar uit blykt, dat'er, de minder voordeelige proeven by een genomen zynde, 72 van 4929 zyn gestorven, of 1 van de 68, van welk getal der gestorven na de *Inenting* billyk zeer velen dienen afgetrokken te worden, die of voor de *Inenting* reeds door den *natuurlyken weg* besmet waaren geweest, of welker dood men niet zeer veel waarschynelykheit aan andere oorzaken, die nu vermyd worden, 't zy aan de *onkunde* der eerste inenteren, 't zy aan meenigvuldige *onvoorzigtigheden*, wanneer men *ouden*, zo wel als *jongen*, *ongezonden*, zoo wel als *gezonden* heeft *ingeënt*, konnen toegeschreven worden, het geen hier na in de beantwoordingen van eene der tegenwerpingen vollediger zal bewezen worden.

In *Philadelphia* - - - - - - -	1	van	128	dat is 1 van de 128
Te *Salisbury* - - - - - -	4	van	422	dat is 1 van de 105
Te *Blandford* - - - - - - -	3	van	309	dat is 1 van de 103
In *Zuid-Carolina* - - - - -	9	van	800	dat is 1 van de 89
Te *Boston* in 1752. Blanken en Zwarten - -	30	van	2142	dat is 1 van de 71
In het Hospitaal te *Londen*, in het eerste begin -	2	van	131	dat is 1 van de 65
Te *Boston* van 1721 tot 1728. Blanken en Zwarten	6	van	300	dat is 1 van de 50
In *Engeland* van 1721 tot 1728. na aftrek van bovengemelden 182, van welke in 1722, niet een gestorven was - - - - - -	17	van	715	dat is 1 van de 42
Te samen	72	van	4929	dat is 1 van de 68

HET GEZAG der geenen, die het nut der INENTINGE opentlyk hebben tegengesproken, en dezelve afgeraden.





WY zullen in deze opgevinge der Schryveren tegen de *Inentinge* niet treden in derzelver redeneringen, die wederlegging vorderen, 't geen eigentlyk het werk is, dat wy ons voorgesteld hebben, wanneer wy naderhand de tegenwerpingen, die ooit ten nadeele daar van zyn ingebragt, zullen tragten op te lossen; maar ons oogmerk alhier zal alleenlyk zyn, om, gelyk men eenen Vogel uit zyne veeren kent, eenen iegelyk te laten oordeelen uit sommige dwaze grondbeginselen, en ontrouwen handel derzelve, of hunne achtbaarheit kan opwegen tegen die genen, welken wy naderhand, als de *Inentinge* toegedaan, zullen opnoemen.

I. De CAPELLAAN van *Mevrouwe* WORTLEY, die eene waarheit, met duizend gevallen reeds bevestigt, door kragt van redenen tragtte te verydelen, deed, wanneer die *Mevrouw* haren Zoon in 1717. te KONSTANTINOPOLEN zoude laten *inenten*, eene ongelukkige

kige voorzegging, namentlyk, *dat die proefneming niet Christelyk was, en dat dezelve niet, dan by de ongeloovigen konde gelukken.* Desniettegenstaande bevond 'er dit Kind zich uitnemend wel by, het kreeg niet meer dan 100 Pokjes, en bleef in 't vervolg by uitstek welvarend. (1)

2. MASSEY, Predikant te LONDEN, die *het lang leven der Menschen voor den Zondvloed toegeschreven heeft aan de diepe kennisse, die hunne Artsen hadden van de Minerale wateren en Kruiden;* (2)

Die zonder over de oudheit der Kinderpokjes te twisten, met meer yver, dan kennisse ronduit op den Predikstoel zeide, *dat de* Inenting *eene uitvinding was van den* DUIVEL, *en dat de* DUIVEL *de samenvloeijende Kinderpokken aan* JOB *had* ingeënt; (3)

Die *het gebruik der* Inentinge *toeschryft aan de* TURKEN, *om dat zy* FATALISTEN *zyn*, terwyl de eerste verhalen derzelve van KONSTANTINOPOLEN zeggen, dat zy in gebruik was by de GRIEKEN, en ARMENIERS, en dat de TURKEN, als FATALISTEN dezelve verwierpen; (4)

Die beweerde, *dat de* praktyk *der* Inentinge *van de Kinderpokjes te verwerpen was, om dat zy aanleiding zoude geven tot zonden en ongeregeldheden, voor zo ver deze ziekte door dezelve minder ontzaggelyk zoude worden, en de menschen dus eene beweegreden minder hebben, die hen tot de matigheit in eeten en drinken konde opwekken;* (5) die

(1) TISSOT. bladz. 45. uit de Voltaire.
(2) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. XVIII.
(3) MASSEY Sermon. bladz. 6. MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND. Tom. XII. bladz. 498. CHAIS. bladz. 683. KIRKPATRICK. Voorr. bladz. III. IX. X. en 153. DE LA CONDAMINE. bladz. 11.
(4) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. IV.
(5) MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND, bladz. 500.

die eindelyk deze ſchoone Predikatie eindigde met uit te balken, *dat de Godverzaker, en Godslaſteraar, de Heiden en ongeloovige . . . . dat zulk Volk de Pokken* inenten, *en zich laten* inenten! (6)

3. DOLHONDE een Franſchman, te BOSTON de Geneeskonſt oeffenende die egter aldaar weinig bekend was, en van wiens goede trouwe men niet veel zekerheit had, beveſtigde in 't jaar 1721. met eede voor den Magiſtraat verſcheide nadeelige vertellingen (7) der *Inentinge*, die gewiſſelyk het meeſt naderhand den voortgang daar van niet alleen te

(6) MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND. Tom. XII. bladz. 501. CHAIS. bladz 684.

(7) DUMMER: *Hy zwoer (onder anderen),* "*dat'er omtrent den tyd van den Veldſlag van* ALMANZA *in* „ SPANJE 2 Muscoviter *Soldaten de* Inenting *hadden ondergaan, van welken 'er een herſtelde, terwyl in den anderen de* operatie *zonder uitwerkinge* „ *was geweeſt; wyders, dat deze 6 weken daarna* „ *overvallen werd door eene dolle Koorts, gepaard met* „ *eene zwelling van het ganſche Ligbaam, als of hy* „ *vergeven ware geweeſt, en eindelyk dat men na zynen dood by de opening van het Ligbaam eene verzwering van de Long gevonden had*". bladz. 12.

MEM. LIT. de la G. B. uit WAGSTAFFE: *welke* (te weten de verzwering van de Long, waar van in het evengemelde geval van DOLHONDE geſproken wordt) *de* Heeren HELVETIUS, *Lyfarts van den* Koning *van* VRANKRYK, *en 2 Lyfartſen van den* Koning *van* SPANJE, *oordeelden eene uitwerking der* Inentinge *te zyn.* Tom. XI. bladz. 206. Ondertuſſchen zal naderhand blyken, dat de *Heer* HELVETIUS een zeer voordeelig denkbeeld van de *Inentinge* heeft gehadt, en bygevolg is'er op dit getuigenis zo min, als op de anderen ſtaat te maken.

DUMMER: *Daarenboven getuigde hy ook,* "*dat aan eenen* „ *zekeren Man in de* MIDDELANTSCHE ZEE, *vele* „ *jaren geleden, was verteld door iemand, aan wien* „ *het weer een ander had verhaalt, dat hy van iemand* „ *gehoort had, dat de Doctors in de* ARCHIPEL *het* „ *Volk van de* Inentinge, *als van eene gevaarlyke* praktyke, *afraadden*". bladz. 12. DANIEL NEAL. bl. 7.

te BOSTON, eerst by de Genees- en Heelmeesters (8), door dezen wederom by den Magistraat (9), en het gemeene volk (10), maar ook naderhand in ENGELAND (11) en VRANKRYK (12) verhinderd hebben, welker verhaal nogtans door de zulke, die by eene volstandige bevinding het tegendeel zonneklaar zagen, niet konde gelooft worden. (13)

4. De GENEESMEESTERS te *Boston* (uitgezondert ZABD. BOYLSTON) onverzettelyk (14) in hun vooroordeel tegen de *Inenting*; onbestendig in hunne voorwendsels (15); onnozel

(8) MEM. LIT. de la G. B. uit WAGSTAFFE: *Na de eerste proeven van* DR. BOYLSTON, *namen de genees en Heelmeesters te* BOSTON, *uit kragte van het beëdigt berigt van* DR. DOLHONDE *verscheide* resolutien *om den voortgang der* Inentinge *te beletten.* Tom. XI. bladz. 206. DUMMER, bladz. 11.

(9) Zie in de aantekening hier na 24.

(10) Zie in de aantekening hier na 22.

(11) MEM. LIT. de la G. B. Tom. XI. bladz. 200 205 en 206. uit WAGSTAFFE, die de vertellingen van DR. DOLHONDE, welke van alle waarschynlykheit ontbloot zyn, in zynen Brief als een beweegreden tegen de *Inenting* aanhaalt.

(12) DE LA CONDAMINE. bladz. 15.

(13) DUMMER: bladz. 12

(14) DEZELVE: *Het is te vergeefs, dat men hen tragt te onderregten, want zo dra iemand zulks onderneemt, krygt hy ten eersten tot antwoord: ,, gy zult my noit ,, overtuigen. ,,* bladz. 25.

DEZELVE: *Zy zyn zo onredelyk, dat het is, of men tegen eenen paal sprak, of redenkavelde tegen eenen Dwarlwind* bladz. 22.

(15) DEZELVE: *By gelegendheit van eene opkomende* Epidemie *der Kinderpokjes te* BOSTON *in 't midden van 't jaar* 1721. *werd 'er een Brief benevens een verhaal van*

zel (16), onkundig (17), ongegrond in hunne re- de-

van het geen TIMONES *en* PYLARINUS *van de* Inentinge *hadden bekend gemaakt, aan onzen* Genees-heeren *van* BOSTON *overgegeven, met verzoek om daar over met den anderen eene* Consultatie *te houden; of namentlyk deze nieuwe* praktyk *behoorde onder ons ingevoerd en aangemoedigd te worden. Het verzoek van dezen Schryver, die zulks alleenlyk deed uit Liefde en medelyden voor zynen ongelukkigen Evenmensch, en om dat hy 'er honderden rondom hem aan die ziekte zag sterven, werd (om welke reden weet ik niet, nog wil ik niet onderzoeken) gansch niet vriendelyk door onzen* Geneesheeren *beantwoord. Al het bescheid, dat hy kreeg, was eene vertelling, welke zy binnen en buiten de Stad verspreidden, eerst " dat hy een ontrouw „ verhaal van de zaak gegeven had", offschoon zy het voor hunne oogen in de Philosophische verhandelingen ook alzo gedrukt zagen, en daar door van de egtheit zich konden verzekeren; maar daarna veranderden zy hun voorgeven en zeiden, " dat of* DR. HALLEY *een „ gedeelte van het waar verhaal had verzwegen, of dat „* TIMONES *en* PYLARINUS *zelfs valsche berigten had- „ den gegeven".* bladz. 8. 9. DAN. NEAL. bladz. 3. 4.

DUMMER: *Dan beweerde men eens, " dat'er Persoonen „ waren, welke de* Inenting *in* ENGELAND *voor „ vele jaren hadden ondergaan, en daarna de Pokjes „ door den* Natuurlyken weg *hadden gekregen, daar „ byvoegende, dat zy die Persoonen by ons zouden bren- „ gen"; weinige minuten daarna hielden zy weer staande, " dat de* Inenting *nooit in* ENGELAND *geoeffend „ was geweest, en dat'er eene* Acte *van't* Parlement *„ was, welke hen, die de* inenting *deden,* dood- *„* schuldig *verklaarden: ook zeiden zy die* Acte *aan „ ons te zullen vertoonen".* bladz. 17.

(16) DEZELVE: *Zy beweerden, " dat de* Inenting, *die een uit- „ vinding van de* HEIDENEN *is, te verwerpen was, om „ dat het eenen* CHRISTEN *niet past, iets van eenen* HEI- *„* DEN *te leeren", niet bedenkende, dat* HIPPOCRATES *en* GALENUS HEIDENEN *waren; dat men het gebruik van de Kina en andere middelen van de* INDIANEN *geleerd, gelyk ook het rooken van Tabak, en het drinken van Koffy en Thee van dezelve overgenomen heeft.* bladz. 24.

(17) DEZELVE: *Zy riepen, " dat wy deze nieuwigheit over- „ namen*

deneringen (18); bedrieglyk (19), valsch (20), kwaad-

„ *namen van den* TURKEN", *terwyl het van den* GRIEKEN *afkomstig is, en zy bragten als eene voorname reden, waarom deze* praktyk *meer eigen aan den* TURKEN *is, en velen van dezelve daar toe overgaan, het misbruik by van hun leerstuk, dat God besloten heeft, wanneer en hoe zy zullen sterven.* bladz. 24.

(18) DUMMER: *In een bitter Schimpschrift tegen Dr.* BOYLSTON *werd de* Inenting *vergeleken met het vergift der Slangen, of der olie van den Tabak, onmiddelyk onder het bloed gebragt* bladz. 13.

DEZELVE: *Onze Geneesmeesters, en al het Volk onder hunnen invloed, ziende hunne vooroordeelen wederlegt door de gelukkige ondervindinge, drongen toen hier voornamentlyk op aan:* " *over* 2 *of* 3 *jaren zal men* „ *ondervinden de doodelyke uitwerkzels van dit godloos* „ *gebruik; men zal in der tyd wel zien, wat hun zal* „ *overkomen, die daar toe zyn overgegaan". Van eenen zwakken ouden Man, die, omtrend* 70 *jaren bereikt hebbende, zich met een goed* succes *heeft laten* inenten, *zo hy, voor dat hy* 90 *jaren oud is, sterft, zal men zeggen, dat de* Inenting *hem vermoord heeft.* bladz. 22.

(19) DEZELVE: *Om het gemeene Volk nog meer in hunne drift aan te zetten, en te verharden in hunne geweldenaryen, en tegenroep, gebruikten zy den Godsdienst tot een voorwendsel* bladz. 17.

(20) DEZELVE: *Men gaf voor in het Schimpschrift, tegens* BOYLSTON, " *dat de zaak reeds voor* 20 *jaren onder* „ *de geleerden in* ENGELAND *bekend was geweest",* (*dus* 14 *jaren voor dat de* Secretaris *van de Koninglyke* Societeit *de* Inenting *het eerst als eene nieuwe zaak voorstelde, het gevoelen tevens der geleerden in* ENGELAND *daaromtrent vragende*), " *maar dat dezelve* „ *nooit was geoeffend geweest, om dat dezelve godloos* „ *en de straffen des doods waardig geoordeeld, en ook* „ *daarom aan den Godgeleerden overgegeven werd,* „ *dewelke zich in deze sterke bewoordingen daarop uit-* „ *lieten: Hoe zou een meerder vertrouwen op de on-* „ *gegronde pogingen der menschen, dan op onzen be-* „ *schermer in den gemeenen loop der Natuur mo-* „ *gen bestaan met dien Godsdienst en onderwerpinge,* „ *welke wy schuldig zyn aan de Alwyze Voorzie-* „ *nig-*

kwaadaartig in hunnen handel, niet alleen de geenen, die de *Inenting* verrigtten, doodschuldig verkla-

„ *nigheit van den* Almagtigen God"! *Maar zes van onze* Predikanten *oordeelden zich verplicht om eene opentlyke bestraffing hier tegen te doen, en beantwoorden dit voorstel niet zeer na genoegen der genen, die het voortgebragt hadden.* bladz. 13.

DUMMER: "PYLARINUS *had gezeid, dat'er somtyds* „ *een* Abſces *in één der ontlastplaatsen van 't lighaam* „ *komt, maar voegde 'er by, dat zulks zeer zeldzaam* „ *gebeurde". Offschoon nu onze Geneesheeren wel weten, dat dit dagelyks geschiedt in die, welke van de Pokjes door den* Natuurlyken weg *opkomen, en offschoon wy het noit hebben gezien na de* Inenting, *ontstond'er nogtans een vreeslyk geschreeuw,* " *dat de* inenting *der* „ *Pokjes de pest onder ons zoude brengen, om dat de* „ *Zweren in de pest zich dikwils in de ontlastplaatsen* „ *van 't lighaam openbaren, en dus zou men* BOSTON „ *eens veranderen in een ander* MARSEILLE". bla. 14.

DEZELVE: *Zy verzekerden,* " *dat men te* KONSTAN- „ TINOPOLEN *de Pest had gekregen, na dat men'er* „ *de* Inenting *had toegelaten".* bladz. 14.

DEZELVE: *Indien de* Ingeënten *maar een weinig ziek waren, of een braakmiddel hadden gebruikt, vertelden men ten eersten,* " *dat zy op het punt van den dood ge-* „ *komen, ja reeds gestorven waren".* bladz. 16.

DEZELVE: *Van de plaatsen der insnydingen werd verspreid,* " *dat de zieken sterven zouden aan ysselyke* „ Ulceratien, *en dat hunne armen en beenen zouden* „ *verrotten".* bladz. 16.

DEZELVE: *een* Neger, *die voor 30 jaren in zyn Lant* PICKANINY *was* ingeënt, *en die onlangs alhier in de* cure *van de Venusziekte was geweest, werd ziek en gelegt op eene plaats, daar een ander* Neger *aan de samenloopende* Natuurlyke Pokjes *was, men verzekerde wel dra,* " *dat hy ook de Pokjes had gekregen", maar na dat hy eenige dagen in die besmette plaats had gelegen, bevond men, dat'er geen Pokjes waren uitgekomen. Wat nu gedaan! men vond eene soort van zwellinge onder zynen arm, waar op sommige* Doctors *uitriepen:* " *dit is een Pok in de gedaante van een gezwel, en dit*

klarende (21), maar ook den gemeenen hoop in hunnen blinden yver en woede (22) tegen dezelve aan-

„ *is toe te ſchryven aan de* Inentinge, *welke aan hem* „ *in zyne jeugt gedaan is*". bladz. 22. 23.

DUMMER: *Als de Zieken* den Almagtigen God *loofden en dankten voor de weldaat, dat hy hun zulke gemakkelyke wyze om dien verſchrikkelyken vyand te ontwyken, had willen openbaren, zeiden zy met veel verzekeringe, " dat zy bitter berouw hadden over de* Inenting, „ *en dat zy, wanneer het nog te doen ſtond, op gene* „ *wyze zich daar toe zouden laten overhalen*". bladz. 16.

DEZELVE: *Die, welke met hun niet in een begrip waren, leiden zy ten laſten, " dat zy de Goddelyke* „ *Voorzienigheit loochenden; dat zy met den* Duivel „ *omgingen, en met den* God *van* EKRON". bladz. 18.

DEZELVE: *Daar ging een geeſt van Leugen van hun uit, dat iemand, die het hoort, het niet kan gelooven, en noit heeft een zieke door de* Inentinge *zo vele Pokjes gehadt, als'er dagelyks leugens verteld werden, en onder het Volk verſpreid, dat daar mede als beguicheld werd.* bladz. 16. en 17.

(21) DEZELVE: *Zy maakten Dr.* BOYLSTON, *na zyne eerſte proefnemingen der* Inentinge, *uit voor iemand, die den dood verdiend had, terwyl zy zulk verwyt nooit gedacht hadden te doen aan den geenen in* ENGELAND, *welke hunne Kinders brengen in beſmette Kamers, op dat zy in hunne jeugt de ziekte zouden krygen door den* Natuurlyken weg. bladz. 10. 11.

(22) DEZELVE: *Deze en dergelyke zaken* (ziet in de aanteekeningen 20) *werden door die geenen zelfs, welke naaſt en in dezelfde buurt der* ingeënten *woonden, met zulke onbeſchaamde verzekeringe en verblindheit ſtaande gehouden, dat hy, die daar omtrent maar twyfeling toonde, wel mogt vreezen, dat hy handen op zyn hoofd zoude krygen.* bladz. 17.

DEZELVE: *Men zettede in de Nieuwspapieren te* BOSTON *een bitter Schimpſchrift tegen Dr.* BOYLSTON *en de* Inenting. bladz. 13.

DEZELVE: *Gemeenlyk ſchold en tierde de groote meenigte, " wenſchende den dood, of andere onheilen den genen,* „ *die dezelve oeffenden, of deze uitvindinge van den* „ *Duivel begunſtigden*". bladz. 17.

DAN.

aanhitsende (23), en den Magistraat eene vooringenomendheit tegen de *Inenting*, en dus ook tegen de geenen, die dezelve verrigt hadden, inboezemende (24), en eindelyk ligtgeloovig

DAN. NEAL: *Die ydele verklaring van* DOLHONDE *had zulken invloed op het gemeene volk, dat* DR. BOYLSTON *niet over de straat konde gaan, zonder kwade bejegeningen van het volk te hooren.* bladz. 8.

DUMMER: *Zy, welke voorgaven, dat de Godsdienst hen neigde en bevestigde in het verwerpen der* Inentinge, *wenschten " allerleije ellende toe den genen, " welke deze nieuwe* praktyk *beproefden: zy deden bit- " tere versmadingen tegen de Eerwaardigste dienaars " Gods in den Lande, en gaven alle blyken van eenen " Duivelschen yver tegen dezelve".* bladz. 17. en 25.

DEZELVE: *Ons Volk was buiten hun zinnen door de verbaasdheit.* bladz. 14. DAN. NEAL. bladz. 3. en 4.

(23) DEZELVE: *Het is ongelooflyk, hoe alles, na het wel uitvallen der eerste* Inentingen *van Dr.* BOYLSTON, *door de* Geneesheeren, *die als uitzinnig waren, in rep en roer geraakte; en zy spraken zo van hem, dat men eenen oproer van het gemeene Volk tegen hem zocht te verwekken.* bladz. 10. en 11.

(24) MEM. LIT. de la G. B. uit eenen Brief van W. DOUGLASS van BOSTON, gedagteekend den 15 Febr. 1722: *Zo dra, als de* Magistraat *alhier wist, dat men ondernomen had de* Inenting *te oeffenen, deed die alle de Geneesheeren vergaderen, welke zich tegen dezelve verklaarden, waarom dees ook het gebruik daar van opentlyk verbood.* Tom. XI. bladz. 221.

DEZELVE uit eenen Brief van W. DOUGLASS van BOSTON, gedagteekend den 22 April 1722: *Het* Lagerhuis *heeft eene* Bil *gemaakt, waar by de* Inenting *op zware straffen verboden werd, ten einde die* praktyk *te doen ophouden, maar de* Gouverneur *en de* Raden *van deze Stad wilden dezelve niet bekragtigen, voor dat men wist, hoe die nieuwigheit in* ENGELAND *was opgenomen.* Tom. XI. bladz. 223.

DUMMER: *De Opzienders en bestierders van de Stadszaken alhier* (te BOSTON) *met sommigen van het Gegt bevalen Dr.* BOYLSTON *voor hen te komen; zy*

 bestraf-

vig (25) maakten deze opentlyke verklaring (26), rakende hun gevoelen over de *Inenting*, gemeen, zeggende,

Dat de Inenting *velen den dood hadde toegebragt kort na de* operatie,

Dat zy vele andere ziektens, die de ingeënten *eindelyk in 't graf sleepten, veroorzaakte, 't welk zy zeiden, by menigvuldige gevallen gebleken te zyn;*

Dat zulk kwaadaartig vuil etter, in de massa *van het bloed gebragt, niet anders konde, dan volgens deszelfs natuurlyke geneigdheit, het zelve bederven, doen rotten, en eenen grond leggen voor vele gevaarlyke ziektens.*

Dat de operatie *strekte om de besmetting der ziekte meer en meer te verspreiden, en langer in de Stad te doen blyven,*

En dat het, zo men daar mede voortvoer, zeer gevaarlyke gevolgen zoude hebben.

Des niet tegenstaande kwamen naderhand velen der hevigste tegenstanderen onder dezelve dagelyks over tot de goedkeuring van deze *operatie*, en namen zelfs daar toe hunne toevlugt (27); tot een be-

bestraften hem geweldig, dat hy de besmetting der Pokjes meer door de Stad verspreidde (welke besmetting reeds door den gemeenen weg verspreid was) en zy waarschouwden hem met sterke bedreigingen, zo hy met het inenten *der Kinderpokjes voortging.* bladz. 11.

(25) DUMMER: *Alle deze vreemde redenen, in de opentlyke verklaringe der* Geneesheeren *vervat, hadden alleen tot bewys en grondslag de vertellingen van* DOLHONDE. bladz. 11. DANIEL NEAL. bladz. 8.

DEZELVE: *Offchoon men te voren om het verhaal van eenen* Neger, *of eenige andere zaak van Africa verteld, zoude gelachen en het zelve bespot hebben, werd nu ten eersten veel geloof gegeven aan eenen* Neger. bladz. 22. waar van ziet in de aanteekeningen 20.

(26) DEZELVE. bladz. 11.

(27) DEZELVE. bladz. 18.

bewys, dat alle hunne vorige driften en lasteringen ongegrond, en uit een valsch en leugenagtig beginsel moesten zyn voortgesproten.

5. W. DOUGLASS, Geneesheer te BOSTON (28), die door zyne vitteryen op zekere tegenstrydigheden in het verhaal der *Inentinge* van PYLARINUS met dat van TIMONES, rakende het Lant, waar van daan het gebruik van de *Inentinge* in KONSTINOPOLEN was gekomen, en by wien dezelve aldaar geoeffend werd (29); door zyne verdraaide uitleggingen van den zin der woorden van PYLARINUS, uit derzelver zamenhang genomen (30); door

(28) MEM. LIT. de la G. B. uit WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 213.

(29) DEZELVE uit den Brief van W. DOUGLASS, BOSTON den 20 Dec. 1721: " TIMONES en PYLARINUS ,, *komen in sommige opzigten niet overeen; de eerste* ,, *zegt, dat de* Inenting *uit* ASIEN *zynen oorsprong* ,, *heeft, en de ander uit* GRIEKENLAND. *De eerste* ,, *zegt dat zy omtrent* 40 *jaren onder de* TURKEN" (mogelyk om dat hy berigt geeft van de *Inentinge* te KONSTANTINOPOLEN, de Hoofdstad van TURKYEN) " *en andere Personen was geoeffend; de an-* ,, *der, dat de* TURKEN *dezelve niet hebben toege-* ,, *laten, om dat zy strydt tegens hunne leere van de* ,, Prædestinatie". Tom. XI bladz. 215.

(30) DEZELVE: " *Men zou zeggen, dat die Schryvers* (TIMONES *en* PYLARINUS) *weinig kennis door* ,, *eigen ondervindinge van de* Inentinge *moeten gehadt* ,, *hebben, voornamentlyk zo men agt geeft op de* ,, *woorden van* PYLARINUS: " Offschoon ik, ,, om de waarheit te zeggen, geen ooggetuige van ,, allen kan zyn ,,: *hy wil zeggen van alle de omstan-* ,, *digheden der* Inentinge". Tom. XI bladz. 216. Al wie nu de woorden van PYLARINUS in zynen zamenhang leest, zal onmogelyk daar in die gevolgtrekking konnen vinden. Zy zyn aldus: " *Sed* ,, *ad* Transplantationem *ipsam et ejus celebrandæ for-* ,, *mam properandum; modum, quo eadem mulier trans-* ,, *plan-*

door zyne ontrouwe aanhalinge uit TIMONES, waar van deze juist het tegendeel gezegd had (31); door zyn verkeerd berigt en vergrootingen van den kwaden uitslag der *Inentinge* te BOSTON (32); door

„ *plantatrix tutissime operabatur, fideliter describendo* „ *ordinem caeteraque omnia; ex quibus regula quaedam institui poterit pro operatione hac obeunda.* „ *Caterum* quamvis de omnibus oculatus testis, ut „ ingenue fatear, esse non possim; *ex Operatricis* „ *tamen ore multa, plura ex fideli relatione transumpsi;* plurima et potiora ipsemet observavi. bladz. „ 17. dat is: *Het wordt tyd, dat ik tot de* Inenting „ *zelve, en hoe die in 't werk gesteld wordt overga,* „ *waar omtrent ik de wyze, op welke de* Inentster „ *de bewerking zeer veilig deed, benevens de orde, en* „ *alles wat daar toe verder behoort, getrouwelyk zal beschryven, waar uit men zal konnen opmaken een zeker rigtsnoer, waarna zich in het verrigten van deze* „ operatie *te gedragen. Voor het overige,* of schoon „ ik, om de waarheit te zeggen, geen ooggetuige van „ alles kan zyn, *heb ik nogtans vele dingen uit den mond* „ *van de* Inentster *zelve, en nog veel meer uit getrouwe* „ *berigten overgenomen,* maar de meeste en voor„ naamste heb ik uit eige waarnemingen opgegeven".

(31) MEM. LIT. de la G. B. uit den Brief van W. DOUGLASS den 20 Dec. 1721; " PYLARINUS *verbood* „ *het Vleesch en den Wyn gedurende* 40 *dagen, en* „ TIMONES *zegt, dat niemand (der* ingeënten,) *die* „ *Wyn gedronken en vleesch gegeeten had, aan de* In„ enting *was gestorven*". bladz. 216. Terwyl TIMONES in duidelyke bewoordingen zich geheel anders aldus uitdrukt: " *In Diaeta admodum sibi cavere debet* „ *aegrotus, inter caetera enim consuetudo est, ut non* „ *tantum a carnibus, sed et a jure illarum per* 20 *vel* „ 25 *dies abstineat.* Dat is: *De Zieke moet in zynen* „ *levensregel zeer op zyne hoede zyn, want onder anderen* „ *is het de gewoonte, dat men zich niet alleen van* „ *Vleesch, maar ook van Vleeschnat, gedurende* 20 „ *of* 25 *dagen onthoude.* Tom. X. bladz. 27.

(32) DEZELVE uit den zelven Brief: *Mejuff.* DIXWELL

door zyne verwerpinge der redenen, door de voorſtanderen der *Inentinge* bygebragt (33), welke by verſtandigen niet buiten grond geoordeeld worden (34), en door zyne veroordeelinge der *Inenteren*, als der, zulke, die de menſchen door vergift ombrengen

WELL *en verſcheide anderen ſtierven aan de* Inentinge, *wanneer de ziekte algemeen en op haar hoogſte was; ſommigen van de voorſtanderen der* Inentinge *zeiden, dat zy door den* Natuurlyken weg *beſmet was geweeſt; en anderen gaven voor, dat zy aan de Moederkwaal geſtorven was, zonder te bedenken, dat deze ziekte niet doodelyk is. Het is meer kwaadaartigheit dan onkunde, als men het gemeen zulke dingen wys maakt, want zy weten wel, dat de meeſte menſchen, die ſterven, Stuiptrekkingen hebben, en beeven; 't welk men doodangſten noemt*: Tom. XI. (bladz. 218. Vergelykt) hier mede de verklaring van den Man zelfs van deze Juffrouwe, hier voren in de vergelykinge der Kinderpokjes in de aanteekeninge 194. bladz. 93. vermeld, waar uit blykt, *dat zy reeds van de Kinderziekte door de* Inentinge *herſteld was, en naderhand aan de Moederkwaal is overleden.*

MEM. LIT. de la G. B. uit denzelven Brief: *Wanneer de* Natuurlyke Pokjes *begonden te verminderen, was het niet meer mogelyk de namen van verſcheide Perſonen te verbergen, die door de* Inentinge *ſtierven.* Tom. XI. bladz. 219. Ondertuſſchen kan men zien uit de nette Lyſt van alle de *inentingen* in BOSTON, welker getal op 300 beloopt, dat'er in 't geheel 6 na de *Inenting* geſtorven zyn. Ziet hier voren bladz. 92.

(33) DEZELVE: *Een der Vooſtanderen van de* Inentinge *drukte zich aldus uit: " Ik zou gene zwarigheit maken ,, van te zeggen, dat in ſommigen de* Inenting *eenen ,, kwaden uitſlag kan hebben, om dat* GOD *wil, dat ,, wy van hem afhangende zyn in het gebruik der middelen, en zo iemand ſterft door de* Inentinge, *ſterft ,, hy in 't gebruik der middelen".* Tom. XI. bladz. 219.

(34) CHAIS. bladz. 676. 696. 698. 716. en 718. KIRKPATRICK in de Voorred. bladz. XXV.

gen (35), in zyne 3 Brieven geſchreven aan ALEX. STUART, Geneesmeeſter te LONDEN, en gedagteekend, BOSTON den 20 Dec. 1721. den 15 Febr. en den 27 April 1722. getoont heeft, dat hy tot gemelde vooringenome Geneesheeren van BOSTON behoorde, maar die evenwel teffens nog niet ontveinsd heeft, dat de Kinderziekte door de *Inentinge* dikwils gelukkiger was, dan de *Natuurlyke Pokjes* (36), en dat'er onder alle de *ingeënten*, gedurende den tyd van 5 of 6 Maanden, nog geen één was geweeſt, die, in het midden der woedende *Epidemie* de ziekte door *den Natuurlyken weg* weder gekregen had (37)

6. W. WAGSTAFFE, Geneesheer te LONDEN, ſchreef eenen Brief (38), gedagteekend den 21 Juny

(35) MEM. LIT. de la G. B. uit denzelven Brief: *Die de menſchen met vergif doen omkomen, en die de beſmetting doen verſpreiden, zyn doodſchuldigen volgens de wetten van* ENGELAND; *zo iemand eens eenen Perſoon* inentte *van geſtel zo zwak, dat het minſte kwaad 't geen hem overkwam, voor hem doodelyk konde zyn; en zo hy het tiende deel lede, dat verſcheide anderen geleden hadden, die* ingeënt *waren geweeſt, zou de dood 'er een onvermydelyk gevolg van zyn, en de* Inenter *zoude ſchuldig moeten gehouden worden als iemand, die eenen anderen vergeven heeft Onderſtelt, dat van* 100 ingeënte *Perſonen 'er maar* 1 *ſterft, dan hebben alle de* Inenters *eene* Acte *van 't* Parlement *noodig, die hen uitzondert van de ſtraffe, die vaſt geſteld is tegen hen, die anderen vergeven, en tegen de zulke, die de beſmetting verſpreiden.* Tom. XI. bladz. 219. 220.

(36) DEZELVE. bladz. 220.

(37) DEZELVE. bladz. 221.

(38) MEM LIT. de la G. B. *A Letter to Dr.* FREIND, *Shewing the danger & uncertainty of* inoculating *the ſmall-pox by* W. WAGSTAFFE *M. D. Fellow of the College of Phyſicians & of the Royal Society & one of the Phyſicians of* S. Bartholomew's *Hospital. London.* 1722. Tom. XI. bladz. 180. en 181.

Juny 1722. aan Dr. FREIND (39) om aan te toonen het gevaar en de onzekerheit van de *Inentinge* der Kinderpokjes, welke daarna beantwoord is door Dr. PERROT WILLIAMS in eenen Brief aan denzelven; gelyk ook door den Chirurgyn MAITLAND;

Hy handelt daarin zyne Konstgenooten, die de *Inentinge* toegedaan waren, en gerekent mogten worden van den eersten rang (40) te zyn, met veragtinge. (41)

Hy vergelykt die *operatie* met de voormaals in gebruik geweest zynde, en by de bevinding kwalyk uitgevallen handelwyze van de overstortinge van het bloed door geopende bloedvaten van den eenen in den anderen, en met de Inspuitinge van zekere middelen

(39) Dat deze naderhand de nuttigheit der *Inentinge* erkent heeft, zal in't vervolg op zyne plaats bewezen worden.

(40) DAN. NEAL. bladz. 16. KIRKPATRICK. bladz. 103.

(41) PERROT WILLIAMS: *Hy handelt* bladz. 5. 15. 20. 37. 50. 55 59. *zyne konstgenoten, die de* inentinge toegedaan waren, *met zulke veragtinge*, als of zy alle te samen onkundig waren van de dierlyke huishoudinge in het menschelyk lichaam, *by verwyt hun*, *dat* zy het lokaas al ligt doorslikten; *dat* zy in eene zaak, dewelke het byzonder onderwerp van hun beroep is, toegaven alleenlyk, om dat het hoog gepresen werd door zulke, die niet de minste kennis van de ziektens hebben; *dat* zy den Quakzalveren gelyk waren, die de menschen in allerleije gevallen van het leven berooven; *dat*, zo zy maar een gezond verstand hadden om wel te onderzoeken, zy nooit geen vermaak konden hebben met de gedagten daar van; *dat* zy krakeelden en verschilden onder malkanderen, in zo verre dat 'er één zelf geloofde, dat zy een verhaal gaven van eene zaak, die zy nooit gezien, maar alleen by gerucht gehoord hadden. *Some remarks upon Dr.* WAGSTAFF'S *letter against* inoculating *the small-pox in a letter to himself defending that practice*, Lond. 1725. bladz. 7.

delen, Olie van Vitriool of Quikzilver in denzelven. (42)

Hy wederlegt en ſpreekt zich zelven tegen. (43)

Hy noemt de Oeffenaars der *Inentinge* Moordenaars, om dat zy de juiſte hoeveelheit des etters voor eenen ouden en jongen menſch niet konnen, nog weten te bepalen. (44)

Hy

(42) PERROT WILLIAMS: *Hy vergelykt* bladz. 12. *de Inenting* met de handelwyze van de overſtortinge van het bloed en met de inſpuitinge van Olie van Vitriool en Quikzilver in de bloedvaten; *edog, als men in het bloed van die misdaderen, welke op den* 9 *Aug.* 1721 *waren* ingeënt *met etter, genomen van eenen knegt, die eene zeer kwaadaartige ſoort had en waar aan byſtierf, van welke nogtans hy,* bladz. 25. *zelf niet ontveinſt* dat zy op den 20 Aug. leefden en waarſchynelyk nog in 't leven waren, *Olie van Vitriool had ingeſpoten, zouden zy zekerlyk niet in 't leven zyn gebleven.* bladz. 10. en 11. MEM. LIT. de la G. B. uit WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 185.

(43) DEZELVE: *Hy ſpreekt zich zelven tegen, zeggende* bladz. 17. dat nauwlyks 1 vierde der *ingeënten* de ware Pokjes krygt, en bladz. 23. dat 1 honderſte gedeelte van één grein van zulke *active* deeltjes, waar uit de etter der Kinderpokjes beſtaat, genoeg is om de afzonderlyke (*diſcretæ*) Pokjes, ja in eenen veel heviger graad dezelve te doen krygen. bladz. 21. en 22.

(44) DEZELVE: *Hy beweert* bladz. 20. *dat* die, welke de vereiſchte *doſis* of gift van een ſterk Purgeermiddel, of de juiſte *quantiteit* van het bloed door aderlatinge af te tappen by elke byzondere gelegendheit niet weet te bepalen, veel meer gelykent na eenen *Moordenaar*, dan na eenen Geneesmeeſter; *en kort daar na laat hy'er op volgen:* derhalven is het eene zeer ongerymde *praktyk*, dat men een Kind 3 jaren oud met dezelfde *quantiteit* van etter *inente* als eenen Man van 30 jaren. *Om nu niet te ſpreken, hoe moeijelyk dik-*

Hy getuigt valſchelyk van TIMONES, dat hy alles op goed geloof aangenomen had, en zich bediende van uitvluchten. (45)

Hy

dikwils de vereiſchte quantiteit *der Purgeermiddelen, en van 't bloed door aderlatinge te ontlaſten, in onderſcheiden geſteldheden der lighamen en ziektens door de kundigſten zelfs te treffen is, waar in men zich moet ſchikken na de bevindingen, die men heeft, en de meeſte waarſchynelykheit. Maar daarenboven deze eigen Schryver, die zelf de* ingeënte *misdadigers in* NEWGATE, *om den anderen dag bezogt heeft, getuigt* bladz. 25. dat de inſnydingen derzelve waren lang en breed, en dat hunne ziekte nogtans bevonden werd met zo weinige toevallen en zulken geringen uitſlag verzeld, dat hy dezelve geen ware Pokjes wilde genoemt hebben. *Eindelyk heeft de* praktyk der Inentinge *door eene geſtadige bevindinge tot nog toe geleerd, dat men daar omtrent niet zeer bezorgd behoeve te zyn, en dat het getal en het ſoort der Kinderpokjes niet zoo zeer van de hoeveelheit, en zelf hoedanigheit van den beſmettenden etter, als wel van het bloed en de ſappen, onder welke het vermengd wordt, afhange.* bladz. 11. 13. 14. vergeleken met MEM. LIT. de la G. B. uit WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 194--196. en Tom. XII. uit MAITLAND. bladz. 491. KIRKPATRICK. bladz. 169. 170. 171.

(45) PERROT WILLIAMS: *Hy getuigt valſchelyk van* TIMONES, dat hy misleid was en op goed geloof alles aangenomen had van die, welke of door onkunde of met opzet hem bedrogen hadden, en dat hy zich bediende van uitvluchten enz. *Niettegenſtaande deze* TIMONES *in zynen Brief aan de Koninglyke* Societeit *plegtiglyk verzekerde, dat hy, wanneer 'er vertellingen ten nadeele van de* Inentinge *onder het gemeen verſpreid werden, in die huizen, alwaar zulke nadeelige gevallen gebeurt zouden zyn, gegaan was, maar dezelve geheel valſch bevonden had, en ook, dat hy 8 jaren lang agter den anderen ooggetuige van de* Inentinge *was geweeſt.* bladz. 8.

Hy verwerpt de *Inenting* om hare geringe afkomst (46), en hy meent, dat dezelve door on-

(46) PERROT WILLIAMS: *Hy zegt* bladz. 5. Indien wy maar letten op den aart van het Lant en de bekwaamheit der Inwoonderen, van welke de *Inenting* afkomstig is, konnen wy daar weinig geloof aan geven. *De aart van het Lant, waar van daan wy het gebruik van de* KINA *ter genezing van tusschenpoozende Koortsen gekregen hebben, zal van* ENGELAND *niet meer dan* GEORGIE, *gelyk ook de bekwaamheit der* CIRCASSIERS, *van welke wy de* Inenting *geleert hebben, niet meer verschillen dan de woeste* INDIANEN *van* PERU. bladz. 9. vergeleken met MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND. Tom. XII. bladz. 489.

HIPPOCRATES: *Schaamt u niet van geringe lieden te leeren, 't geen tot de genezing zoude konnen aanleiding geven.* bladz. 26.

KIRKPATRICK: *Het was zekerlyk gehandelt als redelyke Schepsels, te onderzoeken en zich te laten overhalen door de vry algemeene uitkomst van zaken, en zich niet te kreunen aan eenige geringe omstandigheden van de onzekerheit van den uitvinder, nog aan de geringheit van de eerste onderwerpen der uitvindinge. Dat was eene sterke tegenstelling van het gedrag der bedrukten in eene belegerde Stad, waar van men zegt, dat zy den goeden raad van den wysten onder hen verwierpen, om dat de Man arm was; in welk stuk (als of'er in de natuur een onafscheidelyk verband tusschen rykdom en wysheit was) geen klein getal lieden van onzen tyd met die belegerden overeen schynen te stemmen, door sterk te vragen wie, van waar, en van wat aanzien staat en middelen de voorsteller van eenige uitvindingen is; met andere daar by gevoegde vragen strekkende om de waarheit of de valschheit van een voorstel; op te helderen, of de waarde of onwaarde van een werk, welke moeten blyken door een onderzoek, waar in de voorsteller of uitvinder niet in de minste aanmerkinge moet komen. Zyn verstand moest hem (* WAGSTAFFE) *ingegeven hebben, dat de* feiten, *de algemeene uitkomsten van de* praktyk *een weinig zyne opmerking verdienden.* bladz. 103. 104. en 95.

onkundige Vrouwen gedaan, zo eene ſterke tegenwerping tegen dezelve is, dat de nazaat nauwlyks zal konnen gelooven, dat zy ingang in het Paleis der Koningen van ENGELAND heeft gehadt. (47)

7. LODEWYK DU VRAC beweerde op den 30 Dec. 1723, even na den dood van den Hertog Regent, in het School der Geneesheeren te PARYS, en onder de voorzitting van CLAUDIUS DE LA VIGNE DE FRECHEVILLE eene *theſis* (48), *die de Brandklok luidde* (zegt DE LA CONDAMINE) *tegen alle* Inenters: *hunne* operatie *werd daar in behandeld als misdadig; zy, die ze oeffenden, als bedriegers en Beulen, en de* Patienten *als misleidden. Zy heeft de duidelykſte teekens van een partydig werk, dat hevig ſchreeuwt zonder de minſte bewyzen, en waarin men de Zedekunde en de Religie tragt te wapenen tegen deze handelwyze.* (49)

8. IZAAC

(47) KIRKPATRICK. bladz. 104.

(48) DE LA CONDAMINE: Quæſt. Med. *An Variolas* inoculare *nefas?* quam Praes. M. CLAUDIO DE LA VIGNE DE FRESCHEVILLE proponebat LUDOVICUS DU VRAC Paris. 30. Dec. 1753. bladz. 15. herdrukt en gevoegd by de *Diſſertatie* van den Heer CANTWEL, gelyk ook dezelve vertaald in 't Franſch. Paris 1755.

DEZELVE: *Kan men in goeden ernſt vragen " of het „ een misdaat zy het leven van een millioen Menſchen te „ ſparen, dewyl het mogelyk is, dat'er van* 1000, *die „ men ſpaart,* 1 *of* 2 *zyn, dien men den dood niet ont„ rukken kan" ? hier kwam de vraag op uit, die het onderwerp was van de Theſis des jaars* 1723, *waar in de Geneesheer een uitlegger geworden zynde, de* Inenting *voor* Crimineel *verklaarde, zekerlyk met het zelfde regt, als een* Theologant *zoude konnen beweren, dat het ongezond is.* bladz. 32.

(49) DEZELVE: bladz. 15. 16.

8. IZAAC MASSEY, Apotheker van het Christelyk Hospitaal te LONDEN, gaf van een Werkje, dat hy reeds te voren tegen de *Inenting* in 1723, uitgegeven had (50), eenen tweeden druk uit in 't jaar 1727. met eenige byvoegingen. (51)

Hy beweert daarin, dat de Kinderziekte door den *Natuurlyken weg* even zulken gelukkigen uitslag heeft, als de *Inenting*, wanneer men die in beide gevallen op den zelfden levenstyd krygt, en die op de zelfde wyze bestierd wordt. (52)

Hy beroemt zich, dat hy in eene meer dan 30 jarige *praktyk* van de 40 zieken aan de Kinderpokjes, tusschen de 5 en 18 jaren, door malkanderen geen éénen verloren heeft. (53)

Hy brengt tot eene beweegrede tegen de *Inenting* by, dat de wonden zweren, met moeite genezen, en dat gevolgelyk de etter vergiftig moet zyn, want dat anders de opening zoude genezen, gelyk de wond na eene aderlating. (54)

Tot een bewys, dat de *Inenting* de ergste manier is van het bloed te besmetten, neemt hy de vol-

(50) F. SLARE: *Daar werden twee werkjes aan den Heere* HANS SLOANE, *voor zitter van het* Collegie *der Geneesheeren en* Docter *van het Christelyk Hospitaal opgedragen, het een door* MASSEY Apotheker *van het zelve Hospitaal tegen de* Inenting, *en het ander voor de* Inentinge (*in* 1723.) *door den* Chirnrgyn MAITLAND. A. narrative en favour of inoculation, Lond. 1725. bladz. 28. zynde eene *Appendix* van PERROT WILLIAMS, op den Brief van Dr. WAGSTAFFE.

(51) IZAAC MASSEY, Apothecary to Christ's Hospital: Remarks on DR. JURIN Last Jearly Account of the Successſ of *Inoculation* (with some additions) Lond. 1727.

(52) DEZELVE. bladz. 18.

(53) DEZELVE. bladz. 7.

(54) DEZELVE. bladz. 9.

volgende plaats uit MEAD over de Vergiften bladz. 23. en 24. alwaar deze tot bevestiging van zyn gevoelen, de woorden van GALENUS aanhaalt: *het vergif van eene adder, slang, of het schuimend speeksel van eenen dollen hond, is niet zo verderflyk, als het op de huid komt of in de maag, als wanneer het uitwendig door eene wonde wordt medegedeeld.* (55)

Hy verkiest boven de *Inenting*, dat de Kinders na eene verkoelende voorbereiding, noodige ontlasting, en ten tyde van een goed saizoen in besmette Kamers gebragt worden (56); zonder te bedenken, dat zulks eene soort van *Inenten* is, maar op verre na zo goed niet, als door insnydinge.

Hy trekt uit eene welgegronde vermaninge van Dr. JURIN tot bestendige voorzigtigheit in de *Praktyk* der *Inentinge*, wanneer dezelve meer gemeen mogt worden (57), dit gevolg: *Zo 'er zo veel kennis, zorg en oplettendheit voor de* operatie, *en zo veel*

(55) IZAAC MASSEY. bladz. 8. 9.
(56) DEZELVE. bladz. 11.
(57) JURIN: *Myne verhalen in de volgende jaren zouden meer tot nadeel der* Inentinge *konnen uitvallen, als die tot nog toe gedaan hebben: Dat dit in korten tyd gebeuren zal, is niet onwaarschynlyk, zo wy maar opmerken, hoe gereed het groote gros der Menschen is, om van het een uiterste te vallen in het ander. Want gelyk de* Inenting *als eene verschrikkelyke* Praktyk *werd aangemerkt by deszelfs invoeren onder ons, zo zal men ook, zo dra men de eerste bekommering te boven is en begint te begrypen, dat de* Inenting *goed en dienstig is, het maar wagen met de* operatie *zonder agt te geven op den toestand der lighamen, dien men dezelve toelaat te ondergaan, nog op den besten tyd om die te verrigten, verwaarloozende teffens de hulp en raad, die'er noodig zyn om ons in de ziekte zelf te bestieren.* Account of the Success of *inoculating* the small pox for the year 1726. bladz. 11. 12.

veel hulp en raad naderhand in de bestieringe der ziekte noodig zyn, wordt men van even zulke kwade, (zo niet erger) conditie *door de* Inentinge, *als wy zonder dezelve waarschynlyk zouden zyn; want wat kan'er meer gedaan en vereischt worden,* (vraagt hy) *in de ergste soort van Kinderpokjes, die'er ooit door den* Natuurlyken weg *voorkomt, dan dat zy bestierd moet worden in haren ganschen loop met de meeste kennisse en de beste behandelinge?* (58)

Op zulke en dergelyke gronden besluit hy eindelyk aldus: *Hunne vergelyking is getoond volstrekt valsch te zyn; alle hunne redenen kragteloos; nog de reden, nog de* Philosophie, *nog de Godsdienst, nog de goede uitslag zyn voor de* Inentinge, *en dezelve is maar eene grol, gehaald uit de* Praktyk *van sommige oude Wyven.* (59)

Het is dan ook geen wonder, dat de Heer HANS SLOANE, aan wien hy by zyne eerste uitgaaf dit Werkje in 1723. had opgedragen, door zyne bygebragte redenen niet is tegengehouden, om de *Inenting* in den volgenden Zomer van 1724. aan twee van zyne kinds-Kinderen, en aan nog eenen derden in February 1725. toe te laten. (60)

9. FRANCISCUS HOWGRAVE, Apotheker, heeft eenen Brief geschreven aan Dr. JURIN, gedagteekend STAMFORD den 16 Novemb. 1724. tot tytel voerende: *Redenen tegen de* Inenting *der Kinderpokjes.* Dit Werkje zyn wy niet magtig geworden: maar het onverzettelyk vooroordeel van dien Schryver zal uit het volgende geval overvloedig blyken.

Een

(58) MASSEY. bladz. 14. 15.
(59) DEZELVE. bladz. 19.
(60) PERROT WILLIAMS, bladz. 28.

Een uitſtrooiſel, (het welk ook door Dr. WAGSTAFFE in zyn geſchrift tegen de *Inenting* voor eene waarheit is aangeteekend) *als of de Dogter van* J. DE GRAVE *tweemaal de Pokjes zoude gehadt hebben, eens door de* Inentinge, *en voor de tweedemaal* II *weken daar na door den* Natuurlyken weg, bleef hy niet alleen nog gelooven, (niet tegenſtaande de Vader ronduit in het verhaal der *Inentinge* van MAITLAND verzekerd had, dat zyne Dogter 8 dagen na de *Inenting* zich zeer wel bevonden hadde, en zulks door MAITLAND zelve nader bekragtigd was) maar daarenboven deed dees HOWGRAVE den Vader de volgende vragen, *Of* namentlyk *zyne Dogter van lighaamsgeſteltheit niet erger was geworden na de* Inenting? *Of haar arm, in welken men de* Inenting *gedaan hadde, niet uitgeteerd was?* en *of 'er niet gedurig een wateragtig vogt uit de wonde liep?* voegende daar by: *Zy* (namentlyk *de* GRAVE en MAITLAND) *zullen mogelyk wel weten, om welke redenen ik deze vragen doe.* De wyze op welke hy aandrong, dat de Vader en MAITLAND in opregtheit, en behoudens een goed gewiſſe hier op moeſten antwoorden, toonde genoeg, dat hy hen by de geheele weereld van leugenen zocht verdagt te maken, waar mede hy hen zekerlyk in hunne eere te kort deed; derhalven heeft J. DE GRAVE in een van de verhaalen der *Inentinge*, door den Heere JURIN uitgegeven, op deze vragen geantwoord, en opentlyk verklaard, *dat alle deze verdenkingen ongegrond waren. Dat zyne Dogter volkomen gezond, en altyd zo gebleven was, ſedert dat hy haar geval aan den Heere* MAITLAND *geſchreven had; Dat hare armen gaaf en wel waren; ja wel verre van te zyn uitgeteerd, dat zy zeer vleeſchagtig en ſterk waren, zonder de minſte ontlaſtinge hoe*

genoemd, en dat nauwlyks iemand van 15 jaren beter gegroeid en ſterker konde zyn, dan zy ſedert 3 jaren geworden was, al het welke hy met eede wilde beveſtigen, hoewel zulks (voegt hy 'er by) *onnoodig was; want* (gaat hy voort) HOWGRAVE *had van na by de waar- ofte onwaarheit konnen onderzoeken, vermits 'er honderden menſchen myne Dogter gezien hebben, en dus was hy ook verpligt zulks te doen, eer hy dergelyke verdenkingen opentlyk ſchreef.* (61)

10. HECQUET, *Doctor* in de *Faculteit* der Geneeskunde te PARYS; een gezworen vyand, gelyk van alle nieuwigheit, zo ook van de *Inentinge*; een man, die de *Inenting* op de boomen zelf niet geheel onſchuldig ſcheen te houden (62), gaf kort na 1723. eene wydloopige en naamlooze redenvoering in 't ligt, waar van de Tytel alleen gematigd is, genaamd: *Redenen van twyffelinge tegen de* Inenting. (63) *Ik beken* (zegt de Heer DE LA CONDAMINE,) *dat ik geen moeds genoeg gehadt hebbe, om zyne* diſſertatie *geheel uit te lezen: men mispryze zulks niet in my, voor dat men het ten minſte ook bezogt heeft, zo als ik gedaan heb.* (64)

Hy zeide, *dat het maar eene remedie was van onnoozele Wyven, die nog geene bewyzen hadden en dat men*

(61) JURIN: Account of the ſucces of *inoculating* the ſmall-pox for the year 1724. bladz. 24--31. KIRKPATRICK. bladz. 283.
(62) DE LA CONDAMINE. bladz. 17.
(63) DEZELVE. bladz. 17.
(64) DEZELVE. bladz. 17.

men ze aldus in 't ruwe in de handen der Geneesheeren wilde overleveren. (65)

Zie hier den Inhoud zyner grieven tegen deze nieuwe handelwyze: *Hare oudheit is ſlegt gegrond; de* operatie *is in der daad valſch, onregtmatig, zonder konſt; zy ontlaſt geenzins de ſtoffe der Kinderpokjes; zy heeft een dubbeld kenteeken van verwerpinge; zy is ſtrydig tegen het oogmerk des Scheppers; de Natuurlyke Pokjes komt zy niet voor; zy ſtrydt tegen de wetten; zy heeft niets, dat met de Geneeskonſt overeenkomt, maar veel meer met de Tooverkonſt.* (66)

11. EEN VERBORGEN SCHRYVER, die valſchlyk op den naam van een wys lid van 't *Collegie* der Geneesheeren te LONDEN een los Geſchrift, genaamd *verſcheide gevallen in de Geneeskunde*, uitgaf, poogde de ingebeelde tweede beſmetting te doen herleven, edog het bedrog werd haaſt ontdekt en verydeld. (67)

12. EEN

(65) DE LA CONDAMINE. bladz. 62.
DEZELVE: *Op het gezigt van zo vele in alles eerwaardige getuigen (*geleerde Theologanten, ervaren Geneesheeren, en bekwame Chirurgyns de Biſſchop van WORCESTER, JURIN, en RANBY*) die ſedert 30 jaren ten voordeele der* Inentinge *getuigd hebben, zou deze* Doctor *zulks niet meer zeggen, en, beter onderregt, tegenwoordig de wapenen voor de openbare blyken nederleggen: zyne geſtrenge Vroomheit, zyne liefde voor de waarheit zouden, indien hy nog leefde, eenen verdediger der* inentinge *maken van den genen, die het meeſt daar tegen is geweeſt.* bladz. 62. 63.

(66) DEZELVE. bladz. 17. *Dit is een uittrekſel van het boek, en van de redeneringen des geleerdſten, en vermaardſten vyand der* Inentinge. bladz. 18.

(67) KIRKPATRICK. bladz. 131.

12. Een ander ONGENOEMD SCHRYVER, liet *eene afrading van de* Inentinge te LONDEN drukken in 't jaar 1751. (68)

De *Inenting* (meent hy) is *gegrond op laatdunkendheit, schandelykheit, kwaadaartigheit en zelfs afgoderye.* (69)

Men vindt by gelegenheit van zyne vergelykinge tusschen de onderwerping aan GOD, en de *Inenting*, de volgende texten uit de Schrift aangehaald, aan welken niets ontbreekt, dan eene regte toepassing. (70)

Die Vader of Moeder liever heeft dan my, is myns niet waardig; en die Zoon of Dogter liever heeft, dan my, is myns niet waardig. (71)

Zo wie zyn leven zal willen behouden, die zal 't zelve verliezen: maar zo wie zyn leven verliezen zal, om mynent wille, die zal 't zelve vinden. (72)

Spre-

(68) KIRKPATRICK in de Voorr. bladz. V.

(69) DEZELVE in de Voorr. bladz. XVIII.

(70) DEZELVE in de Voorr. bladz. XIX.

(71) DEZELVE: *Met deze woorden verklaart onze* HEILAND, *dat alle Menschen regt hadden om het* Euangelium *te omhelzen, en zyne discipels te worden, onaangezien de tegenkanting van hunne naaste bloedverwanten, aan welken zy in alle billykheit anderzins eene volkome gehoorzaamheit, en groote Liefde verschuldigd waren.* In de Voorr. bladz. XIX

(72) DEZELVE: *Deze woorden schynen de toen aanstaande vervolging te voorzeggen, en zelf het Martelaarschap van eenige der eerste Verdedigers des Christendoms, die moedig voor het* Euangelium *zouden uitkomen; ik meene ook, dat zy tot hen gesproken zyn, om hen te vermanen tot volstandigheit en volharding, in weerwil van de vervolgingen en het lyden. Maar wat betrekking konnen deze woorden hebben met de* In-

Sprekende de waarheit in liefde. (73)

Eindelyk deze Man, die de Liefde op de tong draagt, wenscht, *dat elk, die van den aart der bedryven oordeelt na hunnen goeden uitslag, en dezelve navolgt, om dat zy voorheen wel gelukt zyn, zich bedrogen mooge vinden.* (74)

13. DE LA FAYE deed in 't jaar 1753. te CANTERBURY eene Predikatie tegen de *Inenting*, welke sedert gedrukt is, en ook reeds beantwoord door den *Chirurgyn* N. BOLAINE. (75)

Het zal genoeg zyn een en ander staaltje uit dezen schryver aan te halen, waar uit zyne ongerymde en teffens beuzelagtige wyze van redeneren ten vollen zal byken.

Hy

Inentinge? *Is'er dan een Gebod in de Schrift van niets te bestaan, om zyns naastens leven te behouden, gelyk'er één is van niet dood te slaan?* In de Voorr. bladz. XX.

(73) KIRKPATRICK: *Het voornemen van den ongenoemden Schryver kan geweest zyn om dezen Text toe te passen op het doel en den geest van zyn werk. Maar hoe weinig toepasselyk is deze voorgewende liefde op zynen wensch, dat al wie* ingeënt *zal worden, om dat hy van de* Inentinge *geoordeeld heeft naar haren uitslag, zich bedrogen mag vinden, en in 't graf gesleept worden?* In de Voorr. bladz. XX. XXI.

DEZELVE: *Menschen, die zich zelven en anderen dus verwarren in de strikken van valsche redeneringen en duisterheit, en zich vermoeijen om het helder aanschyn der reden en der Zonne te myden, konnen billyker aangemerkt worden als* de waarheit verdonkerende uit vooroordeel, *dan als dezelve* sprekende in Liefde. In de Voorr. bladz. XXII.

(74) DEZELVE: In de Voorr. bladz. XXI.

(75) THE GENTLEMAN'S MAGAZ. 1753. bladz. 542. KIRKPATRICK. In de Voorr. bladz. V.

Hy zegt letterlyk bladz. 8, 9. *Het zal moeijelyk zyn uit het groote* Syſtema *van ſchadelyke uitvindingen ooit een voorbeeld by te brengen, bezwangerd met meer ongeloof, en Godloochen̄inge, dan dat der* Inentinge. (76)

Hy

(76) Kirkpatrick: *Dit is de oude vond van Hemel en Aarde, en waarlyk de helle ook in het geſchil te betrekken. Zo de Schryver, (om niet te ſpreken van het aanzien, fatſoen en getal der* Ingeënten) *maar eenige minuten had willen beſteden, om zyne gedagten te laten gaan over de goede zeden, en het deugdzaam* Karacter *van velen, die zelfs* ingeënt *zyn, of de* Inenting *in hunne huisgezinnen toegelaten hebben; als mede van die genen, welke dezelve edelmoediglyk, en vry van baatzugt, uit liefde bevorderd hebben, zou alle geſteldheit van den geeſt, (buiten de uiterſte kwaadaartigheit en onbedagtzaamheit) hem belet hebben in eene zo plegtige gelegendheit met eene zo onchriſtelyke beſtraffinge uit te varen tegen vele lieden, die al zo verre van ongeloof en Godloochening zyn, als hy zelf, en die getoond hebben, dat zy voor het minſt zo wel, als hy, weten, wat ongeloof en Godverzaking is.* In de Voorr. bladz: VI.

Dezelve: *Ik wil liefſt gelooven, dat deze Schryver zich gedreven voelt door eenen Godsdienſtigen yver voor het geen hy in dit ſtuk voor de waarheit houdt; want zo zyne Leerrede de verdienſte niet heeft van een goed voornemen, heeft zy'er zekerlyk gene. Maar de blinde yver, ſchoon ook Godsdienſtig gebeten, mag minder Menſchen om 't leven gebragt hebben, dan de Heerſchzugt, evenwel heeft zy ze met meer wreedheit omgebragt.* In de Voorr. bladz. XV.

Dezelve: *De vrome* Tillotson *oordeelt, dat de liefde het merk der waarheit is in een ſtelſel van Godsdienſt, want hoe men zich late misleiden door namen, alle yver die wreed en liefdeloos is, is wezentlyk ongodsdienſtig. Een blinde en onmatige yver is in 't algemeen ook meeſt gebruikt om de dwaling ſtaande te houden.* In de Voorr. bladz. XV.

Hy vergelykt bladz. 24 *en* 25. *de toelating der* Inentinge *met de toestemminge van ymand, die zyn Been laat breken om eenen toekomenden breuk te verhoeden, 't welk hy een* paralel *geval noemt.* (77)

14. DE HOLLANDSCHE HISTORISCHE COURANTSCHRYVER gaf op den 1 January 1754. het volgende Berigt, gedagteekend uit DELFT den 31 Dec. 1753. *Dewyl ons uit eene der voornaamste Steden dezer Provintie is voorgekomen, dat sommige* malitieuselyk *voorgeven, als of wy zelfs* gefingeerd *hadden 't Artikel in onze Courant van den* 20 *dezer gesteld, namentlyk,* " *dat het* inenten *der Kinderpokjes aan gezon-* „ *de Kinderen te* OXFORD *in* ENGELAND *door* „ *den* Kançelier *in naam van de gansche* Universiteit „ *aldaar was verboden, om dat die Heeren van oordeel* „ *zyn, dat door deze wreede en onnatuurlyke gewoonte* „ *vele gezonde Kinders, aan wien dezelve zyn* ingeënt, „ *daar aan overleden zyn, dewelke mogelyk zonder die* „ *ontaarde en God tergende* Praktyk *nooit door die* „ *ziekte zouden zyn omgekomen*"; *zo wordt aan die genen, dewelke uit eigen* Interest *of kwaadaartigheit voorgeven, dat het bovengemelde door ons* gefingeerd *is, bekend gemaakt, dat wy ons in staat bevinden, om meer dan het bovengemelde niet alleen uit een zeer geagt* publicq *gedrukt Engelsch Nieuwspapier, maar ook uit eenen, ons toegezonden,* particulieren *Brief ten allen tyde te konnen aantoonen; en om den kwaadaartigen nog verder den mond te stoppen, zullen wy in onze volgende melden, 't geen zeker voornaam Engelsch geleerde tegen 't* inenten *der Kinderpokjes in vorigen tyde reeds geschreven hebbe.*

Hier

(77) KIRKPATRICK in de Voorr. bladz. XVIII.

Hier op volgt dan in de *Courant* van den 3 Jan. 1754. het nader Berigt, mede gedagteekend uit DELFT den 2 Jan. van 't zelve jaar.

Het is reeds eenige jaren geleden, dat de Beroemde en Geleerde Heer DODDRIDGE *in een* Tractaatje *over het* inenten *der Kidderpokjes aan oude en jonge gezonde Perſonen, die gewoonte aangemerkt heeft als een wantrouwen aan de wysheit van de Goddelyke Voorzienigheit enz.*

Wy zouden ons niet bekreunt hebben aan Couranten-nieuws, indien niet dit eenige, 't welk ooit tegen de *Inenting* in de Hollandſche Tale gedrukt is, juiſt te gelyk een ſtaaltje uitleverde, hoe ook ſommige onzer Landgenooten, want het ons waarſchynlyk voorkomt, dat zy hier te Lande wonen, die heimlyk aan deze uitſtrooijinge de hand gehadt hebben, zich door hunne vooringenomenheit zo verre laten verblinden, dat zy zich begeven tot bedrieglyke leugentaal.

Aan den kant van den Schryver van de Courant vertrouwen wy, dat hy blindelings volgende, 't geen aan hem geſchreven was, zonder eenig kwaad inzigt alleenlyk te ligtgeloovig is geweeſt, maar waar vindt men een weerga van onbeſchaamdheit en kwade trouwe van dezen Berigt-ſchryver?

Niet alleen, dat hy van OXFORD ſchryft dat geen, 't welk door geloofwaardigen lynregt wordt tegengeſproken, (ziet hier voren bladz. 70 in de aanteekeningen en hier na het eenparig getuigenis van 't *Collegie* der Geneesheeren te LONDEN bladz. 150 en 151.) maar ook, dat hy op den naam van den beroemden en geleerden *Heer* DODDRIDGE, om alzo aan zyne verleidinge meer kragt by te zetten, valſchlyk heeft durven ſtellen een zodanig gevoelen, waar van die groote en hier te Lande zekerlyk zeer geagte Man het

het tegendeel uit alle zyne magt heeft beweerd; ja maar nog daarenboven, 't geen heel verre gaat, is, dat men in *The Gentleman's Magazine*, het welk Maandelyks in ENGELAND uitkomt, en algemeen in agtinge is, in 't jaar 1750. bladz. 531. vindt een uittrekſel van het Werkje van DAVID SOME, met eene Voorreden door den *Heer* DODDRIDGE uitgegeven, en hierna vermeld, in welk uittrekſel *precies* alle de tegenwerpingen woordlyk byna en in dezelfde orde, zo als zy in de Courant ter nedergeſteld zyn, opgegeven worden, maar teffens met hare daarop dienende oploſſingen niet van anderen, maar van den *Heer* DODDRIDGE zelfs zo wel, als van den *Heer* D. SOME daar by gevoegd, welke oploſſingen men bedrieglyk 'er tuſſen beiden heeft uitgelaten, en de tegenwerpingen, als het gevoelen van den *Heer* DODDRIDGE, alleen aan 't gemeen opgediſcht.

15. CANTWEL, een *Ierlander* van geboorte, Lid van de Koninglyke *Societeit* te LONDEN, Doctor van de *faculteit* der Geneeskunde in de *Univerſiteit* van PARYS, oud Profeſſor tot onderwys der Chirurgie in 't Latyn, en Profeſſor in de Schoole der Geneeskunde aldaar, heeft in 't voorleden jaar 1755. met *Approbatie* (78) van de *Faculteit* der Ge-

(78) CANTWEL: *Wy ondergeſchreven Doctors van de* Faculteit *der Geneeskunde in de* Univerſiteit *te* PARYS, gecommitteerd *door dezelve* Faculteit *om te* examineeren *enz. verklaren met aandagt te hebben gelezen en met bedagtzaamheit onderzogt dit Werkje, 't welk wy waardig oordeelen, dat het gedrukt worde.*

Wy konnen in der daat niet genoeg pryzen de geleerdheit en goede trouwe van den Schryver, dewelke, na dat hy zelf de inenting *meermalen met* ſucces *geoeffend had, niet nalaat in 't vervolg die handelwyze af te keu-*

Geneeskunde uitgegeven eene Verhandeling over de *Inenting*, om te dienen tot antwoord op die van den *Heer* DE LA CONDAMINE. (79)

Het

keuren agtervolgens de waarnemingen, die hy heeft gemaakt, en waar van hy de ongelukkige gebeurtenissen met getrouwheit verhaalt, gelyk ook die, welke tot zyne kennisse zyn gekomen. J. B. MARTINENQ. SERON; BOYER; MACQUART. Dissertation sur *l'Inoculation*, pour servir de reponse à celle de M. DE LA CONDAMINE, de l'Academie Royale des Sciences sur les même sujet. bladz. 83.

Uit het vervolg in den text, wederleggende de redenen en gevallen door dezen Schryver, zal blyken, hoe ligtveerdig en ongegrond dikwils de *Approbatien* zyn, en somtyds op loutere loftuitingen uitloopen.

(79) JOURNAL DES SÇAVANS: *De voorstanders der* inentinge *zullen door het antwoord van den* Heer CANTWEL *geenzins afgeschrikt worden: in tegendeel zy vinden daar stoffe in van overwinninge, wanneer zy opmerken, dat, indien een Geneesheer, die den naam heeft, dat hy sterk yvert om zyne zaak staande te houden, in zo langen tyd niet heeft konnen verzamelen, dan eenige weinige gevallen en die nog bygebragt op eene wyze, die zeer los en onzeker is, en buiten staat om verstandige lieden te overtuigen, en dat, zo hy geene zwarigheden heeft konnen tegenwerpen, dan die op eene kragtdadige wyze reeds voor lange zyn wederlegt, zy daar uit mogen besluiten, dat de gronden, op welke de* inenting *rust, voortaan onwrikbaar zullen zyn. Ja zy zullen ten voordeele van den* Heer CANTWEL *'er byvoegen, dat, zo lang hy zyn eigen ligt gevolgt, de* Inenting *geoeffend en onder zyn toezigt dezelve heeft zien verrigten, hy ten voordeele van die* operatie *gedagt heeft, en dat hy van gevoelen niet veranderd is, dan op sommige ontrouwe berigten van zulke, die tegen dezelve vooringenomen waren.* Octobre 1755. bladz. 352.

Het aanzien van dezen Schryver; de later tyd, waarin hy ſchryft; zyn getuigenis, dat hy niet alleen de *Inenting* meenigmaal zeer wel heeft zien gelukken, maar ook aan vele anderen voorheen ſterk aangeprezen (80); de verhalen daar en tegen van verſcheide gevallen (81), ten nadeele van de *In-*

(80) CANTWEL: *Ik heb de* Inenting, *26 jaren geleden, na dat ik het Boek van* JURIN *gelezen had, te* MONTPELLIERS *gelukkig beproefd, desgelyks naderhand te* AVIGNON. *In de jaren* 1734 *en* 1735. *heb ik dezelve te* PARYS *in* 4 *Perſonen gedaan met eenen gewenſchten uitſlag, 't geen my toen in een misverſtand ten voordeele van de* Inentinge *heeft gebragt. In het jaar* 1738. *heb ik gelegendheit gehadt dezelve dikwils te* LONDEN *te zien doen. Maar onaangezien deze verſcheide bevindingen, heb ik dezelve egter nooit in myne eigen Kinderen, durven wagen. Ik had 'er groote gedagten van, en ik prees dezelve anderen aan, maar ik weet niet wat natuurlyke genegenheit, die den Vaderen meer bevreeſtheit in geeft voor hunne, dan voor andere Kinderen, my in eene wankelmoedigheit hield, zo dat ik tot geen beſluit konde komen.* bladz. 2. 3. Het ſchynt niet onmogelyk, dat hy, wanneer hy anderen de *Inenting* ſterk aanprees, eenige verwytingen daar omtrent kan ontmoet hebben, die hem verlegen maakten en tot verſmading verſtrekten; Deze giſſing is miſſchien niet geheel mis, want zeker ſchriftelyk berigt, ons toegezonden, legt genen geringen grond tot die verdenking, maar wy willen liefſt daar van geen verder gewag maken.

(81 JOURNAL DES SÇAVANS: *Hy geeft geen voldoenend bewys van die gevallen, waar omtrent hy kan misleid geweeſt zyn. Hy bepaalt den* preciſen *tyd niet, en hy maakt niet de minſte melding van de omſtandigheden, die by die gevallen waren, en waar van men ten voordeele van de waarheit had behooren onderregt geweeſt te zyn.* Oct. 1755. bladz. 354.

JOUR-

Inentinge, waar door hy volgens zyn voorgeven van gevoelen veranderd is, en de *Approbatie* met kragtige bewoordingen van de *Faculteit* der Geneeskunde te PARYS op zyne verhandeling zouden wel ſchynen eene wydloopige wederlegging te vorderen, en dezelve moeijelyk doen voorkomen, maar wy meenen, dat het genoeg zal zyn vooraf den Lezer deze en gene van zyne dwaze ſtellingen, van welke men zeggen mag, dat het onbegrypelyk is, hoe die in gezonde herſenen hebben konnen vallen, onder het oog te brengen, en verders het gezag van dien Man te laten beoordeelen uit het geen wy overgenomen hebben van de *Heeren* MATY en KIRKPATRICK, maar voornamentlyk van den *Heere* TAYLOR, die in eenige aanteekeningen agter zyne redenvoering aantoont, dat het *libel* van dezen vyand der *Inentinge* met de gevallen, die hy bybrengt, en uit Engelſche gebeurteniſſen in't byzonder verhaalt, den Schryver volſtrektelyk verdagt moet maken, als zodanigen, die de valſch- en verdigtheit dier geſchiedeniſſen gemakkelyk had konnen en moeten weten, en overzulks niet verdiende eenige wederlegging, dog om dat de Geneeskundige *Faculteit* van PARYS dat Boek goedgekeurt, en de gevoelens, daar in vervat, voor de hare heeft gelieven te er-

JOURNAL DES SÇAVANS: *Het getal der waarnemingen, door den* Heere CANTWEL *byeen verzameld tegen de* Inenting, *is zeer gering in vergelykinge van de oneindige proeven, die de* Heer DE LA CONDAMINE *heeft bygebragt ten voordeele van dezelve, en het is middag klaar, dat wanneer wy zelfs onderſtelden, dat die gevallen waarlyk zo waren, als de* Heer CANTWEL *dezelve ſchynt voor gewis te houden, men daar uit nog niets zou konnen beſluiten tegen de wezentlyke voordeelen van de* Inentinge. Octobre 1755. bladz. 356.

erkennen, oordeelde hy noodig eene zo geleerde *Natie*, als de Fransche is, in eene zaak van zo grooten aanbelang, en met zo veel gezag voorzien, te moeten onderrigten, en niet te laten bedriegen. (82)

Op bladz. 17. spreekt hy van *eene Juffrouwe, die eenige puisten eerst op den neus, daarna op de lippen, en eindelyk op den Tepel van de Borst 8 jaren na de Kinderziekte gekregen had*, welke hy hield voor *een overblyfsel van die ziekte.*

Op bladz. 18. schryft hy aan de *Inentinge* en daar uit voortkomende inwendige verzweringen toe de *Gierst-* en *blutskoortsen*; de *langdurige* en *uitdroogende Koortsen*, en de *Teering*, *die zo gemeen in* ENGELAND, SCHOTLAND *en* IERLAND *zyn.*

Op bladz. 20 tot 23. na alvorens ondersteld te hebben, *dat het getal der genen die te* PARYS *wonen beloopt op* 800 *duizend Personen, en het getal der genen die de Pokjes nog niet gehadt hebben op de helft, of* 400 *duizend, en eindelyk die in de zwaarste* Epidemie *de ziekte krygen op* 10 *duizend, dat is* 1 *van de* 40 *der genen die aan de ziekte onderhevig zyn, of wel een kans van* 39 *pryzen tegen één* NIET, *om van de Pokjes in die* Epidemie *bevryd te zullen blyven*, besluit hy met deze woorden: *vermits nu niet één van die* 40 *weet, wat hem zoude konnen overkomen, moest men die* prepareren, *als of zy allen de Kinderziekte zouden krygen, en haar 's morgens en 's avonds, gedurende den ganschen tyd van de* Epidemie, *laten gebruiken een glas* Teerwater; *door dit middel zoude men het getal der Zieken konnen verminderen, en velen bewaren, die van de besmettinge zouden hebben moeten sterven, en dus zoude*

(82) ROB. TAYLOR Oratio anniversaria in Theatro Collegii regalis Medicorum Londinensium ex HARVAEI instituto habita A. D. 1755. Lond. 1756. bladz. 50. 51.

zoude men eindelyk zo verre komen, dat men hier door deze ziekte zoude uitdooven, en geheel te niet doen, zo dat zy in VRANKRYK *zo min bekend zou worden, als zy, omtrent 12 eeuwen geleden, in* EUROPA *geweest is.*

Op bladz. 41 tot 43. behalven het gebruik van het *Teerwater*, verklaart hy zich nader omtrent de wyze, hoe te *prepareren*, aldus: *Men behoorde in elke* Epidemie *op het gevoel van de minste grillinge of huiveringe of het geringste* Acces *van Koorts gebruik te maken van de noodige middelen, Aderlatingen, Braakmiddelen,* Clysteren *en* Purgatien.

Op bladz. 23. vertelt hy, *dat men in* SPANJE *de Kleeren, het Linnen, en het Bedde van die aan eene verzweringe van de Long sterven, op* Publicque *Plaatsen laat verbranden, en aan den Armen zelfs niet toelaat, dat zy iets daar van, 't zy Galonnen, Borduursel of het uitgebrand Zilver nemen.* Hier uit wordt hy tot het volgende denkbeeld opgeleid: *Zo 'er behalven andere voorzorgen ook van deze na den dood der afgestorven aan de Kinderziekte gebruik gemaakt werd, zou men grond hebben om te hoopen, dat deze ziekte eindelyk eens zoude uitgeroeid worden.*

Op bladz. 24. vindt men twee vreemde gelykenissen met de *Inentinge: Het zy eens zo, dat men* 400 *Personen te gelyk kan* inenten, *zonder dat'er één sterft: Maar wie is'er, die met beraden zinnen gevaar zoude willen loopen, van zyn leven te verliezen, offchoon hy eene kans hadde van* 399 *tegen* 1, *vooral zo hy* 39 *pryzen tegen één niet heeft, van nooit de ziekte te zullen krygen? Ik verwondere my geenzins* (vervolgt hy,) *dat iemand zyn leven waagt voor zynen Vorst, en voor zyn Vaderland: dat is een pligt, eene grootmoedige en redelyke daad, maar die zonder te konnen zwemmen in Zee sprong om niet 't eeniger tyd te verdrinken, zoude zekerlyk een dwaas en uitsporig Mensch zyn. Een voorzigtig*

zigtig Man, die niet meer dan eene Piſtool bezat, waar door hy zich van den hongersnood konde bevryden, en dus zyn leven bewaren, zou die dezelve wagen tegen 4 duizend anderen? hy zou zien, dat het zeer waarſchynlyk was, dat hy de eene, die hy bezat, zoude kwyt raken, en het verlies van zyn leven daar door onvermydlyk worden.

Daar is geen nut voor 't Publicq van de Inentinge *te wagten*, beweert hy bladz. 27. 28. 29, *om dat men in* ENGELAND *nog geenen aangroei van* 180 *duizend Menſchen kan beſpeuren.* Hy maakt hier toe eene uitrekening, welke hy als eene zekere zaak op een *gefingeert*, en naar zyn welgevallen bepaald getal der jaarlyks *ingeënten* in ENGELAND, SCHOTLAND en IERLAND vaſt ſtelt, waarvan hy nogtans gene de minſte waarſchynlykheit bewyſt, en dat in 't tegendeel eene volſtrekte onwaarheit is; want wie heeft 'er ooit geſchreven, dat 'er in die 3 Ryken jaarlyks 15 duizend zyn *ingeënt*, en dat het geheel getal der *Ingeënten* aldaar in de laatſt verloopen 30 jaren is geweeſt 450 duizend menſchen?

Op deze en dergelyke gronden beſluit hy bladz. 26. aldus: *het voorbeeld der* ENGELSCHEN, DUITSCHERS, ITALIANEN, CHINEESEN, TARTAREN, TURKEN, GEORGIERS, CIRCASSIERS, ENGELSCHE AMERICANEN, *en* HOLLANDEREN *bewyſt niets tegen de redenen, welke ik bygebragt hebbe.*

Tot dus verre hebben wy verſcheide van zyne dwaze en verkeerde redeneringen maar als met den vinger aangeroerd, zonder dat wy in de wederlegging derzelve getreden zyn, vermits een yder de zot- en dwaasheit daar van genoeg kan zien. Het wordt tyd dat wy nu tot de gevallen, die hy tot ſtaving zyner afkeerigheit van de *Inentinge* bybrengt, overgaan.

Op bladz. 4. verhaalt hy: *Ik heb de eer gehadt den jongen* Mylord LINCOLN *te* MONTPELLIERS *te ontmoeten, wiens oudste Broeder was gestorven aan de* Inentinge, *en die zelf door die* operatie *vervallen was in eene kwaadzappigheit* (cachexie), *waar aan hy ten dien tyde onpaslyk was.* Hier op zegt de *Heer* TAYLOR (83), *dat hy van den gemelden Heere,* Grave *van* LINCOLN *vryheit verkregen had, om in 't openbaar te verklaren, dat deze geheele geschiedenis valsch en verdigt is; dat zyn Broeder na de* inenting *der Kinderziekte, die van de allergoedertierenste soort was, veel gezonder geweest is, dan lang te voren, wanneer hy van een zwak en zieklyk gestel was, en dat hy zo nog eenige jaren geleefd heeft; dat de* Graaf *zelf nooit de Pokjes by* Inenting, *maar wel natuurlyk gekregen had, en tot een bewys, hoe afkeerig die* Graaf *van de* Inentinge *zy, heeft hy dit loopende jaar aan zyne eigen Kinderen dezelve laten verrigten.*

Op

(83) ROB. TAYLOR. bladz. 51.
JOURNAL ETRANGER uit eenen Brief van den *Heer* MATY te LONDEN, aan den *Heere* HOSTY te PARYS, welke met den eerstgemelden over de gevallen van den *Heer* CANTWEL geraadpleegt had. Febr. 1756. bladz. 135.
DEZELVE uit eenen Brief van den *Heer* KIRKPATRICK aan den *Heere* HOSTY: *De Broeder van* Mylord LINCOLN *is* ingeënt *in* 1721; *heeft eene zeer goedertierene soort van Pokjes gehadt; is in 't jaar* 1730. *aan de Teering gestorven, en de* Heeren GREHAMS *Apothekers van den* Koning, *één van welke dien jongen Heer in* VRANKRYK *verzeld heeft, verzekeren dat hy in die Teering eerst 8 jaren na de* Inenting *is gevallen;* Mylord LINCOLN *zelf geniet eene volmaakte gezondheit, en heeft 3 Kinderen, die insgelyks zeer welvarende zyn.* Febr. 1756. bladz. 146.

Op die zelve bladz. begaat de *Heer* CANTWEL geenen minderen misslag en verhaalt eene onvergeeflyke leugen.

Hy vertelt voor waarheit: *dat een ander aanzienlyk* Graaf (namentlyk de INCHIQUIN) *zynen eenigen Zoon door de* Inentinge *verloren heeft*, welk bitter en zieltreffend geval hy met de levendigste verwen tragt afteschilderen, en met byvoeginge van omstandigheden te verzwaren, daar de geheele Historie valsch en leugenachtig is, hebbende die jonge Heer nooit de Pokjes by *Inenting* gehadt; 't geen de Heer TAYLOR (84) aldaar bewyst met het getuigenis van den *Heer* WILLMOD, Lyfarts van den *Koning* van ENGELAND, die dezen Jongeling in zyne ziekte heeft bygestaan.

Bladz. 12. vindt men eenen Brief van den *Heer* MISSA, insgelyks *Doctor Regent* van de *Faculteit* der Geneeskunde te PARYS, inhoudende een Berigt van *Mylord* PRESTON of PLUNKET, *aangaande den tegenwoordigen vervallen staat der* Inentinge *in* ENGELAND. Het geen ondertusschen door dien *Mylord* wordt ontkend, en geheel tegengesproken. (85)

Uit

(84) TAYLOR: bladz. 51. JOURNAL ETRANGER uit eenen Brief van den *Heer* MATY aan den *Heere* HOSTY. Febr. 1756. bladz. 135. DEZELVE uit eenen Brief van den *Heer* KIRKPATRICK aan denzelven: *Het wordt bevestigd, dat de Zoon van* Mylord INCHIQUIN *de Kinderziekte heeft gekregen van zyne Zuster door den* Natuurlyken weg. bladz. 145. De JOURNALIST voegt op dezelfde plaats in eene aanteekeninge daarby, *dat de Schoonzoon van* Mylord INCHIQUIN, *Een nabestaande, en verscheide andere Personen, die toen te* PARYS *waren, en van welke sommige ooggetuigen zyn geweest, gelyk ook de* Heer RANBY, *het zelfde getuigden.* bladz. 145.

(85) JOURNAL DES SÇAVANS Octobre 1755. bladz. 356.

Uit eenen anderen Brief van den zelven *Heer* MISSA aan hem gedagteekend den 26 Juny 1755. haalt hy bladz. 79. deze woorden aan: *De* Heer BOURDIER, *onze Medebroeder, heeft my dezen morgen verzekerd, dat hy vernomen hadde door den* Hertog BIRON, *dat men een aanmerkelyk getal te* KONSTANTINOPOLEN, *ten tyde van zyn verblyf aldaar, hadde* ingeënt, *en dat de Pokjes zo kwaadaartig waren geworden, dat zy dezelven byna allen wegsleepten.* Terwyl de *Heer* BOURDIER *protesteert* tegen die uitdrukking, en betuigt alleen gezegt te hebben, *dat de* Inenting *toen juist niet in allen, welke de zelve beproefd hadden, wel* gereüsseert *was.* (86)

Op bladz. 38. toont de Schryver al verder zynen valschen aart en handelwyze tegen de *Inenting*.

Aldaar zyn oogmerk zynde te beweren, dat op de Pokjes, door *Inentinge* verwekt, naderhand nog de natuurlyke konnen volgen en ook gevolgt zyn, vertelt hy een gerugt, 't geen hy zekerlyk had konnen weten valsch te zyn, als hy gewilt hadde, maar 't geen, in zyne kraam niet dienende, daarom den Lezer doet voorkomen, als of 't zelve grond van waarheit hadde, namentlyk dat *Mylord* MONTJOUE, *eenigste Zoon van den* Grave *van* BLESSINGTON, *die, na in* ENGELAND *de Pokjes by* Inenting *gehadt te hebben, onlangs de* natuurlyke Pokjes *gekregen hadde, en aan dezelve overleden was.*

Op deze zaak onderzoek gedaan zynde, is deze Geschiedenis mede verdigt en leugenagtig bevonden, zynde dien *Heer* nooit te voren de Pokjes *ingeënt* geweest (87), tot groote spyt van de Moeder, gelyk de *Heer* MATY zelf haar heeft hooren zeggen. (88) Op

(86) JOURNAL DES SÇAVANS. Octob. 1755. bladz. 359.
(87) TAYLOR. bladz. 53.
(88) JOURNAL ETRANGER uit eenen Brief van den *Heer* MATY aan den *Heere* HOSTY. Febr. 1756. bladz. 140.

Op bladz. 7. deelt hy eenen Brief mede van den *Heer* JOSNET, Professor in de Geneeskunde te RHEIMS, welke daar in meldt, *dat* Mylord KANOUET (*dit is de naam, zo veel ik* (zegt hy) *my heb konnen herinneren,*) *aldaar de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *heeft gekregen, na dat hy dezelve ziekte in* ENGELAND *door* Inentinge *hadde gehadt.* Hier op geeft de *Heer* MATY het volgende Berigt: *Het is waar, dat de* Heer TAYLOR *niet heeft gesproken van* Mylord KANOUET, *maar de verdraaide naam, 't zy door onkunde, 't zy door kwade trouwe van dien* Doctor CANTWEL, *heeft buiten twyffel dien* Heer *verhindert, het ware Berigt daar van te bekomen.*

Ik heb daarom op dit geval nauwkeurig onderzoek gedaan, waar door ik weet, dat de ware naam van dien Heer *toen was* CONVAY, *welke thans den naam draagt van* Graaf *van* HERTFORD, *zynde dezelfde, die benoemd was tot* Ambassadeur *by den* Koning *van* VRANKRYK. *Volgens het eigen verhaal van dien* Heer *is het wel waar, dat hy in* ENGELAND *is* ingeënt *geweest, maar valsch, dat hy de Pokjes door den* Natuurlyken weg *in* VRANKRYK *heeft gehadt; daar by spreekt hy het verhaal van den* Heer JOSNET *tegen, die, mogelyk om zyne verdiensten grooter te maken, eenen ligten uitslag van eene bysoort, de ware Pokjes heeft genoemd. Hy herinnert zich ook gene dier toevallen, welke de* Professor JOSNET *opgeeft; Eindelyk heeft die* Heer *ook getoond, wat vertrouwen hy in die* operatie *stelt, door dien hy dezelve aan zyne eige Kinderen heeft laten verrigten, 't geen hy zekerlyk niet zoude gedaan hebben, zo hy ondervonden had, dat dezelve vrugteloos was. Het geval komt ten minste zeer verdagt voor, aangemerkt, dat de Zieke tegenwoordig met den* Doctor *al zo min overeenkomt, als de* Gouverneur *met denzelven ten tyde van de ziekte, die altyd staande bleef houden, dat het die*

ziekte niet was, zo als het hem behaagde dezelve te noemen, maar alleen een eenvoudige uitslag zonder veretteringe, en zonder afval van rooven. (89)

Bladz. 6. heeft de *Heer* CANTWEL de onbeschaamdheit te verzekeren en staande te houden, *dat de Pokjes* in te enten *alreeds in* ENGELAND *veroordeeld is, en dat de eerste en voornaamste Geneeskundigen aldaar hunne vorige gevoelens over de* Inenting *en derzelve voordeelen hadden herroepen, en nu tegen dezelve op eene hevige wyze uitvoeren;* dit durft hy met zo vele stoutheit ter nederstellen, als of het alomme eene bekende zaak was, daar 'er geene schaduwe van waarheit aan is, zynde 'er thans geen eenig voornaam en beroemd Geneeskundige in ENGELAND, die de *Inenting* der Pokjes niet als eene allerheilzaamste zaak aanmerkt, en dezelve dagelyks oeffent. (90)

De *Heer* TAYLOR toont dit met een openbaar Getuigschrift van 't Koninglyk genootschap der Geneeskundigen te LONDEN, 't welk, met algemeene stemmen en goedkeuringe opgesteld, van dezen inhoud is:

Dewyl aan 't Collegie *is voorgekomen, dat 'er niet lang geleden valsche uitstrooisels by vreemde Natien gemaakt zyn over 't* succes *en de agting, die men in* ENGELAND *aangaande de Pokjes* inteënten *heeft, zo heeft 't* Collegie

(89) MATY in eenen byzonderen Brief aan Dr. J. C. DE BRUAS, gedagteekend LONDEN den 13 Juny 1756.

(90) TAYLOR: *Deze manier van de Pokjes door* inentinge *mede te deelen, keuren wy allen in* ENGELAND *van den minsten tot den meesten goed, en alle die de Geneeskunde oeffenen, houden zich reeds lang ten volle verzekerd, dat zy ten uiterste dienstig is tot behoudenis en wel zyn*

legie *goedgevonden, hun gevoelen hier omtrent in dezer voegen uittedrukken en bekend te maken, namentlyk, dat de redeneringen en bewyzen, die men in den beginne tegen de* Inenting *heeft bygebragt, door de ondervindinge zyn wederlegt geworden, en dat die* Inenting *op dezen tyd in grooter aanzien en agtinge by de* Engelschen *is, dan te voren en ook sterker onder hen geoeffend wordt, meenende 't* Collegie, *dat dezelve zeer heilzaam voor 't Menschelyk geslagt is.* (91)

Voeg hier eindelyk nog by, dat de *Heer* CANTWEL opentlyk beschuldigd wordt, dat hy, wanneer ymand hem verweet de valschheit van 't geen hy volgens eenen Brief van den *Heer* MISSA had bygebragt, te weten, *dat de Roomsch* Catholyken *zich niet lieten* inenten, geantwoord had: *Ik wist wel, dat het niet waar was.* (92)

Wat dunkt U Lezer, kan dit niet volstaan om dezen Man en zyne Schriften te leeren kennen, en alle gezag voor zyne stellingen en de *Approbatie* van de *Faculteit* der Geneeskunde te benemen?

16. RAULIN, Lid van de *Academie* der Konsten en Wetenschappen te BORDEAUX, en Geneesmeester te PARYS, schreef eenen Brief over de *Inenting*, gedagteekend PARYS den 8 Aug. 1755. aan den *Heere* DARIO, *Doctor* van de *Faculteit* van MONTPELLIERS, woonende te PORT ST. MARIE in

zyn van 't menschelyk geslagt. Niet alleen maken wy daarom dagelyks gebruik daar van, maar wy pryzen dezelve ook andere Natien aan. bladz. 53.

(91) TAYLOR. bladz. 52.

(92) JOURNAL ETRANGER uit eenen Brief van den *Heer* MATY aan den *Heere* HOSTY. Febr. 1756. bladz. 140.

in GUIENNE (93), waarin niets te vinden is, dan het geen hy van DOLHONDE, W. DOUGLASS, WAGSTAFFE, DU VRAC, maar ten grootsten deele van CANTWEL blindelings heeft overgenomen: en hy vindt *hunne redenen zo klaar tegen de* Inenting, *dat men die tasten en voelen kan, en hunne waarnemingen volstandig en volkomen bewezen.* (94) Van die fraye waarnemingen zullen wy 'er maar ééne den Lezer voorhouden, om daar uit van de overige te laten oordeelen, welke hy ontleend heeft van den *Heer* DU VRAC in zyne *Thesis* bladz. 32. *Zo 'er in eenen zekeren bepaalden tyd, by voorbeeld in* 3 *Maanden*, 400 *sterven aan de Pokjes door den* Natuurlyken weg, *dan zullen 'er in dien zelfden tyd* 700 *omkomen, alwaar men de* Inenting *verrigt.* (95).

In het slot van zynen Brief toont hy zich, een weinig ingetogen, niet tegenstaande uit den ganschen inhoud van denzelven klaar blykt, dat zyn oogmerk in het schryven tegen de *Inenting* is geweest.

Zie daar, Myn Heer! zegt hy, *een gedeelte der redenen, welke men voor en tegen de* Inenting *opgeeft; voor my, ik handel daar van als een Historie-schryver, en niet als een verweerder.* (96)

Meerder uit dezen Brief aan te halen is onnoodig, om dat wy zouden moeten vervallen in herhalingen van 't geen wy reeds, wanneer wy van gemelde Schryveren gewag maakten, hebben bygebragt.

(93) RECUEIL PERIODIQUE d'Observations, Septembre 1755. bladz. 208.
(94) DEZELVE. bladz. 212.
(95) DEZELVE. bladz. 214.
(96) DEZELVE. bladz. 223.

BESLUIT.

GRooter gezag is'er by ons weten (hoe nauwkeurig wy ook gezogt, en alomme vernomen hebben) nooit tegen de *Inenting* voortgebragt.

Men zoude zekerlyk hier by nog verſcheide ontmoetingen, die wy met Lieden van de Genees- en Heelkonſt, en anderen gehadt hebben, konnen voegen, waar uit blyken zoude, hoe zeer het vooroordeel, gepaard dikwils met vuilaartigheit tegen dezelve, als ingekankerd ſommigen in ons Vaderland, en ook in deze Stad byblyft, die by gebrek van wigtige redenen, met valſche uitſtrooiſelen, en ongegronde vertellingen zich doorgaans behelpen, en agter een ſcherm zich verholen houdende daar mede de menſchen in hunne twyffelmoedigheit ſterken, of eenen onverzettelyken afkeer van dat gezegend middel inboezemen, terwyl anderen uit eene verſtandige *politie* (zo zy meenen) hunne redeneringen ſchikken na de gevoelens der menſchen, met welke zy ſpreken, dan eens deszelfs groot voordeel toeſtemmende, en by anderen wederom het gebruik daar van klein-agtende: een kenmerk waarlyk van eenen zeer lagen geeſt. Maar wy begrepen, dat daar uit te veel hatelykheit zoude konnen voortkomen; mogelyk zoude men ook den overgang tot het erkennen van de nuttigheit dezer *praktyk* voor 't menſchelyk geſlagt den zulken moeijelyker maken. Daarenboven heeft men reeds by eene aangename ondervinding gezien, dat deze en gene, ook in deze Stad, die zich te voren opentlyk tegen dezelve uitlieten, al nader en nader gekomen zyn, ja tegenwoordig die *operatie* bywoonen, volmondig durven aanpryzen, beſtieren, en verrigten.

 In

In de gesprekken, welke wy daar over met hun, die zich tegen de *Praktyk* der *Inentinge* verklaarden, hebben gehadt, is ons duidelyk voorgekomen, dat de meeste, zo niet alle, de zaak niet grondig genoeg onderzogt hadden, zo dat wy met zeer vele waarschynelykheit doorgaans besluiten, dat ymand, die opentlyk de *Inenting* verwerpt en laakt, niet veel daar van, ten minste niet met onzydigheit gelezen hebbe, of door nog schandelyker inzigten gedreven worde.

Wy moedigen derhalven eenen yder aan tot het lezen der Schriften, zelf tegen de *Inenting*, op dat dus door eigen naauwkeurige onderzoekinge, en onzydige overweginge voor elks oog blyke de lafheit der beuzelagtige vertellingen, de kwade trouw der waarschynelyke verhalen, de valsheit der verdichte uitstrooiselen, en de kwaadaartigheit der vuile leugentale, waar mede de Tegenstanders der *Inentinge*, om hunne kwade zaak (ware het mogelyk) goed te maken, zich ongelukkiglyk behelpen, en op dat door kragt van tegenstellinge, de onpartydige Lezer van de groote voordeelen der *Ingeënte* boven de *Natuurlyke* Pokjes, volkomen overtuigd worde.

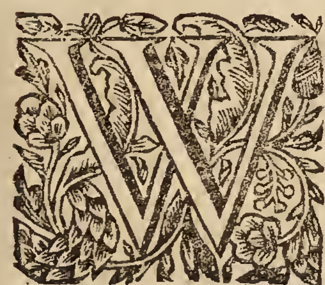
HET GEZAG

der genen, die zich opentlyk in hunne Geschriften ten voordeele van de

INENTINGE

hebben verklaard, en dezelve, voornamentlyk in hare eerste beginselen, bevorderd.





WY laten nu volgen eene Lyst van Voorstanders der *Inentinge*, alle Mannen van naam, van uitnemende verdiensten, en van den eersten rang in EUROPA, van goede trouwe en geloofwaardig, welker bloote Namen, met hunne verheve Bedieningen, de *Inentinge* allen luister byzetten, haar gebruyk staven, en gewigtig genoeg zyn, om de schael der Tegenstanderen verre op te haalen, en te overwegen.

Wy zullen van die Schryveren, welke geheel hun oogmerk ingerigt en opzettelyk geschreven hebben tot verdediging der *Inentinge*, en die tot de handelwyze der zelve behooren, behalven hunne uitstekende waardigheden, (kortheits halve) maar alleen de tytels derzelver Geschriften, en de verscheide drukken, die ons voorgekomen zyn, opgeven, en teffens met een teeken * onderscheiden, van welke uitgave wy in onze aanhalingen gebruik gemaakt hebben.

Van

Van de overige hebben wy uit aangehaalde plaatſen bewezen, dat zy de oeffening der *Inentinge* goedgekeurd en aangeprezen hebben.

De beſte orde heeft ons toegeſchenen, dat wy hen in yder Land, niet naar derzelver rang, maar naar den tyd, in welken hunne geſchriften zyn uitgekomen, geplaatſt hebben, ten minſte zo veel wy zulks hebben konnen nagaan.

In Konstantinopolen.

1. EMANUEL TIMONES, Griekſch Geneesheer te Konstantinopolen; Lid van de *Univerſiteit* van Oxford, als ook van Padua (1), en van de Koninglyke *Societeit* van Londen (2); die de waardigheit van Lyfarts van den *grooten Heer* geweigerd heeft (3); die 10 of ten minſte 7 of 8 jaren lang de *progreſſen* der *Inentinge*, door de beroemde Griekſche Vrouwe verrigt, niet alleen van naby gevolgd, maar die *operatie* ook zelf dikmalen geoeffend (4), en het allereerſt de kennis van dezelve in Engeland gebragt heeft (5), gevende daar van eene volledige beſchryving in eenen geleerden Brief aan den vermaarden Woodward, *Doctor* van 't *Collegie* der Geneesheeren te Londen, geſchreven in de Latynſche tale van Konstantinopolen in Dec. 1713, en kort daarna door de

(1) Harris. bladz. 56. Chais. bladz. 593. De la Condamine. bladz. 6. en 38.
(2) De la Condamine. bladz. 38.
(3) Harris. bladz. 56. en 57. De la Condamine. bladz. 38.
(4) De la Condamine. bladz. 6. en 38. Recueil enz. bladz. 7.
(5) Chais. bladz. 593.

IN KONSTANTINOPOLEN.

de Koninglyke *Societeit* in *The Philosoph. Transact.* No. 339. uitgegeven. (6)

Dezelve is ook te vinden, maar zonder dagteekeninge, veel korter, en met andere bewoordingen in de *Appendix* der Reizen van LA MOTTRAYE, die zegt, dat hy denzelven in Mey of Juny 1712. van den Auteur zynen Vriend ontfangen heeft. Tom. II. pag. 115. Edit. de la Haye in Folio. (7)

In de *Acta Eruditorum* van LEIPZIG der Maand Aug. 1714. kan men lezen een uittreksel van de Historie der *Inentinge* van dien zelven TIMONES, het welk men vermoedt nog onlangs te KONSTANTINOPOLEN gedrukt te zyn. (8) Zie ook *Ephemerides Nat. Curios.* Norimb. 1717. Cent. V. Obs. 11. (9), en by Jo. JAC. MANGETUS in zyne *Biblioth. Medico-pract.* Genevæ 1739. Tom. IV. P. 2. bladz. 221--224. Hebbende de Heer KLAUNIG deze waarneming (*Historia Variolarum, quae per insitionem excitantur*) gekregen van den *Heer* SAM. DE SKRAGGENSTIERNA, Lyfarts van den *Koning* van ZWEDEN, en op den 11 Febr. 1715. van BRESLAW naar AUGSBURG gezonden. (10)

Dezelve is herdrukt, benevens de manier der *Inentinge* van PYLARINUS, onder den Tytel: *Tractatus bini de nova variolas per* transplantationem *exci-*

(6) HARRIS. bladz. 56. CHAIS. bladz. 563. DE LA CONDAMINE. bladz. 6. RECUEIL enz. bladz. 8.

(7) DE LA CONDAMINE. bladz. 7.

(8) DEZELVE. bladz. 7.

(9) DEZELVE. bladz. 7.

(10) JO. JAC. MANGETI. Biblioth. Med. Pract. Genevæ 1739. Tom. IV. P. 2. bladz. 221.

IN KONSTANTINOPOLEN.

excitandi methodo. Te Neurenburg 1717. en te * Leiden 1721. (11)

Eindelyk kan men denzelven vinden by HARRIS. *Dissert. de peste, cui accessit descriptio* inoculat. *Variolar.* Lond. 1721. pag. 40. (12)

2. JACOB PYLARINUS, Grieksch Geneesheer; uit eene Edele *Familie* van CEFALONIA geboren; eerste Geneesheer van den Russischen Keizer; Lid van de *Universiteit* van PADUA; die uitgemunt heeft in kundigheit en Schriften; die de *Inenting* van de Thessalische Griekinne sedert 1701 gedurende 8 jaaren te KONSTANTINOPOLEN gezien heeft; die deze *praktyk* in den beginne lang tegen geweest is, en die'er niet, dan door eene volle verzekerdheit, toe overgegaan is, gaf daar van eene beschryving onder den Tytel: JAC. PYLARINI *nova et tuta variolas excitandi per* transplantationem *methodus*, gedrukt te Venetien in 1715. met *Approbatie* en *Attestatie* van den *Inquisiteur*, waarin hy toont, dat hy nog ligtgeloovig, nog een slegt natuurkundige was. (13)

De Brief van PYLARINUS, geschreven aan de Koninglyke *Societeit* te LONDEN, is geplaatst in *The Philosoph. Transact.* van het jaar 1716. No. 347. en in BADDAM's *Abridgement of the Philosophical Transactions.* (14)

De-

(11) DE LA CONDAMINE. bladz. 7.

(12) CHAIS. bladz. 594.

(13) DE LA CONDAMINE. bladz. 7. vergeleken met bladz. 38. en RECUEIL enz. bladz. 8.

(14) MATY. Journ. Brit. pour les mois de Mars et Avril 1754. bladz. 386. KIRKPATRICK. bladz. 98. RECUEIL enz. bladz. 9.

In Konstantinopolen.

Dezelve is herdrukt benevens den Brief van Timones, onder den Tytel: *Tractatus bini de nova variolas per* transplantationem *excitandi methodo.* Te Neurenburg 1717. en te * Leiden 1721. (15)

Eindelyk vindt men by Jo. Jac. Mangetus in zyne Bibliotheca Medico-Practica Genevæ 1739. Tom. IV. P. 2. bladz. 224. dezelve ingelast: Jac. Pylarini *nova et tuta Variolas excitandi per* transplantationem *methodus nuper inventa et in usum tracta: qua rite peracta, immunia in posterum praeservantur ab hujusmodi contagio corpora.* Venetiis 1715.

In Engeland.

3. HANS SLOANE, Ridder; eerste Lyfarts van *Koning* George den I. en van zyne tegenwoordige *Majesteit*; *President* van de Koninglyke *Societeit*, en het *Collegie* der Geneeskundigen te Londen; Lid van de *Academien* der Wetenschappen van Petersburg, Parys, Madrid, Berlyn en Gottingen, van het genootschap van Edenburg, en van de *Universiteit* van Dublin, onder wiens opzigt de eerste *inentingen* in Londen, gelyk ook aan de Kinderen van den thans regeerenden Koning verrigt zyn, heeft nog naderhand getoond, wat agting hy voor die *operatie* had, wanneer hy 3 van zyne kindskinderen in 1724. en 1725. heeft laten *inenten*. Deszelfs Handschrift, rakende de *Inenting*, is door den *Heere* Ranby medegedeeld aan den *Heere* Kirkpatrick, die het

(15) De la Condamine, bladz. 7.

IN ENGELAND.

het zelve in zyn Werk heeft ingelast. bladz. 99. en 101. (16)

4. JAC. a CASTRO, Geneesheer te LONDEN, gaf in 1721. voor de eerste maal in 't ligt (17) zyne *Dissertatio in* inoculationis *seu* transplantationis *variolarum methodum, Auctoritate Regiæ Majestatis Britannicæ comprobatam 28 Julii 1721. et publicatam cum criticis Notis in varios Autores de hoc morbo scribentes. Lond.* 1721.

Dezelve is herdrukt te * Leiden in 1722. als mede te Amsterdam in 1722. in 't Latyn en Nederduitsch.

5. GUALTHERUS HARRIS, Lid van 't *Collegie* der Geneeskundigen te LONDEN, en Professor in de *Chirurgie*, heeft uitgegeven: *Dissert. de Peste, cui accessit descriptio* inoculat. *variolar.* Lond. 1721. (18) en naderhand vinden wy van hem gedrukt *Praelectio de Inoculatione variolarum.* * Lugd. Bat. 1722.

6. EEN ONGENOEMD SCHRYVER heeft een verhaal, rakende de *Inenting* te BOSTON, medegedeeld in eenen Brief, gedagteekend BOSTON den 7 Sept. 1721. en toegezonden aan JER. DUMMER, die denzelven met eene Opdragt weder overgegeven heeft den 23 Febr. 1722. aan den *Heere* HANS SLOANE, *President*, en de verdere Leden van het genootschap der Geneeskundigen te LONDEN. *An Account of the method and succes of* inoculating *the small-pox in* BOSTON *in* New-England. *In a Letter from a gentleman there, to his friend in* LONDON.* Lond. 1722.

7. BENJ.

(16) F. SLARE. bladz. 28. vergeleken met KIRKPATRICK. bladz. 101. DE LA CONDAMINE. bladz. 10. COMMENT LIPS. *de rebus in scient. nat. et med. gestis.* Tom. II. bladz. 367.

(17) A. CASTRO. bladz. 36.

(18) CHAIS. bladz. 594.

IN ENGELAND.

7. BENJ. COLMAN heeft mede een verhaal geschreven van de manier en het *succes* der *Inentinge* in NIEUW-ENGELAND, benevens eenen Brief van eenen *Predikant* aldaar, gedagteekend BOSTON den 20 Nov. 1721, dienenden om aan te toonen, dat dezelve niet strydt met een goed gewisse; waar by ook nog gevoegd is eene Historische inleiding rakende de *Inenting* door DAN. NEAL. * *A Narrative of the method and successs of* inoculating *the small-pox in* NEW-ENGLAND *by Mr.* BENJ. COLMAN; *with a reply to the objections made against it from principes of conscience in a letter from a* Minister *at* BOSTON; *to which is now prefixed an Historical introduction by* DAN. NEAL M. A. London 1722.

8. JACOB JURIN, vermaard Geneesheer te LONDEN, *Lector* der Geneeskunde, *Secretaris* van de Koninglyke *Societeit*, *President* van 't *Collegie* der Geneesheeren te LONDEN, aan wien men verschuldigd is het bevestigd gebruik der *Inentinge* in ENGELAND, en eene bondige wederlegging van de vooroordeelen der menschen, welke hy gegrond heeft op eene zeer nauwkeurige opneming, en vergelyking der verschillende uitkomsten, zo van de natuurlyke, als konstige Pokjes in de jaren 1722. 1723. 1724. 1725. en 1726. (19)

* *A letter to the learned* CALEB COTESWORTH M. D. *containing a Comparison between the mortality of the natural small-pox, and that given by* Inoculation. *Febr.* 20. 1723. *To which is subjoined an Account of*

(19) THE GENTLEMAN'S MAGAZ. 1750. bladz. 44. vergeleken met CHAIS. bladz. 628. en TAYLOR in zyne redenvoering. bladz. 38. 39.

IN ENGELAND.

of the ſucceſs of inoculation *in* NEW-ENGLAND *by* Capt. JOHN OSBORNE; *as likewiſe an Extract from ſeveral letters concerning a like method of communicating the ſmall-pox, that has been uſed time out of mind in* SOUTH-WALES. *From* PERROT WILLIAMS *to* SAM. BRADY *Haverford-weſt* Sept. 28. & Nov. 23. 1722. *To* Dr. JURIN Febr. 2. 1723. *From* R. WRIGHT *to* S. BEVAN Febr. 15. 1723. Lond. 1723. Het zelve vindt men ook in *The Philoſoph. Tranſact.* No. 374, p. 213. Gelyk ook in *the Philoſoph. Traſact. abridged from the year* 1719. *to the year* 1739. *Vol. VII.* Lond 1734. bladz. 611.

* *An Account of the ſucceſs of* inoculating *the ſmall-pox in* GREAT BRITTAIN *for the year* 1723. 1724. 1725. & 1726. Lond.

Zie hier na de vertaling van het verhaal der *Inentinge* van den Heer JURIN door Dr. NOGUES in 't Franſch.

9. MAITLAND, Chirurgyn, en eerſte *Inenter* in ENGELAND heeft, na dat hy de *operatie* te KONSTANTINOPOLEN gezien en zelf verrigt had, al vroeg van zyne eerſte proefnemingen een Berigt uitgegeven, en in 1722. dat zelve tegen Dr. WAGSTAFFE verdedigd. (20)

MR. MAITLAND's *account of* inoculating *the ſmall-pox vindicated from Dr.* WAGSTAFFE's *miſpreſentations of that practice. With ſome remarks upon* Mr. MASSEY's *Sermon.* London 1722. Men vindt hier van een uittrekſel in de MEMOIRES LITERAIRES *de la Grande Bretagne par* M. DE LA ROCHE Tom. XII. bladz. 487--505. * a la Haye 1723.

10. HENR.

(20) KIRKPATRICK: *De geneeskundige verdediging van den* Chir. MAITLAND *tegen* Dr. WAGSTAFFE *wordt toegeſchreven aan den geeſtigen* Dr. ARBUTHNOT. bladz. 91.

IN ENGELAND.

10. HENR. NEWMAN, zynde een aanzienlyk Heer te BOSTON, heeft de wyze, hoe de *Inenting* in NIEUW-ENGELAND geschiedde, beschreven, en aan de Koninglyke *Societeit* te LONDEN toegezonden in 't jaar 1722. Die ook te vinden is in *The Philosoph. Transact.* No. 370. p. 33. en * in *The Philosoph. Transact. abridged.* Tom. VII. Lond. 1734. bladz. 601.

11. THOMAS NETTLETON, Geneesheer te HALLIFAX, voor de eerstemaal in Dec. 1721 die *operatie* beproefd hebbende, heeft reeds van 37 gelukkige *Inentingen* den 3 April 1722 een verhaal uitgegeven, en konde op het einde van het zelve jaar zich beroemen, dat hy van alle de *Inenters* de meeste, te weten 61 *operatien* hadde verrigt, zonder dat'er één af gestorven was. *An Account of the success of* inoculating *the small-pox in a letter to Dr.* WILLIAM WHITAKER. London 1722. Het zelve kan men vinden in *The Philosoph. Transact.* No. 370. p. 35. en * in *The Philosoph. Transact. abridged* Tom. VII. Lond. 1734. bladz. 602.

12. RICH. FRANKLIN, menigmaal sedert 1713. aan zyne goede vrienden betuigd hebbende het voordeelig denkbeeld, dat hy hadde voor de *Inentinge*, zo dat hy de zelve allereerst in zynen Zone zoude beproefd hebben, indien hy niet reeds de ziekte door den *Natuurlyken weg* was te boven geweest (21), schreef *a Discourse concerning the small-pox with a persuasive for* inoculation. London 1722.

13. TARRY, Engelsch Geneesheer, die gedurende verscheiden jaren de Geneeskonst in KON-

STAN-

(21) RICH. FRANCKLIN. bladz. 17.

IN ENGELAND.

STANTINOPOLEN geoeffend had, heeft het volgend voordeelig getuigenis van de *Inentinge* gegeven, *dat'er namentlyk van de 4 duizend, welke ten tyde van eene* Epidemie *in de voorsteden* PARA *en* GALATA *aldaar waren* ingeënt, *niet één gestorven was.* (22)

14. PERROT WILLIAMS, Geneesheer te HAVERFORD-WEST, die 2 zyner eigen Zonen had *ingeënt*, heeft eene verdediging van de *Inentinge* tegen Dr. WAGSTAFFE, by wyze van eenen Brief aan den zelven, gedagteekend HAVERFORD-WEST den 2 Dec. 1722, geschreven.

* *Some Remarks upon Dr.* WAGSTAFF's *Letter against* inoculating *the small-pox in a letter to himself defending that practice by* PERROT WILLIAMS. *With an appendix in favour of* Inoculation *by* F. SLARE M. D. London 1725.

15. DAVID SOME, *Predikant* te HARBOROUGH, had reeds in 1725. een Tractaatje samengesteld, beschreven in de Engelsche tale, waarin hy de *Inenting* onzydig aan den kant van den Godsdienst beschouwde, maar de uitgaaf daar van is eerst naderhand in 1750. geschied door den Heere DODDRIDGE.

16. RICHARD MEAD, eerste Lyfarts van den *Koning*, Lid van de Koninglyke *Societeit* en van het *Collegie* der Geneeskundigen te LONDEN, als mede van het genootschap te EDENBURG, heeft een Werkje in 't Latyn de *variolis et Morbillis* uitgegeven, waar in het 5de Hoofdstuk alleen handelt over de *Inenting* der Kinderpokjes. Lond 1747

17. PH. DODDRIDGE, Doctor en Professor in de Heilige Godgeleerdheit te NORTHAMPTON, heeft

(22) C. B. BEHRENS in Act. Nat. Cur. Vol. I. bladz. 137.

heeft in zyne Voorreden voor het Tractaatje van den *Heere* DAVID SOME de *Inenting* zeer aangeprezen, en zelf aangedrongen, dat een Christen met een goed gewisse dezelve mogt in 't werk stellen, ja daar toe verpligt was. *The Case of receiving the small-pox by* Inoculation *impartially considered, and especially in a Religious view. Writen in the year* 1725. *by the late Revd. Mr.* DAVID SOME *of* HARBOROUGH. *And now published from the original manuscript by* P. DODDRIDGE D. D. Lond. 1750. waar van een uittreksel is gegeven in * *The Gentleman's Magaz.* 1750. p. 531.

18. IS. MADDOX, *Lord Bisschop van* WORCESTER (23), in zyne Leerreden voor den *Hertog* van MARLBOURGH *President*, voor de *vice Presidenten* en verdere bestierders van het Gasthuis, voor de Kinderziekte door den *Natuurlyken weg*, en voor dat der *Inentinge* opgeregt, op den Predikstoel uitgesproken op den 5 Maart 1752. en reeds 7 maal te Londen gedrukt.

A Sermon preached before his grace CHARLES Duke of MARLBOROUGH President, *the* Vice Presidents *and* Governors *of the Hospital for the small-pox, and for* inoculation *at the Parish-church of St.* ANDREW HOLBORN, *March* 5. 1752. *by* ISAAC Lord Bishop of WORCESTER *published at the Request of the* President, Vice-Presidents *and* GOVERNORS. * *The seventh edition with a preface; and a continued Account of the success of* Inoculation *to Dec.* 31. 1753. *To which is added a postscript, containing an Account of the small-pox and* Inoculation, *at* BOSTON *in* New-England *in the year* 1752. London 1754.

Deze

(23) HOSTY: *een Man, die het meest in* ENGELAND *weet, wat'er rakende de* Inenting *omgaat.* bladz. 2

In Engeland.

Deze Leerrede is in het Nederduitsch vertaald en uitgegeven te Amsterdam by de Wed. S. Schouten en Zoon, dog waar aan des *Bisschops* Voorreden ontbreekt. (24)

19. RANBY, eerste Chirurgyn van den *Koning*, heeft eene Memorie geschreven over de *Inenting* der Kinderpokjes in 't Latyn, welke eenen tyd lang is gebleven in byzondere handen, maar naderhand gedrukt, en in 't Fransch vertaald.

* *Memorie sur l'*inoculation *de la petite verole par Mr.* Ranby; *dans le Recueil de quelques pieces interessantes sur l'*inoculation *de la petite verole.* a la Haye 1755.

20. RICHARD BROOKE heeft eene nieuwe manier van *Inentinge* opgegeven, in eenen Brief, geschreven aan Jac. Parsons, en aan de Koninglyke *Societeit* te Londen medegedeeld, welke is ingelast in *The Philosoph. Transact. Vol.* XLVII. p. 470. en de inhoud daar van is te vinden in de *Commentarii de rebus in scient. nat. et Med. gestis.* Vol. II. p. 339. et Vol. III. p. 52.

21. J. KIRKPATRICK, Geneesheer te Londen, na dat hy in 't jaar 1738. in Zuid-Carolina menigvuldige *Inentingen* had bygewoond, heeft het volgende Werk uitgegeven, en aan den *Koning* opgedragen.

The Analysis of Inoculation: *comprizing the History, Theory, and Practice of it: with an occasional consideration of the most remarkable appearances in the small-pox.* London 1754. Dezelve is herdrukt in de Nederduitsche tale * te Rotterdam 1755.

Men

(24) Chais. bladz. 638.

In Engeland.

Men vindt hier van ook uittrekſels in de *Journal Britannique pour les mois de Mars et Avril* 1754. bladz. 381. en in de *Comment. de rebus in ſcient. nat. et med. geſtis.* Tom. IV. bladz. 125.

Zie van denzelven Schryver nog eenen Brief, geſchreven uit Londen aan den *Heer* Hosty te Parys, rakende de gevallen, die de *Heer* Cantwel tegen de *Inenting* had opgegeven, welke Brief geplaatſt is in de *Journal etranger: Janv.* 1756. bladz. 144.

22. MATHEUS MATY, Geneesheer te Londen, en geleerd Schryver van de *Journal Britannique*, die daarin, gelyk ook in zynen Brief aan den *Heer* Hosty, wegens de gevallen, door den *Heere* Cantwel tegen de *Inenting* bygebragt, (welke Brief te vinden is in de *Journal Etranger Janv.* 1756. bladz. 131.) niet alleen op verſcheiden plaatſen zich opentlyk verklaart eenen voorſtander der *Inentinge*, maar ook den genen te zyn, die dezelve aan zyne eigen Kinderen heeft laten verrigten. (25)

23. JAMES BURGES: *An Account of the preparation and Management neceſſary to* Inoculation. * London 1754. Zie hier van een uittrekſel in de *Comment. de rebus in ſcient. nat. et med. geſtis* Tom. IV. bladz. 153.

24. WARBURTON, Doctor in de Godgeleerdheit, heeft eene Leerreden ter aanmoediginge der *Inentinge* uitgeſproken op den 24 April 1755. voor den *Hertog* van Marlbourgh en den *Biſſchop* van Worcester.

Zie daar van een uittrekſel in de *Monthly Review Jan.* 1756. p. 80.

25. JAC.

(25) Maty volgens eenen byzonderen Brief aan Dr. J. C. de Bruas, gedagteekend Londen den 13 Juny 1756.

IN ENGELAND.

25. JAC. HADOW, Geneesheer te WARWICK, die reeds ſedert 18 jaren met een uitnemend *ſucces* de *inenting* geoeffend had, heeft een antwoord, gedagteekend WARWICK den 2 Juny 1755. gegeven op den Brief van den *Heer* PRINGLE, ten verzoeke van den *Heer* HOSTY aan denzelven geſchreven, het welk te vinden is in het * *Extrait du rapport de* M. HOSTY *pendant ſon ſejour a* LONDRES *au ſujet de l'*inoculation.

26. EBENEZER GILCHRIST, Geneesheer te DUMFRIES, heeft een antwoord geſchreven op eene tegenwerping tegen de *Inenting* by vertelling verſpreid, 't welk te vinden is in THE UNIVERSAL MAGAZINE for June 1756. pag. 252. *Anſwer to an objection againſt* Inoculation. *From the eſſays and obſervations Phyſical & Literary, publisbed by a Society at* EDINBURGH. Vol. II.

Verſcheiden anderen der meeſt vermaarde Genees- en Heelmeeſteren in GROOT BRITTANJE worden 'er by de Schryvers opgenoemd, als der *Inentinge* toegedaan, en die de *operatie* of zelfs hebben geoeffend of beſtuurd: te weten de Geneesheeren WOODWARD (26), de *Ridder* JAN SHADWELL (27), ARBUTHNOTT (28), FREIND (29), THEOPH.

(26) HARRIS: *door wien de Brief van* TIMONES *is gemeen gemaakt.* bladz. 56.

(27) KIRKPATRICK: *een der 3 geleerde Artſen van het* Collegie *der Geneeskundigen te* LONDEN, *die Juffertje* WORTLEY *in de Kamer hebben zien ſpelen, deed zynen Zone de volgende Maand even zo gelukkig* inenten. bladz. 106.

(28) DEZELVE. bladz. 91. DE LA CONDAMINE. bladz. 10.

(29) DEZELVE: *De geleerde en voorzigtige Doctor* FREIND *bekende ten lange leſte, dat hy overtuigd was, dat de*

IN ENGELAND.

THEOPH. LOBB (30), COX WILLMOD, Lyfarts van den *Koning* (31), HEBERDIN, Doctor van 't Hof (32), PRINGLE, Lyfarts van den *Hertog* van CUMBERLAND (33), DU VAL, Geneesheer van de *Prinses* van WALLES (34), MORTON, Doctor van het Vondelinghuis (35), EDWARD ARCHER, Doctor van het Hospitaal der Kinderziekte (36), WATSON, Lid van de Koninglyke *Societeit* (37), BELL en anderen (38): als ook de Heelmeesters CLAUDIUS AMYAND, Chirurgyn van den *Koning* (39), CHESELDEN (40), MIDDLETON, Chirurgyn Generaal van

de Inenting *de regte ziekte overbragt. Het is genoeglyk op te merken, hoe de genen, die dit eerst ontkenden, trapsgewys kwamen tot de bekentenis dat zy iets diergelyks mededeelde, vervolgens dat zy de regte Kinderpokjes aanzette; en eindelyk, dat zy somtyds eene genadige Ziekte deed krygen. Zy verschenen als gedwongen en onwillige getuigen, hunne halve getuigenis der waarheit al knorrende gevende.* bladz. 108. DE LA CONDAMINE. bladz. 10.

(30) THE GENTLEMAN'S MAGAZINE 1750. bladz. 150. TISSOT. bladz. 59. en 75.

(31) HOSTY. bladz. 2.

(32) DEZELVE. bladz. 2.

(33) DEZELVE. bladz. 2. en 13.

(34) Volgens eenen eigenhandigen Brief van denzelven welken wy gelezen hebben.

(35) HOSTY. bladz. 2.

(36) A LIST OF THE GOVERNORS AND SUBSCRIBERS to the *Hospital* for releiving poor people afflicted with the small-pox and *inoculation*. Lond. 1756.

(37) CHAIS. bladz. 599. en 638.

(38) HOSTY. bladz. 2. en 11.

(39) JURIN. bladz. 5. DEZELVE: Account for the year 1724. bladz. 13.

(40) DEZELVE: Account for the year 1724. bladz. 13.

IN ENGELAND.

van het Leger (41), WINCHESTER (42), en TOMKINS, Chirurgyns van 't Vondelinghuis (43), WALTER WAL, Chirurgyn van 't Hospitaal der *Inentinge* (44), POTT, Chirurgyn van het St. *Bartholomeus* Hospitaal (45), HAWKINS (46), SHARP (47), DARGENT (48), en anderen.

Kortom, de *Heer* HOSTY zegt, *dat hy in ganſch* LONDEN *geenen* Doctor, Chirurgyn *of* Apotheker *heeft konnen vinden, die zich nog tegen de* Inenting *verzette; in 't tegendeel*, (voegt hy'er by,) *zy zyn thans zulke yverige voorſtanders voor dezelve, dat zy alle hunnen eigen Kinderen laten* inenten, *merkende die* praktyk *aan, als verre de grootſte ontdekking, die'er ſedert* HIPPOCRATES *in de Geneeskonſt geſchied is*; ja hy meent klaar bevonden te hebben, *dat de bejaarden, die zich althans laten* inenten, *Kinders zyn der genen, die te voren vyanden van die* operatie *zyn geweeſt, en die zich niet hebben laten overhalen, dan door de volle zekerheit van het goed gevolg derzelve, en die nu alle doorſlaande bewyzen van haren gelukkigen doorgang en deugdzaamheit uitlevert.* (49)

Al het welke naderhand volkomen bekragtigd is door de verklaringe, welke het *Collegie* der Geneeskundigen van LONDEN gegeven heeft. Zie hier voren bladz. 150 en 151.

27. DE

(41) KIRKPATRICK. bladz. 120.
(42) DEZELVE. bladz. 120.
(43) HOSTY. bladz. 2.
(44) DEZELVE. bladz. 2. A LIST OF THE GOVERNORS enz.
(45) CHAIS. bladz. 600.
(46) BP. OF WORCESTER'S Sermon. bladz. 19. 20.
(47) KIRKPATRICK. bladz. 123.
(48) RECUEIL enz. bladz. 24.
(49) HOSTY. bladz. 3. en 11. RECUEIL enz. bladz. 4. 14. 15.

IN VRANKRYK.

27. DE LA COSTE, Doctor in de Genees-kunde, maakte het goed gevolg der *Inentinge* het eerst in VRANKRYK *publyk* door eenen Brief aan den *Heer* DODARD, te PARYS uitgegeven in 't jaar 1723 met *Privilegie* en *Approbatie*. (50)

28. NOGUES, Geneesheer te PARYS, gaf in de Maand July 1724. (51) eene vertaling uit van het Werk van Dr. JURIN, waar in eene verdediging der *Inentinge* voorafgaat. (52)

Relation du succes de l'inoculation *par le Dr.* JURIN, *traduite de l'Anglois par Mr.* NOGUES. Paris 1725. (53)

29. NEGEN der vermaardste DOCTOREN VAN DE SORBONNE, over de *Inenting* in 't jaar 1723 geraadpleegd zynde, besloten te antwoorden, *dat het geoorloofd ware met oogmerk tot het algemeene nut, om proefnemingen te doen van deze* praktyk. (54)

30. BURETTE, *Doctor* van de *Faculteit* te PARYS, gaf eene opentlyke *Approbatie* op den Brief van DE LA COSTE. (55)

31. DODARD, eerste Lyfarts des *Konings*. (56)

32. CHIRAC, Opvolger van den *Heer* DODARD, als Lyfarts van den *Koning*. (57)

33. HEL-

(50) DE LA CONDAMINE bladz. 13.

(51) DEZELVE: *De* Approbatie *van dit Werk is van den* 31 *July* 1724. *maar het Boek kwam niet in 't ligt voor het jaar* 1725. bladz. 14.

(52) DEZELVE. bladz. 14.

(53) CHAIS. bladz. 604.

(54) DE LA CONDAMINE. bladz. 13. uit eenen Brief van den *Heer* DE LA COSTE.

(55) DEZELVE. bladz. 13.

(56) DEZELVE. bladz. 13.

(57) DEZELVE. bladz. 13.

In Vrankryk.

33. HELVETIUS, eerste Lyfarts van de *Koninginne*, heeft aan den *Heer* de la Coste geschreven, *dat hy deze handelwyze zeer nut en voordeelig voor den Staat oordeelde te zyn, en dat hy hem vriendschap doen zou met hem te noemen als iemand, die zeer begerig wenschte, dat men 'er de proef van nam.* (58)

34. ASTRUC, voorheen Professor te Montpelliers, thans van het Koninglyke *Collegie*, en *consulterend* Geneesheer des *Konings*, zegt in eenen Brief, welke by den *Heer* de la Coste te vinden is, *dat hy deze* operatie *geenzins gevaarlyk oordeelde, en dat het zeer gemaklyk was, dezelve in* Parys *te* practiseren. (59)

35. FALCONET, VERNAGE, en nog vele andere Leden van de *Faculteit* der Geneeskunde te Parys, waren met den *Heere* Helvetius van het zelfde gevoelen. (60)

36. BUTINI, Doctor der Geneeskunde in de *Faculteit* te Montpelliers, en aangenomen te Geneve, deed te Parys in 1752. eene Verhandeling van de *Inentinge* drukken.

Traité de la petite vérole, communiquée par l'inoculation. Paris 1752.

Dezelve is in de Deensche Taal overgezet, en te vinden in de Deensche Mercurius van July 1753. bladz. 141--160.

37. GUIOT, uitmuntend Heelmeester te Geneve, en Lid van de Koninglyke Academie der Heel-

(58) De la Condamine, bladz. 14.
(59) Dezelve, bladz. 14.
(60) Dezelve, bladz. 14.

IN VRANKRYK.

Heelkunde te PARYS, heeft een Historisch Vertoog over de *Inenting* der Kinderpokjes, te GENEVE in 't werk gesteld sedert Oct. 1750. tot Nov. 1752. ingesloten, aan de Koninglyke Academie der Heelkunde te PARYS medegedeeld.

Memoire historique sur l'inoculation *de la petite vérole pratiquée à* GENEVE *depuis le mois d'Octobre* 1750. *jusqu'au mois de Novembre* 1752. *inclusivement.* In de *Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie à Paris.* Tom. II.

Het zelve is ook te vinden in het RECUEIL enz. a la Haye 1755. bladz. 87.

Ook is het zelve in de Nederduitsche Taal gebragt door MARINUS SCHOUTEN, en gedrukt te Rott. 1755.

38. DE LA CONDAMINE, Medelid van de Koninglyke Academien der Wetenschappen van PARYS, LONDEN en BERLYN, heeft in de openbare Vergaderinge van de Koninglyke Academie der Wetenschappen te PARYS, op den 24 April 1754. voorgelezen eene Memorie over de *Inenting* der Kinderpokjes, waar in hy dezelve noemt, *een zeker bewaarmiddel, goedgekeurd door de Reden, bevestigd door de ondervindinge, toegestaan en zelf gemagtigd door de* Religie. (61)

Deze Memorie is met *permissie* van de Academie der Wetenschappen afzonderlyk gedrukt. *Memoire sur* l'inoculation *de la petite vérole, lu a l'assembleé publique de l'Académie Royale des Sciences: le Mecredi* 24 *Avril* 1754. a Paris 1754. In de Mercure de France Vol. II. Juin a la Haye 1755.

Dezelve is in het Nederduitsch vertaald door H. VAN ELVERVELD, en gedrukt te * Amst. 1755.

Ook

(16) DEZELVE, bladz. 4.

IN VRANKRYK.

Ook vindt men'er een uittrekſel van in de *Comment. Lipſ. de rebus in ſcient. nat. et med. geſtis.* Vol. IV. bladz. 159.

39. Men heeft te PARYS den 24 Octob. 1754. in het School der Geneesheeren beweerd eene *Theſis, of men de beſmettende ſtof der Kinderziekte mag brengen in't Lighaam door* Inentinge?

Quaeſt. Med. *An virus variolarum intra Corpus* inoculatione *debeat intrudi?* Paris. 24 Oct. 1754.

Dezelve is in 't Franſch vertaald en te vinden in het RECUEIL PERIODIQUE *d'Obſervations.* pour Fevrier 1755. a Paris 1755. bladz. 68. als mede in het * RECUEIL enz. bladz. 118.

40. HOSTY, Doctor *Regent* van de *Faculteit* der Geneeskunde te PARYS, heeft een Berigt uitgegeven van de 252 *Inentingen*, welke hy in LONDEN door verſcheiden Perſonen heeft zien verrigten en bygewoond.

Extrait du rapport de M. HOSTY *pendant ſon ſejour a* LONDRES *au ſujet de* l'inoculation. a Parys 1755.

Het zelve is ook geplaaſt in het RECUEIL PERIODIQUE. Tom. III. bladz. 274 en 337.

41. MORISOT DES LANDES, heeft in het School der Geneesheeren te PARYS den 13 Nov. 1755. ſtaande gehouden eene *Theſis*, dat de *Inenting* der Kinderpokjes den Inwoneren van PARYS dienſtig zy.

Quæſt. Med. *An variolarum* inoculatio *conveniat Pariſienſibus?* Paris 13 Nov. 1755.

Van dezelve kan men een uittrekſel lezen in het RECUEIL PERIODIQUE. Tom. IV. bladz. 153.

40. GE-

IN VRANKRYK

42. GEOFFROY, Geneesheer, heeft in het jaar 1755. in eene vergaderinge van de *Faculteit* der Geneesheeren te PARYS verslag gedaan van den goeden uitslag der *inentingen*, welke onder zyne besturing gedaan zyn. (62)

43. De SCHRYVERS van de JOURNAL DES SCAVANS, hebben een uittreksel der Memorie van den *Heer* DE LA CONDAMINE gegeven in August. 1754. en eene wederlegging tegen den *Heer* CANTWEL Octob. 1755.

44. In de JOURNAL ETRANGER: Fevr. 1756. bladz. 131. en 144. vindt men eenen Brief van den *Heer* MATY, en eenen anderen van den *Heer* KIRKPATRICK, beide aan den *Heer* HOSTY geschreven, in antwoord op zyn verzoek ter onderregtinge der waarheit rakende de gevallen, door den *Heere* CANTWEL bygebragt.

IN DUITSCHLAND.

45. GODOFREDUS KLAUNIG, Lyfarts van den *Keizer*, en Lid van de Academie *Nat Cur.* (63), heeft den 11 Febr. 1715. van BRESLAW naar AUGSBURG gezonden een verhaal van de *Inentinge* der Kinderpokjes (64), door den *Heer* DE SKRAGGENSTIERNA, eersten Lyfarts van den *Koning* van ZWEDEN (65) aan hem medegedeeld,

(62) RECUEIL PERIODIQUE. Tom. IV. bladz. 153.
(63) EPHEM. NAT. CURIOS. Vol. I. Catalogus Collegarum Acad. Caes. Leopold. Carol. Nat. Curios. No. 268.
(64) JO. JAC. MANGETI Biblioth. Med. Pract. Vol. IV. p. 2. bladz. 224.
(65) DEZELVE. bladz. 221. DE LA CONDAMINE. bladz. 7.

IN DUITSCHLAND.

deeld, die getuigde, dat hy in TURKYEN met verscheiden gesproken hadde, die dezer handelwyze zeer toegedaan waren, en die zelfs zich 'er uitnemend wel by bevonden hadden; en dat hy, hier door aangezet, van den *Heer* TIMONES eene volledige beschryving verzogt en gekregen hadde. (66)

TIMONII *Historia variolarum, quae per insitionem excitantur* in de *Ephem. Germanic. Cent.* 5. et 6. (67) In de *Miscellan.* Cent 5. Obs. 2. (68) en by * MANGETUS in zyne Biblioth. Med. Pract. Vol. IV. P. 2. bladz. 221.

46. ABR. VATERUS, Professor in de Geneeskunde te WITTENBERG, Lid der Academien NAT. CURIOS., van LONDEN en BERLYN, heeft onder deszelfs voorzitting eene *Dissertatie*, rakende de *Inenting*, laten beweren. (69)

Diss. de methodo nova transplantandi variolas per insitionem: Vitebergæ 1720.

47. CONR. BERTHOLD. BEHRENS, Lyfarts van den *Koning* van ENGELAND, als *Hertog* van BRUNSWYK LUNENBURG, en van den Raad van HILDESHEIM, als mede Lid van de Academie *Nat. Curios.* (70) heeft een verhaal der *In-*

(66) JO. JAC. MANGETI Biblioth. Med. Pract. Vol. IV. p. 2. bladz. 221.

(67) DEZELVE. bladz. 221.

(68) C. B. BEHRENS in Act. Nat. Curios. Vol. I. bladz. 133.

(69) L. HEISTERI. Chir. inst. Amst. 1739. bladz. 453. COMMENT. LIPS. de rebus in Scient. Nat. et Med. gestis. Vol. I. bladz. 344.

(70) EPHEM. NAT. CURIOS. Catalogus quorum observ. in Vol. I. continentur.

IN DUITSCHLAND.

Inentinge in LONDEN in het Latyn van HILDESHEIM geschreven den 10 Aug. 1723. na AUGSBURG. (71)

* *Observatio de insitione variolarum* in de Ephem. Nat. Curios. Vol. I. Norimb. 1727. bladz. 133.

48. J. E. WREDEN, Professor in de *Chirurgie*, liet in 1724. een Tractaatje over de *Inenting* te HANOVER drukken, 't welk hy opdroeg aan zyne Koninglyke Hoogheit *Prins* FREDERIK, na deszelfs gelukkige en voorspoedige herstelling der Kinderziekte door *Inentinge* medegedeeld. (72)

49. GUIDO, Stads Doctor, nam met evengemelden WREDEN te HANOVER in 1724 verscheide proeven der *Inentinge*, welke zeer gelukkig uitvielen. (73)

50. WERLHOF, Arts van den *Koning* van ENGELAND als *Keurvorst* van HANOVER, wyst 7 alle beslissende redenen aan ten voordeele der *Inentinge*. (74)

51. FR. HOFFMAN, Lyfarts van den *Koning* van PRUISSEN; Professor in de Geneeskunde te HALLE; Lid der Academien NAT. CURIOS. van PETERSBURG, LONDEN en BERLYN zegt Tom. II. bladz. 55. § XVII. van zyne *Opera omnia Physico-Med.* * Genevæ 1740.

Commendabile novum illud inventum insitionis, *seu* inoculationis *Variolarum*, *quod ex* Oriente *in* EUROPAM *translatum*, *numerosis admodum exemplis ab* Anglis *potissimum Medicis cum successu celebratum.* Dat is: *Die*

(71) EPHEM. NAT. CURIOSOR. Vol. I. bladz. 142.
(72) F. SLARE. bladz. 30.
(73) DEZELVE. bladz. 31.
(74) TISSOT. bladz. 59.

In Duitschland.

Die nieuwe aanpryzenswaardige uitvinding der Inentinge *van de Kinderpokjes, welke uit het* Oosten *in* Europa *is overgebragt, en die in zeer velen, voornamentlyk door* Engelsche *Geneesheeren, met een goed gevolg is verrigt.* Als mede Tom. I. bladz. 205. § XXI. sprekende van de *Inentinge: Ad finem plerumque septimi* (ab *insitione* diëi) *efflorescere solent variolæ, semper tamen cum levioribus, quam fieri solent, Symptomatibus, dum rariores erumpunt pustulae, neque calamitosi aliquid subsequitur, quod Experimentum in millenis subjectis intra aliquot annorum spatium securissimum deprehensum fuit.* Dat is: *Doorgaans op het einde van den 7den dag na de* Inenting *komen de Pokjes uit, maar altyd met zagter toevallen, als dezelve anders gemeenlyk hebben, terwyl ook het getal der Pokjes minder is, en die* operatie *niet het minst ongelukkig gevolg nalaat, welke beproeving in duizenden gedurende eenige jaren is bevonden te zyn buiten alle bekommering.*

52. LAUR. HEISTER, Lyfarts van den *Hertog* van Brunswyk Lunenburg; Professor in de Genees-, Heel- en Kruidkunde in het Hooge School te Helmstad; Lid der Academien Nat. Curios. van Londen en Berlyn, heeft een geheel Hooftdeel over de *Inenting* geschreven, in zyne *Instit. Chirurg.* * Amst. 1739.

Bladz. 452. zegt hy *Nihil a veritate alienum statuerunt, qui dixerunt, variolarum* insitione *quamplurimorum hominum non vitam solum, sed faciei quoque pulchritudinem, oculorumque integritatem conservari quam aptissime posse.* Dat is: *Zy, die gezegt hebben, dat men het leven niet alleen van zeer vele menschen, maar ook de schoonheit van het aangezigt, en de zuiverheit der oogen door de* Inentinge *bewaart, zyn geenzins de waarheit te buiten gegaan.*

Bladz.

In Duitschland.

Bladz. 453. *Non equidem, fateor, in* ANGLIS *et* GALLIS *defuerunt, qui quasi pestiferam, Christianoque homine prorsus indignam curationem istam scriptis publicis vituperarunt, damnarunt. Sed dudum etiam illi ac solide, nisi ego fallor, satis refutati sunt a viris nobilissimis.* Dat is: *Ik wil gaarne toestaan, dat 'er onder de* ENGELSCHEN *en* FRANSCHEN *geweest zyn, die deze genezingwyze (der* Inentinge) *als zeer verderflyk en eenen Christen in geenen deelen passende hebben veragt en veroordeeld; maar dezelve zyn ook reeds over lang en bondig (zo ik my niet bedrieg) door voorname Mannen overvloedig wederlegd.*

Ego vero, ut ne quid hic dissimulem, tantum ab iis absum, qui perniciosam esse variolarum insitionem *statuunt, ut potius quam maxime salutarem, ac utilem ipsam, esse credam.* Dat is: *Om de waarheit te zeggen, ik ben zo zeer verschillende van het gevoelen der genen, die stellen, dat de* Inenting *schadelyk zy, dat ik veel eer dezelve geloove ten uitterste heilzaam en nuttig te zyn.*

53. ALB. HALLER, voorheen Lyfarts van den *Koning* van ENGELAND, als *Keurvorst* van HANOVER; Professor in de Genees-, Ontleed-, Heel- en Kruidkunde; President van het *Collegie* der Heelkunde, en van de Koninglyke *Societeit* der Wetenschappen te GOTTINGEN, en Lid van de Academien NAT. CURIOS., van LONDEN, PARYS, BERLYN, STOCKHOLM, UPSAL en FLORENCE, en althans Lid van den Hoogen Raad van het *Canton* BERN, de handschriften van het Werkje over de *Inenting* van den *Heer* TISSOT te rug zendende, schreef aan denzelven: *De* Inenting, *welke eene zo onnoozele, zo gemakkelyke bewerking is, wordt in*

IN DUITSCHLAND.

VRANKRYK, en ZWITSERLAND *t'onpasse verworpen, alwaar men zo vele menschen door deze ziekte, altyd gevaarlyk na eenen zekeren ouderdom, laat omkomen* (75); ja, *hy wenschte vuuriglyk dezelve in zyn Vaderland* (Zwitserland) *te konnen invoeren.* (76)

54. GER. BARON VAN SWIETEN, Lyfarts van den *Keizer* en de *Keizerin*; Keizerlyke opper Bibliothecaris; President van de *Faculteit* der Geneeskunde te WEENEN; Lid van de Academien der Wetenschappen en van de Chirurgie te PARYS, van BOULONJE enz. meldt in eenen Brief, gedagteekend WEENEN den 23 July 1755. aan Dr. J. F. VAN LEEMPOEL: *Ik ben voor de* Inentinge; *ik zal daar van in myn laaste deel handelen, en dezelve alhier tragten in te voeren.*

IN DE NEDERLANDEN.

55. ANT. LE DUC van Fransche afkomst, (naar het schynt uit deszelfs naeme) maar geboren te KONSTANTINOPOLEN, die de *Inenting* aldaar in eigen persoon met veel succes had ondergaan (77), verdedigde opentlyk de *inenting* van de Pokjes volgens het gebruik te KONSTANTINOPOLEN in eene *Dissertatie* te LEIDEN in 't jaar 1722. (78) en ontfing daar op de Doctors muts aldaar.

Dis-

(75) TISSOT. bladz. 35.
(76) DEZELVE. bladz. 59.
(77) Zie in de aanteekeningen hier voor in de vergelyking der Kinderpokjes. bladz. 12. 15. en 37.
(78) THE PHILOS. TRANSACT. No. 347. BUTINI. Traité de la petite verole communiquée par *l'inoculation.*

CHAIS.

IN DE NEDERLANDEN.

Dissertatio de Byzantina variolarum insitione. Lugd. Bat.

Dezelve is nog te Leiden herdrukt * in 1722. benevens de verhandelingen van JAC. a CASTRO en GUALTH. HARRIS mede over de *Inenting*.

56. HERM. BOERHAAVE, Doctor in de Geneeskunde en Wysbegeerte; Professor in de Genees-, Schei- en Kruidkunde in de *Universiteit* te LEIDEN, en Lid van de Academien der Wetenschappen te LONDEN en te PARYS, heeft reeds gezegt in zyne Aphorism. de cognosc. et curand. morbis. Lugd. Bat. 1722. § 1403. *Prophylaxis* insitiva (variolarum) *videtur satis certa, tutaque.* Dat is: *het behoedmiddel der* Inentinge *van de Kinderpokjes schynt zeker en veilig genoeg te zyn.*

57. TRONCHIN, Geneesheer, voorheen *practiserende* te AMSTERDAM, en althans Professor in de Geneeskunde te GENEVE, heeft het eerst hier te Lande de *Inenting* in 1748. te AMSTERDAM in zynen eigen Zone met uitnemend succes beproefd (79), en in 't jongstleden voorjaar dezelve *operatie* te PARYS in de Kinderen van den *Hertog* van ORLEANS en anderen zeer gelukkig verrigt.

58. CAR.

CHAIS. bladz. 595. DE LA CONDAMINE. bladz. 8. vergeleken met bladz. 38.

RECUEIL enz. *Daar doet zich alhier eene kleine verwarring op tusschen de* Heeren CHAIS *en* DE LA CONDAMINE: *de laastgemelde teekent bladz.* 38. *het jaar van de verheffing tot Doctor in de Geneeskunde van* A. LE DUC *te* LEIDEN *aan in* 1716. *terwyl hy elders bladz.* 8. *met den* Heer CHAIS *dien tyd bepaalt in* 1722. bladz. 9. in de Noten.

(79) CHAIS. bladz. 652. zie in de aanteekening (162) hier voren in de vergelyking der Kinderpokjes.

In de Nederlanden.

58. CAR. CHAIS, zeer geägt Predikant by de Walsche Gemeente in 's Gravenhage, en Lid van de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te Haarlem, die ten bewyze, dat hy volkomen van de nuttigheit dier *operatie* overtuigd was, zyne eigen Dogters had laten *inenten* (80), heeft den 12 Maart 1754. een Geschrift ter verdediginge van de *Inentinge* aan die Maatschappye afgezonden, het welk geplaatst is in het eerste deel bladz. 585. van de verhandelingen uitgegeven door dezelve Maatschappye. * Haarlem 1754.

Essai Apologetique sur la methode de communiquer la petite verole par Inoculation *: ou l'on tache de faire voir, que la conscience ne sauroit en être blessée, ni la religion offensée.*

Het zelve is door Martyn Schagen in 't Nederduitsch vertaald, en op de zelfde plaats te vinden.

Verdeedigende Proeve over de manier van't mededeelen der Kinderpokjes door Inenting*: waarin men tragt te toonen, dat 'er het geweten niet van gequetst, nogt de Godsdienst mede beledigd word.*

Hier agter volgt in het zelfde deel der Hollandsche Maatschappye bladz. 741.

Lettre de l'auteur du précédent Essai a Monsieur Thomas Schwencke, *Docteur en Médecine et Professeur d'Anatomie à la* Haye. La Haye 22 May 1754.

Brief van den Schryver der voorgaande proeve aan den Heere Thomas Schwencke, *Arts en Hoogleeraar der Ontleedkunde in* 's Gravenhage *den* 22 *Mey* 1754.

59. THO-

(80) Recueil enz. bladz. 115.

IN DE NEDERLANDEN.

59. THOMAS SCHWENCKE, Geneesheer; Professor in de *Anatomie* en *Chirurgie* in 's GRAVENHAGE, en Lid van de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te HAARLEM, door wien de eerste *Inentingen* in 's HAGE sedert 1754 zyn verrigt, heeft toegelaten, dat een Brief, gedagteekend 's Hage den 14 Oct. 1754. en geschreven in de Latynsche tale aan den *Heere* CHAIS in het Fransch vertaald zynde, door den druk is gemeen gemaakt.

Lettre de Monsieur TH. SCHWENCKE, *Prof. d'Anat. et de Chir. a Monsr.* CHAIS *Pasteur a la* HAYE, *traduite du Latin:* te vinden bladz. 103. in het *Recueil de quelques pieces Interessantes sur* l'inoculation, a la Haye 1755.

In eenen Brief, uit 's HAGE den 27 Aug. 1756 geschreven aan den *Lector* P. VINK, heeft die *Heer* ons berigt, *dat hy reeds ter Drukpersse hadde gegeven eenige* Authentique *bewyzen, waar door ten volle blyken zal, dat de verspreide gerugten, als of de kinderen van* Mylady van ATHLONE, *en den Heer* Baron TORK *na de* Inenting *andermaal de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *hadden gekregen, geheel valsch en onwaar zyn.*

60. HIER. DAV. GAUBIUS, Geneesheer; Professor in de Genees- en Scheikunde in de *Universiteit* te LEIDEN, en Lid van de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te HAARLEM, heeft in deszelfs *verhaal van eene* Inentinge *gedaan, en ter voller herstellinge toe behandeld, zo als het zelve aan de Hollandsche Maatschappye te* HAARLEM *den* 21 *July* 1755 *is medegedeeld*, en te vinden in het 2de deel bladz. 319. getoond het voordeelig denk-

IN DE NEDERLANDEN.

beeld, 't welk hy zelf, na dat geval, voor die *operatie* heeft behouden. (81)

Gelyk hy ook zulks nader getoond heeft, wanneer in de Lente van dit jaar 1756, onder deszelfs bestuur, weder twee Kinderen zyn *ingeënt* geworden.

Dus vervalt het ongegronde gerugt, door de vyanden der *Inentinge* valschelyk verstrooid, als of die *Heer* eenen tegenzin tegen de *Inentinge* zoude hebben gekregen.

61. PAULUS 'S GRAEUWEN, Geneesheer, en Professor der Geneeskunde in de Academie te HARDERWYK, by gelegenheit van deszelfs Intredinge op den 11den Juny 1755, nam tot onderwerp van zyne Inhuldigings Reden de vorengemelde woorden van den Heere *Prof* BOERHAAVE over de Kinderziekte (82): *Prophylaxis* insitiva (variolarum) *videtur Satis certa, tutaque.* Dat is: *het behoedmiddel der* Inentinge *van de Kinderpokjes schynt zeker en veilig genoeg te zyn*; maar dezelve is nog niet, (zo veel wy weten,) door den druk gemeen gemaakt.

62. THOMAS FREWIN, die den 24 Dec. 1746 in ENGELAND twee zyner eigen Kinderen (83), en in 't geheel meer dan 600 Personen (84) had *ingeënt*, heeft in 't voorleden jaar 1755 op

(81) GAUBIUS: *Myn oogmerk is geenzins door de gemeenmakinge van dit geval de* Inenting *verdagt te maken, of derzelver voortgang te binderen. Ik tragt in tegendeel die te bevorderen, en tot voorzigtige oeffening van dezelve aan te moedigen.* in de verhandelingen van HAARLEM 2de deel. bladz. 347.

(82) BOEKZAAL der Geleerden. Juny 1755. bladz. 750.

(83) TH. FREWIN diss. de insitione variol. bladz. 12.

(84) DEZELVE. bladz. 20.

IN DE NEDERLANDEN.

op den 17 July eene *Thesis* over de *Inenting* te Utrecht verdedigd.

Dissertatio Medico-Practica de insitione *variolarum.* * Traj. ad Rhen. 1755.

63. Eindelyk heeft de Boekhandelaar GOSSE in 's Hage eene Verzameling van sommige uittreksels rakende de *Inenting*, die in de *Bibliotheque des Sciences et des beaux arts* voorkomen, benevens eenige andere stukjes, welke daar toe betrekking hebben, laten drukken onder den Tytel: *Recueil de quelques pieces interessantes sur* l'inoculation *de la petite verole.* * a la Haye 1755. waar in vervat zyn

I. *Analyse raisonnée de quelques ecrits interessantes sur* l'inoculation *de la petite verole.*

II. *Memoire sur* l'Inoculation *de la petite verole traduit du Latin de Mr.* RANBY, *Chirurgien de S. M. B.*

III. *Memoire Historique sur* l'inoculation, *de la petite vérole, pratiquée a Geneve depuis le mois d'Octobre jusqu'an mois de Novembre* 1752. *inclusivement par Mr.* GUIOT.

IV. *Lettre de Mr.* TH. SCHWENCKE *Prof. d'Anatomie et de Chirurgie a Mr.* CHAIS *Pasteur a la Haye, traduite du Latin.*

V. *Question sur* l'Inoculation *de la petite verole: si on devroit introduire en* FRANCE l'inoculation *de la petite verole et si l'état gagneroit beaucoup en donnant à tous les citoyens une maladie, que presque tous sont condamnées à avoir, et dont un si grand nombre est destiné à être la victime.*

IN ZWITSERLAND.

64. CRAMER EN JOLY, Geneesheeren te GENEVE, hebben een kort berigt over de *Inenting*

IN ZWITSERLAND.

enting der Kinderpokjes in de Fransche Tale opgesteld, het welk naar een handschrift, dat gemelde Heeren (volgens TISSOT bladz. 70) in de Mercurius van NEUFCHATEL hebben doen invoegen, door M. SCHOUTEN in het Nederduitsch is gebragt, en door den druk gemeen gemaakt te Rotterdam 1755.

65. TISSOT, Doctor der Geneeskunde in de *Faculteit* te MONTPELLIERS, en practiserende te LAUSANNE, heeft in een Tractaatje het gebruik van de *Inentinge* der Kinderpokjes gebillykt.

L'inoculation *Justifiée*. a Lausanne 1754.

Het zelve is mede vertaalt in het Nederduitsch door M. SCHOUTEN, en gedrukt te Rotterdam 1755.

BESLUIT.

MEn zou by deze aanzienlyke Lyst der uitmuntende Mannen nog een groot aantal anderen, zo Godsgeleerden, Geneeskundigen als van andere Wetenschappen, op de Academien of in de byzondere Steden, die de *Inentinge* zyn toegedaan, konnen voegen, dog wyl ons oogmerk alleen geweest is van dezulken te gewagen, die in 't openbaar en in Geschriften de *Inenting* hebben aangeprezen, oordeelen wy liefst de kortheit te betragten, en dezen voorby te gaan; ook konnen de vorige genoemden genoeg de agtbaarheit en 't aanzien der *Inentinge* bewyzen.

Velen van die Voorstanderen hebben niet alleen met hunne penne dit heilzaam middel aangeprezen, maar verscheiden met hun voorbeeld het zelve op 't al-

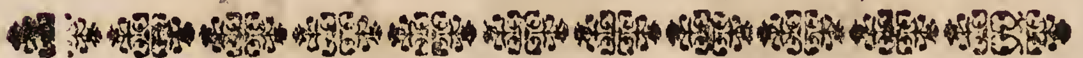
allerkragtigste gesterkt, wanneer zy hunne eigen Kinders aan de *Inentinge* hebben overgegeeven.

Elk onzydigen moet dit zo kragtig ter overtuiginge dienen, dat niets sterker gedaan of gevordert kan worden.

Wie zou nu niet gelooven, dat na zo veel licht en overtuiging de zaak eens volkomen zou beslist zyn, vooral in deze dagen, waarin men gewoon is zyne gevoelens te rigten naar zulke redeneringen, welke op eene bestendige ondervindinge en meenigvuldige, en altoos dezelve zynde en blyvende proeven hunnen grondslag hebben.



EERSTE AFDEELING DER TEGENWERPINGEN, als of de INENTING ſtrydig zoude zyn tegen 't geen een yder aan zich zelven verſchuldigd zy, met derzelver beantwoordingen.



IN het verzamelen der tegenwerpingen hebben wy met alle nauwkeurigheit en getrouwheit gehandeld, en dezelve in haare volle kragt gelaten; wy hebben de oploſſingen, zo als die tegenwerpingen, op verſcheide wyzen beſchouwd en beantwoord, ons voorgekomen zyn, van andere Schryvers doorgaans woordelyk, en dikwils by verkorting overgenomen; eindelyk hebben wy ook ſommige tegenwerpingen, die mogelyk onder één hoofd zouden konnen gebragt worden, afzonderlyk voorgedragen, om dat wy, voor allerleijen menſchen deze verzameling hebbende ingerigt, liever te veel, dan te weinig tot overtuiging wilden doen, waar door wy dan ook miſſchien zakelyk dezelfde tegenwerpingen en beantwoordingen ſomtyds hebben herhaalt.

EER-

EERSTE TEGENWERPING.

Het komt niet overeen met het gezond verstand, nog met de Liefde voor ons zelven, dat men zich eene ziekte geve uit vreze, dat men die krygen zal. (1)

Iste BEANTWOORDING: By de *Inenting* verhaast men alleen den tyd om de Kinderpokjes, die t'eeniger tyd onvermydlyk komen zullen, te verkrygen; en wel met dit heilzaam oogmerk, om dat men hier door meester wordt om eenen voordeeligen tyd, waar van zo veel afhangt, voor de Pokjes te verkiezen, waar door de Lyders dezelve zeer gelukkig ontfangen, en van de gevaarlyke en doodelyke toevallen derzelve bewaard worden. (2)

IIde BEANTWOORDING: Door de *Inentinge* verzekert men zich, of die *dispositie* in ons is, of niet.

In 't eerste geval verzagten de voorbereidingen, en beletten, dat zy het lighaam niet doodelyk aantasten.

In het 2de geval wordt men gerust gesteld voor 't overige van ons leven. (3)

IIIde

(1) DAN. NEAL. bladz. 39
RICH. FRANCKLIN. bladz. 16. CHAIS. bladz. 658. DE LA CONDAMINE. bladz. 42. TISSOT. bladz. 108.

(2) DAN. NEAL: *Ik meen, dat men het* inenten *bezwaarlyk kan noemen*, zich eene ziekte geven, *wanneer het geval zo met my is, dat ik de ziekte nog niet gehadt hebbende, en vooral levende in eene besmette lugt, niet anders te verwagten hebbe, dan dat ik dezelve zal moeten ondergaan.* bladz. 39.
CHAIS. bladz. 660. TISSOT. bladz. 108. en 109. uit de Journ. Brit. 378.

(3) CHAIS. bladz. 660.

IIIde BEANTWOORDING: Maar genomen, dat het *inenten* is, zich een ziekte geven, uit vreze, dat men dezelve krygen zal. Hoe! kan de liefde voor ons zelven klagen? Kan het gezond verstand afkeuren, dat men zich eene ziekte geve in zekeren graad, om die niet zo te krygen, dat men'er aan sterft. (4)

Zou iemand aan de Jigt onderhevig, zich niet een ligt toeval van de Jigt mogen laten geven, om zich van eenen veel heviger aanval van pynen te bevryden?

Mag men niet ten tyde van 't doorbreken der tanden, indien dezelve de kevel niet doorboren konnen, eene insnyding doen ter voorkominge van somtyds doodelyke stuipen? (5)

Is niet het aderlaten eene konstige bloeding?

Verwekken de Purgeermiddelen niet eenen konstigen Buikloop?

Zyn niet de trekpleisters, *Fontanellen*, en *Setons* konstige gezwellen en Ettermakingen? (6)

TWEEDE TEGENWERPING.

Wie weet, of men wel ooit de Kinderpokjes krygen zal?

Waarom dan in deze onzekerheit zich daar aan blootgesteld? (7)

Men heeft zeer vele voorbeelden van Personen, die in

(4) CHAIS. bladz. 660. TISSOT: *Zoude ik zelf niet het regt hebben om het* argument *om te keeren met te vragen: " welk redelyk mensch is'er, die niet eene „ zeer ligte voor eene zeer hevige en mogelyk doodely- „ ke ziekte zoude verkiezen"?* bladz. 109.

(5) CHAIS. bladz. 661.

(6) MEM. LITER. uit MAITLAND. Tom. XII. bladz. 489. CHAIS. bladz. 661. 662.

(7) CHAIS. bladz. 662. DE LA CONDAMINE. bladz. 45.

in hunnen ganſchen levenstyd de Kinderziekte niet hebben gekregen, en nooit krygen zullen. (8)

Daar zyn Familien, *op welke de Kinderziekte maar weinigen of genen invloed heeft.*

Men ziet Geneesheeren, die zich daar aan dagelyks blootgeven, zonder dat zy 'er van aangetaſt worden: wylen de Heer MOULIN *heeft dezelve nooit gehadt* (9); *desgelyks* NICHOLSON, *Deken van het Apothekers Gilde te* LONDEN, *die gedurende* 50 *jaren eene groote menigte aan die ziekte leggende heeft bezogt, en nooit van dezelve is aangetaſt geworden.* (10)

Als men door zekere kenmerken konde onderſcheiden die byzondere Perſonen, welke aldus door de Natuur bevoorregt zyn, zou het dan niet van de uiterſte onvoorzigtigheit zyn, om niet te zeggen een misdaat, dezelve inteënten?

Maar vermits men dit nu niet kan weten, zal men dezelven dan aan deze twyfelagtige operatie, *het gevaar der Pokjes en hare ongelukkige gevolgen blootſtellen? want zonder onderſcheit eenen iegelyk* inentende, *zo ſtelt men op gelyke wyze daar aan bloot de genen, die door de natuurlyke beſmettinge vatbaar zyn, en die, welke niet vatbaar zyn.* (11)

Derhalven haalen ſommigen zich door de Inentinge *eene ziekte op den hals, daar zy aan konnen ſterven, die zy anderzins nooit zouden gehadt hebben.* (12)

Iſte

(8) MEM. LITER. uit Dr. WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 212.
DEZELVE uit Dr. W. DOUGLASS. Tom. XI. bladz. 222.

(9) CANTWEL. bladz. 19.

(10) MEM. LIT. uit WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 212.

(11) CANTWEL. bladz. 19.

(12) THE GENTLEM. MAGAZ. 1752. bladz. 313.

Iste BEANTWOORDING: Het getal der genen, die oud worden, zonder de Kinderpokjes gehadt te hebben, is zeer gering, (13)

Volgens sommigen is dat 4, of op zyn meeste 5 van de 100. (14)

TH. SYDENHAM: " De Kinderziekte, die ge-
„ heele *Familien* ten tyde van eene *Epidemie* be-
„ smet, spaart niemand, van wat jaren hy ook zy,
„ ten zy hy dezelve te voren heeft gehadt". (15)

RICH. MEAD: " By de ondervinding is geble-
„ ken, dat nauwlyks 1 uit 1000 in zynen levens-
„ tyd de Kinderziekte ontwyke". (16)

FRED. HOFFMANNUS: " Alle menschen, van
„ welke *sexe*, jaren, *temperament*, en *natie* zy zyn,
„ krygen de Kinderziekte". (17)

LAUR. HEISTERUS: " In byna alle menschen moet
„ het vergif der Kinderziekte in het bloed eens als
„ 't ware uitbranden". (18)

CANTWEL *zelf zegt*: " In VRANKRYK, al-
„ waar de *Inenting* nog niet in de mode is, stelt
„ men, dat'er één 50ste of één 100ste gedeelte is,
„ welk nooit de Kinderziekte heeft gehadt". (19)

Dus kan men de Pokjes eene ziekte noemen, die genoegsaam algemeen is, waar aan de Voorzienigheit het menschelyk geslagt heeft gelieven te onderwerpen. (20)

IIde

(13) CHAIS. bladz. 663.
(14) DEZELVE. bladz. 664.
(15) SYDENHAM opera omnia. Lugd. Bat. 1741. bladz. 132.
(16) MEAD de variolis et Morbillis Liber. bladz. 74.
(17) FR. HOFFMANNI opera omnia. Tom. II. bladz. 50. §. 3.
(18) LAUR. HEISTERUS: Inst. Chir. bladz. 453.
(19) CANTWEL. bladz. 18.
(20) BP. OF WORCESTER'S Sermon. bladz. 10.
DE LA CONDAMINE. bladz. 47.

IIde BEANTWOORDING: Het gevaar van aan de Kinderpokjes door den *Natuurlyken weg* van besmettinge te sterven, is voor ymand, die boven de 2 jaren oud is, 1 tegen 7, gelyk hier voren uit de Lysten van LONDEN op bladz. 63 wordt bewezen. Derhalven de geringe hoop, van 'er vry van te zullen blyven, vermindert zeer weinig het gevaar, dat men loopt, van'er eens aan te zullen sterven. (21) Terwyl het voordeel der *Inentinge* daar en tegen reeds tot 500, 1500 en meer tegen 1 is bevonden. (22)

IIIde BEANTWOORDING: Indien'er 1 van de 8 (ten minste in ENGELAND) aan de Kinderziekte sterft van alle menschen, die boven de 2 jaren sterven, (gelyk bladz. 63. aangetoond is,) zo moet, hoe velen men ook van die overblyvende 7 wil onderstellen van de Pokjes voor altoos te zullen vry blyven, noodwendig het gevaar, om 'er aan te sterven, voor de overigen, die de ziekte ondergaan, dan nog des te grooter worden. (23)

IVde BEANTWOORDING: Waarschynlyk, dat zy, die nooit de *Natuurlyke Kinderpokjes* zouden gekregen hebben, ook nooit de *konstige* door *Inentinge* zullen ontfangen; want onder de 100, aan welken men die *operatie* doet, zyn'er, volgens de waarneming van *Dr.* JURIN en andere ervare Mannen, altyd ten minste 4 of 5, die de Pokjes door de *Inentinge* niet krygen, 't geen net beantwoordt aan de evenredigheit, die anderen in de *Natuurlyken* vinden. (24)

THE

(21) DE LA CONDAMINE, bladz. 52.
(22) CHAIS. bladz. 664.
(23) JURIN. bladz. 14.
(24) CHAIS. bladz. 664. DE LA CONDAMINE. bladz. 47. RECUEIL enz. bladz. 51.

The Gentlem. Mag. "In het jaar 1750. deed
„ men de *Inenting* aan eene Vrouwe, 24 jaren oud,
„ tot tweemaal toe, en, om zeker te gaan, maakte
„ men eene insnyding in elken arm langer en die-
„ per, dan na gewoonte, en men leide in elke
„ openinge eenen grooten draad met etter van *Na-*
„ *tuurlyke Pokjes*, zonder dat zy de Pokjes kreeg". (25)

De la Condamine: "Ik heb een Kind ge-
„ kend waar aan men de *Inenting* tot 3maal toe
„ heeft herhaald, dog telkens te vergeefs". (26)

Hosty "Vyf Personen, welken ik zag *inen-*
„ *ten*, kregen de Kinderziekte niet, of schoon de
„ *Inenting* herhaald wierde, en 4 der bovengemel-
„ de vyf Personen bleven, gedurende zyn ver-
„ blyf te Londen, in het Hospitaal aan de be-
„ smettinge blootgestelt". (27)

In de Nareden zal 't zelve ook blyken in de Zoontjes van Dr. J. F. van Leempoel, daar men 3 of 4maal de *Inenting* met verschen etter hervat heeft, en nogtans geene Pokjes zyn voortgekomen.

Voegt hier nog eenige waarnemingen by, welke in de IVde Beantw. op de zesde Tegenw. zullen bygebragt worden.

Vde BEANTWOORDING: Onderstelt, 't geen egter nooit kan bewezen worden, en wy met goede redenen zouden durven staande houden, dat nooit gebeuren zal, dat'er namentlyk sommigen aan de Pokjes door de *Inentinge*, welke zy nooit door den *Natuurlyken weg* zouden gekregen hebben, ten grave daalen, dan kan zulks wel eenigen, die vreesagtig zyn, van de *Inentinge* afschrikken, maar het gevolg blyft evenwel vals

(25) The Gentlem. Magaz. 1751. bladz. 127.
(26) De la Condamine. bladz. 45.
(27) Hosty. bladz. 8.

vals en verstrikkende tegen die handelwyze. Het is, (gelyk reeds gezegt is), bekend by ervaren, en wordt toegestaan door onzydigen, dat volgens eene middelbare rekening 1 vyfde (gelyk de Schryver van deze opmerking stelt) of 1 zesde (volgens KIRKPATRICK) (28), of dat (volgens de betooging hier voren in de korte herhalinge bladz. 108) omtrent 1 zevende der genen, die de Kinderziekte krygen door *den Natuurlyken weg*, sterft, en dat'er maar 1 sterft van de 100 door de *Inentinge*, offchoon uit de Lyst op dezelve bladz. 108 blykt, dat het gevaar, van aan die *operatie* te sterven, oneindig minder zy.

Wy zullen te gelyk vooronderstellen en toestaan, dat'er 5 van de 100 zyn, die de besmetting, en dus de ziekte hun leven lang ontwyken.

Indien nu in eene groote Stad, waarin een millioen Inwooners zyn, jaarlyks 7000 de Kinderpokjes krygen door den *Natuurlyken weg*, sterven 'er van die 7000, met 7 *gedivideert* zynde, 1000.

Maar, indien'er 5 van de 100 hun leven lang van dezelve bevryd blyven, moeten 'er 350 by de 7000 worden bygedaan, om het voordeel der *Inentinge* onzydig te begrypen.

Divideerende dan 7350 door 100, blyven 'er 73 of 74 voor het getal der genen, die aan deze ziekte sterven door de *Inentinge*, 't geen afgetrokken zynde van 't getal der genen, die 'er sterven door den *Natuurlyken weg*, blyft'er een verschil van 926, 't welk is het getal, welker levens door de *Inentinge* van de 7000 behouden worden, en gevolgelyk zouden verloren gegaan zyn door den *Natuurlyken weg*.

Ja

(28) THE GENTLEM. MAGAZ. 1752. bladz. 313. 314.

Ja maar hier is een zeker getal van 350, die zich eene ziekte op den hals halen, gelyk sommigen zeggen, en 't zy eens waar.

Daar op antwoordt men met regt, dat'er dan volgens de zelve kans der *Inentinge* niet meer als 3 of 4 van dat getal zullen sterven.

Moet men nu niet, alhoewel het ongeluk groot mag zyn voor dien zulks treft, nogtans de levens der menschen aanmerken, als zynde alle gelyk in waarde?

Moet niet de behoudenis van 926 menschen van den dood nuttiger en voordeeliger voor de *Societeit*, en als eene zaak, die de algemeene welvaart bevordert, geagt worden, niet tegenstaande op denzelfden tyd weinigen daar by als eene offerhande ten nutte van het gemeen mogten lyden.

DERDE TEGENWERPING.

Daar zouden evenwel in eene algemeene praktyk *der* Inentinge *sommigen in hare jonkheit sterven, die tot hun* 30. 35. 40 *of* 50 *jaren hadden konnen leven, voor dat zy de Pokjes van zelfs zouden gekregen hebben.*

Ja, dat meer is, al was het buiten twyffel, dat de zodanigen als dan daar aan moesten sterven, zouden dezelven nogtans alvorens hun aandeel tot vermeenigvuldiging van 't menschelyk geslagt hebben konnen toebrengen, en 7 of 8 Kinders nalaten.

Derhalven deze opmerking is genoeg om de Inenting *uit de hoven der Prinsen voor altoos te bannen.* (29)

BEANTWOORDING: Zo het waar zy, gelyk op eene onwedersprekelyke wyze in de vergelykinge bewezen is, dat'er ongelyk meer menschen, en

(29) CANTWEL. bladz. 30.

en ook Kinders aan de *Natuurlyke Pokjes* ſterven, dan door de *Inentinge*, zo is juiſt deze tegenwerping omgekeerd ten voordeele van de *Inentinge*, want hoe meer Kinders dat 'er *ingeënt* worden, hoe minder dat'er ſterven, en hoe meer dat'er dan ook behouden worden, om tot vermeerdering van 't menſchelyk geſlagt mede te werken.

VIERDE TEGENWERPING.

Zyn het wel de regte Kinderpokjes, die men doet krygen? (30)

Hebben dezelve wel overeenkomſt met de Pokjes door den Natuurlyken *weg, zo ten opzigte der toevallen en verſchynſelen, als der uitzettinge van de Pokjes, en des ganſchen loops van de ziekte? gelykenen ze niet veel eer na windpokjes?* (31)

Hebben verſcheiden na de Inenting *niet maar eenen droogen uitſlag gehadt, die wel haaſt verdween?* (32)

Iſte BEANTWOORDING: De *ingeënte* Pokjes hebben wel degelyk eene gelykenis met de *diſtincte* en beſte ſoorte der natuurlyke.

Zy hebben dezelve kenteekens van beſmettinge, van uitſlag, van ettéringe of zweringe, en van opdrooginge, met de Natuurlyk voortkomende Pokjes.

Wanneer 'er, door de *Inentinge*, veel in getal uitkomen, openbaren zich de gewoone *inflammatie* en zwelling van het aangezigt, dat gevolgt wordt door eene zwellinge van handen en voeten.

Maar

(30) KIRKPATRICK. bladz. 105.
(31) MEM. LITER. de la G. B. uit Dr. WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 196. PERROT WILLIAMS bladz. 14. uit Dr. WAGSTAFFE.
(32) MEM. LIT.. de la G. B. uit W. DOUGLAS bladz. 224.

Maar daar zyn oneindige trappen van bevigheit in de natuurlyke Pokjes; want zo 'er zeer weinig in getale komen, ziet men die by enkele gevallen niet zo groot, nog zo volkomen ryp worden, als zy gemeenlyk anders doen, byzonder als de zieke na de Koorts van uitslag zich volkomen wel bevinde, en de toevallen geheel op houden, schynende de ziekte zelf daar door korter van duur.

Derhalven is het niet te verwonderen, dat de *ingeënte* Pokjes, die doorgaans van de allerbeste soort zyn, met evengemelde Natuurlyke Pokjes zo vele overeenkomst hebben. (33)

IIde BEANTWOORDING: Men heeft *Certificatien* van verscheide *Ingeënten* in 't ligt gegeven, onderteekend door ouderen, vrienden en oppasseren der *Ingeënten*, die allen de wezentlykheit der ziekte, door de *Inentinge* verwekt, getuigden. (33*)

IIIde BEANTWOORDING: Men zoude ook alle de *Doctoren*, die de Pokjes hebben *ingeënt*, van eene zeer groffe onkunde daar mede verdenken.

KIRKPATRICK: " De veroordeelde Misda-
" digers zyn te LONDEN *ingeënt* in tegenwoordig-
" heit van verscheide voortreffelyke artsen, die men
" onderstellen moet zeer nauw gelet te hebben op
" den voortgang en uitslag daar van". (34)

DEZELVE: " Drie geleerde Leden van 't *Col-*
" *legie* der Geneeskundigen te LONDEN hebben
" *Juffertje* WORTLEY in de Kamer zien spelen
" met de Pokken op haar lyf". (35)

IVde

(33) NETTLETON in the Philos. Transact. abridged. Tom. VII. bladz. 609. 610. CHAIS. bladz. 667.
(33*) KIRKPATRICK. bladz. 107.
(34) DEZELVE. bladz. 106.
(35) DEZELVE. bladz. 106.

IVde BEANTWOORDING: Men heeft de Pokjes weder *ingeënt* met etter genomen uit *ingeënten.* (36)

F. SLARE: " Wanneer JOH. VAN BRUG zynen
,, eenigen Zoon in Mey 1723 had *ingeënt*, en daar
,, op eene zeer goedertieren soort van Pokjes gevolgt
,, was, nam men van dezen etter uit rype Pokjes,
,, waar mede een Kind van den *Bisschop* van WIN-
,, CHESTER werd *ingeënt*, 't welk zonder eenig kwaad
,, toeval insgelyks eene beste soort kreeg". (37)

Voegt hier noch by de aanmerkelyke gevallen van WALL en MIDDLETON, op bladz. 203. hier na aangehaald, van eene *Inentinge* met etter genomen uit de *insnydingen.*

Vde BEANTWOORDING: By een enkel geval is gebleken, dat de *ingeënten* de *ware Pokjes* aan anderen door eene ligte besmettinge hebben overgezet. (38)

KIRKPATRICK: " De *Chirurgyn* MAITLAND
,, had de Dogter van den *Heere* BATT *ingeënt*, en
,, de Dienstboden van denzelven, die het Kind dik-
,, wils hadden gestreeld, en gestadig behandeld,
,, kregen de *Natuurlyke Pokjes*". (39)

VIde BEANTWOORDING: Zelf sommige tegenkanters tegen de *Inenting*, die zulks eerst hadden ontkend, maar naderhand tot bekentenis moesten komen, riepen toen, dat de *Inenting* de natuurlyke ziekte verspreidde. (40)

VIIde BEANTWOORDING: alhoewel men in den beginne by het invoeren van deze *prak-*

(36) KIRKPATRICK. bladz. 139.
(37) F. SLARE. bladz. 33.
(38) KIRKPATRICK. bladz. 107.
(39) DEZELVE. bladz. 107.
(40) DEZELVE. bladz. 107. TISSOT. bladz. 122.

praktyk daar over wel geredentwist heeft, twyffelt egter niemand daar meer aan in ENGELAND (41), zelf de grootste yveraars tegen de *Inenting* maken althans gene zwarigheit om toe te staan, dat zy de ware Kinderpokken doet krygen. (42)

KIRKPATRICK: " Dr. FREIND, die om deze zwa-
„ righeit tegen de *Inenting* was, veranderde nader-
„ hand van gevoelen, bekennende, dat hy overtuigd
„ was, dat de *Inenting* de regte ziekte overzette". (43)

VYFDE TEGENWERPING.

De Inenting *verwekt niet altyd de Kinderpokjes* (44), *want daar zyn er, die meer dan eens zyn* ingeënt, *eer dat het van uitwerking was* (45); *ja de* Heer DE LA CONDAMINE *heeft immers een Kind gekend, waar aan men de* Inenting *tot* 3*maal toe heeft herhaald, dog te vergeefs.* (46)

Derhalven is de Inenting *geen zeker behoedmiddel voor de Natuurlyke Pokjes, nog geen onloochenbaar bewys, dat de* ingeënten *voor de Kinderziekte niet bevatbaar zyn.* (47)

Iste BEANTWOORDING: Als men de Pokjes door *inentinge* niet krygt, is het ook in tegen-

(41) NETTLETON in The Philos. Transact. No. 374. bladz. 209. THE PHILOS. TRANSACT. abridged. Tom. VII. bladz. 609.
(42) KIRKPATRICK. bladz. 108.
(43) DEZELVE. bladz. 108.
(44) DEZELVE. bladz. 132. TISSOT. bladz. 132.
(45) MEM. LIT. de la G. B. uit WAGSTAFFE. bladz. 189. 190. 194. en uit W. DOUGLAS. bladz. 220. 224.
(46) DE LA CONDAMINE. bladz. 45.
(47) THE GENTLEM. MAGAZ. 1752. bladz. 313. TISSOT. bladz. 132.

gendeel gene proef, dat men dezelve door den *Natuurlyken weg* krygen zal. (48)

IIde BEANTWOORDING: Daarenboven in wie verwekt zy dezelve niet? immers aan 4 of 5 van de 100, welken de noodige gesteldheit om dezelve te krygen ontbreekt, gelyk 'er 4 of 5 zyn van de 100, die natuurlykerwyze de Pokjes niet krygen. (49)

IIIde BEANTWOORDING: Somtyds zyn 'er Kinders, die de *Inenting* niet willen toelaten, daar tegen worstelen, en dus beletten, dat dezelve naar den eisch geschiede, en die ook met regt niet konnen gezegt worden *ingeënt* geweest te zyn. (50)

IVde BEANTWOORDING: Die genen, welken na de *Inenting* de Pokjes niet krygen, lyden daar ook niets by, als alleen, dat zy eenige dagen eene gezette levenswyze en eetregel, dat byna aan een yder van tyd tot tyd kan nuttig zyn, onderhouden hebben; daarenboven geneest in dezulken de insnyding zo gemakkelyk als het geringste schrapje, en men wordt niet de minste ongesteldheit gewaar, ja zo min, als door eene drop water of melk, 't welk dus geenzins met de voordeelen der *Inentinge* in vergelykinge komt. (51)

Vde BEANTWOORDING: De mogelykheit alleen, en de waarschynelykheit van dezelve nooit te zullen krygen vergoedt die ligte ongerustheit, welke de beproeving der *Inentinge* mogt hebben veroorzaakt, voor al, zo dezelve by herhaling geschied zy. (52)

VIde

(48) THE GENTLEM. MAGAZ 1752. bladz. 313.
(49) TISSOT. bladz. 106. en 133. DE LA CONDAMINE, bladz. 45.
(50) TIMONES. bladz. 30.
(51) TISSOT. bladz. 133.
(52) THE GENTLEM. MAGAZ. 1752. bladz. 313.

VIde BEANTWOORDING: De oorzaak is dikwils aan den etter, waar mede men *ingeënt* heeft, toe te schryven, wanneer de Kinderziekte daar niet op volgt.

NETTLETON *heeft opgemerkt*, " dat, in één der „ twee gevallen, in dewelke de *Inenting* geen *ef*„ *fect* had gehadt, de reden geweest zy, om dat „ men den etter genomen had uit puisten, die reeds „ verdord waren, en byna afgevallen, zo dat het „ weinig vogt, dat'er nog in was, waarschynlyk zy„ ne kragt verloren hadde: de Jonge ondertusschen, „ die hier mede *ingeënt* werd, klaagde nergens van, „ niets hinderde hem, en de plaatsen der insny„ dingen werden niet ontstoken, nog gezwollen". (53)

In de Nareden zal een ander dergelyk voorbeelt, in het Dogtertje van Dr. DE MONCHY waargenomen, medegedeeld worden.

VIIde BEANTWOORDING: Verscheide Personen, daar de *Inenting* geen vat op heeft, konnen aangemerkt worden, als zynde door eene voorgaande Kinderziekte daar van bevryd. (54)

Sommigen heeft men maar *ingeënt*, om eene proeve te nemen, als men daar omtrent twyffel had. (55)

Sommigen zyn'er waarschynlyk geweest, welker Ouders, of anderen, zodanigen, nog kleine Kinders zynde, met de beste soort van Pokjes gezien hebben, en die by de proefneming reeds lang dood waren: hierom mist ook volgens Dr. JURIN de *Inenting* in Kinderen zeldzamer, dan in bejaarden. (56)

Van

(53) THE PHILOS. TRANSACT. abridged. Tom. VII. bladz. 608.

(54) KIRKPATRICK. bladz. 133.

(55) DEZELVE. bladz. 133.

(56) DEZELVE. bladz. 134.

Van sommigen is het daarna gebleken, dat zy, jong zynde, de Pokjes reeds hadden gehadt. (57) Van de eenen en anderen zullen in het beantwoorden der tegenwerpinge, *Dat de* Inenting *niet van de Natuurlyke Pokjes bevrydt*, verscheide voorbeelden opgegeven worden.

VIIIste BEANTWOORDING: Men heeft opgemerkt, dat'er eenigen zyn, die door de *Inentinge* de ziekte krygen, zonder dat zich Pokjes openbaren: in dezen gaan dan eenige toevallen, gewoon aan uitkomende Pokjes, eerst voor, en eene overvloedige ettering der wondjes volgt daarna (57*), met welken etter anderen *ingeënt* zynde de ware Pokjes hebben gekregen.

KIRKPATRICK: " Mr. WALL, *Heelmeester* „ van het *Inenting-huis*, besmette een Kind van 7 „ jaren met den etter uit de insnydingen van eene „ *Lady* van aanzien, die *geen ééne* Pok had, schoon „ hoofdpyn en eene geringe Koorts op den gewo- „ nen tyd van ziek te worden (58) zich vertoon- „ den".

RECUEIL enz. " MIDDLETON *entte* den *Ridder* J. E. „ *in*, Lid van het *Parlement*, en oud zynde 32 jaren. „ Zyn *Temperament* was sterk, en had eene dikke „ huid. Daar kwamen gene Pokjes uit, maar de „ wond etterde. De Zieke, zich willende verzeke- „ ren van zynen toestand, nam men etter uit de „ *incisie*, en men *entte* daar mede een Kind *in*, dat „ nooit de Pokjes had gehadt, en het zelve kreeg „ ook de Kinderziekte. (58*)

IXde

(57) KIRKPATRICK. bladz. 133.
(57*) TIMONES. bladz. 29. KIRKPATRICK. bladz. 126.
(58) KIRKPATRICK. bladz. 140.
(58*) RECUEIL enz. bladz. 57. uit MATY Journ. Brit. Tom. XV. bladz. 430.

IXde BEANTWOORDING: Het kan alzo min wederlegd, als tot nog toe volledig bewezen worden, dat die eigenschap in ons lichaam, waar door men voor de besmettinge vatbaar is, 't zy door eene ziekte, of door eene aan ons nog onbekende kragt der by geval gebruikte middelen in die 4 of 5 van de 100, die van de ziekte altoos vry blyven, mogelyk is weggenomen, 't zy door eene zeer overvloedige ontlastinge, na de besmetting ontfangen te hebben, uit het lighaam is uitgedreven, in plaats van Pokjes voort te brengen.

Het is allen Geneeskundigen bekend, dat de groote BOERHAAVE altoos van gedagten is geweest, dat men de Kinderpokjes als eene ziekte met ontstekinge moest aanmerken; dat men in den eersten beginne de prikkelende stof der besmettinge konde kragteloos maken, eer dezelve ontsteking, veretteringen, koud-vuur, doorknaging en afbreking der kleine vaatjes heeft voortgebragt; dat dit, hoewel ongemerkt, dikwils in de *praktyk* geschiedde, door de gemeene genezingwyze in de ontstekingen, door aderlaten, braken, purgeeren, en verkoelende middelen; en eindelyk dat dezen zo wel, als of de ziekte zynen voortgang hadde gehadt, van de besmettinge in 't vervolg bevryd blyven.

Dit gevoelen schynt bevestigd te worden door de waarneminge in de 2 Zoontjes van Dr. J. F. VAN LEEMPOEL, waar van wy in de Nareden zullen gewag maken.

KIRKPATRICK teekend een zonderling geval van eene *inentinge* aan, 't welk tot die opmerking ook zyne betrekking heeft: " *Juffertje* BRUCE werd „ *ingeënt* door Mr. SAVAGE in 1751. Ik bezogt „ haar, daar kwam eene groote ontsteking aan de „ Insnyding, die evenwel weinig droeg. Den agt-

„ sten

„ ſten dag kreeg zy eene Koorts, die 36 uuren „ duurde, en zy zweete zeer ſterk; en een vel van „ eene zeer vrye doorwaſeminge hebbende, ver- „ dweenen alle de kleine verkoudheden teffens met „ hare weinige klagten. Een korten tyd, voor dat „ zy ziek werd, had zy eene kleine puiſt met mate- „ rie op hare tong, en daarna eene zeer kleine met „ eene geele punt digt aan het eene eind van haren „ mond, die eenen niet heel zigtbaren put naliet. Zy „ had verders geenen anderen uitſlag, dien men voor „ pokkig konde houden, zo die *twyfelaar* pokkig „ was. Vele jaren zyn 'er ſedert verloopen zon- „ der (*reinfectie*) wederbeſmettinge, en zy heeft 'er „ ook de minſte vreeze niet voor". (59)

Derhalven konnen 'er ſommige menſchen zyn, die meenen, dat zy de Kinderziekte nooit gehadt hebben, terwyl zy nogtans beſmet zyn geweeſt, en gene geſteldheit in zich tot die ziekte meer over hebben.

Xde BEANTWOORDING: Daar zyn lieden, in welken eene groote gift van *Purgeermiddelen* zonder uitwerkinge is bevonden, zou men daarom nooit eenig *Purgeermiddel* moeten geven?

XIde BEANTWOORDING: Genomen tegen de *ordinaire* bevinding, dat door *Inentinge* de Pokjes zelfs by enkelen, welken dezelve evenwel eens zullen moeten krygen, niet verwekt worden: in zulke gevallen zou men eene tweede *inenting*, ja meermaals herhaald, konnen beproeven, en zich aldus verzekeren, dat men tot de ziekte gene geſteldheit heeft, zo dat men zich daar door voor altoos kan geruſt ſtellen. (59*)

ZES-

(59) KIRKPATRICK. bladz. 132. en 133.
(59*) MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND. bladz. 492.

ZESDE TEGENWERPING.

Wie zal my borg blyven, dat ik, na my de Kinderpokjes te laten geven door de Inentinge, *dezelve niet weer krygen zal door de* Natuurlyke *besmettinge?* (60)

WAGSTAFFE: " *Wy weten by de bevinding, dat* „ *de* Inenting *niet behoedt voor de* Natuurlyke Pokjes, „ *en het is roekeloos te zeggen, dat de* ingeënte *Persōnen de Kinderziekte niet meer zullen hebben, dewyl* „ *men niet éene reden heeft om te gelooven, dat, na deze* „ *ziekte op de regelmatigste wyze gehadt te hebben, men* „ *'er niet voor een tweedemaal door aangevallen zou* „ *konnen worden. De gevallen immers van de Dogter* „ *van den* Chirurgyn IS. DE GRAVE, *en van den* „ Capitein HUSSART, *die de Pokjes na de* Inenting „ *weer gekregen hebben, komen niet overeen met de verzekeringen der voorstanderen van de* Inentinge".(60*)

CANTWEL: " *Men vleit zich voor al zyn leven* „ *vry te zullen blyven van de Kinderziekte door middel* „ *der* Inentinge, *maar is die hoop wel gegrond?* „ *nademaal men heeft gezien, dat dezelfde Persoon die* „ *ziekte door den* Natuurlyken weg 2 *maal*, 3 *maal* „ *ja*

(60) CHAIS. bladz. 665. TISSOT. bladz. 131.

(60*) MEM. LIT. de la G. B. uit Dr. WAGSTAFFE. Tom. XI. bladz. 196. 197. vergeleken met bladz. 202. 203. 204. 206. en 211.

Rakende het geval van de Dogter van den *Chir.* DE GRAVE, die het zelve opentlyk heeft tegengesproken, en de valschheit daar van aangetoont, zie bladz. 131. van deze verzameling; als mede het *Caracter* van de aangehaalde WAGSTAFFE. bladz. 122. en van FR. HOWGRAVE. bladz. 130. van wien eerstgem. dit uitstrooisel heeft overgenomen.

Desgelyks van de vertellinge van *Capt.* HUSSART. bladz. 237; als mede van den aart en de geloofwaardigheit van DOLHONDE. bladz. 111. 112. op wiens getuigenis alleen Dr. WAGSTAFFE het zelve voor eene ware gebeurtenis heeft aangehaald.

„ *ja 7 maal heeft gehadt, en daar zyn weinige Ge-*
„ *neesmeesters van bevindinge, die dergelyke gevallen*
„ *niet hebben gezien. Derhalven zo het buiten twyffel*
„ *is, dat men de* Natuurlyke Pokjes *meermaals kan*
„ *krygen, is het dan wel minder vreemd, dat men na*
„ *de* Inenting *ook nog door dezelve andermaal aangetast*
„ *worde? Zyn de voorbeelden van* Mylord KANOUET
„ *en* Mylord MONTJOUE *niet ten eenemale overtui-*
„ *gende, dat men door den* Natuurlyken weg *de sa-*
„ *menloopende Pokjes kan krygen en daar aan sterven,*
„ *na dat men te voren de* Inenting *heeft doorgestaan*"?
(61)

Vindt men ook in deze Provintie *van* HOLLAND *niet alreede gevallen daarvan? Hebben niet de 3 kinders van wylen de Gravinne van* ATHLONE, *en de* Heer Baron TORCK, en anderen *die voorheen zyn* ingeënt *geweest, onlangs de Pokjes door den* Natuurlyken weg *gehadt?* (62)

De vyanden der *Inentinge* wel ziende, dat het althans onmogelyk is, de meenigvuldige proeven, en groote voordeelen der konstige boven de *Natuurlyke Pokjes* meer tegen te spreken, bedienen zig nu het meest van deze tegenwerpinge, (63) met welke zy

(61) CANTWEL. bladz. 6. 7. 8. 9. 10. 11. vergeleken met bladz. 34. 35. 36. 37. 38. 64 en 80.
De Lezer kan hier voren zien van bladz. 139 tot 151 in deze verzamelinge, hoe weinige agting en geloof deze Schryver verdient, en in 't byzonder de onwaarheit van het geval van Mylord KANOUET, bladz. 149 en van Mylord MONTJOUE, bladz. 148 en 240 te vinden.

(62) Ziet deze gevallen en anderen van eene tweede besmettinge alhier te Rotterdam en in andere Steden van deze Provintie valschelyk verspreid, in deze verzamelinge beantwoord. bladz. 234. en 241.

(63) KIRKPATRICK. bladz. 38.

zy ook het allerbest by de vreesagtige menschen ingang vinden, die of in 't geheel eenen afkeer voor die *operatie* krygen, of in eene gestadige twyfelmoedigheit gebragt en aldus verleid worden door eenen schyn van waarheit, welken men aan deze en gene vertellingen, *dat sommige Personen, die eerst ingeënt zyn geweest, en naderhand de Kinderziekte door den* Natuurlyken weg *nog eens zouden gekregen hebben*, weet te geven.

Het is dan om deze reden, dat wy dezelve tegenwerping een weinig breetvoeriger moeten beantwoorden, zullende de gebeurtenis der zaken het beste antwoord daar op uitleveren: maar wy vrezen teffens, dat de meenigvuldige getuigenissen en van alle kanten bygebragte proeven, welke te samen genomen wy tot volledige bewyzen ten voordeele der *inentinge*, en tot volkomen wederlegging dezer voorgestelde groote tegenwerpinge noodig oordeelden, den Lezer mogelyk zullen vervelen.

Iste BEANTWOORDING: Gelyk de besmettende oorzaak der Kinderpokjes, door middel van de lugt en door de voedsels 't allergemeenst in de Long en Maag gebragt wordt, van daar tot het bloed en de vogten gaat, alwaar het veroorzaakt dat geen, 't welk de puisten en andere verschynsels in de ziekte voortbrengt, alzo brengt men ook door de *Inentinge* die zelfde besmettende oorzaak onmiddelyk in het bloed.

Volgen daar niet uit dezelfde aandoeningen, dezelfde ziekte en dezelfde verschynsels, dog die allen zagter, en oneindig minder gevaarlyk zyn? gelyk op de 5de tegenwerping reeds ten volle is bewezen. Is'er dus wel meer gevaar om de Kinderpokjes andermaal te krygen na de *Inenting*, dan na den gewonen weg? (64)

IIde

(64) CHAIS, bladz. 667. KIRKPATRICK, bladz. 38.

IIde BEANTWOORDING: Volgens een groot aantal der Geneesoeffenaren, ja van velen, die grys geworden zyn in de *praktyk* (65); is dit gevaar eene loutere inbeelding, want men naar hun gevoelen en bevinding niet meer dan eens de regte Kinderpokjes krygt, 't geen eigen is aan byna alle besmettende ziektens in de menschen, gelyk in de beesten. (66)

Kan

(65) CHAIS. bladz. 668. DUC. bladz. 114. HARRIS bladz. 66. MEAD. bladz. 74. HEISTER inst. Chir. bladz. 453.
KIRKPATRICK: *Voortreffelyke Schryvers van groote ervarenheit, en geloofwaardigheit hebben verzekerd, dat één zelfde Persoon ze nooit tweemaal krygt, en nooit heb ik van eenigen verstandigen arts of* Practisyn *gehoord van eene tweede besmettinge, en nooit heb ik die tweede besmetting vernomen in éénen van eenige honderden, die ik in deze ziekte bezogt hebbe.* bladz. 33.
DE LA CONDAMINE bladz. 35. TISSOT. bladz. 67. 131. en 132.
HOSTY: *Daar is in* LONDEN *niet één Geneesheer, ten minste zo veel ik heb konnen verneemen, die gelooft, dat men de Kinderziekte meer dan eens krygt.* bladz. 12.
TH. SCHWENCKE: *Ik hebbe de Kinderpokjes* uit de Natuur *nooit tweemaal gezien, en hebbe evenwel nu 41 jaren de* Praktyk *der Geneeskunde geoeffent.* Noodig bericht over de *Inentinge* der Kinderpokjes in 's Hage 1756. bladz. 28.
Wy hebben in deze onze Verzamelinge niet eerder hier van konnen gebruik maken, doordien de vorige bladen, wanneer dit bericht in 't ligt kwam, reeds waren afgedrukt.

(66) KIRKPTRICK: *Wy hebben in 't jaar* 1732 *op het vaste Land van* AMERICA *eene heftige Koorts zien heerschen, welke onder eene eenvoudige behandeling volgens de regels van de konst omtrent het zelfde getal wegsleepte, als de Kinderpokken, éénen van de zes of zeven, allen te samen genomen, en wy weten met zekerheit, dat, toen die Koorts zich in 't jaar* 1739

 voor

Kan men daar van wel één eenig voorbeeld bybrengen uit dien grooten Engelschen Vader der Geneesheeren, SYDENHAM, die zo opregt, en by uitnemendheit nauwkeurig in zyne waarnemingen is geweest, byzonder rakende de Kinderziekte, dat de wydvermaarde BOERHAVE hem, daar in, alleen genoeg oordeelt te zyn? Vindt men wel één enkel geval daar van, in alle de geschriften van den met regt beroemden ouden, en ervaren *Arts* FR. HOFMAN aangetekend?

Derhalven, by aldien men al voorbeelden van het tegendeel mogt vinden, zyn zulke uitzonderingen zo zeldzaam, als dat'er een *Monster* geboren wordt, die daarom ook niet in aanmerkinge konnen komen. (67)

IIIde BEANTWOORDING: Sedert eene 35 jarige ondervinding in ENGELAND, en elders, zo wel als in KONSTANTINOPOLEN wordt by mee-

voor de derdemaal openbaarde, niet één mensch, die 'er de vorige reize van aangetast was geweest, dezelve weder kreeg. De toevallen waren in beide van gelyken aart, schoon haare verscheide behandeling dezelve in de laatste reize veel zwaarder maakte, en de doodelykheit verhief en vermeerderde tot die van de ergste zamenloopende Pokken. bladz. 55.

TISSOT: *In sommige besmettelyke ziektens van het vee, worden, die'er van genezen zyn, zeer duur verkogt, om dat men niet bevreest is, dat zy de ziekte weder zullen krygen.* bladz. 67.

(67) HARRIS. bladz. 66. CHAIS. bladz. 668.

KIRKPATRICK: *Het is evenwel zeer waarschynlyk (onderstellende, dat het verhaal van* DWIGHT *waar zy) dat in een millioen gesteltenissen niet meer dan één onderhevig is aan zulke herhalingen van die ziekte met zulken langen tusschentyd. Het verschynsel is ten minste al zo zeldzaam in onze kleine waereld, als de verschyning van* Komeeten *in de groote waereld, of het geheel al.* bladz. 37.

meenigvuldige getuigenissen op het allersterkste verzekerd, dat'er tot nog toe niet één eenig van allen, die door de *Inentinge* de Pokjes gehadt hebben, ooit deze ziekte wederom gekregen heeft; al waren de Pokjes maar weinig in getale geweest, of wanneer de wondjes alleen maar sterk geëtterd hadden.

Timones: " Doorgaans komen'er 10 of 12 „ Pokjes uit; somtyds 2 of 3; in sommigen ziet „ men in 't geheel gene Pokjes, maar dan bevindt „ men de geopende plaatsen in ettergezwellen ver„ anderd, welke Personen nogtans in 't vervolg „ nooit de ware Pokjes gekregen hebben". (68)

Pylarinus: " Die genen, in welken maar „ weinige Pokjes na de *Inenting* waren uitgekomen, „ zyn naderhand van de natuurlyke besmettinge be„ vryd gebleven". (69)

Duc: " Niemand, welken de Kinderziekte „ door de *Inentinge* is medegedeeld geweest, heeft „ tot nog toe dezelve voor de tweede maal gehadt, „ offchoon die ziekte naderhand by wyze van *Epi*„ *demie* regeerde: en dit heeft de bevinding niet van „ één, maar van 40 jaren bevestigd; maar het is „ verwondering waardig, dat die zelfs, welken „ maar één enkel Pokje hadden gehadt, of welkers „ insnydingen maar in ettergezwellen waren veran„ derd, nooit daarna door deze ziekte besmet zyn „ geworden". (70)

A. Castro: " Die genen, welken eens door „ behulp van de *Inentinge* de Kinderziekte hebben „ gehadt, zyn nooit door die ziekte wederom aan„ getast geworden". (71)

Co-

(68) Timones. bladz. 29.
(69) Pylarinus. bladz. 21.
(70) Duc. bladz. 112.
(71) A. Castro. bladz. 30.

COLMAN: " Een Neger-Slaaf uit AFRICA
„ verhaalde te BOSTON, dat hy nooit hadde
„ gehoord, dat ymand in zyn Land, die *ingeënt*
„ was geweest, de Pokjes ooit wederom gekregen
„ hadde". (72)

DUMMER: " Verscheide Negers (zonder dat
„ de een van den anderen wist) verhaalden aan
„ eenen *Heer* te BOSTON, dat in hun Land de
„ genen, dien de Pokjes door de *Inentinge* waren
„ gegeven, nooit dezelve wederom kregen". (73)

MAITLAND: "Die genen, welken de Pokjes
„ door *Inentinge* hebben doorgestaan, konnen zo
„ zeker zyn, dat zy de Pokjes nooit weer zullen
„ krygen, als die, welken dezelve door den *Natuur-*
„ *lyken weg* hebben gehadt; want zo zy, die in
„ verscheide Landen, en gedurende verscheide ja-
„ ren zyn *ingeënt*, aan eene tweede besmettinge
„ onderhevig waren, zou men daar van voorbeel-
„ den hebben gekregen, en zodanige gevallen zou-
„ den die *operatie* hebben doen ophouden. Men
„ kan zich immers niet verbeelden, dat lieden van
„ oordeel en verstand eene *praktyk* zouden hebben
„ willen *continueeren*, die aan hun oogmerk niet be-
„ antwoorde". (74)

PERROT WILLIAMS: " Het is zeer opmer-
„ kelyk, dat ik nergens hoore van eenig geval,
„ dat ymand na de *Inenting* andermaal de Pokjes
„ heeft gehadt". (75)

JURIN:

(72) COLMAN. bladz. 35.
(73) DUMMER. bladz. 1 en 2.
(74) MEM. LITER. de la G. B. uit WAGSTAFFE. bladz. 491 en 492.
(75) JURIN'S Account for the year 1722. bladz. 24. uit een Brief van PERROT WILLIAMS.

JURIN: " De volle beslissing van deze zwarig-
„ heit moet men afwagten van eene langer bevin-
„ dinge, hoewel, zo ver wy tot nog toe hebben
„ gezien, het zeer waarschynlyk is, dat de *Inen-*
„ *ting* eene wezentlyke gerustheit geeft van de
„ Pokjes naderhand niet weder te zullen krygen,
„ zelfs in die gevallen, in welken de Pokjes zich
„ onvolmaakt hebben vertoond". (76)

MEAD: " Offchoon ik zelf waarlyk de uiter-
„ ste vlyt hebbe aangewend, konde ik nogtans
„ niet één eenig bewys vinden, waardoor genoeg-
„ zaam bleek, dat ymand na de *Ingeënte*, nog eens
„ de *Natuurlyke* Pokjes hadde gekregen". (77)

BISSCHOP VAN WORCESTER: " De groo-
„ te ondervinding gedurende vele jaren, heeft
„ die zwarigheit, van de Pokjes andermaal te kry-
„ gen, volkomen weggenomen". (78)

KIRKPATRICK: " Het is merkwaardig, dat
„ men nooit gehoord heeft, dat ymand van de
„ 897 Persoonen, die in ENGELAND van 1721.
„ tot het einde van 1728 *ingeënt* zyn, in 't vervolg
„ besmet is geworden". (79)

DEZELVE: " Zo 'er eene ontsteking by de
„ *Insnyding* geweest zy, schoon klein; en 'er een
„ zeer klein getal Puisten of Pokken bykomen,
„ die de *stadia* of tydperken der zagtste Kinder-
„ ziekte volgen, en onderhouden, twyffel ik niet
„ aan des Lyders toekomende veiligheit". (80)

DE

(76) JURIN'S Account for the year 1726. bladz. 14. 15. Relation du succès de *l'Inoculation* par Mr. JURIN. &c. de la traduction de M. NOGUES. bladz. 9 10, 11. CHAIS. bladz. 668. 669.

(77) MEAD. bladz. 81.

(78) BP. OF WORCESTER'S Sermon. bladz. 17.

(79) KIRKPATRICK. bladz. 113.

(80) DEZELVE. bladz. 135.

De la Condamine: " Is het niet genoeg,
" om verzekerd te wezen tegen de vrees van andermaal de Pokjes te zullen krygen na de *Inenting*, dat, sedert 30 en meer jaren, zo lang dezelve in Engeland *gepractiseerd* is, men geen één proefhoudend voorbeeld kan bybrengen van ymand, die de *Inenting* ontfangen heeft, dat hy die ziekte andermaal onderworpen is geweest, het zy door besmettinge, het zy door *Inentinge* zelf? (81)

Tissot: " Het is bewezen, dat de *ingeplante* Pokjes voor altyd van de Natuurlyke bevryden". (82)

Gaubius: " Ik meen gegronde redenen gehadt te hebben om na gelukkig volbragte herstelling, mynen Lyder voor de oogen te brengen, hoe de *Inenting* een gezegend middel geweest zy, waar door het de Goddelyke Voorzienigheit behaagt hebbe, zyn Wel Ed. voortaan van den schrik en aanval dier ziekte te bevryden". (83)

Hosty: " Daar is niet één enkel voorbeeld te vinden, dat ymand, de Kinderziekte waarlyk door de *Inentinge* gehadt hebbende, dezelve voor de tweedemaal heeft gekregen: dit is gegrond op verscheide herhaalde, en klaar bewezen proeven". (84)

Th. Schwencke: " Ook houde ik vast, dat de Kinderpokjes door de *Inentinge* te voorschyn gekomen, eenen mensch zo wel gerust stellen, om " voor

(81) De la Condamine. bladz. 34 en 36.
(82) Tissot. bladz. 131.
(83) Verhandelingen der Hollandsche Maatschappye. Tweede deel. bladz. 369.
(84) Hosty. bladz. 11.

„ voor de tweede reize niet te zullen aangetast
„ worden, als die gerust zyn, welke de Kinder-
„ pokjes uit de Natuur gehadt hebben". (84*)

Zyn nu niet deze getuigenissen zo algemeen, zo sterk, en zo volkomen eensluidende in TURKYEN, ENGELAND, HOLLAND, AMERICA, en AFRICA, dat men moet bekennen, dat, zo deze onwaar zyn, men aan geene getuigenissen in eenige zaak, hoe velen zy zyn, en hoe genaamt, geloof mag geven. Is het wel te denken, dat lieden van zo veel aanzien en agtinge, gelyk de meesten waren, en onder anderen JURIN, die met de uiterste omzigtigheit, en onzydigheit alleen de bevinding volgde, tot hunnen dood in dezelfde verzekeringen zouden volhard gebleven zyn, en dat zy hunne oogen zouden gesloten hebben voor de waarheit in eene zaak van zulken aanbelang voor 't leven der menschen?

Het waren ten grooten deele oeffenaars der *Inentinge*, en dus Voorstanders, dat is waar, maar het is niet minder waar, dat dezen juist de meeste gelegenheit hadden, om onderzoek op die zaak te konnen doen, en van de waarheit het best bewust te zyn.

IVde BEANTWOORDING: Men heeft Kinders en bejaarden, door *Inentinge* van de Kinderpokjes genezen zynde, schoon zy maar weinigen gehadt, of de wondjes maar alleenlyk overvloedig geëtterd hadden, toegelaten, ja verpligt met Personen, werkelyk aan de *Natuurlyke* Pokjes leggende, om te gaan, hen op te passen, aan te raken, en met hun op het zelfde bedde te slapen, zonder dat zy andermaal door dezelve ziekte zyn aangetast geworden.

TI-

(84*) TH. SCHWENCKE Noodig bericht, enz. bladz. 27.

TIMONES: " De Personen door de *Inentinge* „ genezen, zelfs die, in welken de wondjes maar „ sterk geëtterd hadden, hebben de Pokjes niet „ wederom gekregen; of schoon zy in het zelfde „ huis met hun, die de *Natuurlyke* Pokjes hadden, „ bleven inwonen". (85)

DUC: "In myzelven, die maar 16 Pokjes hebbe „ gekregen, is reeds voor 9 jaren de *Inenting* ver- „ rigt, en ik heb van dien tyd af dikwils goede „ vrienden, die de *Natuurlyke* Pokjes hadden, be- „ zogt, zonder dat ik op nieuw ben besmet ge- „ worden". (85*)

DEZELVE: " Een Meisje, in het welk by de „ eerste *Inenting* maar ééne plaats der Insnydingen „ gezwollen, ontstoken en pokagtig was geweest, „ en dat andermaal de *Inenting* had ondergaan zon- „ der eenig gevolg, kreeg nooit de Pokjes weder- „ om, alhoewel zy naderhand verscheide jaren „ met *Natuurlyk* besmette Personen heeft omge- „ gegaan". (86)

NETTLETON: " Sommigen der genen, wel- „ ken waren *ingeënt* geweest, hebben anderen in de „ *Natuurlyke Pokjes* opgepast, en het is dikwils ge- „ beurt, dat men voorheen *ingeënte* Kinders in *Fa-* „ *milien*, waar in de andere Kinders naderhand de „ Kinderziekte door den *Natuurlyken weg* kregen, „ in het zelfde bedde gedurende den geheelen loop „ der ziekte heeft gelegt: Maar men heeft niet be- „ vonden, dat zy de ziekte door eene tweede be- „ smettinge ontfingen". (87)

DE-

(85) TIMONES. bladz. 29.
(85*) DUC. bladz. 113.
(86) DEZELVE. bladz. 113.
(87) THE PHILOS. TRANSACT. abridged. Tom. VII. bladz. 608.

Dezelve: " In drie gevallen van *Inentingen* „ waren de wondjes ontstoken en gezwollen; dat „ werd gevolgd van eene aanmerkelyke ontlas- „ tinge door dezelven, terwyl de uitslag der Pokjes „ zeer onvolmaakt was, zo dat ik in twyffelinge „ geraakte; edog twee van dezen zyn daaromtrent „ naderhand genoegsaam beproefd, nademaal zy „ gestadig hebben omgegaan met die, welken aan „ de *Natuurlyke* Pokjes ziek waren, zonder dat zy „ door dezelven besmet werden, 't geen my doet „ gelooven, dat zy voor altoos van die ziekte be- „ vryd zullen blyven". (88)

Perrot Williams: " Daar is eene ge- „ trouwde Vrouw naby de Stad (Haverford- „ west in *Zuid-walles*,) welke, omtrent an- „ derhalf jaar geleden, hare Dogter de Pokjes door „ *Inentinge* deed krygen, welke zeer goedertieren „ waren. Zy heeft zich sedert dien tyd niet ge- „ myd om met de genen om te gaan, die in den „ voorleden Zomer die ziekte door den *Natuurlyken* „ *weg* hadden". (89)

Dezelve: George Owen " heeft op eene „ plegtige wyze verklaard, dat hy, zich zelven „ door *Inentinge* de Pokjes gegeven hebbende, „ sedert dikwils met anderen heeft verkeerd, die „ van de *Natuurlyke* Pokjes ziek waren". (90)

Dezelve: " Eene Vrouw, oud 23 jaren, „ heeft my verhaald, dat zy over 8 of 9 jaren, met „ rype Pokjes in het hol van hare hand eenen tyd „ lang te houden, omtrent 30 Pokjes in 't aange- „ zigt

(88) The Philos. Transact. abridged. Tom. VII. bladz. 610.

(89) Jurin uit eenen Brief van Perrot Williams: Account for the year 1722. bladz. 23.

(90) Dezelve: uit denzelven. bladz. 25.

„ zigt gekregen hadde, en dat zy sedert onbe-
„ schroomd hadde omgegaan met de genen, die
„ de Natuurlyke Pokjes hadden". (91)

DEZELVE: "Om te toonen, dat de *Inenting*
„ een genoegsaam behoedmiddel zy om de Pokjes
„ niet weer te krygen, liet ik, 6 weken geleden,
„ 2 jongens, welken in den voorleden Zomer waren
„ *ingeënt* geweest, niet alleen zien, maar zelfs han-
„ delen een Kind, stervende aan eene zeer kwaad-
„ aartige soort, welken des niet te min volmaakt
„ gezond zyn gebleven". (92)

WRIGHT: "JOHANNA JONES bood aan met
„ eede te bevestigen, dat zekere MARGARETA
„ BROWN, 15 jaren geleden, 10 of 12 jaren oud
„ zynde, door haar (te HAVERFORDWEST) was
„ *ingeënt*, en dat zy daarna de Pokjes niet weêr
„ gekregen hadde". (93)

F. SLARE: "De Geneesheer PERROT WIL-
„ LIAMS (om zich zelven te voldoen rakende de
„ gemeene tegenwerping, *dat* ingeënte *Personen*
„ *wel degelyk de Pokjes wederom krygen, en voor*
„ *eene nieuwe besmettinge vatbaar zyn*,) heeft zyne
„ 2 Zonen, dien hy gelukkig had *ingeënt*, met zich
„ genomen, als hy zieken bezogt, die eene zeer
„ kwaadaartige soort van Pokjes hadden, welken
„ hy door hun heel gerust liet behandelen, maar
„ zy kregen daar niet het minste leed van". (94)

DAN. NEAL: "Sommigen te KONSTANTINO-
„ POLEN, die *ingeënt* waren geweest, zyn nader-
„ hand in dezelfde kamer gebleven en hebben op
„ het

(91) JURIN: uit denzelven. bladz. 27.
(92) DEZELVE: uit denzelven. bladz. 27.
(93) DEZELVE uit eenen Brief van WRIGHT: Account for the year 1722. bladz. 30.
(94) PERROT WILLIAMS. bladz. 27.

„ het zelfde bedde geslapen met de zulken, die de
„ *Natuurlyke* besmetting hadden". (95)

Dezelve: " Elisabeth Harris, oud 19 ja-
„ ren, (deze was op den 4den dag voor de 2de
„ maal *ingeënt* (96), dewelke de minste Pokjes had
„ gehadt van alle de veroordeelde Personen, die de
„ *Inenting* by de eerste proefnemingen ondergingen,
„ maar in welke de ontlasting door de insnydingen
„ daarentegen meer dan gemeen was geweest,
„ heeft eerst eene Meid in 't Christen Hospitaal op-
„ gepast, die zeer vol met Pokjes was, en daar-
„ na eenen jongen, by welken zy alle nagten in het
„ zelfde bedde sliep van den beginne tot het einde
„ van de ziekte, zonder dat zy het minste toeval van
„ de Kinderziekte kreeg (97), en toen Maitland
„ zyne verdediging tegen Wagstaffe uitgaf,
„ had zy'er meer dan 20 opgepast met dezelfde
„ veiligheit". (98)

Dummer: " Het verhaal van sommige Sla-
„ ven, die genen overleg om te bedriegen met den
„ anderen konden gehadt hebben, wanneer zy zei-
„ den, dat zy waren *ingeënt* geweest, en dat de
„ *ingeënten* in hun Land voor de 2demaal de Kin-
„ derziekte niet kregen, wordt bevestigd, door
„ dien zy de zieken, in onze *Familien* aan de Pok-
„ jes leggende, gestadig oppassen zonder besmet te
„ worden". (99)

Kirkpatrick: " Men weet zeker, dat'er
„ zich slegts ééne Pok na de *Inenting* vertoond
„ heeft, en dat de Lyder zich naderhand in 't mid-
„ den

(95) Dan. Neal. bladz. 13.
(96) C. B. Behrens. In Act. Nat. Cur. Vol. I. bladz. 134.
(97) D. Neal. bladz. 13.
(98) Kirkpatrick. bladz. 126.
(99) Dummer. bladz. 2.

" den der besmettinge bevonden heeft, zonder 'er " van aangetast te zyn geweest". (100)

DEZELVE: " Een der 3 Slaven in CAROLINA, " daar de besmetting geen vat op had door *Inentin-* " *ge*, heeft sedert 3 jaren te LONDEN gewoond, " en de besmetting niet gemeid, en werd evenwel " niet besmet". (101)

JAMES BURGES: " Een Broertje met zyne " Zusje werden *ingeënt* met den zelfden etter; de " verschynselen van Koorts kwamen in beiden op " den gewoonen tyd, maar waren van weinig be- " lang, en gepaard met overvloedig zweeten, 't " welk gemeenlyk den uitslag voorgaat: toen het " zweeten begon te verminderen, vertoonde zich " op de opperhuid van den jongen een geringe uit- " slag als vloojen beeten, die niet zelden een voor- " looper is van het uitkomen der Pokjes; niet te min " de Koorts nam af, het zweeten hield op, en de " vuurige uitslag verdween geheel en al; daar kwam " niet éene enkele puist in de plaats; Het ging met " de zweren op de armen, even als of hy uitslag " had gehadt; zy hadden eene pokagtige korst, " en zy openden zich meer en meer tot omtrent " den tyd, dat wy rekenden, dat de ziekte op zyn " hoogste zoude zyn geweest; de ettering was ook " overvloediger en duurde langer, dan naar ge- " woonte. Het is opmerklyk, dat de zieke op " het oogenblik, wanneer de koorts ophield, vol- " maakt wel was, zonder ergens van te klagen, " dan alleen van pyn in de armen, om dat de ope- " ningen een weinig gevoeliger waren. Men kan " ligt begrypen, dat de Ouders niet zo wel voldaan " waren, als zy zouden geweest zyn, wanneer het " Kind

(100) KIRKPATRICK, bladz. 135.
(101) DEZELVE, bladz. 132.

„ Kind eenen uitslag van Pokjes had gehadt. Derhalven leide men hem eenen geheelen nagt in 't zelfde bedde met zyne Zuster, wanneer de Pokjes by haar ryp waren en op het afvallen stonden, maar zonder eenige uitwerkinge. Twee jaren daarna werden eenen anderen Zoon en Dogter van dezelfde *Familie* de Pokjes *ingeënt*. De gemelde jonge werd t'huis gehaald uit de Schole, op dat hy by zynen Broeder en Zuster zou zyn, en ten einde nogmaals te beproeven, of hy wel vry voor de besmettinge was; hy bleef gestadig in het zelfde vertrek met hun, en toen de Pokjes op het hoogste waren, was hy dikwils by hen op het bedde; hy raakte hunne armen en handen verscheide dagen agter één aan, en streelde dezelven, maar alles zonder eenig gevolg, en is eindlyk sedert dien tyd altoos volmaakt wel gebleven". (102)

Hosty: " Offchoon men 5 Personen, welke de Pokjes door *Inentinge* niet gekregen hadden, aan de besmettinge onder de behandeling van anderen, die de Pokjes door *inentinge* hadden, blootstelde, kregen zy dezelven nogtans niet". (103)

Thomas Schwencke: " Ik hebbe op twee *distincte* tyden een Kind, waarin het (*Contagium*) besmettende stof niet gevat hadde, by anderen, aan die ziekte leggende, laten slaapen, zonder besmet te worden". (103*)

Vde BEANTWOORDING: " Men heeft anderen *ingeënt*, die de Pokjes door den *Natuurlyken* weg

(102) Jam. Burges. bladz. 41. 42.
(103) Hosty. bladz. 8.
(103*) Th. Schwencke Noodig bericht, enz. bladz. 34.

weg gehadt hadden, en de *Inenting* heeft ze hun niet wederom gegeven.

Duc: " Men heeft de *inenting* gedaan aan Lie-
„ den, die voorheen by eene regerende *Epidemie*
„ de Pokjes hadden gehadt, maar daar kwamen
„ gene Pokjes te voorschyn". (104)

F. Slare: " De *Heeren* Hugo en Wolfen
„ beide Geneesheeren van 't Hof, *entte* op den-
„ zelfden tyd 2 Kinderen te Londen *in:* het één
„ was een jonge van 3 jaren, die noit de Pokjes
„ had gehadt, en het ander een Meisje van 10 ja-
„ ren, dat die ziekte een jaar te voren zeer zagt,
„ en met weinige Pokjes had gehadt. De insny-
„ dingen van den jongen werden wel dra rood,
„ ontstoken en gaven vele ontlasting: de Pokjes
„ waren niet veel in getale; hy bleef gedurende
„ den ganschen loop der ziekte lustig, en werd nauw-
„ lyks ziek. Maar de wondjes van het Meysje,
„ met een pennemes gemaakt, waren maar een
„ weinig rood, en gaven in 't geheel genen etter:
„ in 't tegendeel zy waren den 4den dag volkomen
„ opgedroogd, en niet één eenig puistje of onpas-
„ selykheit, hoe genaamt, konde men ten dien tyde
„ of naderhand bespeuren: ondertusschen bleef zy
„ den gemelden jongen gedurende zyne Kinderziekte
„ oppassen". (105)

Kirkpatrick: "Onze eerste proeve van de
„ veiligheit van Personen, die voorheen de ziekte
„ gehadt hadden, voor eene tweede besmettinge
„ door konst, werd wyslyk genomen aan Richard
„ Evans, een van de 7 Misdoenders, die, de
„ *Na-*

(104) Duc. bladz 113.
(105) F. Slare. bladz. 31.

„ *Natuurlyke Kinderpokken* 's jaars te voren in de
„ Gevankenis gehadt hebbende, *ingeënt* werd be-
„ nevens vyf andere door infnydingen, overvloe-
„ diglyk met etter gevult. De *Heer* MAITLAND
„ leert ons, dat hy op den 7den dag na de *Inenting*
„ geene pyn ter weereld hadde, nog branding,
„ nog roodheit in eenige van zyne infnydingen,
„ nog eenig ander ongemak; maar dat zy alle van
„ den beginne af wit bleven, en op den 6den dag
„ opdroogden". (106)

DEZELVE: " Sommige Perfonen, daar de
„ *Inenting* geen vat aan heeft, konnen aangemerkt
„ worden, als door eene voorgaande ziekte vry
„ daar van: dus zei men, dat'er van de 19 door
„ DR. JURIN gemelt twee waren, die men maar
„ *inentte* om eene proeve te nemen". (107)

DEZELVE: " Het bleek naderhand, dat één
„ der *ingeënte* door *Doctor* NETTLETON, die de
„ ziekte niet kreeg, te voren de Pokjes gehadt had-
„ de". (108)

DEZELVE: " *Doctor* BOYLSTON zegt, dat
„ men van 3 uit zyne 6 Perfonen, op welken de *In-*
„ *enting* zonder uitwerkinge was geweeft, zich na-
„ derhand herinnerde, dat zy dezelven zeer jong
„ gehadt hadden, terwyl eene 4de zich te binnen
„ bragt, dat, toen zy nog een klein Kind was, de
„ *Doctor* en de Minne met malkanderen getwift
„ hadden, of zy de Pokjes had of niet, hebbende
„ zich maar 3 puyften vertoond, éêne van welke
„ eenen put nagelaten had". (109)

DEZELVE: " Die *Heer* in KAROLINA,
„ die

(106) KIRKPATRICK. bladz. 126. en hier voren. bladz. 50.
(107) DEZELVE. bladz. 133.
(108) DEZELVE. bladz. 133.
(109) DEZELVE. bladz. 133.

„ die 2maal *ingeënt* was zonder uitwerkfel, werd „ door zyne Vrienden verdagt, de ziekte in *'t* „ *Graaffchap* JORK zeer genadig gehadt te hebben „ in zyne Kindsheit". (110)

CHAIS: "Te GENEVE, (en dit heb ik uit „ de eerfte hand) hing men tusfchen beide, of men „ eene *jonge Juffer*, welke 's jaars te voren één „ enkele Pok door de *Natuurlyke Kinderziekte*, „ verzeld van Koorts, gehadt had, de Pokjes we„ der zou *inenten*. In deze onzekerheit pleegde „ men raad, met eenen geleerden Vriend, die uit „ ENGELAND kwam, alwaar hy zich in den grond „ aangaande dit ftuk had onderregt, en die aan my „ in perfoon het verhaal heeft beveftigd, daar men „ my het zakelyke van heeft overgefchreven. Hy „ ried de *Inenting* aan op dezen grond, dat, indien „ men zich niet bedroog, en de *jonge Juffrouw* in „ der daat de Kinderziekte had gehadt, de *Inenting* „ ze haar niet op nieuw zoude geven. Men deed „ derhalven de behandeling (*operatie*): maar gene „ Pokjes, en in 't geheel gene Kinderziekte. Een „ zeker bewys, dat de *Inenting* geen uitwerkfel voort„ brengt, als het zuurdeeg (*vatbaarheit*) van de „ Kinderpokjes niet meer in het lighaam huisveft, „ of 'er reeds uit gedreven is, en dat in tegendeel „ het zuurdeeg, 't welk zy openbaart, zekerlyk „ dat van de Kinderpokjes is, 't geen éénmaal uit„ gedreven zynde, genige vreeze overlaat, om „ de ziekte weder te krygen". (111)

TISSOT: "Ik hebbe hier voor eenige jaren „ eenen *Engelfchman* gezien, welke in dezelve „ vreeze en twyffelinge zynde, zich door het *inenten*

„ ver-

(110) KIRKPATRICK. bladz. 133.

(111) CHAIS: bladz. 670. 671. CRAMER en JOLY. bladz. 19. TISSOT. bladz. 134.

„ verzekerd, en 2maal de *Inenting* beproefd heeft, „ zonder het minste toeval gewaar te worden, of „ te konnen gevoelen, dat het ingeplante gif de „ minste werking op hem deed". (112)

Maty: " Op den 26 November 1754. maak„ te ik met een scheermes op mynen linkerarm „ twee insnydingen ter lengte van eenen halven „ duim, en diep genoeg, dat'er eenige droppels „ bloed uitkwamen; ik leide in beiden eenen draad „ wel doortrokken met etter, die ik 3 dagen te „ voren zelf genomen had van een Meisje, 5 of „ 6 jaren oud, het welk ik dagelyks hadde be„ zogt gedurende den ganschen loop van hare Kin„ derziekte, zynde van gelyke soort als ik 14 ja„ ren te voren had gehadt, en waar door ik pok„ dalig ben geworden. Alhoewel ik gene de min„ ste verandering maakte in myne levenswyze om „ niet eenig vermoeden daar van te geven aan „ myne *Familie*, kreeg ik nogtans gedurende de „ eerste 9 dagen niet de minste ongesteldheit, nog „ pyn in 't hoofd, nog in de Maag; ik ondervond „ niet de minste verandering in mynen slaap, nog in „ de Natuurlyke uitwerpingen, nog in mynen eet„ lust, en al wat deze proef in my uitwerkte, „ waren 3 of 4 kleine puistjes zo groot als spelde„ knoppen, omtrent de kanten der insnydingen, „ welke puistjes niemand konde aanzien voor Pokjes, „ dan zulke lieden, die geen onderscheit konnen „ maken tusschen de Roos en Kinderpokjes, of „ het schurft en de pest". (113)

De

(112) Tissot. bladz. 134.
(113) Maty: Journ. Brit. des mois de Novembre et Decembre 1754. Recueil enz. bladz. 54. 55 Hosty. bladz. 12.

Het gebeurde in de Kinderen van Dr. J. F. VAN LEEMPOEL kan ook met vele waarschynlykheit tot deze soort van waarnemingen gebragt worden, dat, namentlyk de lighamen, éénmaal de besmetting met eene daar op volgende Koorts ontfangen en doorgestaan hebbende, zelfs niet door herhaalde *Inentingen* de Kinderziekte wederom krygen, gelyk men uit het verhaal daar van in de nareden zien kan.

Zie daar! een zagt en zeker middel, waar door men zich veilig kan redden uit groote ongerustheden en vreeze, die ons leven lang ons anderzins byblyven moeten, en welke waarlyk zonder grond dikwils konnen zyn.

VIde BEANTWOORDING: Men heeft zelf voor de 2de maal Persønen *ingeent*, welken maar éénige weinige Pokjes door eene eerste *Inentinge* hadden gehadt.

DUC: " Ik oordeele, dat wel degelyk verdient gemeld te worden het geval van een zeker
„ Meisje, aan welk hare Moeder uit voorzigtigheit de Pokjes had laten *inenten*. Zy had door
„ deze *Inentinge* alleenlyk maar ééne der plaatsen,
„ waar in de etter was gelegt, gezwollen, ontstoken en pokagtig; voor 't overige gevoelde
„ zy niet het minste ongemak. De Moeder evenwel bevreest, dat deze *operatie* vrugteloos mogt
„ geweest zyn, liet één jaar daarna de *Inenting* aan
„ het zelve andermaal verrigten, maar daar kwamen
„ geene Pokjes uit, en de geopende plaatsen droogden ten eersten op, en kregen gene pokkige gedaante. Niet tegenstaande zy nu al vele jaren met
„ Lieden, aan de Pokjes leggende, heeft omgegaan, is zy egter tot nog toe door den *Natuurlyken weg* niet besmet". (114)

HAR-

(114) DUC, bladz. 114.

HARRIS: " Om het best te beproeven of y-
„ mand, die door de Pokjes te voren besmet is ge-
„ weest, als nog voor dezelven vatbaar zyn, heeft men
„ te KONSTANTINOPOLEN in dezulken, die te
„ voren waren *ingeënt* geweest, voor de 2de en
„ 3de reis de *Inenting* herhaald, maar zulks is al-
„ toos zonder eenige uitwerkinge geweest. Daar
„ is na de herhaalde *inenting* niet de minste rood-
„ heit of ontsteking gevolgd, ook hebben de wond-
„ jes geenen etter ingetrokken". (115)

NEAL: " Men heeft te KONSTANTINOPO-
„ LEN verscheiden, na dat zy door de *Inentinge* wa-
„ ren hersteld, één en andermaal nog *ingeënt*, maar
„ te vergeefs". (116)

KIRKPATRICK: *Juffertje* BAKER, 12 jaren
„ oud, welke met eene goede uitwerkinge *ingeënt*
„ was geweest, maakte, eenige weken na hare
„ spoedige herstelling, eene nieuwe insnyding, en
„ lei 'er met behulp van eene jonge Juffrouw ver-
„ schen etter op drie morgens agter één. Omtrent
„ den 8sten dag kreeg zy eene ligte hoofdpyn; en
„ bang beginnende te worden, openbaarde zy,
„ wat zy gedaan had. Maar na eenen korten tyd in
„ hare klederen gelegen te hebben, sprong zy op,
„ zeggende, dat zy niet langer ziek wilde wezen;
„ hare hoofdpyn verdween spoedig, zonder dat'er
„ Koorts, uitslag of eenig ander ongemak op volg-
„ de; waar uit blykt dat de zaaden der Kinderpok-
„ ken hier in eenen uitgeputten grond waren ge-
„ strooid". (117)

R 2

(115) HARRIS. bladz. 66.
(116) NEAL. bladz. 13.
(117) KIRKPATRICK. bladz. 127.

Recueil enz. " Ik heb voor eenige jaren eene
„ *Engelsche Juffrouw* gezien, van welke ik het
„ volgende geval hebbe: In eene gedurige onge-
„ rustheit en vreze voor de Kinderziekte nam zy
„ een voornemen om zich te laten *inenten*, maar
„ de *inenting* was zonder *effect*, en zelf de wond-
„ jes, in welken de etter was gelegt, droegen niet.
„ De Geneesmeesters zeiden haar, dat zy waar-
„ schynlyk de Pokjes reeds gehadt hadde, of, zo
„ zy door dezelven nog niet was besmet geweest,
„ dat zy dezelven niet te vreezen had. Eenigen tyd
„ daarna vernam zy door hare *Gouvernante*, die
„ haar hadde opgevoed, dat zy in hare jonkheit
„ was *ingeënt*". (118)

Zou men hier niet mogen byvoegen de waarneming in den Zone van den *Lector* P. Vink, in welken de laaste insnydingen, of schoon de etter by herhalingen *geappliceert* werd, zo spoedig genazen, als of 'er een wond-balsem op gelegt ware? Ziet dit geval in de nareden omstandiger beschreven.

VIIde BEANTWOORDING: Men heeft daar en tegen niet alleen de gevallen, door *partyen* bygebragt, als of men de Pokjes door den *Natuurlyken weg* konde weerom krygen, na dat men dezelve door de *Inentinge* gehadt heeft, zorgvuldig en onzydig nagespoord, maar ook eenen iegelyk tot het opgeven van die gevallen opentlyk uitgedaagd

Perrot Williams: " Niet te min om u
„ (Wagstaffe) te overtuigen, hoe verre ik
„ ben van eenen dommen dryver te zyn van eeni-
„ ge *partye*, zo verzekere ik u, dat ik, zo dra
„ ik

(118) Recueil enz. bladz. 133. uit Quaest. Med. *An Virus variolarum intra corpus inoculatione debeat intrudi?*

„ ik éénen der *ingeënten* de Pokjes wêer zie krygen, „ zal zorg dragen, dat het zo algemeen bekend „ worde, als het mogelyk is, om te beletten, „ dat de waereld niet bedrogen worde in eene zaak „ van dat gevolg voor het leven der menschen. „ Maar zo lang zulks niet gebeurt, zal ik myne „ toestemming niet geven aan willekeurige en ge- „ zogte redeneringen, die van genoegzame bevin- „ dinge ontbloot zyn om dezelve te bewyzen". (119)

RICH. WRIGHT: " Eene vrouw van 70 ja- „ ren te HAVERFORD-WEST verhaalt, dat 'er „ honderden in dit *Land* (ZUID-WALLES) de Kin- „ derziekte door *Inentinge* hebben gehadt, en dat „ men niet één enkel geval heeft konnen voor „ den dag brengen van ymand, die ooit deze „ ziekte daarna wêer heeft gekregen". (120)

JURIN: " Wanneer de *Apothecar* HOWGRAVE, „ en na hem Dr. WAGSTAFFE het antwoord van „ IS. DE GRAVE en MAITLAND op het uitstrooi- „ sel, als of de *Dogter* van deze DE GRAVE na de „ *Inenting* voor de 2demaal de Pokjes zoude gehadt „ hebben, van onwaarheit hadden getragt *suspect* „ te maken, heeft haar Vader de valschheit van „ dat gerugt in eenen wydloopigen Brief voor de „ geheele waereld zonneklaar aangetoond, en zich „ beroepen op meenigvuldige getuigen niet alleen „ van die, welke haar gedurig na de *Inenting* had- „ den bezogt, maar ook van hun, die eerst aan „ deze fabelagtige vertellinge hadden geloof gege- „ ven. Terwyl hy te gelyk deze tegenkanters „ heeft uitgetard, om hunne verdenkingen te be-

„ wy-

(119) PERROT WILLIAMS. bladz. 15.
(120) JURIN.'s account for the year 1722. bladz. 31.

„ wyzen, en het geval van naby te onderzoeken.
„ (121) Zie van dit geval meer omstandigheden
„ bladz. 131.

THE GENTLEMAN'S MAGAZ. " Een onge-
„ noemde, die schryft, dat hy gelezen heeft ge-
„ vallen, waarin de Pokjes na de *inenting* door
„ den *natuurlyken weg* waren doodelyk geweest,
„ wordt tot het opgeven van dezelve opentlyk ver-
„ zogt". (122)

MATY: " De voorstanders der *inentinge* be-
„ dienen zich tegen de ongegronde vreeze van de
„ Pokjes wêer te zullen krygen, van een ontken-
„ nend *argument*. Zy eisschen, dat men hun ge-
„ vallen opgeve van zulken, die, na dat zy de
„ Pokjes door *Inentinge* ontfangen hebben, dezel-
„ ven voor een tweedemaal gekregen hebben. Hun-
„ ne tegenpartyen, zeggen zy, hebben daar niet op
„ geantwoord, dan met losse en onbepaalde ver-
„ zekeringen". (123)

DEZELVE: " Ik biede my aan, om my nog
„ eens te laten *inenten*, en de *Heer* CANTWEL heeft
„ maar Personen te noemen, om daar by als ge-
„ tuigen tegenwoordig te zyn". (124)

DE LA CONDAMINE: " Zedert 30 jaren,
„ dat men de oogen geopend heeft omtrent de ge-
„ volgen der *inentingen*, en dat men de gevallen
„ in 't bywezen van *partyen* heeft nagespoord, is
„ 'er geen een verzekerd voorbeeld geweest, dat
„ ymand,

(121) JURIN's Account for the year 1724. bladz. 24-31.
(122) THE GENTLEM. MAGAZ. 1752. bladz. 255.
(123) MATY: Journ. Brit. pour les mois de Mars et d'Avril 1754. bladz. 395.
(124) JOURNAL ETRANGER Fevrier 1756. bladz. 138. In eenen Brief van MATY aan HOSTY.

„ ymand, dien de Pokjes *ingeënt* waren, dezelven „ andermaal heeft gekregen". (125)

TISSOT: " Het is zonder voorbeeld, dat „ men de Pokjes weder heeft konnen doen kry- „ gen; en indien de wederstrevers van de *Inentin-* „ *ge* zich verbeeld hebben eene valsche veronder- „ stelling te mogen voorstaan, om eene *praktyk*, „ die zy nadeelig oordeelden, te weeren, hebben „ zy niet konnen stand houden tegens de navor- „ schingen, die de aanhangers der waarheit ge- „ daan hebben, om 'er de egtheit van aan te too- „ nen. Het is derhalven niet meer mogelyk, om „ zich in dezen opzigte daarin te bedriegen. Het „ is bewezen dat de *ingeplante* Pokjes voor altyd „ van de *natuurlyke* bevryden". (126)

HOSTY: " Ter beslissinge of ymand voor eene „ 2de besmetting vry is, vragen de voorstanders der „ *Inentinge* maar éene enkele ontwyfelbare proef „ en bevinding, dat het *virus* (de besmettende stof) „ op de *massa* van het bloed voor de tweede maal „ heeft gewerkt: Het is hen genoeg, als'er maar „ eenige puisten over het lighaam verspreid worden, „ of eene verettering der insnydingen zonder uit- „ slag volge". (127)

Als men dit gedrag der Voorstanderen van de *Inentinge* leze, en wel overwege, is het van groote kragt tot overtuiging, want men moet wel vast stellen, dat die sterke yveraars tegen de *Inenting* uit al hun vermogen naar zulke gevallen hebben gezögt, en omgehoord, en nademaal zy die niet hebben te borde gebragt, ten minste niet volledig be-

(125) DE LA CONDAMINE, bladz. 34.
(126) TISSOT, bladz. 131.
(127) HOSTY, bladz. 11.

bewezen, zullen zy dezelve ook zeer waarschynlyk nergens hebben konnen vinden, en gevolglyk is deze vrees voor eene tweede besmettinge ganfch ydel.

VIIIste BEANTWOORDING: De verhaalen van gevallen der zulken, die, na dat zy de Pokjes door den *Natuurlyken weg*, maar vooral door de *Inentinge* hebben gehadt, voor de 2de maal door dezelven zouden zyn aangetast, hebben in 't gemeen eene vergissing tot hunnen grondslag gehadt, byzonderlyk, wanneer men eene *bysoort* voor de *ware Pokjes* heeft aangezien, die wel degelyk van elkanderen onderscheiden worden.

VOOR EERST door de byzondere benaminge in alle talen: wordende de éénegenoemd *Variolae* by uitnemendheit, of *Variolae verae*; *La Petite verole*; *The Small-pox*; de *Pokjes*, de *ware* of *regte Pokjes*, *Kinderpokken* of *Kinderziekte*: en de andere *variolae Spuriae*, *genus variolarum adulterinum* (228); *Lymphaticae*, *Crystallinae*, *Ichorosae*, *Fatuae* (128*); *la petite verole volante*; *The Swine-pox*, *The Chicken-pox*; de *onwaare*, *onegte*, of *bastaard-pokjes*, de *wind-*, *water-* of *bladder-pokjes*, of *Steen-pokken*. (129)

TEN TWEEDE door de byzondere *Epidemie*. (130)

TEN

(128) SYDENHAM, bladz. 132.

(128*) J. OOSTERDYK SCHACHT: Instit. Med. pract. bladz. 39.

(129) TH. SCHWENCKE: *Daar zyn* Kinderpokjes *en* Windpokjes; *daar is* eetbare *kervel*, en dulle *kervel*; *het zeggen zoude ongerymd zyn: die Persoon is van* kervel *gestorven*, *nalatende het bywoord van* Dulle, *dat'er bybehoort*. Noodig bericht enz. Voorr. bladz. V.

(130) DEZELVE: *Indien het eenerleije soort was*, *zouden* Windpokjes *wel eens anderen gemaakt hebben*, *als* zy grasseeren, *gelyk als* (distincte) *of* onderscheide Kinderpokjes *meer dan eens door besmettinge* (conflu-

TEN DERDE door de manier van komen, en derzelver loop:

Dus worden alle de ware Pokjes zelfs de *discretæ* of goedertieren verdeeld in 4 *stadia*, *perioden* of tydperken, te weten

Van besmettinge, verzelt met heete Koorts en verscheide andere toevallen. (131)

Van uitslag, of ontstekinge, gelyk het BOERHAAVE noemt, na den 3den, 4den of 5den dag.

Van zweeren of veretteringe na den 7den dag.

Van droogen, beginnende gemeenlyk op den 11den dag.

Daarentegen de Windpokjes komen en gaan schielyk, want na wat hoofdpyn, onlustigheit, somtyds wat Koorts komen zy eensklaps te voorschyn met blaasjes, en eenen rooden kring; zy zweeren den anderen dag, en op den 3den dag droogen zy; en Steenpokken verscheelen niet van Bladderpokken, als dat de eerste wat breeder en harder zyn, en zeldzamer gezien worden. (132)

TEN VIERDEN door het gevaar; zynde de bysoort van Pokjes altyd op haar zelve zonder gevaar, en de ware geenzins. (133)

Door

fluecrende) *of* samenloopende *voortbrengen*, *maar daar is geen voorbeeld van.* Voorr. bladz. VI. en 26.

TH. SCHWENCKE: *Het gebeurt (zegt* PECHLINUS) *dat zich* Steenpokken, Waterpokken *en* Kinderpokken *in één jaar openbaren in denzelfden Persoon, en hoe vol de Lyders ook zyn geweest van de 2 eerste (op* distincte *tyden) en geeft dit niets tot vermindering van de laatsten.* bladz. 12.

(131) BOERHAAVE: Aphorism. de cogn. et cur. morbis. §. 1383.

(132) TH. SCHWENCKE. bladz. 12.

(133) DEZELVE. bladz. 13.

Door onkunde, of verzuim van deze *distinctie* hebben vele menschen, zelfs Geneesmeesters dikwils hierin gedwaalt. (134)

Ja kundigen, als zy *Windpokjes* voor de eerste reize maar zagen, dezelven droog stonden, en dus zeer na de *waren* gelekenen, hebben zulks in enkele gevallen niet konnen onderscheiden, dan na dat het door nauwkeurig onderzoek uit de tydperken bleek, die aan de *ware* Kinderpokjes alleen eigen zyn. (135)

Daarenboven kan de blydschap van den Lyder en zyne vrienden, en de roem van den *Practisyn* hen allen somtyds doen berusten, en zelf verheugen in de vermeinde genezinge van eene zo gevaarlyke ziekte, als de Kinderpokjes, en derhalven eenparig doen besluiten, dat de Lyder 'er niet meer aan onderhevig zy. (136)

Dus hebben wy reeds op bladz. 149. bewezen, dat de Pokjes voor de 2de maal van *Mylord* KANOUET, waar van in de tegenwerpinge gemeld wordt, gene *ware* Kinderpokjes zyn geweest, maar eene *bysoort*.

Dat nu de 3 Kinderen van wylen de *Gravinne* van ATHLONE, en de *Heer Baron* TORK in 's Hage, van welken de eersten in Mey, en de laastgenoemde in Sept. 1754 de *ware* Pokjes door *Inentinge* gehadt hadden (137), voor de 2de maal in laastlede Mey 1756. niet de *ware*, maar *Windpokjes* hebben gekregen, is door den *Professor* TH. SCHWENCKE klaar bewezen, byzonder uit eenen Brief van den *Heere*

(134) KIRKPATRICK. bladz. 33. 34. GAUBIUS. bladz. 363. TH. SCHWENCKE. Voorr. bladz. VI.
(135) TH. SCHWENCKE. bladz. 28.
(136) KIRKPATRICK. bladz. 34.
(137) TH. SCHWENCKE. bladz. 15. 16. 17. 18.

Heere TORK zelf, die het gerugt, als of hy zo wel, als de 2 *Graven* en de *jonge Gravinne* van ATHLONE andermaal door de Kinderpokjes zouden zyn aangetast geweest, een valsch gerugt noemt, daar by verhalende, dat hy daags voor den uitslag zonder Koorts was geweest; dat hy reeds op den 2den dag der ziekte den uitslag hadde gekregen; dat men hem had laten wandelen door het huis; dat anderen, die de *ware* Kinderpokjes nooit gehadt hadden, dagelyks onbeschroomd hem met kennisse van den *Doctor* hadden bezogt, zonder de Kinderziekte gekregen te hebben; dat hy op den 6den dag na den uitslag had uitgereden, en dat hy den 8sten dag na den uitslag ten Hove was verschenen. (138)

De *Heer* SCHWENCKE voegt daar by, dat'er in 's HAGE geen Kinderpokken, schoon hy andere *praktiseerende Doctoren* daar ook naar gevraagd heeft, in de Maaand Mey te vinden zyn geweest (139); dat 2 Heeren Gebroeders de *Graven* van WASSENAAR, OPDAM en TWICKEL in den jare 1755 de *Windpokjes* hadden gekregen, waar van de oudste de *ware Pokjes* door den *Natuurlyken weg* voor eenige jaren, en de jongste door *Inentinge* in 1754. had gehadt (140), en eindlyk, dat de naaste Bloedver-

(138) TH. SCHWENCKE. bladz. 20--26.
(139) DEZELVE. bladz. 26.
(140) DEZELVE. bladz. 26.

Dus heeft ook Dr. S. DE MONCHY in de laatste voorleden maand van Mey aan verscheiden *Practizyns* dezer Stad getoond een Kind, 5 jaren oud, hebbende over het gansche lighaam eenen zeer overvloedigen uitslag van *Windpokken*, het welke in den jare 1753 aan de *ware* en *Confluerende* Kinderpokken gevaarlyk ziek was geweest; en de *Lector* P. VINK heeft onlangs bericht ontfangen, dat het *Juffertje* van UTRECHT, het welke in 't voorjaar alhier door de *Inentinge* de ware Kinderziekte zeer gelukkig heeft gehadt, naderhand de *Windpokken* hadde gekregen.

verwanten en de gebuuren van dat huis zich in dit Nasaizoen September 1756 de Kinderpokjes door *Inentinge* hebben laten geven, te weten de *Hoog Welgeboore Juffrouw* ANNA FREDERIKA VAN WASSENAAR, en 4 Kinderen van den *Hoog Edelen Welgebooren Heere* WASSENAAR van STARRENBURG, die daar toe blymoedig besloten hebben, ten teeken, dat zy niet gelooven, nog ooit gelooft hebben, het geen van den *Heere Baron* TORK, en de *Kinderen* van wylen *Mevrouw* van ATHLONE, hunne Bloedverwanten door velen is verspreid geweest. (141)

Uit deze beantwoordinge van vergissinge by gebrek van onderscheit te maken tusschen de ware Pokjes en eene bysoort, volgt eene bedenking, die wy hier by voegen, en waarvan men door proeven alleen de zekerheit by volgende tyden zal konnen bekomen: Terwyl het zeker is, dat de zogenaamde Windpokjes door besmettinge aan anderen konnen overgaan, zou men misschien wel eenigen grond hebben te gelooven, dat de etter, dien men doorgaans verkiest uit de *allerdiscreetste* soort van Pokjes van sommige onkundigen, of niet genoeg oplettende uit de eene of andere van die Windpokjes, die eene stof in zich hebben, gelyk'er somwylen eene enkele onder die soort gevonden wordt (als blykt by KIRKPATRICK bladz. 34) zou konnen genomen zyn geweest, welke dan ook die soort van Pokjes mededeelde, die zodanige Personen naderhand niet voor de ware Pokjes bevrydde, 't geen dan gebeurende oorzaak gaf, dat men geloofde na de *Inenting* andermaal de Pokjes gekregen te hebben.

Nog

(141) TH. SCHWENCKE. bladz. 38.

Nog eene andere ſoort van vergiſſinge kan zynen oorſprong krygen, wanneer ymand, in welken eene enkele *inenting* gene uitwerking had gehadt, naderhand door den *Natuurlyken weg* de ware Kinderpokjes kreeg, en daar door aanleiding gegeven werd tot een gerugt, niet van allen ſchyn ontbloot, dat hy eerſt *ingeënt* zynde, daarna voor de 2de maal de Pokjes had gekregen; hoewel verkeerdelyk, om dat de *Inenting* zonder eenig gevolg en zonder bewys van beſmettinge is geweeſt, en gevolglyk zo vrugteloos, als of de zelve nooit geſchied ware, waarom het ook niet te verwonderen is, dat zy voor de beſmettinge der *Natuurlyke* Pokjes in 't vervolg niet zyn bevryd geweeſt.

IXde BEANTWOORDING: Daarenboven hebben de vyanden der *Inentinge* door allerhande wegen, dan eens met valſche gerugten te verſpreiden, dan eens zelf met bedrog de waarheit, dat iemand de Pokjes door *Inentinge* gehadt hebbende, dezelve niet weer krygt, tragten te ontzenuwen.

PERROT WILLIAMS: "In der daat het is ook zeer „ opmerkelyk, dat gy (Dr. WAGSTAFFE ſprekende van het geval van *Kapitein* HUSSART (142)) „ eindlyk tot die engte gebragt wordt, dat gy „ verpligt zyt zo dikwils toevlugt te nemen tot de „ belaggelyke vertellingen van eenen Man (DOLHONDE) wiens Perſoon en *Caracter* gy zelf „ zegt, dat uw onbekend is, en dat gy van hem „ niets weet, dan het geen gy hebt van hooren „ zeggen, en niet te min noemt gy hem eenen „ *Doctor*, welken de *Heer* BRADY gene zwarigheit

„ maakt

(142) WAGSTAFFE, bladz. 47. PERROT WILLIAMS, bladz. 19.

„ maakt eenen *onbekenden Franschman* te noemen,
„ die 'er ook by voegt, dat u zelf niet onbewust
„ kan zyn, met wat veragtinge dit verhaal, daar
„ gy zo op staat, is opgenomen by lieden van het
„ beste *Caracter*, en die den Man kennen". (143)

JURIN: " Men heeft wel verscheide gevallen „ verspreid van Personen, dewelke de Pokjes eerst „ door *Inentinge*, en naderhand door den *Natuurlyken weg* zouden gekregen hebben, gelyk men „ in myne vorige verhalen kan zien benevens de „ antwoorden (144) daar op, door welken ik egter „ meene bewezen te hebben, dat genen van die „ verhaalen den minsten grond hebben". (145)

DUMMER: " Men heeft in de Nieuwspapieren een bitter Schimpschrift gezet tegen Dr. „ BOYLSTON, en daarin onder anderen het gemeen wys gemaakt, dat, offchoon hun door de „ *Inentinge* de Pokjes gegeven waren, zy egter dezelve daarna nog eens zouden hebben door den „ *Natuurlyken weg*". (146)

MEAD: " Ik weet wel, dat men hier en daar „ gerugten verspreid, en byzonder, dat onlangs „ een zeker Schryver verteld heeft van eenen *Jongen*, „ die na verloop van 3 jaren na de *Inenting* door „ den *Natuurlyken weg* zoude besmet zyn geworden, „ maar ik weet ook, dat'er sommigen van de *Familie* zyn, die verzekeren, dat'er door de *Inentinge* „ nooit geen Pokjes te voorschyn zyn gekomen,

„ maar

(143) PERROT WILLIAMS. bladz. 19.
(144) Zie een zodanig verspreid geval van de Dogter van IS. DE GRAVE, beantwoord door de Vader zelf. bladz. hier voren 131. en 229.
(145) JURIN's Account for the year 1726. bladz. 15.
(146) DUMMER. bladz. 13. zie ook hier voren bladz. 113.

„ maar dat de Ouders (gelyk men ligt gelooft, dat „ men graag zo wil hebben) zich bedrogen heb- „ ben, en dat zy, die'er by kwamen, hun deze „ aangename dwaling niet hebben willen bene- „ men". (147)

KIRKPATRICK: " De fchynheiligheit en „ kwaadaartigheit (twee misdaaden, die dikwils „ famen gaan) werkten zo fterk, dat, om het ge- „ bruik in zynen wortel aan te taften, men vele „ booze gerugten uitftrooide van eene tweede be- „ fmettinge der *Ingeënten*". (148)

DEZELVE: " Een gerugt van eenen Lyder, „ voorheen *ingeënt*, die naderhand aan de *Natuur-* „ *lyke ziekte* zoude geftorven zyn, werd volkomen „ ontkend door eenen Brief van Dr. NETTLETON „ aan Dr. JURIN". (149)

DEZELVE: " Ik hebbe zelf vele gerugten „ gehoord van menfchen, die, fchoon *ingeënt*, na- „ derhand *natuurlyk* befmet waren, welken, toen ik „ ze onderzogt, zo vele leugens bevonden wer- „ den". (150)

DEZELVE: " Zekere JONES, *Chirurgyn* te „ OSWESTRY, hield ftaande, dat hy de *Inenting* „ bezogt hadde aan verfcheiden, en inzonderheit „ aan een Kind van 2. jaren oud, wiens Pokjes in „ 4 dagen te voorfchyn kwamen, en welvoer, „ maar dat het 3 weeken daarna de Pokjes weer „ kreeg zo vol, als men ooit gezien had, hoewel dat „ het'er ten laafte van opkwam. Deze Huigelaar „ ontzag zich niet zelf GODS gedugten naam dik-

„ wils

(147) MEAD. bladz. 82.
(148) KIRKPATRICK. bladz. 128.
(149) DEZELVE. bladz. 128. DE LA CONDAMINE bladz. 35.
(150) DEZELVE. bladz. 128.

„ wils te misbruiken, hem dank zeggende over „ zynen zegen over die versierde *Inenting*, die „ nooit geschied was, want Dr. JURIN daar over „ geschreven hebbende aan den *Heere* PARRY, *Predicant* te OSWESTRY, en den *Heelmeester* TOMKIES, wilde JONES, schoon hy styf en sterk staande „ hield, dat hy zyn eigen Kind had *ingeënt*, de insnydingen niet toonen, nog den Persoon noemen, van wien hy den etter genomen had, nog „ voor de vuist antwoord geven op de vragen van „ den *Heere* PARRY, maar hy zeide hem, dat hy, „ zo Dr. JURIN hem eene goede belooning wilde „ geven, na LONDEN zou gaan, de waarheit verklaaren, en getuigen mede brengen om het getuigenis met Eede te bevestigen, welke die *Heer* „ wyzelyk weigerde te geven. Edog op eene verdere, en ernstiger bestraffing van den *Heere* PARRY zond hy in eenen Brief aan Dr. JURIN eene „ belydenis, dat hy in zyn leven niemand had *ingeënt*; dat hy nooit de *Inenting* had zien doen, „ nog wist wat wezentlyk de *Inenting* was". (151)

DEZELVE: " De laatste onvermogende poging, „ om dit vooroordeel van eene 2de besmettinge „ der *Ingeënten* te doen herleeven, was vervat in „ een los Geschrift, genaamt *verscheide gevallen in de Geneeskunde*, met den naam van een wys medelid van het *Collegie* aan deszelfs hoofd; maar „ dat bedrog tydig ontdekt zynde, werd die ingebeelde *reinfectie* of wederbesmetting niet zo „ zeer levendig". (152)

TAYLOR en MATY hebben de valschheit van het verspreid gerugt, als of *Mylord* MONTJOUE na

(151) KIRKPATRICK. bladz. 128. 129. 130. 131.
(152) DEZELVE. bladz. 131.

na de *Inenting* de Pokjes door den *Natuurlyken weg* zoude gekregen hebben, en daar aan gestorven zyn, zonneklaar bewezen, gelyk bladz. 148 hier voren is getoond.

Wanneer zeker *Doctor* en *Chirurgyn* in 's HAGE hadden verteld, dat twee Juffrouwen te AMSTERDAM, die voorheen waren *ingeënt* geweest, onlangs de *Natuurlyke Pokjes* wêer gekregen hadden, kwam dit uitstrooisel ook ter ooren van eene der aanzienelyksten van deze Stad, die in overweginge nam om zich te laten *inenten*, waarom de *Familie* na de naamen van die Persoonen by den zelven *Doctor* en *Chirurgyn* zich ten eersten van naby *informeerde*. De *Doctor* antwoorde, dat hem de naamen niet bekend waren, maar noemde den *Chirurgyn*, van wien hy zulks gehoord had: De *Chirurgyn* zeide, dat hy wel van éénen maar niet van twee Persoonen gesproken hadde, en gaf den naam van denzelven op. Daar werd vervolgens nauwkeurig onderzoek na gedaan by dien Persoon zelf door eenen *Regent* van deze Stad, die ten dien tyde te AMSTERDAM was, waar door by de uitkomst bleek, dat de geheele *Historie* valsch en verzonnen was, gelyk de *Missive* in antwoord onder het oog van éénen der Schryveren van deze Verzamelinge is gekomen. Wy gissen, dat de *Heer* SCHWENCKE van het zelve geval onderrigt is geweest, en dat ook op bladz. 15 bedoeld heeft.

Eindlyk werd ons nog voor eenige weeken met vele verzekeringe door ymand alhier verhaald, dat eene Juffrouw, vele jaren geleden, in ENGELAND *ingeënt* geweest zynde, de Pokjes in deze Stad weder gekregen hadde, en door hem zelven alhier toen gezien en bezogt was geweest, maar by onderzoek is de onwaarheit aan ons niet alleen, maar ook aan

hem, die zulks reeds hier en daar verteld had, zo volkomen gebleken, dat hy zelf naderhand het zelve tegengesproken, en de genen, aan wie hy zulks te voren vermeld had, *gedisabuseert* heeft; want nooit was de zelve *ingeënt* geweest.

ZEVENDE TEGENWERPING.

Ja maar een tweede uitslag, dien men somtyds omtrent den tyd van de 2de Koorts *in de* Natuurlyke *Pokken ziet, in denwelken de puisten, kleinder en spitser zynde, en zeer schielyk rypende, zich als dan vertoonen in de tussenwydten van de vorigen, doet die niet denken, dat eene herhaling van de besmettinge mogelyk zy? Hier van bragt immers Dr.* Mead *een geval by van eenen derden uitslag van puisten, de ziekte niet volkomen geëindigt zynde voor den 30sten dag.* (153)

Iste BEANTWOORDING: De tweede of Etterkoorts komt voort, zo wy met de beste Geneeskundigen meenen, van eene pokkige etterstoffe, die in het bloed door *absorbtie* van de in- of uitwendige deelen van het lighaam gekomen en gebleven is, en die door behulp van dezelve Koorts, als eene *Materia Critica*, eindlyk naar de huit ter ontlastinge afgescheiden en gebragt wordt, waar door de 2de en 3de uitslag of Napokken na alle waarschynlykheit, en niet door eene nieuwe besmettinge, nog gedeeltelyke verteeringe van de eigenschap, waar door wy vatbaar zyn voor de Kinderziekte, veroorzaakt wordt. (154)

IIde BEANTWOORDING: Daarby ziet men dien 2den uitslag zelden in de beste soort, wanneer de Pokjes weinig zyn, maar doorgaans in de *confluëerende*, of ergste soort, waar van het tegendeel

(153) Kirkpatrick. bladz. 36.
(154) Dezelve. bladz. 36.

deel zoude moeten gebeuren, als de gevolgtrekking in de tegenwerpinge waaragtig was.

AGTSTE TEGENWERPING.

Zyn 'er gene menſchen, die door 't overdadig drinken, of heftige oeffeninge des lighaams (gelyk WILLISIUS *verzekert) of door groote ontroeringen van 't gemoed, door ſchrik, ja door alleen maar te hooren ſpreken van de Kinderziekte, in eenen tyd, dat niemand in eenen grooten omtrek in 't ronde daar van in lange beſmet is geweeſt, door de Kinderziekte aangetaſt worden?* (155)

Volgt daar niet uit, dat men de Pokjes kan krygen, zonder dat'er juiſt eene uitwendige beſmettende oorzaak by kome?

En dit geſtelt zynde, waarom zou men niet even zo wel voor de 2de maal de Kinderziekte konnen krygen, als men meermalen eene heete of tuſſchenpozende Koorts krygt?

Iſte BEANTWOORDING: Wy ontkennen het eerſtgemelde in de tegenwerpinge volſtrekt, niet tegenſtaande wy wel willen toeſtaan, dat de lighaamen in zulke omſtandigheden, als byzonder vatbaar voor de beſmettinge, of de beſmetting als naar zich trekkende, zouden mogen aangemerkt worden: maar wy houden ſtaande, dat ymand door 't overdadig drinken enz. alleen, zonder bykomende beſmettinge de Kinderziekte al zo min krygen kan, als 'er Koorn in eenen onbezaaiden grond groeit; als de maag zonder braakmiddel in eenen ſtaat van gezondheit door den mond uitwerpt; of het *ovarium* zonder ontfankeniſſe eene *foetus* voortbrengt. (156)

IIde

(155) KIRKPATRICK. bladz. 38.
(156) DEZELVE. bladz. 38. 39. 40.

IIde BEANTWOORDING: Niet alleen dat zeer waarschynlyk de Kinderziekte by de GRIEKEN en ROMEINEN nooit (157), en in EUROPA niet voor de 11de of het begin van de 12de eeuw (158) bekend is geweest, maar men weet ook zeker, dat de Kinderziekte nooit gezien is in de heetste deelen van AMERICA, voor dat zy 'er uit EUROPA gebragt is geweest. (159)

Dus waren ook de Kinderpokjes nog nooit voor den jare 1713 aan de KAAP DE GOEDE HOOP gezien, wanneer dezelve uit INDIA, gelyk in 't voorleden jaar 1755 met de *retournerende* CEYLONSCHE Schepen derwaards zyn overgebragt.

Woonen nu deze menschen in zulke Landen, onder omstandigheden de ontstekinge het allermeest onderworpen, zonder gevolg der Kinderziekte, zo begrypt een yder zeer ligt, dat dezelve geenzins als uitwerkende oorzaken konnen aangemerkt worden. (160)

IIIde BEANTWOORDING: De wyze van besmettinge is zeer verscheide, dikwils toevallig, en somtyds onnaspeurlyk; zagte winden, by voorbeeld, konnen misschien het besmette gedeelte van onzen dampkring een eindweegs van ons naar andere plaatsen dryven. (161) KIRK-

(157) MEAD. bladz. 2.
(158) DEZELVE. bladz. 8.
(159) KIRKPATRICK. bladz. 39.
(160) TH. SCHWENCKE uit eenen Brief van den *Gouverneur* van de KAAP DE GOEDE HOOP onlangs aangekomen aan de *Bewindhebberen* van de E. O. Indische Compagnie: *Deze droevige plaag* (der Kinderziekte) *is zeer waarschynlyk in 't voorjaar 1755 aan dezen uithoek overgebragt met de laast geretourneerde Ceylonsche Schepen, dewyl die ziekte dit Land niet eigen is, en dat die ziekte, zo lang de* Edele Compagnie *alhier is* gestabileert, *nog maar eens in het jaar 1713 vernomen is geworden, wanneer die insgelyks, gelyk men doenmaals* presumeerde, *uit* India *herwaards overgebragt was.* Noodig bericht, bladz. 69.
(161) KIRKPATRICK. bladz. 39.

KIRKPATRICK: " De geleerde WERLHOF
„ leert ons, dat een Meisje, 't welk eenen Brief van
„ haaren Broeder, die zeer verre van haar af was,
„ en de Kinderpokken had, ontfangen hebbende,
„ eenige dagen daarna dezelfde ziekte te HANO-
„ VER kreeg, en anderen besmette in eenen tyd,
„ dat men daar sedert eenige jaren geene besmet-
„ ting gezien hadde". (162)

Derhalven kan ymand besmet worden, terwyl de wyze hem onbekend is en altoos blyft.

NEGENDE TEGENWERPING.

Zo 'er in het beloop van de Kinderpokken eens eene oorzaak, of omstandigheit kon voorkomen, die maar de helft of een derde van haare voorafdisponeerende *oorzaak in 't ligbaam verteerde, 't welk heel wel te begrypen is, zou het immers niet onwaarschynlyk zyn, dat het overige, of zelf een deel daar van, gelyk het van te vooren deed, eene 2de besmetting uitwerkte?* (163)

Daarenboven kan men niet wel eens door eene te ver gaande voorbereidinge, en al te vele verkoelinge van 't ligbaam de kragt der ziekte in dier voegen breken, dat de Lyder op eene allergemakkelykste wyze 'er doorkomt; maar geenzins de dispositie *of vatbaarheit voor nieuwe besmettinge teffens kwyt worde, zo dat zulk een zeer gemakkelyk de Pokjes voor de 2de maal wêer zou konnen krygen? Ja al zyn dergelyke voorbeelden van de* Inentinge *niet bekent, is het evenwel niet mogelyk, dewyl het in de* Natuurlyke *Pokjes gebeurt?* (164)

Iste

(162) KIRKPATRICK. bladz. 39. WERLHOF de Variol. et Anthrac. Not. 36. ad p. 16. 17.

(163) DEZELVE. bladz. 36.

(164) BIBLIOTHEQUE DES SCIENCES ET DES BEAUX ARTS pour les mois de Janvrier, Fevrier, Mars. a la Haye 1756. bladz. 18. 19.

Iste BEANTWOORDING: Indien men eenige reizen gezien had, dat ymand, die de *ware* Kinderpokjes ligt en met den geringsten uitslag gehadt hadde, dezelven voor de 2de maal kreeg, en indien daarentegen menschen, die van de samenvloeijende of van eene groote meenigte van de afzonderlyke soort van Pokjes opgekomen waren, tot éénen toe van eene 2de besmettinge waren vry gebleven, zouden zulke *feiten* die onderstelling vele waarschynlykheit byzetten, maar het tegendeel in de 3de, 4de, 5de en 6de Beantwoordingen van de zesde Tegenwerpinge bewezen zynde, dat men namentlyk den genen, die de regte Kinderpokjes gehadt hebben, hoe weinig of genadig die waren geweest, tot nog toe niet heeft konnen doen weerkrygen, is de valschheit van die onderstellinge klaar bevestigd. (165)

Daarenboven, zo deze onderstelling grond hadde, zou immers die 2de besmetting noodwendig dikwils moeten gebeuren, dewyl de geringe uitslag, byzonder na de *Inenting*, zo gemeen is.

IIde BEANTWOORDING: Men heeft het menschelyk gestel voor de besmetting wel eens vergeleken, en het schynt eenige overenkomst te hebben met eenen nog onbezaaiden akker; de besmetting met het zaad, en de dierlyke warmte en vogten van het Lighaam met het *elementaire* vuur en vogt, die samenspannen tot den groei des Koorns; derhalven als men zegt, dat wy de beginsels der Kinderziekte in ons hebben voor de werkelyke besmetting, moeten die maar aangemerkt worden als *virtualiter* in ons lighaam te zyn, gelyk het Koorn *virtualiter* is in eenen onbezaaiden akker; des-

(165) KIRKPATRICK. bladz. 31.

desgelyks de vryheid voor eene 2de besmettinge, gelyk de zaaden in eenen uitgeputten grond gestrooid. (166)

IIIde BEANTWOORDING: Alhoewel men zekerlyk moet bekennen, dat die hoedanigheit in het menschelyk gestel, welker uitdryving of uitdooving de byzondere oorzaak is onzes vrydoms voor eenen 2den aanval der Kinderpokken, iets onnaspeurlyk en ontastbaar zy (167), ontmoet men egter in de natuur dergelyke eigenschappen meer, dewelke van den zelfden aart schynen te zyn.

Ziet men niet, dat het zaad, als het maar even is uitgesproten, en dan uit den grond genomen en gedroogd wordt, nooit daarna weer tot groeijen kan gebragt worden?

Kan men na eene gisting van Brood of Bier, 't zy dezelve volkomen of onvolkomen geweest zy, wel eene 2de gisting te weeg brengen, die dezelfde eigenschappen en gevolgen heeft als de eerste? (167*)

Werpt eene zekere *quantiteit* zuur-vogt in zoete melk, zo zal zy schiften; het vet-, aard- en kaasagtig gedeelte zal zich van het wateragtige, het welk klaar blyft, en 't geen men wei noemt, afscheiden. Doet by deze wei zo veel zuur, als gy wilt, zo zal dezelve egter gene nieuwe verandering ondergaan. (168)

IVde BEANTWOORDING: Zou men niet, zo men by de beschouwing maar alleen bleef, veel eer mogen vrezen, dat zelf eene geringe hoe-

(166) KIRKPATRICK. bladz. 40. en 127.
(167) DEZELVE. bladz. 51.
(167*) DEZELVE. bladz. 44. en 64.
(168) TISSOT. bladz. 67. 68.

hoeveelheit, men laat staan eene overvloedige instorting van besmettende stoffe, die in de wondjes gelegt, en door de geheele *massa* van het omloopende bloed vermengt wordt, de vatbaare eigenschap in het lighaam in eens zo zoude konnen ontsteken, dat zy eene zeer gevaarlyke en doodelyke uitbarsting veroorzaakte? (169)

Zou men dit uitwerksel niet even zo natuurlyk mogen noemen, als de ontsteking van eene ton Buskruit, zo wel door een vonkje vuurs, als door eene groote brandende kool? (170)

Vde BEANTWOORDING: Indien men moet toestaan, dat de *Historie* der *Inentinge* tot nog toe niet één eenig geval uitlevert, waarop men zyne vreze voor eene 2de besmettinge kan gronden, ja welke in tegendeel om ver geworpen wordt door

(169) KIRKPATRICK, bladz. 37. 38.
DE LA CONDAMINE: *Wat baat het, na dit alles, te weten of men tot 2 maal toe de Kinderpokjes* compleet *kan hebben? wanneer die zaak, welke door verscheide Geneesheeren ontkend wordt, al wel bevestigd was, zou 'er nogtans niet noodwendig uit volgen, dat men na de* Inenting *wederom aan die ziekte onderworpen ware, want men kan met veel waarschynlykheit beweeren, dat de ontsteking der Kinderpokjes, aan den gang gemaakt door een* virus, *of vocht van den zelfden aart, en door middel van verscheide* incisien direct *in 't bloed gebragt, zich zo volkomentlyk verspreid door alle de deelen, dat'er geen stof overblyft van eene 2de ontbindinge! Een magtiger oorzaak moet ook eene grooter uitwerking voortbrengen; de Melk scheidt en stremt zo zeker en volkomen niet door de natuurlyke werkinge der lucht of der warmte, dan door een* directe *vermenginge van eenig zuur.* bladz. 35. 36.

(170) KIRKPATRICK, bladz. 37. 38. TH. SCHWENCKE Noodig bericht. bladz. 35.

door alle de proefnemingen, wat redenen zal men dan bybrengen voor zo eene vreze?

Hoe kan men eene gedeeltelyke verteering van *dispositie* voor de Kinderziekte op verscheide tyden en na de *ingeënte* Pokjes begrypen?

Of moeten de proeven, die men niet kan in twyffel trekken, voor eene enkele mogelykheit wyken? (171)

Mogen wy dan niet veel eer zulke mogelykheit aanmerken als eene bespiegeling van den geest zonder grond van bevindinge, 't geen doorgaans in de Geneeskunde de regte weg naar de dwaling is geweest?

En waarom tog de menschen door eene mogelykheit ontrust in eene zaak, waar in velen uit hun zelven doorgaans vreesagtig genoeg en vol zwarigheden zyn?

VIde BEANTWOORDING: Eindlyk genomen, dat men klaar konde bewyzen (hoe zeer zulks tot nog toe wordt tegengesproken) dat by één enkel geval ymand de Pokjes na de *Inenting* voor de tweedemaal hadde gekregen, en wy gevolglyk konden toestaan, dat een 2de aanval van de Kinderpokjes na de *Inenting* gebeurlyk ware, wat zou dan zo een ongemeen voorbeeld konnen dienen tegen zo vele andere proeven, volgens welken zulks nooit is gebleken?

Zou dan ymand, die eens de *konstige* Kinderpokjes hadde gehadt, zich nog niet ruim zo wel gedekt mogen oordeelen te zyn, om ze niet voor eenen 2den keer te krygen, dan of hy ze reeds door middel

(171) BIBLIOTHEQUE DES SCIENCES ET DES BEAUX ARTS pour les mois de Janvier, Fevrier, Mars. a la Haye 1756. bladz. 18. 19. 24.

middel van de *Natuurlyke* besmettinge hadde gehadt (172), naardien de getuigenissen van eene tweede besmettinge na de *Natuurlyke* ongelyk meerder, en met meer of min waarschynlykheit gepaard zyn?

Zou men ten minste niet moeten toestaan, dat de *Inenting* als dan maar gelyk zoude zyn met de *Natuurlyke* Pokjes? (173)

Zoekt men niet dat zelfde voorregt, en die zelfde geruststelling door de *Inentinge* te verkrygen, die een ygelyk na de *Natuurlyke* Pokjes heeft? en zo men dat voorregt krygt door de *Inentinge*, wat is dan die bedenking, in de tegenwerpinge vermeld, noodig?

TIENDE TEGENWERPING.

Wat staat is'er te maken op de Inenting, *die men in een Kind van 3 jaren met even zo veel etter doet, als in eenen Man van 30 jaren?* (174)

Een venyn, dat in eene kleine quantiteit *zulken verbazend groot* effect *somtyds geeft, moet nog veel geweldiger uitwerking voortbrengen, als het zelve veel en onbepaald* geappliceert *wordt.*

Zou men immers niet eenen Doctor, *die de vereischte* dosis *van sterke Purgeer- of Braakmiddelen niet wist, zeer onkundig, en den naam, dien hy draagt, onwaardig mogen noemen?* (175)

Kan men wel vermoeden, dat het lighaam niet, dan zyne bepaalde hoeveelheit, naar zich neme, en het overtollige

(172) Chais. bladz. 669. 670.
(173) Kirkpatrick. bladz. 38.
(174) Wagstaffe. bladz. 20. Perrot Williams. bladz. 13. 14.
(175) Wagstaffe. bladz. 20. Perrot Williams. bladz. 13.

tollige buiten werkinge houde? ten minste is het nog wel bewezen, dat het lighaam zich gedrage, ten opzigte der etterstoffe, even als het water zich gedraagt ten opzigte des zouts, nemende dat vocht maar eene zekere bepaalde hoeveelheit van Keuken-, Salpeter, of ander zout, dat men in het zelve ontbinden wil, naar zich, en latende het meerder of overige gedeelte in zyn geheel (ongedissolveert) (176)

Derhalven zo lang men die nette quantiteit *van etterstoffe niet weet te bepalen naar den verscheiden ouderdom en gesteltenissen der Personen, is deze* praktyk *als gansch onzeker, ongerymd, en gevaarlyk aan te merken.* (177)

Iste BEANTWOORDING: Zo de juiste hoeveelheit der besmettende stoffe zakelyk, en volstrekt noodig was te weten, werkt deze tegenwerping veel eer ten voordeele der *Inentinge*, dewyl men door die konst eene tamelyke nette zekerheit daar van als dan zou konnen hebben, en door de *Natuurlyke* in 't geheel gene. (178)

KIRKPATRICK: " Men kan eenen middelmatigen langen of dikken draad wegen, terwyl hy „ nog onbesmet is, en na dat hy met etter is be„ vogtigd; of men kan denzelven, terwyl hy nog „ vogtig of reeds droog is, tot zulken onweegba„ re lengte van eenen duim of minder snyden; „ en aldus kan wezentlyk de besmetting in zeer „ kleine breuken van een grein verdeeld, en dan „ gemaakt worden tot *Doses*, niet alleen voor ver„ scheide ouderdommen, maar ook naar de ge„ steld-

(176) BIBLIOTH. DES SCIENC. ET DES BEAUX ARTS, pour les mois de Janvrier, Fevrier, Mars, a la Haye 1756. bladz. 21. 22.

(177) WAGSTAFFE. bladz. 20. PERROT WILLIAMS. bladz. 14. KIRKPATRICK. bladz. 169.

(178) KIRKPATRICK, bladz. 169. 170.

„ steldheden, voor zo verre wy die konnen bevroe„ den". (179)

IIde BEANTWOORDING: Edog men heeft reeds genoegzame bevinding en beproevingen om de vrees en ongerustheden, welke deze twyffeling zoude konnen veroorzaken, te bedaren, want het getal en soort der Kinderpokjes, die men krygt, niet zo zeer afhangt van de hoeveelheit, even zo min als van de hoedanigheit van den etter, die men in de wondjes legt, als wel van den staat van het bloed en vogten der genen die *ingeënt* worden; dus kan een grein etter, ja door den *Natuurlyken weg* eene ontastbare hoeveelheit somtyds genoeg zyn om de Kinderziekte tot den hoogsten trap van gestrengheit te doen stygen, wanneer de Sappen kwalyk gesteld zyn, terwyl 10 maal zo veel alleenlyk eene *distincte* soort zal voortbrengen in een lighaam, dat van zich zelfs vry is, of door konst van zulke onreinigheden gezuiverd wordt". (180)

C. B. BEHRENS: " Uit vreze, dat de eer„ ste *Inentingen* niet gevat hadden, werden 4 der „ veroordeelden te LONDEN op den 4den dag „ daarna in beiden de armen voor de 2de maal *in*„ *geënt*, en in eenen vyfden werd de *Inenting* op „ den zelfden tyd alleen in den regterarm herhaald, „ en des niet te min kreeg hy meer Pokjes, dan „ eenig ander". (181)

KIRK-

(179) KIRKPATRICK. bladz. 171.
(180) PERROT WILLIAMS. bladz. 14. KIRKPATRICK. bladz. 54. 170.
TH. SCHWENCKE. RECUEIL enz. bladz. 117.
DEZELVE: *Heeft de eerste* inenting *gevat*, *de 2de doet geen kwaad.* Noodig bericht enz. bladz. 56.
BIBLIOTH. DES SCIENC. ET DES BEAUX ARTS enz. bladz. 22.
(181) C. B. BEHRENS. In Actis Nat. Curios. Vol. I. bladz. 134. 135.

KIRKPATRICK: " De talryke droppelen en
„ *Incisien* der GRIEKEN te KONSTANTINOPOLEN (181*)
„ en MAITLAND's drie *Compressen*, rykelyk van
„ etter doordronken, en tot de *Inenting* van elken
„ Misdadiger gebruikt, liepen gelukkig af (182),
„ en zeer veel minder heeft somtyds eene zware,
„ en zelf doodelyke ziekte verwekt". (183)

DEZELVE: " Dr. NETTLETON leert ons,
„ dat hy, (bevonden hebbende dat het lastig was
„ etters genoeg te vergaderen, om 2 of 3 droppelen
„ te storten in elken der drie wonden, dewelke hy
„ maakte,) een klein *Compresje* van katoen, met
„ etter besmet, op de wond lei. Wy moeten
„ denken, dat hy zich het bevogtigen zyner *Com-*
„ *pressen* weinig bekommerde, dewyl hy met ver-
„ wonderinge te kennen geeft, dat de etter, in
„ de vaten ontfangen, niet het 100ste deel van
„ een grein kon maken, waar uit wy genoegzaam
„ konnen besluiten, dat de *Dosis*, die men te KON-
„ STANTINOPOLEN in gebruik heeft, bekwaam
„ is om meer dan 100 menschen te besmetten; en
„ als men steld, dat een geheele droppel van dien
„ etter omtrent een grein weegt, zal hy voor vele
„ honderden genoeg zyn". (184)

DEZELVE: " Daarenboven moet de onge-
„ meene kleinheit der deelen van besmettenden
„ etter zodanig zyn, dat onze inbeelding dezelve
„ nauw

(181*) PYLARINUS: *De* GRIEKIN *te* KONSTANTINOPOLEN *deed de* inenting *op het voorhooft, de kin', bei-den de wangen, handen, en voeten, makende met eene yzere, of goude naalde op gemelde plaatsen schuin-se openingen, te gelyk met de naalde de huid een weinig van onder losmakende, waar na zy door behulp der zel-ve den verschen etter in de wondjes liet indruipen.* bladz. 18. 19.

(182) KIRKPATRICK. bladz. 170.

(183) DEZELVE. bladz. 170.

(184) DEZELVE. bladz. 170, 171.

„ nauwlyks met eene ſtoffelyke gedaante kan be-
„ kleden. Want ik hebbe een zo klein en ſchier
„ onzigtbaar deelkje etter de beſmetting zien doen,
„ dat het door eene groote breuk van een grein uit-
„ gedrukt zoude moeten worden, indien het te
„ weegen was: en als wy bedenken, dat dit maar
„ het *vehiculum* der beſmettinge was, zal onze ver-
„ wondering nog vermeerderen". (185)

KIRKPATRICK: " Dr. NETTLETON zegt ons,
„ dat hy het beſmette *Compres* ſomtyds maar eens
„ over de wonde geſtreeken heeft, zonder het 'er
„ op te leggen, en dat zulks aan het oogmerk ge-
„ noegzaam voldeed". (186)

DEZELVE: " De geleerde MATY, my
„ by zyne 3 Kinderen geroepen hebbende, voor
„ en na hunne *Inenting* elk in eenen arm, was 'er,
„ toen de verbanden los gemaakt waren, eenige
„ twyffel of de beſmetting op de jongſte, omtrent
„ 3 jaren oud, gevat had, om dat haar arm min-
„ der ontſtoken was, dan die van haaren Broeder
„ of Zuſter: Schoon ik oordeelde van ja, beſloot
„ men egter nieuwen etter in de inſnydinge te bren-
„ gen, 't welk één of twee dagen daarna gedaan
„ werd, ſchoon de ontſteking toen wat zigtbaar-
„ der was. Zy werd nogtans niet eer ziek, dan
„ de andere, en had de zagtſte toevallen en den
„ minſten uitſlag van de drie. Hier had dan eene
„ 2de *Doſis*, die ook de *applicatie* 2 maal zo lang
„ maakte, gene de minſte vermeerdering van toe-
„ vallen". (187)

TH. SCHWENCKE: " Een Jongeling, 13
„ jaren oud, werd door my *ingeënt* in den linker-
„ arm met etter, die ik 6 maanden bewaard had;
„ op den 4den dag na de *Inenting* beſpeurde men
„ tegen-

(185) KIRKPATRICK. bladz. 171.
(186) DEZELVE. bladz. 173.
(187) DEZELVE. bladz. 174.

„ tegenwillige trekkingen; op den 6den eene ligte „ pokkige korst in de wonde, pyn in den arm en „ onder den oxel; op den 8sten eene Koorts, die „ toenam op den 9den, en verzeld werd met pynen „ in de lenden, en het hoofd, met brakinge, en „ een overvloedig zweet. Deze toevallen duurden „ maar eenige oogenblikken. Op den 10den bloed- „ de hy uit den neuze, mogelyk voor de eerstemaal „ in zynen leeftyd. Op den 12den twyffelde men of „ 'er uitslag kwam. De Vader, ongerust voor de „ gezondheit van zynen Zoon, verzogt my, dat „ ik eens wilde zien, of men zonder iets te wagen „ voor de 2de maal etter konde leggen in het wond- „ je, het welk nog open was. Ik onderzogt het „ zelve; het was een weinig gezwollen, pynlyk, „ en met etter. Ik veegde den etter 'er van af, „ en ik zag benevens 5 andete, die 'er by stonden, „ 5 puisten op de lippen van het wondje, en mid- „ den in het zelve. Niet te min leide ik 'er een „ wiek op, doortrokken van etter, die daarop bleef „ den ganschen nagt; maar des morgens ontdekte „ wy zo in het aangezigt, als in de lenden, en „ agter de eene knie 4 groote Pokken, welke te „ gelyk met de andere uitzetteden, etterden, en „ droogden; zo dat men dezelve voor ware Pokjes „ moest aanzien, en wel des te meer, om dat het „ wondje met dezelve ook etterde, en zelf veel „ etter ontlaste tot den 24sten dag. Hier uit kan „ men afnemen, dat, vermits het *appliceeren* van „ eene nieuwe wiek, vol met etter, genen uitslag „ meer heeft gegeven, nog eenig ongemak, hoe „ genaamt, men ten volle overtuigd wordt, dat men „ gene vreze heeft van de Pokjes weer te zullen „ krygen, als de besmetting eens in het bloed door „ de *Inentinge* is gebragt, hoe gering de uitslag mag „ wezen, die 'er na volgt". (188)

ELFDE

(188) Th. Schwencke: Recueil enz. bladz. 116. 117.

ELFDE TEGENWERPING.

Men moet den etter aanmerken als een vreemd, vuil, en bedorven lighaam, 't welk, in de massa *van het bloed vermengd, niet anders kan, dan volgens deszelfs natuurlyke geneigdheit, het bloed bederven, doen rotten, en eenen grond leggen voor vele gevaarlyke ziektens* (189), *gevolglyk kan men dien etter een vergif in onze vogten noemen.*

Is men door de Inentinge *niet blootgesteld aan dezelfde kwade uitwerkselen, die een eind maakten van de* overstortinge *van het bloed, door geopende bloedtvaten van het eene lighaam in het ander, welke nogtans beter gegrond schynt te zyn, dan de* Inenting, *om dat de* Inenting *geschiedt met eene etter-stoffe, die dik, en van een verschillend samenweeffsel is met het bloed, terwyl de deeltjes van zeker bloed, vermengt onder ander bloed, zich beter met elkanderen zouden konnen vereenigen, en waarschynlyk ook minder wanorde veroorzaken?* (190)

De gevallen van den kwaden uitslag door inspuitingen *met zekere vogten of Geneesmiddelen in de geopende aderen, en door* Fabritius, Lower, King *en anderen verhaald, moeten ons ook een slegt denkbeeld van de* Inentinge *geven.* (191)

Het is daarenboven niet noodig, dat men naar voorbeelden zoeke van eene nadeelige uitwerkinge, welke deze handelwyze moet verwekken, met besmettende deeltjes te brengen in de vogten, die overal door 't lighaam omgevoerd worden, nademaal de Geneesheeren ten volle behoorden overtuigd te zyn door hunne eigen bevindinge van de doodelyke gevolgen van het weder in't bloed komen

(189) Dummer. bladz. 11. Cantwel. bladz. 17. 18. 29.
(190) Wagstaffe. bladz. 12. Perrot Williams. bladz. 10. Mem. Lit. de la G. B. Tom. XI. bladz. 185.
(191) Mem. Lit. de la G. B. Tom. XI. bladz. 185. 186.

komen der Etterstoffe, voornamentlyk van de samenloopende (Confluerende) *Pokjes, in welken dezelve zelden genoegzaam ontlast wordt door de huit.*

Men ziet ook dagelyks verschrikkelyke toevallen, veroorzaakt door de vermenginge van etterstoffe, hoe genaamt, onder de vogten van ons lighaam. (192)

Eindlyk is de Inenting *overeenkomstig met het inlaten van het* speeksel *van eenen dollen hond onder het bloed.* (193)

Iste BEANTWOORDING: Offchoon de overstorting van bloed in zich zelve ymand mogt schynen minder nadeel te zullen doen, zo maakt nogtans eene ruime hoeveelheit van het zelve, schielyk overgegoten zynde om in de plaats van zo veel van des Lyders bloed te komen, eene zeer groote verandering in de huishoudinge des menschelyken gestels, want het ingestorte bloed, niet bewerkt nog bewrogt zynde door zyne eigen byzondere *organa* of werktuigen, kan, zo ten opzigte van deszelfs meer of mindere vloeibaarheit en vastigheit, als andere eigenschappen van alle de deelen van 't zelve, te samen genomen, en de *massa* uitmakende, of ten opzigte van de *Elementa* of deeltjes van het bloed eene gansch andere gesteldheit hebben, waar door die vereischte overeenkomst der wederzydsche werkinge en tegenwerkinge van het bloed op de vaten of *tonus* der zelven, en van dezen wederom op het bloed weggenomen wordt; gelyk ook het juiste overeenkomen der *Elementa* van het zelve met de openingen der kleine vaatjes, waar door het zygen moet.

Derhalven door gebrek van de nette hoeveelheit en

(192) MEM. LIT. de la G.B. Tom. XI. bladz. 187.
(193) KIRKPATRICK, bladz. 149.

en hoedanigheit der *secretien* of afscheidingen der vogten, konnen 'er zeer verbazende verschynselen voortkomen. Terwyl daar en tegen de groote ongelykheit der hoeveelheit van etter, met welken *ingeënt* wordt, ons voor eenige van diergelyke gevolgen niet kan doen vrezen. (194)

IIde BEANTWOORDING: Wel is waar, dat een beet eenige gelykheit heeft met eene *incisie*; als mede dat in de *Inentinge* een besmettend vogt gebruikt wordt, gelyk het speeksel in den beet van eenen dollen hond van eenen besmettenden aart is: maar kan deze geringe gelykheit te niet doen de overgroote ongelykheit van deze twee besmettende vogten, met betrekkinge tot hunne algemene verschillende werking en uitkomst, brengende het besmettend speeksel van eenen dollen hond altoos dezelfde byzondere en wonderlyke ziekte en gene andere voort, gelyk de *Inenting* mede altoos dezelfde ziekte en gene andere, dan de Kinderziekte, mededeelt? (195)

IIIde BEANTWOORDING: Kortom: de meenigvuldige gevallen van Personen, die, niet vatbaar meer zynde voor de Kinderziekte, met eene overvloedige *quantiteit* etters, en by herhaling zyn *ingeënt*, zonder het minste toeval gewaar te worden, leveren een zeer baarblykelyk bewys uit, dat deze etter eigentlyk geen vergif is, maar iets dat men in dit opzigt by gift vergelyken mag, dewelke niet werkt, dan als het vermengt is met eenige stoffe, die onderhevig is aan eenige veranderinge.

Dierhalven behoeft men dien etter in een lighaam, 't welk geen *dispositie* voor de Kinderziekte

(194) KIRKPATRICK. bladz. 148. 149.
(195) DEZELVE, bladz. 149.

te heeft, niet meer te vrezen, dan eene drop water of melk in eene wonde gelegt. (196)

TWAALFDE TEGENWERPING.

Kan het niet gebeuren, dat men, de stof der Kinderpokjes om in te enten *van eenig* subject *nemende, ten zelven tyde de hef van andere gevaarlyke en verderflyke, 't zy erf of verkregene ziektens medeneme, en die dus in het bloed der Personen, welken men* inent, *overbrenge?* (197)

Iste BEANTWOORDING: Deze vrees is eene ydele herssenschim, en naar billykheit behoorden de genen, die zulks staande houden, hunne bevestiging met *feiten* te staven; maar wat onderzoek men doe, men kan geen bewys vinden van zulk een voorgewend gevaar. (198)

KIRKPATRICK: " Ik kan met waarheit verzekeren, dat eene ondervinding van 15 jaren my overtuigd heeft, dat het nooit geschied is". (199)

HOSTY: " Daar is geen voorbeeld te vinden, dat de scherpte van het *scorbut* of eenige andere quaal met de *Inentinge* in het bloed is gebragt; ook

(196) TISSOT. bladz. 134.

(197) WAGSTAFFE. bladz. 45. PERROT WILLIAMS. bladz. 18. MEM. LIT. de la G. B. Tom. XI. bladz. 189. 205. 206. DU VRAC. bladz. 11. CHAIS. bladz. 672. TISSOT. bladz. 135. CANTWEL. bladz. 26. RECUEIL PERIOD. d'Observations 1755. Sept. bladz. 221.

(198) CHAIS, bladz. 672. DE LA CONDAMINE. bladz. 40. TISSOT. bladz. 134. 139.

(199) KIRKPATRICK. bladz. 144.

„ ook ontrust men zich daaromtrent in ENGELAND
„ niet meer". (200)

GAUBIUS: " De Etter van de Kinderpokjes
„ zal nooit anders dan die bepaalde ziekte uitwer-
„ ken". (200*)

TH. SCHWENCKE: " Het is zeker, dat de
„ *Inenting* der Kinderpokjes gene andere ziekte
„ geeft als Kinderpokjes, gelyk ik met meer an-
„ deren altoos ondervonden heb". (201)

IIde BEANTWOORDING: Verscheiden Schryvers hebben op verscheide wyzen de onmogelykheit daar van betoogd.

MEAD: " Het is wel niet onwaarschynlyk,
„ dat sommige ziektens, behalven huidziektens,
„ door de huid konnen medegedeeld worden,
„ maar ik geloof niet, dat de besmettende stof
„ van de eene ziekte ooit te gelyk beladen kan
„ zyn, en met zich voeren het zaad van eene an-
„ dere besmettende ziekte, die van eene verschil-
„ lende natuur is". (202)

KIRKPATRICK: " De etter kan niet aange-
„ merkt worden als zuiver bloed, daar mogelyk
„ eenige geneigdheit tot andere ziektens in zou
„ konnen wezen, maar als een byzonder bederf of
„ verandering van het zelve, in het beloop der
„ ziekte van de Pokken en door dezelve veroor-
„ zaakt; daar by schynt het *Physice* volstrekt on-
„ mogelyk, dat de etter, die eene gekookte stof
„ is, die al het geen zich in den omtrek des
„ *absces* bevindt, *assimuleert*, dat is tot haren eigen
„ aart

(200) HOSTY. bladz. 12.
(200*) VERHANDELINGEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE. 2de deel. bladz. 355.
(201) TH. SCHWENCKE. Noodig bericht enz. bladz. 36.
(202) MEAD. bladz. 83. CHAIS. bladz. 673.

„ aart en Natuur, als ook het *Vehiculum* dier deel-
„ tjes tot eene klaarblykelyke verandering brengt,
„ een ander venyn zyne kragt niet zoude doen ver-
„ liezen". (203)

Kirkpatrick: " Zo min als men door konst of
„ mest van een Appelkorrel eene Kool kan doen
„ voortbrengen, offchoon de verschillende grond
„ of 't klimaat dezelve weelderig kan doen groeijen,
„ of beletten uit te botten, al zo min kan ook de
„ *materie* der Pokken eene andere ziekte voort-
„ brengen, dan die, welke haar voortgebragt
„ heeft. Men kan ook begrypen, dat de zaaden
„ of beginsels van besmettende ziektens, schoon
„ niet onder onze zinnen konnende vallen, zo
„ *distinct* onderscheiden zyn, als de zaden van de
„ Planten". (204)

Dezelve: " Men zou met even zo veel re-
„ den de overstorting van eenen hoogen rug of van
„ eene ontheupinge of veranderinge van *sexe* kon-
„ nen onderstellen". (205)

Chais: " Indien zulks kon plaats hebben,
„ zegt de *Heer* Maitland, hoe zou men zich
„ dan konnen verzekeren, dat niet de voedzels
„ en droogeryen aan de menschen de ziektens en
„ zelf de Natuurlyke hoedanigheden mededeelden
„ van die Dieren enz., waar van zy genomen wor-
„ den". (206)

Tissot: " Het is eene bekende zaak, dat
„ onder verscheiden venynen, die het menschelyk
„ lighaam aandoen, zich niet één aan dezelve vogten
„ ver-

(203) Kirkpatrick. bladz. 146.
(204) Dezelve. bladz. 144.
(205) Dezelve. bladz. 146. 147.
(206) Mem. Lit. de la G. B. Tom. XII. bladz. 492. 493. Chais. bladz. 673.

„ verbinden, en dat zy verschillende werktuigen
„ aantasten". (207)

Gaubius: Zie op bladz. 264 de aantekening onder (212) en op bladz. 269. IIde Beantwoording.

Th. Schwencke: " Kinderpokjes stoffe,
„ die uit die huidziekte van Kinderpokjes genomen
„ wordt, waarin niets anders is, wat kan die an-
„ ders geven, als zy heeft? Dat is door anderen
„ bewezen: Kon die, van zotte Kinderen over-
„ geënt, zotheit mede deelen, dan zouden zy ook
„ verstand konnen mededeelen; wat zouden 'er
„ *Inoculatien* geschieden! Het staat by my vast,
„ dat ik de *constitutie* niet kan overbrengen; een
„ Mensch heeft niet alleen zyn byzonder en hem
„ eigen bloed en sappen, maar ook zyn byzonder
„ maaksel van vaste deelen, overeenkomstig met
„ malkanderen, die door geen *contagium* in haar
„ weeffel konnen veranderd worden. Ik kan nooit
„ door *inenten* met Kinderpokjes-stoffe Windpok-
„ jes maken, nog met de Windpokjes-stoffe de
„ echte Kinderpokjes. Elk is een byzonder venyn
„ van eene byzondere ziekte, door hare stoffe en
„ tydperken te kennen". (208)

IIIde BEANTWOORDING van den *Heere* Maty: " Men heeft gezegt, dat het on-
„ eindig klein deeltje van 't Gif, dat men mede-
„ deeld, ten zelven tyde het zaad of omwindsel van
„ andere ziektens zoude konnen zyn; maar men
„ heeft het met des te minder reden gezegd, de-
„ wyl het gevaar even zo groot is in de *Natuur-*
„ *lyke* besmettinge, maar ongevoelig, dewyl dezel-
„ ve even als de Pest, in den donkeren wandelt".
(209)

IVde

(207) Tissot. bladz. 135.
(208) Th. Schwencke Noodig bericht. bladz. 61 62.
(209) Maty Journ. Brit. Tom. VIII. bladz. 81. Tissot. bladz. 135.

IVde BEANTWOORDING: Behalven eene algemeene bevinding, die alle bekommering daaromtrent behoorde weg te nemen, wordt dezelve ook nog bekragtigd door byzondere waarnemingen en proeven, die volkomen besliſſende zyn.

Voor eerst: De volgende zonderlinge waarneming bewyſt, dat het beſmettend vogt der Kinderpokjes verſchillend is van andere beſmettende vogten, en dat het zich geenzins vermengt met dezelven. (210)

Hosty: " Ik heb gelegentheit gehadt in het „ Vondelinghuis (te Londen) eene waarneming te „ maken van veel belang in eenen zekeren Claringdon, oud 5 jaren, die van de Mazelen „ beſmet was, zonder dat men zulks wiſt ten tyde, „ dat hy *ingeënt* werd; des anderen daags openbaarden zich de toevallen van de Mazelen met „ zulk eene hevigheit, dat men voor deszelfs leven „ niet buiten reden bedugt wierd: de plekjes kwamen op hunnen gewoonen tyd te voorſchyn, en „ de ziekte, zynen gemeenen loop houdende, eindigde gelukkig. Vervolgens op den 26ſten dag „ na de *Inenting* kwamen de Kinderpokjes al vry „ veel in getale voor den dag, en hielden mede „ hunnen loop zonder eenig merkelyk toeval". (211)

Ten Tweede: Dat het volgens Dr. Mead van meerderen aanbelang zy agt te geven op het lighaam, op welken men den Etter *inplant*, dan op dat, uit het welk men den etter neeme, blykt door deze proefnemingen. (212)

Wag-

(210) Hosty. bladz. 10.
(211) Dezelve. bladz. 10.
(212) Mead. bladz. 84.

WAGSTAFFE zelf: " De Kinderen van eenen
" Heer zyn *ingeënt* geweest met etter, genomen
" van eene samenloopende soort van Kinderpok-
" ken; en de veroordeelde Gevangenen met eene
" *materie* van dergelyke Pokjes van de allerergste
" soort, met welke een Lyfknegt was aangetast,
" en die 'er ook aan stierf voor het doen van de
" *operatie*". (213)

Hoe gelukkig nu de laastgemelde de ziekte gekregen hebben, is reeds op bladz. 49. en 50. aangehaald.

KIRKPATRICK: " Toen ik meer dan eens
" gezien had, dat de *materie*, genomen van eenen
" Lyder, die maar eenen geringen uitslag had, en
" op 6 *geappliceert*, eene verscheide hoeveelheit
" van uitslag voortbragt, somtyds zeer verschei-
" den in elk; dat de etter daar en tegen van eenen
" anderen, die veel overvloediger en sterker uit-
" slag had, hoewel van de *distincte* soort, genen
" sterker, en somtyds slaauwer, dan de vorige,
" voortbragt; en dat ik in 't algemeen de zwaar-
" heit of de slapheit der toevallen zag overeenko-
" men met de zigtbare hoeveelheit van Pokken,
" kon ik niet nalaten te besluiten, dat zulke ver-
" anderingen voortkwamen van de verscheide ge-
" steltenissen der *Ingeënten*". (214.

KIRK-

GAUBIUS: *Gelyk de Hoveniers bevonden hebben, dat na de verscheidenheit van den stam, waar op men ent, een vrugtboom, behoudens zyne natuur, meer of min voordeelig groeit, en vrugten van edeler of slegter* kwaliteit *geeft; zo hangt het ook van de verscheide gesteldheit der* ingeënte *lighamen af, dat een en dezelfde etter goede of kwaadaartige Pokken voor den dag brenge.* In de VERHANDELINGEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE 2de deel. bladz. 356.

(213) MEM. LIT. de la G. B. Tom. XI. bladz. 197.
(214) KIRKPATRICK, bladz. 141. 142.

KIRKPATRICK: " De eerste *Inenter*, die ik ooit
„ gekend hebbe, een Man, op wiens zeggen men
„ staat kon maken, verzekerde my, dat hy *inge-*
„ *ënt* hadde met etter van eenen Man, die eene
„ *natuurlyke* samenvloeijing van Pokken had, daar
„ hy vervolgens ook aan stierf, en dat de daar
„ mede *ingeënten* zeer wel voeren, geene sterke
„ of ongewoone toevallen krygende". (215)

DEZELVE: " MR. FREWIN (216) zegt,
„ dat hy wist, dat 'er 21 Personen op éénen dag
„ *ingeënt* waren met etter van samenvloeijende
„ Pokjes, waar aan de Lyder eindlyk kwam te ster-
„ ven, en dat alle die *ingeënten* de ziekte zo ge-
„ nadig kregen, als hy kon wenschen". (217)

DEZELVE: " Hy (FREWIN) zegt 'er nog
„ by, dat hy meenig Lyder heeft *ingeënt* met etter
„ van de kwaadaartigste soort, zonder eenig kwaad
„ gevolg". (218)

GAUBIUS: " Gelyk in de *Natuurlyke* Kinder-
„ pokjes dagelyks aangemerkt wordt, dat derzelver
„ goed- of kwaadaartigheit meer een gewrogt van
„ het besmette lighaam, dan van het besmettend
„ gif is: zo bevindt men ook hier, dat de Etter-
„ stof van eene goedaartige soort, ter *Inentinge*
„ gebruikt, nogtans gevolgd is door gevaarlyke
„ Pokken: en waarom zoude ook niet het *inenten*
„ van

(215) KIRKPATRICK. bladz. 142.
(216) Deze TH. FREWIN is te UTRECHT op den 17 July 1755 tot *Doctor* in de Geneeskunst verheven. zie bladz. 184.
(217) KIRKPATRICK. bladz. 142. TISSOT. bladz. 136. TH. FREWIN diss. de *insitione* Variolarum. bladz. 7.
(218) KIRKPATRICK. bladz. 142. 143.

„ van kwaden etter eene goede soort van Pokken
„ konnen voorbrengen? Dog de voorzigtigheit ge-
„ biedt in dit stuk niets te wagen". (219)

Derhalven, indien de samenvloeijende kwaadaartige Kinderpokken niet bekwaam zyn om haren eigen trap en wyze van deze ziekte voort te brengen, is het niet te begrypen, dat zy eene geheel verschillende ziekte zoude konnen overbrengen. (220)

TEN DERDE: Eenige gevallen van *Inentingen*, gedaan met etter, die genomen was uit lighamen, met de Venusziekte besmet, zonder dat die vuile ziekte egter door de etterstoffe werd overgebragt, benemen daaromtrent alle bekommering.

KIRKPATRICK: " Een Heelmeester, een
„ Man van goede zeden, op wiens woord men des
„ te zekerder kan gaan, heeft my verzekerd, dat
„ hy zelf weet, dat eene jonge LADY, van een
„ aanzienlyk geslagt, door eenen Apotheker is *in-*
„ *geënt* met de Kinderpokken van eenen Heeren-
„ knegt, die dezelve zeer zagt had, maar met
„ éénen een *Bubo Venereus*, zonder dat de Apothe-
„ ker het wist. De *Ingeënte* LADY voer heel wel,
„ en na vele jaren, die sedert verloopen zyn,
„ heeft zy de minste toevallen niet gevoeld van de
„ besmettinge der Venusziekte". (221)

JAMES BURGES: " Drie Personen door onvoor-
„ zigtigheit *ingeënt* met etter van eene Vrouwsper-
„ soon in 't *Hospitaal* van ST. THOMAS te LON-
„ DEN, die daar gekomen was, om door de *Sali-*
„ *vatie* genezen te worden, maar die, zo dra zy
„ daar

(219) VERHANDELINGEN DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE te Haarlem. 2de deel. bladz. 353.
(220) KIRKPATRICK. bladz. 147.
(221) DEZELVE. bladz. 147. 148.

„ daar kwam, door de Kinderpokjes was overval-
„ len, kregen allen eene zeer goede soort, en her-
„ stelden voorspoedig. De éëne is nu voor eenige
„ jaren gestorven, en de 2 anderen leven nog en
„ zyn volkomen gezond, zonder dat aan éénen van
„ allen eenig schyn van besmettinge van Venus-
„ ziekte zich heeft opgedaan". (222)

Derhalven is de besmetting van deze ziekte met den etter der Kinderziekte niet overgenomen, welke ziekte zich nogtans zo ligt laat aanzetten, als eenige andere; welkers smet daarenboven in sommige gesteltenissen niet uit te roeijen is, dan met groote moeite, en in sommigen misschien nooit, en welke men in dezen ook byzonderlyk gevreest heeft, kan men met reden niet anders besluiten, dan dat gene andere zich ligter met den pokkigen etter zoude laten *instorten*. (223)

Vde BEANTWOORDING: Het eenig geval door den Heere GUIOT opgegeven van ymand, die met etter van eene *Juffer*, die aan eene soort van vierigheit (*Herpes*) onderworpen was, wilde *ingeënt* zyn, en na de *operatie* door eene hevige zinkinge op de oogen overvallen werd, is geenzins beslissende, want eene onvoorzigtigheit van de zieke, of een onvoorzien toeval is genoeg in staat, zonder dat men daarom eene werkelyke besmetting behoeft te stellen, om dergelyke zinking voort te brengen, vooral dewyl de zieke reeds 25 jaren oud, zeer bloedryk, en vet was; daarenboven werd de zieke volkomen hersteld, zonder eenig nadeel aan het gezigt. (224)

VIde

(222) JAMES BURGES. bladz. 5.
(223) KIRKPATRICK bladz. 147. 148.
(224) TISSOT. bladz. 137.

VIde BEANTWOORDING: Onderſtel, dat de zaak mogelyk zy, en zelf door ontegenſprekelyke gevallen bewaarheit wierde, zo is alles, wat men 'er redelyker wyze uit zou konnen beſluiten, dat men moet toezien, van wien men den etter voor de *Inentinge* overneeme; dat men dien kieze van welbekende Perſonen, en vooral van Kinderen, die van eene goede geſteldheit, en volmaakt gezond zyn (225), waar toe elk redelyk en voorzigtig Genees- en Heelmeeſter wel degelyk verpligt is.

DERTIENDE TEGENWERPING.

De Inenting *van de Kinderziekte heeft nogtans groote overeenkomſt met de* Inentinge *der Boomen: en terwyl deze altoos de ſoort van de* ingeënte *ſpruit, en nooit die van den ſtam, op den welken men* inent, *voortbrengt, is het ten uiterſte waarſchynlyk, dat ook de Pok-etter de goede of kwade ſoort, waar van hy genomen is, onveranderd in het* ingeënte *lighaam doet voor den dag komen.* (226)

Iſte BEANTWOORDING van den *Heere Prof.* GAUBIUS: " Men kan te regt de gemelde
„ twee *Inentingen* met elkanderen vergelyken: maar
„ men bedriegt zich in de betekeniſſe van het
„ woord *ſoort*, wanneer men de ſoorten van Boo-
„ men met de ſoorten van Kinderpokken op die
„ wyze vergelykt, dat men ſtelle, dat de ſoorten
„ van de Kinderpokjes met den anderen verſchil-
„ len, als de Abricoos met den Perzik, en de
„ Per-

(225) CHAIS. bladz. 673. DE LA CONDAMINE. bladz. 40.

(226) VERHANDELINGEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE. 2de deel, bladz. 354.

„ Perzik met de Pruimen enz. Deze zyn onder-
„ scheiden in hunne Natuur: geene alleenlyk in
„ den aart Wil men dan die vergelyking wel ge-
„ past maken, zo dient men verscheide soorten
„ van besmettende ziektens tegen verscheide soor-
„ ten van Vrugtboomen te stellen: Dus komt men
„ tot een geheel ander, en juist met de waarheit
„ overeenstemmend, besluit. Een Abricoos, op
„ een Pruimenstam *ingeënt*, brengt nooit Pruimen,
„ maar altoos Abricoozen voort: Zo ook zal de
„ etter van de Kinderpokjes nooit anders dan die
„ bepaalde ziekte uitwerken, het zy die goed- of
„ kwaadaartig zy, blyvende de Natuur dier beide
„ soorten onverandert dezelfde: waarom ook de
„ eene uit de andere voortkomen, en van de an-
„ dere bevryden kan, zynde de zekerheit van nooit
„ wederom in die ziekte te zullen vervallen, even
„ groot, welke van beide soorten men eens uitge-
„ staan hebbe". (227)

IIde BEANTWOORDING: Als men hier nog byvoege, 't geen de Heer GAUBIUS op het evengemelde laat volgen, en door ons in de aanteekeningen (212) op bladz. 264 reeds is aangehaald, blykt dat deze gelykenis zelf ten voordeele der *Inentinge* strekken kan. (228)

VEERTIENDE TEGENWERPING.

Hoe zeer de voorstanders der Inentinge *zich mogen beroemen over de alom gelukkige uitwerking derzelve, blykt het tegendeel nogtans uit verscheide nadeelige gebeurtenissen, die door hun zelf worden toegestemd, en die ons veel eer van de* Inentinge *mogen afschrikken.*

KIRK-

(227) VERHANDELINGEN VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE. 2de deel. bladz. 355. 356.
(228) DEZELVE. bladz. 356.

KIRKPATRICK: " *Van de 25 die in de jaren*
„ 1723--1726 *te* DUBLIN *waren* ingeënt, *stierven*
„ *'er 3"*. (229)

WAGSTAFFE: " *De Heer S.... en de Knegt*
„ *van een Heer zyn droevige voorbeelden van de doode-*
„ *lyke gevolgen der* Inentinge". (230)

KIRKPATRICK: " *Van* 139 *Zwarte* ingeënten
„ *in* NIEUW-ENGELAND *in 't jaar* 1752 *stierven*
„ *'er* 7, *dat is* 1 *van de* 20". (231)

DEZELVE: " *De* Ingeënte *krygen meermalen*,
„ *dan in de* Natuurlyke *Pokjes zweeren onder de oxels*,
„ *die somtyds verscheide weken lang dragende zyn ge-*
„ *bleven* (232), *behalven andere droevige overblyfsels*,
„ *die de* operatie *somtyds nalaat"*. (233)

DEZELVE: " *Twee jonge Juffrouwen buiten*
„ LONDEN *hebben door de* Inentinge *aan haar gezigt*
„ *en schoonheit veel geleden"*. (234)

DEZELVE: " *Een Kind, tusschen 3 en 4 jaren*
„ *oud, kreeg in de ziekte door* Inentinge *hevige stui-*
„ *pen, en verloor daarna het gebruik van de spraak*,
„ *en van zyne leden, konnende zyn hoofd niet regt hou-*
„ *den"*. (235)

DE-

(229) KIRKPATRICK. bladz. 119.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 278. 281.

(230) MEM. LIT. de la G. B. Tom. XI. bladz. 198.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 275. 276.

(231) KIRKPATRICK. bladz. 119.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 285.

(232) DEZELVE. bladz. 149.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 288. 289.

(233) DE LA CONDAMINE. bladz. 40.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 282. 285. en 289.

(234) KIRKPATRICK. bladz. 149.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 289.

(235) DEZELVE. bladz. 82.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 282.

KIRKPATRICK: " *In een Kind, 7 jaren oud, (vol-
„ gens berigt, van den* Heer RANBY), *waren ſtuipen
„ de allereerſte toevallen, welke bleven duuren door den
„ geheelen uitſlag, en zelf ook door de rypinge; voorts
„ bleef het Kind 7 weken zwakker, dan na gewoonte".*
(236)

Voegt hier nog by het geval van dien jongen Heer, oud 20 *jaren, aan wien zeer kwaadaartige Pokken door* Inentinge *te* LEIDEN *in* 1755 *zyn medegedeeld, gelyk men uit de beſchryvinge daar van, door den* Heere GAUBIUS *in 't ligt gegeven, zien kan.* (237)

Derhalven deze gevallen mogen ons veel eer van de Inentinge *afſchrikken.*

Iſte BEANTWOORDING van den *Heere* KIRKPATRICK: " Ik moet daar by zeggen, dat
„ 'er al te met, ſchoon zelden, een zo kwaad *ſub-*
„ *ject* kan voorkomen, zonder dat men 't kan be-
„ merken, dat 'er de beſt beſtierde *operatie* in een
„ kwaad gerugt door kan komen; want ſchoon
„ wy genoegzame teekens en aanwyzingen heb-
„ ben, om in 't algemeen de voor- en nadeelige
„ omſtandigheden en ſchynbaarheden tot de *Inen-*
„ *tinge* te onderſcheiden: evenwel, vermits 't ſchran-
„ derſte gezigt niet tot in het lighaam kan door-
„ dringen, en het ſchynbaarlyk welgeſteldſte lig-
„ haam eenige byzonderheit van weefſel in de vas-
„ te deelen, of eenige geſteldheit of *Craſis* in de
„ vogten, of van *Conformatie* in eenig werktuige-
„ lyk deel kan hebben, dat voor ons verborgen,
„ maar door deze doordringende ziekte te ontdek-
„ ken

(236) KIRKPATRICK. bladz. 274.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 283.

(237) VERHANDELINGEN DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYE. 2de deel. bladz. 319--346.
Zie hier op in 't byzonder geantwoord op bladz. 287.

„ ken is, kan de *Inenting* van duizend reizen eens „ mislukken tegen de gedagten, en verwagting „ van den schranderstent. Maar dit zelfde gebeurt „ in verscheide gelegendheden, in het aanwenden „ der beste middelen onder het menschelyk be- „ stier". (238)

IIde BEANTWOORDING: De ongelukkige uitslag is ten grooten deele veroorzaakt door eene te algemeene, te ruwe en schielyke *applicatie* van de eerste *Inenters*, en door het misbruik der *Inentinge*, als of het mislukken onmogelyk ware geweest (239), 't geen een ygelyk wel haast zal toestemmen, indien hy met aandagt lette,

VOOR EERST: Op de *algemeene onkunde* in de behandelinge in den beginne, gelyk in byna alle zaken, wanneer de leeringen en waarschouwingen nog weinig zyn: (240) niet tegenstaande te gelyk waar is, dat een verstandig gemoed door de eenvoudigheit dezer *praktyk* tot dankbaarheit aan de goedheit der voorzienigheit met regt opgeleid worde, die, het gene men zo dikwils noodig heeft, zo gemaklyk en zo ligt te krygen gemaakt heeft. (241)

TEN TWEEDE: Op de *onbekwaamheit* en *onbedrevenheit* daarna van zeer veele *Inenters*, Basterd-Chirurgyns, Apothekers, byzondere Personen en Vrouwen (242), offschoon men niet kan ontkennen,

(238) KIRKPATRICK. bladz. 263. 264. 52. CHAIS. bladz. 675.
(239) KIRKPATRICK. bladz. 98.
(240) DEZELVE. bladz. 98. DE LA CONDAMINE. bladz. 12.
(241) DEZELVE. bladz. 279.
(242) DEZELVE. bladz. 276. 279. 280. 281. en 285. DE LA CONDAMINE. bladz. 23.

hen, dat'er veelvuldige voorbeelden zyn van gelukkige *inentingen* door onkundigen verrigt. (243)

Kirkpatrick: " Dat onbedreve Apothe-
„ kers, of Basterd-Chirurgyns het zeer slegt hier
„ mede hebben laten leggen, vermoede ik, om
„ dat ik weet, dat één van de laatste soort zulk eene
„ *incisie* tot eene ontlastinge in eene Juffrouws arm
„ maakte, dat'er meer dan eene half pint bloed uit
„ liep, eer het gestempt kon worden: en geen
„ wonder! dat het eene leelyke pokkige zweer ge-
„ maakt hebbe". (244)

Dezelve: " Men heeft my voor de waarheit
„ verhaald, dat omtrent drie jaren geleden, een
„ jong Apotheker in 't *Graafschap* Dorset, na
„ verscheide *inentingen* gedaan te hebben, die in
„ weerwil van zyne onwetendheit wel uitvielen,
„ twee Kinders in het zelfde huis *inentte*, die doo-
„ delyk besmet bevonden werden: Evenwel zei
„ onze Apotheker een uur voor hunnen dood, dat
„ zy stout waren, en wat op 't lyf moesten heb-
„ ben". (245)

Dezelve: " Een ander Apotheker van 't
„ platte Land, die te Londen eenen jongen Heer
„ oppaste, die *ingeënt* zou worden onder het op-
„ zigt en op den raad van eenen voortreffelyken
„ Arts, 't welk zeer wel gelukte, zei, dat, als
„ hy te rug keerde, hy het gansche Land rondom
„ zyne woonplaats zoude *inenten*. Eenige weinige
„ ondernemingen, die wel uitvallen, zyn genoeg,
„ om

(243) Kirkpatrick. bladz. 279. Th. Schwencke; Noodig bericht enz. bladz. 52.

(244) Dezelve. bladz. 281. Th. Schwencke; Noodig bericht enz. bladz. 52.

(245) Dezelve. bladz. 293. 294.

„ om zulken Overvlieger te overtuigen, dat het „ *inenten* zo gemakkelyk is, als de hand op het „ hoofd te leggen. En schoon ik niet twyffele, of „ krukken doen met *inenten* meer goed, dan kwaad, „ is het evenwel een groote afslag van het groote „ voordeel van de *praktyk* der *Inentinge*, dat zy „ somtyds moet toevertrouwd worden aan het be- „ stier van menschen, die haar na allen schyn in „ kleinagtinge moeten brengen". (246)

KIRKPATRICK: " Het gemeene volk, zich na klei- „ ne Steedjes begevende, lieten zich *inenten* van „ sommige *Operateurs*, zo onbedreven en onbedagt „ als zy zelfs waren". (247)

DEZELVE: " Een Planter te St. KITT *entte* „ zyne 300 Slaven zelf *in*. De Heer DANIEL van „ ZUID-CAROLINA *entte* 'er 40 *in*; en *Juffrouw* „ RINGE heeft 4 *Inentingen* gedaan te SCHAFT- „ BURY, en *Juffrouw* ROBERTS 5 digt by LEI- „ CESTER". (248)

TEN DERDE: Indien men agt geve op de mee- nigvuldige *onvoorzigtigheden*, en dikwils onvergeef- felyke *Roekeloosheit*.

1. Wanneer het gemeene volk, 't welk te voren zo kragtig tegen dit gebruik vooringenomen was, en zo zelden by de gulde middelmaat blyft, tot het strydige uiterste oversloeg, en zich op eene zeer onbezonne en ruwe wyze liet *inenten*, waar na zy elkanderen onder een glaasje sterken drank ge- luk wenschten, en terstond tot hunnen gewoonen arbeid en levenswyze wederkeerden. (249)

2. Wan-

(246) KIRKPATRICK. bladz. 294.
(247) DEZELVE. bladz. 276.
(248) DEZELVE. bladz. 279.
(249) DEZELVE. bladz. 276. JURIN'S Account for the year 1726. bladz. 11. en 13.

2. Wanneer men al vry vroeg nagelaten heeft van de voorbereidenden raad der Artſen, dikwils volſtrekt noodig, en derzelver toezigt in die ziekte gebruik te maken. (250)

Ten deele was dit verzuim daar aan toe te ſchryven, dat de gewoone zagtheit der ziekte hunne hulp minder en minder noodzakelyk ſcheen te maken. (251)

Howgrave laat zich aan het ſlot van eenige aanmerkingen, die hy maakt over den dood des *Graven* van Sunderland's *Zoon*, die *ingeënt* was, en die in de *tegenwerpinge* bedoeld wordt, dus hooren: " Daar zyn 5 Perſonen, die het getuigſchrift „ van deszelfs ontleed lighaam geteekend hebben, „ en geen één Arts was 'er onder dezelven. Toen „ ik het eerſt las, ſcheen het my vreemd, dat de „ Zoon van zyne *Excellentie* den *Grave* van Sun„ derland geen éénen *Doctor* gehadt hadde, die „ over hem ging". (252)

Kirkpatrick: " Waar uit te beſluiten is, „ dat het verwaarloozen van eens Artſen raad in „ zulk een gewigtig ſtuk voort moet zyn gekomen „ van zyn *Excellentie's* eigen meeninge, of van die „ van ymand anders met hem oordeelende, dat „ men dien wel kon ontbeeren. De doodelyke „ uitkomſt ſtrekte evenwel tot weinige eer van dat „ verzuim: want ſchoon het Kind wel had konnen „ ſter-

(250) Jurin's Account for the year 1726 bladz. 13. Kirkpatrick. bladz. 264. 280. 283. 289. De la Condamine. bladz. 23.

(251) Kirkpatrick. bladz. 283. 285. 293. Gaubius in de Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappye. 2de deel. bladz. 348.

(252) Howgrave. bladz. 53. Kirkpatrick. bladz. 283.

„ sterven, welke *Doctor*, of hoe veele hem bereid,
„ en over hem gegaan hadden; evenwel dewyl
„ men onmogelyk kon bewyzen, dat zy de onbe-
„ kwaamheit zyner gesteltenis tot de Kinderpokken
„ niet ten minsten ontdekt zouden hebben, en
„ dat, zo zy dezelve niet hadden konnen weg ne-
„ men, zy de *operatie* ten minsten zouden hebben
„ afgeraden, was het verzuim van eens Artsen
„ raad over eenen Lyder van dat fatsoen in te nemen
„ onvoorzigtig in zich zelf, en kon kwalyk uit-
„ vallen voor den Lyder; het strekte zekerlyk tot
„ oneer van den *Operateur*, en het was nadeelig
„ voor de *praktyk* der *Inentinge*". (253)

TISSOT: " De jonge SUNDERLAND wilde
„ tegens allen raad *ingeënt* zyn in eene volslage tee-
„ ringe". (254)

Ten deele werd dat verzuim om van den raad der Artsen ter voorbereidinge gebruik te maken, daarenboven veroorzaakt door twist tusschen de *Doctoren* en *Chirurgyns*, aan welken beiden de behandeling der *Inentinge* gemeen en vermengt was. (255)

Ten deele door de geringe middelen van sommigen, of onnozele zuinigheit van anderen. (256)

3. Wanneer men de *natuurlyke* besmetting niet zorgvuldig genoeg vermeid heeft, 't geen door zekere uitwerkselen niet ten eersten kennelyk is, gelyk de zaaden der gewassen in 't algemeen eenen zekeren tyd in den grond blyven, eer zy kiemen, en dat voedzel na zich trekken, 't welk hen meer of min moet doen toenemen en vermeenigvuldigen. (257)

KIRK.

(253) KIRKPATRICK. bladz. 284.
(254) TISSOT. bladz. 60. 61.
(255) KIRKPATRICK. bladz. 286.
(256) DEZELVE. bladz. 289.
(257) DEZELVE. bladz. 58.

KIRKPATRICK: "CASSEM AGA, *Gezant*
„ van TRIPOLI, in zyne jeugd *ingeënt* zullende
„ worden, ging met zyne Broederen en Zusteren
„ in de huizen der zieken de *materie* tot de *Inenting*
„ ontfangen". (258)

THE GENTLEM. MAGAZ: " De *Heer Pre-*
„ *dikant* PRINCE, in zyne aanmerkingen over de
„ Kinderziekte en derzelver *Inentinge*, schryft van
„ BOSTON in 1753, dat sommigen, zo drazy wa-
„ ren *ingeënt*, bezoek ontfingen van zulken, die
„ deze ziekte pas gehadt hadden, die de besmet-
„ ting mede bragten, en aan de *ingeënten* langs
„ den *Natuurlyken weg* overgaven". (259)

Voegt hier nog by de gevallen, welke reeds in de aanteekeningen (39) bladz. 18; (124) bladz. 57. (a) bladz. 61; (194) bladz. 93. en 94. en bladz. 286 en 287 van deze Verzamelinge zyn opgegeven. Om deze reden liet men ook wyslyk te KONSTANTINOPOLEN den etter door eenen derden overbrengen by de lieden die *ingeënt* zouden worden, ten einde de besmetting door de Kleeren van den *Operateur* niet zoude medegebragt, en overgegeven worden. (260)

4. Wanneer men onvoorzigtig genoeg, zonder agt op de jaren te geven, Kinderen, die te jong, en bejaarden, die te oud waren, heeft *ingeënt*.

JURIN: " De *Heer* MATHER verhaalt ons
„ in eenen Brief van den 10den Maart 1722. uit
„ BOSTON in *Nieuw-Engeland*, dat de Personen,
„ aldaar

(258) KIRKPATRICK. bladz. 259.
(259) THE GENTLEM. MAGAZ. 1753. bladz. 415. Bp. OF WORCESTER. Pref. bladz. IX.
(260) TIMONES. bladz. 27. Bp. OF WORCESTER. Pref. bladz. XI.

„ aldaar *ingeënt*, waren geweest jongen en ouden
„ van 1 tot 70 jaren". (261)

JURIN volgens eenen Brief van MAITLAND:
„ ADAM URQUART, oud 1 en een half jaar, werd
„ te MELD•UM in 't *Graafschap* ABERDEEN op
„ den 29 Aug. 1726 *ingeënt*, hy werd ziek op den
„ 7den dag, en stierf op den 8sten". (262)

KIRKPATRICK: " Een Kind van 10 Maan-
„ den, 't welk aan de *Inentinge* kwam te sterven,
„ om dat de uitslag ontbrak, en 't welk het eenig-
„ ste geval is van myn ongeluk in dezelve, zyn-
„ de myn stem alleen niet kragtig genoeg geweest
„ om de *operatie* te doen verschuiven". (263)

DEZELVE: " Eén der gestorven van de 25
„ *ingeënten* te DUBLIN in de jaren 1723, 1724,
„ 1725, en 1726 was een Kind maar 14 Maanden
„ oud". (264)

DEZELVE: " Van 12 Kinderen te LONDEN
„ *ingeënt* in 1721--1728, beneden 1 jaar oud, zyn
„ 'er 2, en van 34, tusschen 1 en 2 jaren, 4 ge-
„ storven. Zie hier voren bladz. 59". (265)

DEZELVE: " Mr. GOLDWYER van SALIS-
„ BURY schryft my, dat 1 van de 4, aldaar van
„ de *Inentinge* gestorven, een Kind was van om-
„ trent 1 jaar oud, dat maar 7 Pokken had: dog
„ kort daar na tanden krygende, was het van eene
„ Koorts aangetast, en stierf aan het doorbreken
„ van eenen tweeden tand". (266)

DEZELVE: " Eén van de onlangs te SALIS-
„ BURY overleden was desgelyks onder de 2 ja-
„ ren,

(261) JURIN'S Account for the year 1722. bladz. 6.
(262) DEZELVE. Account for the year 1726. bladz. 22.
(263) KIRKPATRICK. bladz. 185.
(264) DEZELVE. bladz. 119. 128.
(265) DEZELVE. bladz. 192. en 194.
(266) DEZELVE. bladz. 192.

„ ren, en ſtierf van de ſamenvloeijende ziekte". (267)

KIRKPATRICK: " Eén van de 4 te SALISBYRY overleden was 3 jaren oud, en had de ſamenvloeijende Pokken". (268)

DEZELVE: " In NIEUW-ENGELAND heeft men de *Inenting* gedaan van 50 tot 67 jaren, Grootvaders, en Grootmoeders met hunne afkomelingen. Daar ſterven 'er 2 van de 7 *ingeënte* van 50 tot 60 jaren, en één van 7 *ingeënte* van 60 tot 67 jaren". (269) Zie hier voren bladz. 59.

TISSOT: " 70 jarige grysaarts hebben zich in ENGELAND laten *inenten*". (270)

5. Wanneer men op eene roekeloze wyze vele zwakken, ziekelyken, en kwalyk geſtelden door ſchuld of van den *Inenter*, of van de genen, die zich lieten *inenten*, of van de Ouders daar aan heeft gewaagd. (271)

TIMONES: " In de 8 jaren, dat ik alhier (te KONSTANTINOPOLEN) getuigen ben geweeſt van de *Inentinge*, weet ik maar 2 gevallen, zynde Kinderen, in welke dezelve doodelyk is geweeſt".

" Het eene was 3 jaren oud, en onderworpen aan de vallende ziekte, en aan kliergezwellen. Het zelve ſtierf op den 40ſten dag na de *Inenting* aan eene uitteerende ziekte.

„ Het

(267) KIRKPATRICK. bladz. 194.
(268) DEZELVE. bladz. 195.
(269) DEZELVE. bladz. 204.
(270) TISSOT. bladz. 73.
(271) JURIN'S Account for the year 1726. bladz. 13. DUMMER. bladz. 15. DE LA CONDAMINE. bladz. 12.

" Het andere Kind, het welk mede 3 jaren oud,
" en ook aan de vallende ziekte en kliergezwellen
" onderhevig was, stierf op den 32sten dag aan de
" roode loop. (272)

Pylarinus: " Eén te Konstantinopolen,
" die van een zeer droefgeestig gestel (*Hypochondriacus*) was, en die door eene hoofdigheit zich
" niet had laten bereiden, zo als zyn *temperament* wel
" vorderde, kwam de ziekte na de *Inenting* niet
" te boven, dan met groot gevaar". (273)

Jurin: " Volgens verhaal van den *Heere* Mather heeft men te Boston in 1721 zwakken
" en sterken zonder onderscheid *ingeënt*". (274)

Dezelve: " Door anderen ben ik onderrigt,
" dat zwangere, en nauwlyks uit het Kraambedde
" gekomen Vrouwen in Nieuw-Engeland in
" 't jaar 1721 zyn *ingeënt*. (275)

Dezelve: " Volgens eenen Brief van *Capt.*
" John Osborne waren 'er onder de 5, die na
" de *Inenting* te Boston in 1721 zyn gestorven,
" twee, te weten John Whate en zyne Zuster,
" die grootelyks ongesteld van lichaam en zwak
" waren; ziet van dezen omstandiger gemeld in de
" aanteekeningen op bladz. 94, 95.

Dezelve: " Het wordt door eenen ygelyk
" toegestemd, dat sommigen van de 14 gestorven
" van 724 *ingeënten* in Engeland waren ziekelyke Personen: derhalven moet het gevaar van
" door de *Inentinge* te sterven voor die genen, in
" welken deze *operatie* verrigt wordt, als zy vol-
" maakt

(272) Timones. bladz. 31.
(273) Pylarinus. bladz. 14. Tissot. bladz. 60.
(274) Jurin Account for the year 1722. bladz. 6.
(275) Dezelve Account for the year 1722. bladz. 6. Kirkpatrick. bladz. 204.

„ maakt gezond zyn, ontwyffelbaar minder we-
„ zen". (276)

JURIN: " ADAM URQUART (*waar van zo*
„ *even gemeld is*) ſtierf aan toevallen (veroorzaakt
„ door een *Hydrocephalus*) waar aan hy voorheen on-
„ derhevig was geweeſt, die men voor de Ouders
„ had verborgen, en den *Chirurgyn* onbekend wa-
„ ren". (277)

KIRKPATRICK: " Men zegt, dat 2 of 3 van
„ de drie, die geſtorven waren van de 25 *ingeënten*
„ te DUBLIN, in de jaren 1723, 1724, 1725 en
„ 1726, ziekelyk waren". (278)

DEZELVE: " Dr. JURIN hegte aan 't ver-
„ haal van den dood van *Juffertje* WALLER, die
„ in October 1723 *ingeënt* was, een getuigſchrift
„ van haaren Vader, dat zy de Lazery hadde." (279)

DEZELVE: " Dus werd 'er van *Juffertje* ACOURT
„ 4 jaren oud, die in September 1723 *ingeënt* werd,
„ en op den 22ſten dag na de *Inciſie* ſtierf, ge-
„ tuigd, dat zy in haare eerſte kindsheit onderhe-
„ vig was geweeſt aan ontſtekinge der beiden oogen,
„ en, toen zy wat ouder geworden was, aan vog-
„ tigheden, die haar vel rauw maakten van het
„ eene oor tot aan het ander, welke afnamen door
„ buikzuiveringen, en het ſnyden van eenen *Fonta-*
„ *nel*, maar ſteeds weêr uitbraken in de Lente en
„ in den Herfſt. Zy had eenige van die rauwig-
„ heden 3 weeken voor de *operatie* gehadt, maar die
„ haar oppaſte, had den *Fontanel* by verzuim droog
„ laten worden". (280)

KIRK-

(276) JURIN'S Account for the year 1726. bladz. 25.
(277) DEZELVE. bladz. 22.
(278) KIRKPATRICK. bladz. 119.
(279) DEZELVE. bladz. 225.
(280) DEZELVE, bladz. 225. 226.

KIRKPATRICK: " *Juffertje* ROLT, oud tusschen
„ de 9 en 10 jaren, die in September 1723 *ingeënt*
„ en 9 weeken daarna overleed, had van te voren
„ eene Geelzugt, die 6 maanden van 't jaar duur-
„ de, en zich in de volgende Lente steeds weder
„ vertoonde, maar genezen was voor de *opera-*
„ *tie*". (281)

DEZELVE: Het Kind van 3 of 4 jaren, 't welk
„ hevige stuipen kreeg, en daarna het gebruik van
„ de spraak en leden verloor (*in de tegenwerpinge*
„ *wordt van het zelve gewag gemaakt*) was kort voor de
„ *Inenting* door eene Koorts zeer krank geweest, en
„ door de zelve verzwakt zynde aan die *nerveuse*
„ toevallen onderhevig geworden". (282)

DEZELVE: " Een Jongeling, die in AMERICA
„ 6 Maanden in 't jaar doorgaans ziek en koortsig
„ was geweest, en op andere tyden loopende ooren
„ had gehadt; die daarna te LONDEN, zo 't
„ scheen, beter zynde *ingeënt* werd, zonder dat
„ de *Inenter* van vorengemelde omstandigheden on-
„ derrigt was. Hy werd heel vol van Pokjes, of
„ schoon *discretae*, en na dat hy van de Pokjes
„ hersteld was, openbaarde zich zyne *scrophuleuse*
„ gesteltenis door verscheide builen en gezwellen,
„ voornamentlyk aan den hals en oorklieren, die
„ egter alle in 't kort genezen werden, na dat zy
„ geopend waren, en wanneer hem verscheide
„ malen de buik gezuiverd was, waar na hy ge-
„ zond, ja de gesteltenis van zyn lighaam beter
„ werd, dan ooit". (283)

DEZELVE: " Van 2000 *ingeënten* in verschei-
„ de *Steden* van HAMPSHIRE, SUSSEX, en
SUR-

(281) KIRKPATRICK. bladz. 226.
(282) DEZELVE. bladz. 82.
(283) DEZELVE. bladz. 222. 223. 224.

„ Surrey, ſtierven 'er maar 2, beide zwangere
„ Vrouwen, die de *operatie* ondergingen tegen het
„ gevoelen harer Artſen". (284)

Tissot: " Men heeft hier een Kind gehadt,
„ 't welk klaagde, als het *ingeënt* werd, van eene
„ geringe pyn aan den vinger: Men gaf 'er geen
„ agt op, het verſlimmerde, en werd in den tyd
„ van 24 uuren een volkome vyt (*Panaritium*), het
„ welk de Ouders zeer ongeruſt maakte; en het
„ geen eene ziekte uit zich zelven zeer gevaarlyk
„ had konnen maken". (285)

Th. Schwencke: " Op eene verzweringe
„ met eenen Been-eter Pokſtoffe gelegt, bragt ſamen-
„ loopende Kinderpokjes voort, om de ongezonde
„ geſtelteniſſe". (286)

6. Wanneer de Geneesheer door onvoorzigtigheit onder de ziekte zulke middelen verkeerd of te dikwils heeft gebruikt, zo dat een ligte ziekte ten kwade omſloeg; of wanneer hy den noodigen beproefden eetregel nietheeft laten in agt nemen.

Duc: " Een Geneesheer te Konstanti-
„ nopolen, die, deze *operatie* zullende verrigten,
„ de voorgeſchreve regelen in de *Dieet* enz. als
„ onnodig verwierp, heeft over zulks zeer veel
„ berouw gehadt, wanneer de *Inenting*, die hy aan
„ ſommigen deed, kwalyk uitviel". (287)

Kirkpatrick: " Een Edelmans Doger (*de-*
„ *zelfde in de Tegenwerpinge vermeld*) *ingeënt* zynde
„ in haar 7de jaar, kreeg op den 7den dag gena-
„ dig de Pokjes, en had 'er niet meer dan 40 in
„ haar

(284) Kirkpatrick. bladz. 120. De la Condamine. bladz. 21.
(285) Tissot. bladz. 91.
(286) Th. Schwencke: Noodig bericht. bladz. 45.
(287) Duc. bladz. 99. §. 23.

„ haar aangezigt, maar na den volkomen uitslag „ niet konnende rusten, werd haar, volgens verhaal van den *Heere* RANBY, eene bekwame *quantiteit* Syroop van Slaapbollen *geordonneerd*, en alle „ avonden herhaald, tot dat de ziekte outsloeg". (288)

7. Wanneer de *Ingeënten* onder de ziekte zich aan een baarblykelyk gevaar zorgeloos hebben blootgesteld.

COLMAN: " De eerste Proef te BOSTON in „ de Kinderen van Dr. BOYLSTON was het minst „ voordeelig voor de *Inentinge*, want, terwyl de „ Vader zieken buiten de Stad bezogt, liepen de Kinders in de open lugt, en een van dezelven zag „ ik den 3den of 4den dag na de *Inenting* plassende „ in koud water onder eene goot". (289)

JURIN volgens eenen Brief van TH. FULLER aan HANS SLOANE: " WILLIAM JEFFERY, „ oud 25 jaren, wiens gesteldheit bedorven was, „ door dien hy zich aan het misbruik van zwaar „ Bier en sterke dranken had overgegeven; van „ wiens Bloedverwanten niet één, wanneer zy de „ Pokjes kregen, was opgekomen, en die 13 dagen voor de *Inenting* van LONDEN na SEVENOAKE in KENT was komen reizen, werd „ op den 28 October *ingeënt*, zonder dat hy gelaten was, gebraakt of gepurgeert had; den 29 „ en 31 wandelde hy 3 Engelsche Mylen ver na „ een Bierhuis om zwaar Bier te drinken, en reed „ 'er op den 2 November te Paard na toe; op den „ 6den werd hy heel ziek, hy kreeg eene zeer „ kwaadaartige soort van Pokjes, en stierf op den „ 16den der zelve Maand". (290)

KIRK-

(288) KIRKPATRICK. bladz. 86. en 274.
(289) COLMAN. bladz. 21.
(290) JURIN's Account for the year 1724. bladz. 17--22.

KIRKPATRICK: " Eene jonge Juffrouw, „ die, eene korte afzondering in eene zeer ligte „ besmettinge moede zynde, na een wyl uit een „ open vengster gelegen te hebben, klaagde schie„ lyk van pyn in den oxel aan de *ingeënte* zyde, „ welke zich begon te ontsteken". (291)

DEZELVE: " Eene van de 4 gestorven van de „ 422 *ingeënten* te SALISBURY, zynde eene jonge „ en gezonde Vrouwspersoon van 23 jaren, en by „ den Apotheker, die haar *inentte*, onbekend, zich „ voor een groot vuur 2 a 3 uuren lang gewarmd „ hebbende, verschoonde zich terstond daar na". (292)

TEN VIERDE: Zo men lette op somtyds *onvermydelyke nadeelige omstandigheden*; dus vindt men aangetekend;

1. Dat de groote drift van 't volk, door schrik voor de woedende *Epidemie* in 1752 te BOSTON, de kundige *Inenters* dwong meer *Inentingen* te doen, dan zy met genoegzame nauwkeurigheit en de vereischte zorge konden nagaan". (293)

BP. OF WORCESTER: " Die 139 Zwarte *in„ geënten*, waar van'er 7 zyn gestorven in NIEUW„ ENGELAND, en 't geen de tegenwerping ten na„ deele der *Inentinge* heeft ingebragt, die arme „ schepsels werden verwaarloost, en stierven by „ gebrek van den noodige toezigte, en oppassinge". (294)

2. Dat men door het dringend gevaar in eenen tyd, dat de *Natuurlyke* Pokjes zeer doodelyk waren, en men geen gelegendheit hadde om de jonge Kinders

(291) KIRKPATRICK. bladz. 150.
(292) DEZELVE. bladz. 242.
(293) THE GENTLEM. MAGAZ. 1753. bladz. 415.
BP. OF WORCESTER. Pref. bladz. IX.
(294) BP. OF WORCESTER. Pref. bladz. X.

ders beneden de 2 jaren buiten den kring der besmettinge te zenden, zich als genoodzaakt gevonden heeft, om zelf in dien jongen leeftyd de *Inenting* te doen, 't geen men anderzins niet zoude verkozen hebben. (295)

3. Dat men ook door het zelve groote gevaar in eenen tyd van *Epidemie* genoodzaakt werd om de *Inenting* zelf in de groote hitte van den Zomer te doen, 't welk altoos als zeer nadeelig is aangemerkt. (296)

KIRKPATRICK: " Inderdaad de negen, die „ van 900 *Ingeënten* in KAROLINA stierven, „ stierven alle in hunne heetste Zomermaand". (297)

DEZELVE: " Van 22 Personen, welke BOYLSTON te BOSTON *inentte* tusschen den 22 Juny „ en den 6 Augustus, stierf 'er één, die op den „ laasten dag *ingeënt* was". (298)

4. Dat het waarschynlyk door de kwaadaartigheit, en algemeene verspreidinge van de *Epidemie* voor sommigen de besmetting door den *Natuurlyken weg*, voor dat de *Inenting* geschiede, onvermydelyk is geweest.

TIMONES: " In een zeker jaar, wanneer de „ gewoone Kinderziekte te KONSTANTINOPOLEN zeer doodelyk was, heeft men opgemerkt, „ dat de Pokjes door *Inentinge* ook met heviger „ toevallen, als op andere tyden verzeld waren.

„ In

(295) KIRKPATRICK. bladz. 115. 193. 194.

(296) DEZELVE: BOERHAAVE *noemt de Kinderpokken in het heetste van eene Hollandsche Zomer*, periculosissimae, *ten hoogsten gevaarlyk.* bladz. 211.

(297) DEZELVE. bladz. 211.

(298) DEZELVE. bladz. 211. DE LA CONDAMINE. bladz. 12.

„ In 4 van de 50, aan welken op éénen dag de „ *Inenting* verrigt werd, kwam de uitſlag veel „ vroeger, zy was overvloediger, en de toeval- „ len erger: maar men giſte met veel waarſchyn- „ lykheit, dat deze reeds voor de *Inentinge* door „ den gemeenen weg beſmet waren geweeſt". (299)

COLMAN: " Alleen ééne *Juffrouw* is'er alhier „ (te BOSTON in 1721) overleden van de 100, „ die'er zyn *ingeënt*: Edog gy moet onderſtellen, „ dat in eene Stad die zo vol beſmettinge is ge- „ weeſt, wel 10 of 12 van die 100 zyn geweeſt, „ welke ſchenen reeds door den *Natuurlyken weg* „ beſmet geweeſt te zyn, en onder welken de ge- „ ſtorven 'er één was, en hier door kregen zy de „ ſamenloopende, of eene groote hoeveelheit van „ de *diſtincte* ſoort van Pokjes, welke in de LE- „ VANT onder de *ingeënten* geheel onbekend wa- „ ren. En het is 'er ver van daan, dat u dit „ vreemd moet voorkomen, want was het anders „ geweeſt, zou het veel eer na een Mirakel geſche- „ nen hebben". (300)

Voegt hier nog by, het geen wy rakende de *Natuurlyke* beſmetting voor de *Inentinge* reeds op bladz. 277 hebben bygebragt.

BIBLIOTH. DES SCIENC. enz.: " Lieden, „ die volkomen geloof verdienen, hebben ons „ verzekerd, dat het agterblyven van den uitſlag „ tot den 10den dag in dien *jongen Heere*, wiens „ geval

(299) TIMONES. bladz. 28.

(300) COLMAN. bladz. 22. DUMMER. bladz. 21. NEAL. bladz. 17. 18. JURIN'S Account for the year 1722. uit eenen Brief van MATHER. bladz. 6. en uit eenen Brief van J. OSBORNE. bladz. 20. KIRKPATRICK. bladz. 114. 115.

„ geval van *Inentinge* de *Heer* GAUBIUS beschryft,
„ zulken angst en schrik veroorzaakte, dat hy daar
„ door eene heete Koorts kreeg, en dat de groote
„ Zomerhitte, die onmiddelyk daar op volgde, hem
„ verder in dien gevaarlyken toestand hadde gebragt.
„ Wy laten anderen beoordeelen, of ten minste hier
„ uit niet wel een gedeelte der toevallen, welke
„ zo veel werk aan den schranderen, en ervaren
„ Hoog-Leeraar gegeven hebben, zouden konnen
„ voortgekomen zyn". (301)

Wie is 'er nu, die, alle voorgemelde omstandigheden maar zelf met de minste onzydigheit nagaande, zich niet ten allerhoogste moet verwonderen, dat de ongelukkigste uitkomsten by één gevoegt, en het getal der gestorven aan de *Inentinge* niet meer dan 72 van de 4929 Personen is geweest, gelyk men uit de 3de en allernadeeligste Lyst voor de *Inentinge* op bladz. 108 in de KORTE HERHALINGE zien kan!

Hierom meen ik (zegt de *Heer* JURIN (302)) dat'er niets zo zeer de veiligheit van deze *operatie* bewyst, dan dat'er, onaangezien alle deze schadelyke omstandigheden, zo weinige aan dezelve gestorven zyn.

IIIde BEANTWOORDING: Rakende de toevallen, die'er na de *Inenting* konnen opkomen, wyzen wy den Lezer, na het geen wy reeds op bladz. 10--21. daaromtrent hebben gezegt, en voegen 'er alleenlyk by, 't welk wy behalven het reeds gezegde in de vorige beantwoordinge, betreffende de gevallen in de tegenwerpinge vermeld, aangeteekend gevonden hebben.

T I-

(301) BIBLIOTH. DES SCIENC. ET DES BEAUX ARTS Janvier, Fevrier, Mars 1756. bladz. 21.
(302) JURIN'S Account for the year 1726. bladz. 13.

TIMONES: " Van de Ettergezwellen heeft
„ men niets te vrezen, om dat zy door *Suppura-*
„ *tie* gemakkelyk genezen". (303)

KIRKPATRICK: " De *jonge* LADY met een
„ ettergezwel onder den oxel (304), en de *Jonge-*
„ *ling* met builen en gezwellen aan den hals en
„ oorklieren na de *Inenting* (305) zyn beiden her-
„ steld, en naderhand volkomen gezond gebleven".

DEZELVE: " De jongste (*te weten ééne der*
„ *twee* Juffrouwen, *van welke de tegenwerping*
„ *gewaagt*) ontwies de zwakheit in 't gezigt en
„ de onbevalligheit kragtig". (306)

DEZELVE: " Het Kind, tusschen 3 en 4 ja-
„ ren oud, enz. kreeg zyn spraak na verloop van
„ 3 Maanden volkomen wederom, en de kragten
„ in de ledematen waren verbeterd". (307)

DEZELVE: " Het Kind van 7 jaren enz. is
„ sedert kloek en gezond geweest". (308)

IVde BEANTWOORDING: Is de *Inenting* te DUBLIN in *Ierland* voorheen zo ongelukkig geweest, dat 'er 3 van de 25 in den tyd van 4 jaren stierven (van welken 3 gestorven, wy egter op bladz. 278 en 281 hebben bewezen, dat'er 1 maar 14 Maanden oud, en de 2 anderen ziekelyk waren geweest), zo wordt nu in tegendeel verhaald, dat de *praktyk* daar van in *Ierland* zeer gemeen is geworden, en met een geluk, dat veel verschilt met haren eersten uitslag, aldaar geoeffend wordt. (309)

Vde

(303) TIMONES. bladz. 29.
(304) KIRKPATRICK. bladz. 150.
(305) DEZELVE. bladz. 224.
(306) DEZELVE. bladz. 150.
(307) DEZELVE. bladz. 82.
(308) DEZELVE. bladz. 274.
(309) KIRKPATRICK. bladz. 123.
BIBLIOTH. DES SCIENC. ET DES BEAUX ARTS:
De Heer BARRY, *een zeer beroemd* Geneesheer *te*

DUB-

Vde BEANTWOORDING: Gebeurt niet het mislukken en het onverwagt kwalyk uitvallen insgelyks in verscheide andere gelegendheden in het aanwenden der beste middelen, onder het beste menschelyk bestier? (310)

Men zou immers veel meerder, en niet minder gevaarlyke toevallen konnen bybrengen, die op eene enkele Aderlating gevolgt zyn. By gevolg moet men eerst het hulpmiddel der Aderlatinge veroordeelen, voor dat men de *Inentinge* het *proces* opmaake. (311)

Bp. of Worcester: " Dit moet ons be-
„ wegen, om den uitslag onzer pogingen van de
„ OPPERSTE OORZAAK, en niet van onze
„ wysheit en beleid te doen afhangen, en het
„ vermaant ons tot de diepste eerbied voor hem,
„ die alleen alwetend is, en wiens wegen onna-
„ spoorlyk zyn". (312)

VIde BEANTWOORDING: Niemand van de Voorstanders der *Inentinge* heeft ooit tegengesproken, dat'er door dezelve somtyds toevallen veroorzaakt, en eenigen aan gestorven zyn: In tegendeel zy zyn het, en genoegzaam alleen, by wie het meest en op het nauwkeurigst dien aangaande berigt gegeven wordt: maar het geen zy be-

Dublin, *getuigt, dat het gebruik der* Inentinge *aldaar sedert* 30 *jaren niet is afgebroken geweest; dat het zelve jegenswoordig aldaar menigvuldiger is dan ooit; en dat van een zeer groot getal der eerste* Familien, *welken onder zyne bestiering zyn* ingeënt, *niet één eenig is gestorven.* Iuillet, Aout, Septemb. 1756. bladz. 216. 217.

(310) Kirkpatrick. bladz. 264.

(311) De la Condamine. bladz. 40.

(312) Bp. of Worcester. bladz. 15. Kirkpatrick. bladz. 264. Gaubius in de Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappye. 2de deel. bladz. 359.

beweren en bewyzen, is, dat die ongemakken niet alleen oneindig zeldzamer zyn, dan in de *Natuurlyke* Pokjes (313); dat niet alleen in eenen gelyken trap van uitslag door de *Natuurlyken weg* en door de *Inentinge*, dezelve toevallen de laatste verzellende, ongelyk ligter zyn (314), maar ook, dat, (wanneer men den ergsten uitslag, die te BOSTON, alwaar de meeste van bovengemelde hinderpalen samenliepen, in 1752 is geweest 1 gestorven van de 20 Negers, vergelykt met den *Natuurlyken* op denzelfden tyd en plaats, 't welk 1 gestorven van de 7 (315) was) het onderscheid en de voordeelige kans door de *Inentinge* nog zeer aanmerkelyk blyft; dat het daarom, niet tegenstaande alle de bovengemelde nadeelige gebeurtenissen, ongelyk beter is, dat zy geschiede, dan dat zy nagelaten worde, en eindlyk dat de *Inenting* is en blyft van eene zeer groote nuttigheit voor het menschelyk geslagt.

Deze waarheit is het, waarop de beslissing van het geheele verschil steunt, en waar mede alle tegenwerpingen konnen worden afgekeerd.

VYFTIENDE TEGENWERPING.

Nademaal de Kinderpokjes (volgens 't gevoelen van sommige Geneeskundigen (316), *ook door Voorstanderen der* Inentinge (317) *toegestemt,*) *voortgebragt worden door een* hef, *door een* zaad, *of door een* venyn, *dat de Vaders aan hunne Kinderen overzetten*, *'t welk*, *met*

(313) TIMONES. bladz. 29. DE LA CONDAMINE, bladz. 40. en zie hier voren bladz. 15. 16. 17. 19. 20. 21.
(314) Zie hier voren bladz. 15. 18. 21.
(315) Zie hier voren bladz. 98. 99
(316) TISSOT. bladz. 151. 154. 155.
(317) DEZELVE. bladz. 154. 155.

met ons geboren wordende, in eenen of anderen hoek van ons lighaam verborgen stil blyft schuilen, tot dat het, eenen zekeren trap van rypheit verkregen hebbende, zich ontbind, onze vogten bederft, en de Pokjes voortbrengt.

Derhalven doet de Inenting *aan de Natuur geweld aan.* (318)

Iste BEANTWOORDING: Wy willen niet ontkennen, dat niet alleen groote Geleerden, die zekerlyk niet altyd van vooroordeel bevryd zyn (319), maar ook dat sommige Voorstanders der *Inentinge*, gelyk onder anderen de *Heer* D. Some, die een Godsgeleerde was, op het gezag en volgens het gevoelen van eenige Geneesheeren in dien tyd de onderstelling van dat verborgen gif aannemende, te ver zyn gegaan (320); terwyl anderen evenwel die *figuurlyke* woorden slegts gebruikt hebben om de duisterheit der Kinderziekte eenigermate op te helderen, door dezelve te vergelyken met de daar mede overeenkomstige werkingen der natuur, die zo verborgen niet schynen voor ons te zyn. (321)

IIde BEANTWOORDING: Om niet te spreken, dat'er daar en tegen vyanden van de *Inentinge* zelf, wanneer zy aandrongen, dat dezelve volgens de 5de tegenwerping geen zeker behoedmiddel zy voor de *Natuurlyke* Pokjes, naardien sommigen meer dan eens zyn *ingeënt*, eer dat zy van uitwerkinge was, een zodanig verborgen vergif of gift hebben ontkent, (322) maar wy zullen de ongegrondheit van de onder-

(318) Tissot. bladz. 151.
(319) Dezelve. bladz. 151.
(320) The Gentlem. Magaz. 1752. bladz. 313.
(321) Kirkpatrick. bladz. 40. Tissot. bladz. 152.
(322) The Gentlem. Magaz. 1752. bladz. 255.

derstellinge in deze tegenwerpinge om de volgende redenen door den *Heere* TISSOT bygebragt ten allerklaarste aantoonen.

1. Uit hoofde van de nieuwigheit der Kinderziekte (323), die, zo veel men weet, maar bekend is sedert het jaar 572 na CHRISTUS geboorte. (324)

2. Omdat de Kinderziekte niet gemeen is in alle Landen. (325)

3. Omdat alle menschen dezelve niet krygen, zelf alwaar zy bekend is (326), gelyk de waarnemingen opgeven, dat 'er 4 of 5 van de 100 door de *Inentinge* zo wel, als door den *Natuurlyken weg* voor altoos daar van bevryd blyven. (327)

4. Omdat zy in alle Landen, alwaar zy gebragt is, de Inwooners heeft aangetast, aan welken zy te voren onbekend was, en die by gevolg dezelve niet van hunne Ouderen overerfden. (328)

5. Omdat de Kinders, geboren voor dat hunne Ouders de Pokjes gekregen hadden, dezelve zo wel krygen, als die, welken naderhand geboren worden. (329)

IIIde BEANTWOORDING: Genomen het was een vergif, 't geen wy van onze Ouderen overerven, en hier of daar in eenen hoek van ons lighaam verborgen leide: Maar wie heeft ooit geleerd,

(323) TISSOT. bladz. 151.
(324) Zie hier voren op bladz. 22.
(425) TISSOT. bladz. 151. COMMENT. DE REBUS IN SCIENT. NAT. ET MED. GESTIS. Tom. I. bladz. 302.
Zie hier voren op bladz. 214.
(326) TISSOT. bladz. 151.
(327) DEZELVE. bladz. 152.
Zie hier voren op bladz. 192. en 201.
(328) TISSOT. bladz. 151. Zie hier voren op bladz. 244.
(329) DEZELVE. bladz. 151.

leerd, dat de Vergiften eene verbetering door rypheit verkrygen?

Wordt het tegendeel niet klaar aangetoond in verscheide vergiften, by voorbeeld van den Dollenhonds beet, waar van 't vergift, hoe langer verborgen, zich als dan opdoende, zo veel kwaadaartiger voortkomt?

Zyn niet de Kinderpokjes zelfs, hoe meer de jaren der menschen tot volkomen rypheit klimmen, doorgaans des te gevaarlyker?

ZESTIENDE TEGENWERPING.

De Kinderziekte volgens Dr. HAHN, *is ten nauwsten genomen geene ziekte, maar eene zo natuurlyke en zelf zo noodzakelyke uitslag of* Evolutie *van het lighaam door de werkelyke uitzettinge en vermenigvuldiginge van de uiterlyke hairdunne en oppervlakkige adertjes, als die van de uitbottinge der tanden, van het uitwassen van den baart, van de uitbarstinge der* Menstrua, *of van eenige andere* evolutie *des lighaams.* (330)

Derhalven, zo de Kinderziekte een wezentlyk gevolg van ons gestel, eene zodanige uitbotting is, die op eenen zekeren tyd geschieden moet, heeft men te vrezen, dat die, wanneer men de zelve verhaast, niets dan schade zal toebrengen. (331)

Iste BEANTWOORDING: Hier by gevoegd zynde, dat de Schryver de groeijing van Boomen en van Dieren alzins overeenkomende voorstelt, en dus de puisten in de Pokjes aanmerkt als de Vrugten of Beziën, die uit de nieuwe scheuten gedreven worden, en, met steeltjes aan dezelve vast

(330) KIRKPATRICK. bladz. 41.
(331) TISSOT. bladz. 142.

vaſt zittende, door de *Integumenta* uiterlyke bekleetzelen gaan (332), zo wordt deze ſtelling gene onaartige *Luſus ingenii* of ſpeling des verſtands, maar van allen grond ontbloot.

1. Om redenen in de 2de Beantwoordinge van de 15de Tegenwerpinge reeds opgegeven.

2. Omdat de Kinderziekte in allerleije Leeftyden overkomt, 't zy de menſchen zeer jong, 't zy dezelven zeer oud zyn. (333)

3. Omdat de Kinderziekte by wyze van *Epidemie* regeerende, op eenen en denzelfden tyd zeer velen en allerleije menſchen aanvalt. (334)

4. Omdat met die onderſtellinge onmogelyk overéén te brengen is, dat één enkel Schip, waar op de beſmetting der Kinderziekte is, dezelve ziekte by zyn aanlanden overgeeft aan een geheel volk, 't welk altoos van dezelve bevryd is geweeſt (335): gevolglyk zoude hier door de natuur van dat volk alzo moeten veranderen, dat zy ook deze nieuwe verkregen eigenſchap aan hunne nakomelingen overzette. (336)

IIde BEANTWOORDING: De uitvinder van deze geeſtige beſpiegelinge heeft dezelve ook geenzins als eene zwarigheit tegen de *Inenting* opgegeven, de welke hy veel eer toegedaan is geweeſt. (337)

ZE-

(332) KIRKPATRICK. bladz. 43. COMMENT. DE REBUS IN SCIENT. NAT. ET MED. GESTIS. Tom. I. bladz. 208.

(333) COMMENT. DE REBUS IN SCIENT. NAT. ET MED. GESTIS. Tom. I. bladz. 212. Tom. II. bladz. 306.

(334) DEZELVE. Tom. I. bladz. 212.

(335) Zie hier van voorbeelden in de DE KAAP DE GOEDE HOOP op bladz. 244. en in QUITO op bladz. 88. 89.

(336) COMMENT. DE REBUS enz. Tom. II. bladz. 303.

(337) DEZELVE. Tom. II. bladz. 307.

ZEVENTIENDE TEGENWERPING.

Volgens het gevoelen van HIPPOCRATES (338), ARETAEUS CAPPADOX (339), CELSUS (340), GALENUS (341), *en by de meeste hedendaagsche Geneeskundigen aangenomen, is het afkeeren en verdryven der ziektens eene bewerking der* Natuur, *door welker behulp de kokingen* (concoctiones) *en de afscheidende uitwerpingen* (excretiones Criticae) *bewerkt worden; waar aan men al, wat tot behoudenis der gezondheit strekt, heeft dank te weten, en die tot dat einde al haar doen inrigt.* (342)

Derhalven behoorde men de Natuur *immers te laten werken, en de zorge, om de Pokjes voort te brengen, aan dezelve over te laten* (343), *die alzins genoegzaam is* (344); *die voor zich zelve de middelen en wegen tot redding uitvindt* (345), *en die zonder onderwezen te*

(338) HIPPOCRATES Νούσων φύσιες ἰητροί. *Morbi* naturae *medentur* Edit. FOESII 1624. bladz. 1184. D. Edit. CHARTER. *Morborum* naturae *medicae*. Tom. IX. bladz. 509.

(339) ARETAEUS CAPPADOX. de Curat. morb. Diuturn. 1735. Lib. 1. Cap. IV. bladz. 123. D.

(340) AUR. CORN. CELSUS. Edit. WEDELII 1713. Lib. 3. Cap. I. bladz. 123.

(341) CL. GALENUS. Lib. 3. de Crisibus Cap. 8. Lib. ad THRASYBULUM; Lib. 1. de usu partium Cap. 3. Edit. CHARTER. Tom. IV. bladz. 286.

(342) FOESIUS: Annotationes in Sect. V. Lib. VI. de morb. vulg. bladz. 1185.

(343) TISSOT. bladz. 142.

(344) HIPPOCRATES: φύσις ἐξαρκέει πάντα πᾶσιν. *Natura omnia omnibus sufficit* Edit. FOESII 1624. bladz. 381. 18. Edit. CHARTER. Tom. IX. bladz. 264.

(345) DEZELVE: Ἀνευρίσκει ἡ φύσις αὐτὴ ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους, οὐκ ἐκ διανοίης. *Natura ipsa sibi ipsi per se, non ex con-*

te zyn, en zonder wetenſchap al het noodige verrigt. (346)

Iſte BEANTWOORDING: Om deze tegenwerping wel te konnen verſtaan, en te beantwoorden, is het noodig eene korte verklaring van het woord NATUUR (φύσις van HIPPOCRATES) te laten voorafgaan, zo als het zelve door den *Heere* BOERHAAVE is beſchreven, en by deszelfs Diſcipelen niet alleen, maar ook by de meeſten in de Geneeskunde althans in EUROPA gebruikt wordt.

VAN SWIETEN: " De NATUUR is niets
„ anders dan eene verzameling van alle de na-
„ tuurlyke hoedanigheden, welke vereiſcht wor-
„ den, ten einde het leven het minſt veranderlyk,
„ en geduurzaamſt zy, en de beweging het vaar-
„ digſte. Het is de geheelheit van deze verzame-
„ linge, die de *volmaakte gezondheit* uitmaakt. In-
„ dien 'er eenige hoedanigheit ontbreekt, is het
„ een *gebrek* van de NATUUR, 't welk men *ziekte*
„ noemt. Derhalven beledigen de Geneeskundi-
„ gen geenzins het OPPERWEZEN, wanneer
„ zy aan de NATUUR veel toeſchryven; want zy
„ verſtaan daar door het geſtel van het geſchapen
„ lighaam". (347)

Wat

conſilio motiones ad actiones obeundas invenit Edit. FOESII. bladz. 1184. D. *Invenit Natura Sibi ipſi vias, non ex intellectu.* Edit. CHARTER. Tom. IX. bladz. 513.

(346) HIPPOCRATES: Ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποίειν. *A nullo quidem edocta* Natura, *citraque diſciplinam, ea, quae conveniunt, efficit.* Edit. FOESII. bladz. 1184. CHARTER. Tom. IX, bladz. 513.

(347) VAN SWIETEN Comment. in H. BOERHAAVE Aphor. de cogn. et cur. morb. Tom. I. bladz. 3.

Wat is nu het werk van eenen Genees- en Heelmeester?

TISSOT: " VOOR EERST: Niet alleen *agt* „ *te geven* op die NATUUR, dat is, gade te slaan.

1. " Welke de buitengewoone bewegingen zyn, „ die de NATUUR ter oorzake van eene vreemde „ aandoeninge door werkinge van eenen der lig„ hamen, die ons omringen, voortbrengt;

2. " En welke de weg is, waar door zy zich „ het gemakkelykst 'er van ontdoen kan, en die „ weg is, wanneer men oordeelt, dat die bewe„ gingen voordeelig zyn, vooral niets te doen, dat „ dezelve zoude konnen beletten".

" Maar ook TEN TWEEDE de NATUUR te „ *helpen:* dit doet men op driederleye wyze;

1. " Met de oorzaak van de ziekte of weg te „ nemen, of door eene veranderinge kragteloos te „ maken".

2. " Met gebruik te maken van die midde„ len, die wy door de ondervindinge weten aan „ de NATUUR eigen te zyn, om de bewegingen „ te bevorderen, door welken zy zich tragt te ont„ lasten".

3. " Met door behulp van versterkende midde„ len, geschikt na de verschillende oorzaken, die „ de verzwakking voortbrengen, die vlugheit, „ radheit, en trap van beweginge weder te geven „ aan de werktuigen van het lighaam, die dezelve „ verloren hebben, en door welkers gebrek de „ oeffening van hunne bedieningen (*functiones*) ver„ hinderd wordt".

„ En

HELMONTIUS: *De natuur is een bevel van* GOD, *waar door eene zaak is, dat het is, en doet wat dezelve geboden is te doen.* bladz. 38. VAN SWIETEN bladz. 53. Tom. I. bladz. 3.

" En eindlyk TEN DERDE de NATUUR te
„ *verbeteren:* dat is, ſtuiten of veranderen die be-
„ wegingen, welke tot ondergang van het werk-
„ tuig zyn ſtrekkende, zonder iets tot vernietiging
„ van het kwaad toe te brengen".

" By voorbeeld: daar is een ſplinter in den vin-
„ ger geſtoken. De voordeelige werking der NA-
„ TUUR in dit geval is, dat 'er eene plaatſelyke
„ Koorts, eene ontſteking in het geſtoken deel
„ opkome, die, tot verettering overgaande, de
„ opening grooter maakt, waar door de ſplinter
„ uitgeworpen of ten minſte verzorgt wordt, dat
„ dezelve gemaklyk kan uitgenomen worden.
„ Maar zo 'er in plaats van deze ontſtekinge ſtui-
„ pen komen, die altoos zouden konnen duuren
„ zonder den vinger van dien ſplinter te verloſſen,
„ en dewelke in 't kort den Lyder zouden konnen
„ doen omkomen, als dan moet men dezelve ſtui-
„ ten, dat is de NATUUR verbeteren". (348)

" Wat moet men nu verſtaan met te zeggen,
„ *dat men de zorge om de Pokjes voort te brengen aan*
„ *de* Natuur *moet overlaten*"?

" Zekerlyk niets anders, dan dat men, de zorge
„ aan het geval overlatende, de Pokjes niet kry-
„ gen zal, voor dat de geſteldheit om dezelve
„ te hebben zo groot zal geworden zyn, als mo-
„ gelyk is; een tydſtip, dien men dikwils als de
„ allergelukkigſten aanmerkt, maar verkeerdlyk,
„ want hoe de geſchiktheit in het bloed ſterker,
„ en de helling tot de Kinderpokjes grooter is,
„ hoe gevaarlyker de Pokjes zullen zyn". (349)

„ Der-

(348) TISSOT. bladz. 148. 149. 150.
(349) DEZELVE. bladz. 152.

" Derhalven de *Natuurlyke* Pokjes af te wagten,
„ is wagten, tot dat de 2 oorzaken (de voorgeschiktheit of *dispositie* en de besmettende stoffe) in hunne volle kragt zyn, en tot dat om dezelfde reden het uitwerksel allergevaarlykst is.
„ Vereischt daarom de voorzigtigheit niet, dat, wyl wy het in onze magt hebben, wy hunne vereeniging verhaasten, wanneer één van beide (de *dispositie*) nog zwak zynde, wy op een zagt uitwerksel konnen staat maken"? (350)

IIde BEANTWOORDING: Deze tegenwerping is de spons van de geheele Geneeskunde, want dan zou men in geen ééne ziekte middelen moeten gebruiken, en alles op de NATUUR laten aankomen.

AGTIENDE TEGENWERPING.

De Pokjes in den gewoonen weg *worden door de Natuur aangelegt als een* uitloop, of dragt *om de gesteldheit des lighaams van eenige grove vogten te zuiveren, dewelke, indien zy niet door dezen weg ontlast worden, andere gevaarlyke ziektens konnen voortbrengen, en waar door de menschen voor een groot gedeelte konnen sterven, eer zy tot hunnen middelstaat gekomen zyn.*

Nu is de suppuratie *by den genen, dien de Pokjes* ingeënt *zyn, zo gering, dat dezelve niet genoegzaam is om het lighaam te zuiveren van deze vogten, die oorzaak zyn van die verderfelyke ziektens.*

Daarenboven is deze beschouwing bevestigd door de bevindinge; want by onderzoek heeft men bevonden, dat in die plaatsen, alwaar de Inenting *het meest de overhand genomen heeft, byzonder in en omtrent* DUMFRIES, *er*

(350) TISSOT. bladz.

'er zo vele zyn, die in hunne kindsheit sterven, en voor dat zy tot de 20 jaren gekomen zyn, als voorheen, zelf met insluitinge van dezen, die door de Pokjes afgesneden werden.

Derhalven dit zo zynde, is de Inenting *van geen nut.* (351)

Iste BEANTWOORDING: Belangende de *Theorie*, in de tegenwerpinge vermeld, meenen wy, dat daarentegen de volgende redenering van EBENEZER GILCHRIST, *Geneesheer* te DUMFRIES, veel meer grond heeft: " De Koorts der „ Pokjes, in den kinderlyken staat medegedeeld, „ vernietigt niet alleen, of werpt de verborgen „ zaaden der ziektens uit het lighaam, eer zy door „ tyd en toeval volmaakt geworden en in wer„ kinge gebragt zyn, maar ook die zelve Koorts „ veroorzaakt zulke verandering der vogten, dat „ dezelven minder vatbaar voor eenige indruksels „ der ziektens worden".

" Daarenboven, de vaten zo vroeg gewoon zyn„ de, eer zy hard worden, aan zekere bewegin„ gen, en uitzettingen, zo is het lighaam nader„ hand altyd meer lydelyk onder den aandrang van „ eenige volgende ziekte, die daarom ook met „ minder gevaar gepaard gaat".

" Deze bespiegeling nu komt met de bevindin„ ge overéén, want ymand, die eene scherpe of „ heete ziekte heeft doorgestaan, zal beter eene „ ziekte naderhand verdragen, en minder door „ dezelve overwonnen worden, dan een ander, „ die nooit diergelyke ziekte gehadt heeft". (352)

IIde

(351) THE UNIVERSAL MAGAZ. 1756. July
(352) DEZELVE. 1756. July

IIde BEANTWOORDING is van denzelven EBENEZER GILCHRIST: "Om my zelven en „ anderen ten volle te voldoen, heb ik my op myne „ eige meeninge alleen niet verlaten, maar heb „ met allen den genen, die in dit uitgestrekte „ Landschap reeds voor langen tyd en veel deel „ in het werk der *Inentinge* hebben gehadt, ge- „ sproken, dewelken met my konnen verzekeren, „ dat 'er van de *Ingeënte* Personen weinigen daarna „ gestorven zyn; want 2 of 3 van de 100 zyn de „ meesten geweest, die wy ons hebben konnen te „ binnen brengen":

" Bovendien gesteld zynde, dat 'er meer wa- „ ren, zo is het nog verre minder, dan het getal „ der genen, die in de gewone omstandigheden „ voor de 20 jaren sterven".

" Uit deze geringe proportie nu der gestorven „ kan een ygelyk ligt begrypen, dat die *inge-* „ *ënten* ongemeen gezond moeten geweest zyn".

" Ja: hoe zeer het onmogelyk is alles met de „ uiterste netheit te bepalen, zo is het nogtans „ voor ons genoegzaam baarblyklyk, dat de staat „ der *Ingeënten* juist het tegengestelde is van het „ geen tegengeworpen wordt".

" Derhalven, indien dit overal waar is, gelyk „ het tot hier toe zekerlyk alhier geweest is, zo „ zyn wy tot eene wezentlyke ontdekking geko- „ men, en dat geen, het welk in den eersten „ opslag eene onbeantwoordelyke tegenwerping „ scheen te zyn, heeft ons, doordien het gele- „ gendheit tot een zeer zorgvuldig onderzoek heeft „ gegeven, toevallig met een nieuw bewys en „ drangreden ten voordeele en ter begunstiginge „ van de *Inentinge* voorzien". (353)

NE-

(353) THE UNIVERSAL MAGAZ. 1756. July

NEGENTIENDE TEGENWERPING.

Daar zyn Lieden van een geſtel zo onderhevig aan ontſtekingen, dat de minſte prikkelende oorzaak by hen zeer gevaarlyke toevallen veroorzaakt. (353*)

Iſte BEANTWOORDING: Zulke onderwerpen, voor wie de Kinderziekte miſſchien onvermydelyk doodelyk is, zyn zeer gering in getale. (354)

IIde BEANTWOORDING: Het is juiſt voor hun, dat de *Inenting* geſchikt ſchynt te zyn, want de meeſten, voor wie de Pokjes uit *de Natuur* gevaarlyk zouden wezen, konnen dezelve, wanneer zy eenige voorzorg nemen, zeer voordeelig hebben. (355)

TWINTIGSTE TEGENWERPING.

Het kan zyn, dat een lighaam, op 't aanzien gezond, met een verborgen gif, of eene ongeſteldheit zwanger gaat, het welk met uit te barſten, en met deszelfs woede by de Kinderziekte te voegen, den zieken weg rukken kan. (356)

Dus zyn 'er by voorbeeld waarnemingen, dat het venyn van eenen dollen honds beet lang in het lighaam zonder uitwerkinge verborgen is gebleven.

Iſte BEANTWOORDING: Men mag wel vaſt ſtellen, dat die ziektens, als Blauwſchuit, huid-

(353*) TISSOT. bladz. 138.
(354) KIRKPATRICK. bladz. 52. TISSOT bladz. 138.
(355) TISSOT. bladz. 139.
(356) PERROT WILLIAMS. bladz. 16. KIRKPATRICK. bladz. 52. TISSOT. bladz. 138. CANTWEL. bladz. 25. RECUEIL PERIOD. d'Obſervations. Tom. III. bladz. 218.

huidziektens, Venus-smet enz., dewelke men van een byzonder bederf of van een wonderlyk gif beschuldigt, nog niet veel wanorde in het lighaam moeten veroorzaakt hebben, dewyl men anderzins zich wel zoude beroepen hebben op het geene men 'er van wist, en men zoude niet gesproken hebben van een verborgen gif, maar van eene ziekte, die de toelating der *Inentinge* zoude konnen afkeuren. (357)

Mogelyk dan, dat men daar door verstaat, dat de beginsels dier ziektens nog zo gering zyn, dat men zich zoude konnen vergissen. Edog als dan heeft de bevinding geleerd, dat de Kinderziekte zo min, als een Koortsje van eenige uuren, schadelyk daar aan is geweest. (358)

IIde BEANTWOORDING: Nademaal 'er nu die gevallen niet te vinden zyn om te bewyzen, dat zulks gebeurd is, zo is ook die vrees geheel zonder grond, en het voorleden doet heel sterk ten voordeele van het toekomende oordeelen. (359)

IIIde BEANTWOORDING: Behalven de zeldzaamheit van lieden, die van een dol Dier gebeten zyn, en het vergift daar van heimlyk omdragen, zo weet men ook daarenboven zulks byna altoos, en derhalven kan men de zulken uit voorzigtigheit van de *Inentinge* onthouden. (360)

IVde BEANTWOORDING: Het geval van CLARINGDON, uit HOSTY op bladz. 265. medegedeeld, levert daarentegen een bewys uit, dat, niet tegenstaande een lighaam reeds door een gif

(357) TISSOT. bladz. 139.
(358) DEZELVE. bladz. 140.
(359) DEZELVE. bladz. 139.
(360) DEZELVE. bladz. 140. 141.

gif van besmettinge bezwangerd was, de *Inenting* egter geen hinder heeft aangebragt.

Vde BEANTWOORDING: Het gevaar, in de tegenwerpinge vermeld, is ten minste even groot in de *Natuurlyke* Pokjes, zo de vrees daar van in de *Inentinge* door de bevindinge al gegrond was. (361)

EENENTWINTIGSTE TEGENWERPING.

*Men kan de besmette plaatsen en Personen vermeiden, matig, en in eene hebbelyke voorbereidinge leven, en alle middelen van bewaringe, waar toe de reden en con*sciëntie *ons zekerlyk verpligten, vooral in tyden, dat de Kinderziekte regeert, in 't werk stellen, zonder volstrekt zich aan 't gevaar bloot te geven.* (362)

Iste BEANTWOORDING: De voorgestelde hebbelyke voorbereiding zou ongetwyffeld alles zyn, wat men behoorde te doen, indien 'er geen ander middel, gelyk de *Inenting*, bekend was, om ons voor de Pokjes met ongelyk minder gevaar te behoeden. (363)

IIde BEANTWOORDING: Maar zich altoos buiten de besmetting te houden, is dikmaals volstrekt onmogelyk. (364)

F. Slare: " De tegenwoordige *Hertog* van ,, Bedford en zyne Zuster, welker Vader voor ,, eenige jaren was gestorven aan de *Natuurlyke* ,, Kinderziekte, werden in het voorleden jaar

,, (1724)

(361) De la Condamine. bladz. 40.
(362) Chais. bladz. 721. Cantwel. bladz. 22. 24. 26. Th. Schwencke. Recueil enz. bladz. 107.
(363) Chais. bladz. 721.
(364) The Gentlem. Magaz. 1750. bladz. 532.

„ (1724) met een uitnemend *succes ingeënt*. Edog „ de Moeder, de *Hertoginne Weduwe*, welke de „ *Inenting* van hare Kinderen lang had tegengehouden, stierf naderhand ongelukkig aan dezelve ziekte door den *Natuurlyken weg*, alhoewel „ zy op eenen afstand buiten alle mogelyke besmetting scheen te zyn, en haar verblyf te houden. „ Mogelyk had eene tydig gedane *Inenting* haar „ leven behouden". (365)

David Some: " Men kan by geval in een „ huis, of in eene Stad komen, zonder dat men „ vooraf weet, dat 'er de besmetting in de lugt „ is". (366)

Kirkpatrick: " Ik weet, dat een Heer „ besmet werd, komende in eene Kamer, daar 3 „ Maanden te voren ymand in ziek gelegen had „ aan de Kinderpokjes". (367)

Th. Schwencke: " Maar waarheen zullen „ zy vlugten, die zo spreken? Willen zy zich „ buiten de samenleving der menschen stellen? De „ Lugt wordt al nader en nader besmet door den „ adem der zieken die aan de Pokjes leggen, en „ door den Dampkring, welke hunne lighamen „ omringt".

" De Huisdieren (Honden, Katten enz.) brengen de besmetting van de eene na de andere „ plaats, gelyk ook eene meenigte van Personen, „ daar men niet de minste gedagten op heeft, dezelve overbrengt van de eene *Familie* na de andere".

" Wat zal men zeggen van onze Kerken, daar „ men de menschen begraaft, zo dat somtyds die

„ genen,

(365) F. Slare. bladz. 28.
(366) The Gentlem. Magaz. 1750. bladz. 532.
(367) Kirkpatrick. bladz. 175.

„ genen, welke yzen, als zy maar om de Pokjes
„ denken, nogtans uuren doorbrengen boven de
„ onzigtbare uitwasemingen van Lyken, die kort
„ te voren aan de Kinderziekte gestorven, en al-
„ daar begraven zyn". (368)

THE GENTLEM. MAGAZ.: " Men heeft
„ berigt van CHELWOOD in 't *Graafschap* SO-
„ MERSET gekregen, dat de Koster aldaar, een
„ graf openende, daar in gevonden hadde eene
„ eike Kist, die nog zeer hard en gaaf was; dat
„ hy, met de Spa dezelve openbrekende, eene zeer
„ onaangename stank gewaar was geworden; dat
„ men hadde konnen nagaan, dat die Persoon,
„ welke voor 30 jaren daar in begraven was, aan
„ de Pokjes was gestorven; dat, vermits de Heer,
„ welke in dat graf stond gelegt te worden, van
„ hoogen aanzien was, daarom alle de Ingezetenen
„ van die plaats niet alleen, maar ook zeer velen
„ uit de naburige Dorpen mede ter begraaffenisse
„ waren gegaan; dat kort daarna eerst 14 Perso-
„ nen op éénen en den zelfden dag, en binnen 3
„ dagen naderhand tot 36 toe, en dus allen, op
„ twee na, die in dat Dorp de Pokjes nog niet
„ hadden gehadt, dezelve gekregen hadden, en
„ dat eindlyk dat zelfde was overgekomen aan de
„ genen, die uit de naburige plaatsen de begraaf-
„ fenis ook hadden bygewoond". (369)

Kan de besmetting ook niet zeer ligt medege-deeld worden, wanneer de Klederen van ymand, die de Kinderpokjes heeft gehadt, op dezelfde Bleekery met Klederen van anderen onder één ge-wasschen worden.

Voegt

(368) RECUEIL enz. bladz. 107. 108.
(369) THE GENTLEM. MAGAZ. 1752. bladz. 430.

Voegt hier nog by het zonderling geval reeds op bladz. 245 uit WERLHOF aangehaald.

TWEE-EN-TWINTIGSTE TEGENWERPING.

Zou men, gelyk het maar al te gemeen is, dat de zulke, die eene nieuwe praktyk, *of gevoelen toegedaan zyn, alles, wat in hun voordeel is, alleen bybrengen, en daarentegen verzwygen, of bedekken den kwaden uitslag, die zy ontmoet hebben, om alzo hunnen roem te vergrooten, hun gevoelen staande te houden, en hun baatzugt te voeden, desgelyks niet de ondervindingen, en uitrekeningen door de Voorstanderen der* Inentinge *opgegeven, daar van eenigzins mogen verdenken, en dus twyffelen, of het voordeel der* Inentinge *boven de* Natuurlyke *Pokjes wel zo groot is, als 'er opgegeven wordt?* (370)

Iste BEANTWOORDING: Indien door éénen enkelen Persoon, in maar ééne Stad, maar ééne of weinige dergelyke bevindingen wierden bekend gemaakt, zou de voorzigtigheit zekerlyk vereisschen, dat men niet blindeling daarin ten eersten beruste: maar een samenloop van getuigenissen van herhaalde en menigvuldige proefnemingen van een zo groot aantal van Lieden van den eersten rang in de Godgeleerdheit en Geneeskunde, en onder het medeweten van zo vele duizenden menschen, ja onder het oog van eenen ygelyk, vriend of vyand, in verscheide Steden en Landen bevestigd, kan aan zulke twyffelingen niet onderhevig zyn, of daar blyft niets voor een historisch geloof meer over.

IIde

(370) CANTWEL, bladz. 31. RECUEIL enz. bladz. 51.

IIde BEANTWOORDING: Men heeft nooit eenig bewys ingebragt, dat die uitrekeningen niet *exact* zouden zyn, en de Geneesheeren, die dat beweeren, behoorden zulks op eene baarblykelyke manier aan te toonen. Derhalven zo lang zy dat niet doen, is hunne verzekering maar een los en ongegrond voorgeven. (371)

JURIN: " De vyanden van de *Inentinge* zelfs „ erkennen, dat myn verhaal waar en opregt is, „ of ten minste niemand derzelven is 'er tegen my „ met beschuldiginge van eenzydigheit op gekomen, „ hebbende niet één eenig geval van mislukte *In-* „ *entingen* meer konnen voor den dag brengen, dan „ ik hadde opgegeven, niet tegenstaande ik daar „ toe eene algemeene uitnodiging hebbe gedaan. „ En waarlyk, het is 'er zo verre van daan, dat ik „ aan die zyde gedwaald zou hebben, dat ik veel „ eer gelegendheit hebbe gegeven aan de Voor- „ standeren der *Inentinge* van zich te beklagen, dat „ ik sommige Personen op de Lyst der dooden aan „ de *Inentinge* heb gesteld, terwyl, zo zy meenen, 'er „ geen grond van verdenking was om hunnen dood „ daar aan toe te schryven, maar wel aan andere „ oorzaken. Edog ik wil liever aan dien kant mis- „ doen, en alle de byzonderheden, welke my „ van die gevallen voorgekomen waren, opge- „ vende, elk kundigen zelf laten oordeelen van de- „ zelve, dan my zelven onder de verdenking „ brengen, dat ik de waarheit verdonkere met „ eenig geval te verzwygen, dat men maar eenig- „ zins zoude mogen denken, tot nadeel van die „ *praktyk* uitgevallen te zyn. Daarom, indien 'er „ ymand

(371) RECUEIL enz. bladz. 51.

„ ymand is, die bevindt, dat ik in eenige byzonder-
„ heit gemist hebbe, verzoeke ik, dat hy my wil
„ onderregten, zullende het zelve met dankbaar-
„ heit ontfangen, en de fout in myn verhaal ver-
„ beteren". (372)

IIIde BEANTWOORDING: Dewyl het gemeene volk in ENGELAND, hoewel nu zo veel niet meer als in 't eerst, nog al afkeerig is van 't gebruik der *Inentinge*, moet men onpartydig besluiten, dat hun geroep van den kwaden uitslag der zelve, en de smert van de verwanten en vrienden der gestorven in 't algemeen, de sterkste pogingen van den ongelukkigen *Practisyn*, om dien te verbergen, verydeld zouden hebben.

IVde BEANTWOORDING: De vyanden van de *Inentinge* zouden van die vergrootinge, en valsche berigten wel degelyk in hun tegenspreken hebben gebruik gemaakt, en, gelyk het niet minder gemeen is, om hunne *party* mede staande te houden, het nadeelige veel grooter hebben uitgemeten. Maar de grootste yveraars zyn verschenen (zegt KIRKPATRICK (373)) als gedwonge en onwillige getuigen, hunne getuigenis der waarheit al knorrende gevende, eerst dat de *Inenting* iets dergelyks, als de Pokjes, mededeelde; vervolgens, dat zy de regte Pokjes aanzette, en eindlyk, dat zy somtyds eene genadige ziekte deed krygen.

Vde BEANTWOORDING: De voordeelige proeven der *Inentinge*, VOOR EERST aan die 6 Misdadigers, en eenige arme Kinderen op Koninglyk bevel genomen, met oogmerk om volgens derzelver uitslag een besluit voor de Kinderen van den

(372) JURIN's Account for the year 1724. bladz. 6. 7.
(373) KIRKPATRICK. bladz. 108.

den thans regeerenden Koning te nemen; TEN TWEEDE aan des Konings Kinderen werklyk geschied; TEN DERDE in het Gasthuis der Vondelingen, en eindlyk TEN VIERDE in het Gasthuis der Kinderziekte verrigt, waar van jaarlyks eene gedrukte Lyst uitkomt, zyn van zulken *publik* gezag, dat 'er niet de minste waarschynlykheit voor de verdenkinge, in de tegenwerpinge gemaakt, overblyft.

VIde BEANTWOORDING: Genomen, dat de Voorstanders der *Inentinge* de gelukkige uitkomst eenigermate hadden vergroot, of dat 'er eenigen meer gestorven waren, zo zal nogtans altyd het verschil en voordeel derzelve boven de *Natuurlyke* Pokjes nog zeer groot blyven. Ja KIRKPATRICK (374) en DE LA CONDAMINE (375) gaan verder, en zeggen, dat, schoon men door de *Inentinge* ook niets anders won, dan het gevaar op de helft, op één derde, ja tot één vierde en nog minder te verminderen, zo zou evenwel de gezonde reden zulks aanraden, en het minste dier voordeelen niet te veragten zyn.

DRIE-EN-TWINTIGSTE TEGENWERPING.

Somtyds ziet men regerende Kinderpokjes, die nog geen vyftigste deel der zieken wegnemen; daar by is men in de genezingwyze ongelyk kundiger, en de Landaart, Levenswyze enz. konnen het gevaar der Kinderziekte in ENGELAND *grooter, en dus de* Inenting *noodzakelyker maken, dan hier.* (376)

Iste

(374) KIRKPATRICK. bladz. 109.
(375) DE LA CONDAMINE. bladz. 54.
(376) TISSOT. bladz. 49. 50.
TH. SCHWENCKE: *Sommige Geneesheeren, roemende*

Iſte BEANTWOORDING: In tegendeel ſterven 'er aan andere ſoorten of *Epidemien* ongelyk meer; ſomtyds (zegt TISSOT) de helft, ja ſomtyds twee derde (377); SYDENHAM ſpreekt van eene ſoort van ſamenloopende Pokjes, die hy met opzigt tot het getal der genen, die 'er aan ſtierven, met de Peſt gelyk ſtelt (378); vervolgens hangt zodanige bepaling af van eene groote menigte van waarnemingen in onderſcheide loopen van de Kinderziekte gedaan. Vergelykt maar eens het jaar 1702 in de Lyſt op bladz. 63. met 1710, zynde in het eerſte jaar het getal der dooden aan de Kinderpokjes 1 van de 63, en in het laaſte 1 van de 8 der geſtorven aan alle ziektes geweeſt.

IIde BEANTWOORDING: Alhoewel ſommigen voorgeven door eene byzondere bedrevendheit in het behandelen dezer ziekte zo gelukkig te zyn, dat zy voor de *Inentinge* niet behoeft te wyken, kan men egter verzekeren, dat SYDENHAM (379), BOERHAAVE (380), MEAD (381), HOFF-

mende op haare genezingen, houden niet van de Inentinge *der Kinderpokjes, om dat de ziekte hier te Lande zo gevaarlyk niet is, ja dat zy'er geene aan verliezen, maar dat zy alle genezen.* Noodig bericht bladz. 47.

(377) TISSOT. bladz. 50.

(378) SYDENHAM. bladz 236.

(379) DEZELVE. bladz. 236.

(380) BOERHAAVE. Aph. de cogn. et cur. morb. §. 1403. TH SCHWENCKE Noodig bericht. bladz. 63. DEZELVE: in eenen geſchreven Brief aan Dr. BASSAND: *eſt morbus inſidioſiſſimus*: het is eene zeer bedriegelyke ziekte.

(381) MEAD. bladz. 7.

HOFFMAN (282), en het grootste getal der Geneesheeren zich alzo niet beroemen. (383)

IIIde BEANTWOORDING: Die zelfde verbeterde genezingwyze komt niet alleen ook te stade in de *Ingeënte* Pokjes, wanneer dezelve in enkele gevallen eens niet zo voordeelig zyn, vermits het altoos Kinderziekte blyft, maar ook de behandeling der *Inentinge* zelf is door de menigvuldige proeven reeds tot eenen zekeren trap van volmaaktheit gekomen.

IVde BEANTWOORDING: Dat nu die gevorderde genezingwyze van SYDENHAM, BOERHAAVE, en anderen nog niet algemeen gevolgt wordt, of dat de ziekte zelf gevaarlyker is, dan voorheen, blykt met veel waarschynlykheit uit de vol-

(382) FR. HOFFMAN. Tom. I. bladz. 357. §. V.

(383) TH. SCHWENCKE: *Groote Mannen, die geschreven hebben, spreken anders van de Kinderziekte, en het is al te wel bekend, dat deze de waarheit zeggen; de Registers der dooden zullen dat anders aanwyzen; elk in zyn huisgezin weet het tegendeel: indien 'er wat te roemen viel, ik zoude het ook konnen doen, maar het ware beter voor het menschelyk geslagt, dat zulke* Doctoren, *die niet als op het* succes *harer genezinge roemen in haar leven, by haar* Testament *na haar dood, haar kwaad* succes *aan de Waereld overlieten. Die ziekte is overal afgryzelyk, want of ymand al eens het leven daar van afbrengt, en hy verliest onder gedurige pynen het gebruik zyner oogen (die dierbare panden voor een mensch zyn leven lang) is dit gevolg niet in veler gedagten met het leven van gelyke waarde, egter heeft men hier van in ons Land door de* Inentinge *nog geen voorbeeld, maar van vele, die of een of beide oogen verloren hebben door de* Natuurlyke *Kinderpokjes.* Noodig bericht. bladz. 48.

volgende waarnemingen, die zekerlyk aan velen verwonderlyk zullen voorkomen.

TH. SHORT: " In 3 verscheide *perioden* van „ 8 jaren, by een genomen, heeft men het verschil der Dooden aan de Kinderziekte door den „ *Natuurlyken weg* in *proportie* van alle de gestorven „ in LONDEN aldus bevonden te zyn". (384)

Aan de Pokjes gestorven.			Gestorven aan alle ziektens	
Van 1629 *tot* 1637	2547	*van*	78604	*of byna* 1 *van* 31
Van 1653 *tot* 1661	6189	*van*	103571	*of ruim* 1 *van* 16
Van 1734 *tot* 1743	16062	*van*	215812	*of ruim* 1 *van* 13

DEZELVE: " De Kinderen, die van de Pokjes sterven, zyn tot het getal der genen, die „ voldragen levendig geboren worden, maar beneden de 5 jaren oud sterven,

als 1 tot 9 en een half	in de eerste 8 jaren
als 1 tot 5	in de tweede 8 jaren
als 4 tot 21	in de derde 8 jaren

„ Derhalven is de sterfte der Pokjes toegenomen van 1 van de 9 en een half tot 4 van de „ 21". (385)

Vde BEANTWOORDING: Al was de *Inenting* in de jonge Kinderen niet voordeeliger hier te Lande, dan de *Natuurlyke* Pokjes, moet dezelve nogtans daarom verkoren worden, om dat men door de *Inentinge* zich van het voordeel der jaren kan

(384) TH. SHORT: New Observations on city, town, and country bills of mortality &c. London 1750. bladz. 199. en 204

(385) DEZELVE. bladz. 206. en 210.

kan verzekeren, en dus van het leven en schoonheit der menschen, zullende niemand zo onbeschaamt durven zyn van het gevaar in bejaarden te ontkennen.

VIde BEANTWOORDING: Zo de Landaart, Levenswyze enz. het gevaar der Kinderpokjes door den *Natuurlyken weg* hier te Lande minder maaken, volgt daar niet uit met alle waarschynlykheit, dat het gevaar en de vrees voor de *Inentinge* hier te Lande desgelyks daar door moet verminderen?

Zou men hier nog niet wel mogen byvoegen, dat men door de gemeene bezadigtheit van dezen Landaart mogelyk hier niet minder omzigtig en zorgvuldig zal zyn in het toelaten en in de bestieringe der *Inentinge*?

VIER-EN-TWINTIGSTE TEGENWERPING.

Daar is evenwel altoos iets te wagen in de Inentinge, *men waagt de gezondheit, ja men waagt het leven, en by gevolg is het onvoorzigtig, en mogelyk nog iets van erger natuur zich daar in te begeven.* (386)

CANTWEL: " *Al stierf 'er maar één van de honderd of van de duizend, het is evenwel altoos eene Lotery, een ygelyk loopt gevaar, en moet voor een slegt lot vrezen*". (387)

Iste BEANTWOORDING: Als men de *Inenting* aan kwalyk gestelde, of kwalyk bereide Personen in 't werk steld; als deze zich onder en na de behandeling niet genoeg wagten, of al te ras geloven hersteld te zyn, en dus ongelukkig om-

(386) CHAIS. bladz. 674.
(387) CANTWEL. bladz. 78.

omkomen, bewyſt zulks niets tegen de *Inenting* (388), gelyk in 't brede bewezen is onder de veertiende tegenwerping.

IIde BEANTWOORDING: Daar zyn 'er, die houden het voor zeker, dat niet één van de genen, die van de *Inentinge* ſterven, *natuurlyker wyze* zouden zyn opgekomen van de toevallige beſmettinge onder net de zelfde omſtandigheden van genezinge, waar onder men de behandeling der ziekte door de *inentinge* begrypt. (389)

IIIde BEANTWOORDING: DE LA CONDAMINE in navolginge van den *Biſſchop* van WORCESTER; " Het is de grootſte onregtvaardigheit „ om op rekening van de *Inentinge* te ſtellen, ge„ lyk men tot hier toe ſchynt gedaan te hebben, „ alle de genen, die binnen de 40 dagen na dezelve „ geſtorven zyn.

„ Is'er wel een menſch hoe gezond en ſterk hy „ zy, voor wiens leven men 40 dagen kan in„ ſtaan?

„ Van 8 maal honderd duizend Inwooners, die „ men rekend in PARYS te zyn, ſterven 'er jaar„ lyks 20 duizend, want 2500 in de 6 weken is 1 „ van de 320.

„ Deze 320 dan by geval genomen, is het zeer „ waarſchynlyk, dat 'er in 40 dagen ten minſte „ één van ſterven zal.

„ Van de 320 *ingeënten* van allerleije jaren moet „ 'er dan één in dien zelfden tyd ſterven, ten min„ ſte indien men niet wil ſtellen, dat deze *opera„ tie* den trap der waarſchynlykheit van eenen na„ tuurlyken dood vermindert.

„ Heb-

(388) CHAIS. bladz. 674.
(389) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. XXV.

„ Hebben zy, die tot deze onderstelling ge-
„ dwongen zyn, de ongerymdheit daar van wel
„ ingezien?

„ Hebben zy wel aangemerkt, dat, indien de
„ *Inenting* eens menschen leven 40 dagen verze-
„ kerde, eene *incisie* alle 6 weken hervat, ons van
„ de dood bevryden zal"? (390)

IVde BEANTWOORDING: Genomen, daar is volstrekt gesproken, altyd eenig gevaar.

Hier op hebben verscheide Schryvers verscheidentlyk geantwoord, en alle de ongerymdheit van de gevolgtrekkinge, die de tegenwerping uit dat mogelyk gevaar maakt, bondig aangetoond.

1. DODDRIDGE: " Om dat de zwangerheit al-
„ toos verzeld gaat met eenig gevaar, gelyk de
„ Registers der dooden opgeven, dat 'er van de 60
„ zwangere Vrouwen gemeenlyk één sterft, zou-
„ den daarom de menschen van 't Huwlyk, als van
„ eene ongeoorlofde zaak zich moeten onthouden"?
(391)

2. DEZELVE: " De gewigtigste zaaken van ons
„ leven gaan haaren gang op waarschynelykheden:
„ de Krygsman in zyne togten, de Koopman in
„ zynen handel, de Arbeider in zyn werk, de
„ Doctor met zyne voorschriften, allen verkiezen zy
„ in hunne zaak dien tyd, en die manier, welke
„ hun met de meeste waarschynelykheden eenen
„ gunstigen uitslag beloven. Die altyd zou willen
„ wagten eer hy handelde, tot dat hy van de uit-
„ komst

(390) BP. OF WORCESTER. Pref. bladz. IV. en V. DE LA CONDAMINE. bladz. 44. 45. CHAIS. bladz. 675.

(391) DODDRIDGE. bladz. 22. CHAIS. bladz. 677. en 709.

„ komst verzekerd was, zou zich byna tot eene „ gedurige werkeloosheit veroordelen". (392)

3. HALLER: " Wy offeren in den loop van ons „ leven, onze rust, goederen, zelf ons leven op „ aan onderstellingen van geluk, welke dikwerf „ zeer onzeker zyn. Indien het niet mogelyk was „ om den mensch tot uitwerking te doen komen, „ dan door middel van onwrikbare bewyzen, zo „ zouden alle banden van gemeenschap onbekend, „ of ten minste zonder kragt zyn". (393)

4. LOBB: " Indien men my tegenwerpt, dat'er „ eenigen door de *Inentinge* gestorven zyn, en dat „ dezelve by gevolg niet moet toegelaten worden, „ zo antwoorde ik, dat'er ook anderen door eene „ aderlatinge, anderen door *purgatien*, en sommigen „ door een braakmiddel het leven hebben verlo- „ ren: Maar moet men daarom hier uit besluiten, „ dat de *Doctoren* de Aderlating, Purgeer- en Braak- „ middelen moesten verbannen?

„ Het is genoeg om de egtheit van een middel „ te bewyzen, dat de ondervinding ons geleerd „ heeft deszelfs nuttigheit en goed gevolg in de „ meeste gevallen, in welken het middel aange- „ wend wordt: en, dewyl de ongemakken, de- „ welke het zelve aanbrengt, middelen zyn om „ ergere voor te komen, en de gezondheit te be- „ schermen, zo moet het niet alleen toegelaten, „ maar zelf ook aangeraden worden". (394)

5. DE

(392) MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND. Tom. XII. bladz. 491.
DODDRIDGE. bladz. 26. CHAIS. bladz. 679.

(393) HALLER: Biblioth. impart. Tom. III. Part. 2. bladz. 196. TISSOT. bladz. 114. 115.

(394) LOBB: Traité de la petite Verole. Tom. I. bladz. 322. TISSOT. bladz. 104. 105.

5. De la Condamine: " Het Lot van 't
„ Menschdom is, dat ruim één derde der genen,
„ die geboren worden, bestemd zyn te sterven
„ binnen de 2 eerste jaren huns levens door onge-
„ neeslyke of onbekende ongemakken: dit eerste
„ gevaar doorgekomen zynde, wordt het gevaar
„ van aan de Pokjes te sterven groot en onvermy-
„ delyk; het verspreidt zich over den geheelen loop
„ des levens: Het is eene gedwonge Lotery, daar
„ wy in weerwil van ons zelven belang in hebben;
„ yder heeft zyn Lotbriefje, en alle jaren komt
„ 'er een zeker getal van uit. De dood is 'er de
„ prys van. Wat doet men nu door de *Inentinge*?
„ Men verandert de *Conditie* van deze Lotery, of
„ men vermindert het getal der ongelukkige pry-
„ zen. Eén van de 7, en in het gelukkige Kli-
„ maat 1 van de 10 door den *Natuurlyken weg* was
„ *fataal*; daar schiet maar één van de 300, ja van de
„ 500 over, en wel haast zal 'er geen 1 van de 1000
„ die *ingeënt* worden overschieten. Wy hebben 'er
„ alrede voorbeelden van". (395)

6. Dezelve: " Ondersteld, gy zyt verpligt
„ eene diepe en sterkstroomende Rivier te passe-
„ ren, met een blykelyk gevaar van te verdrin-
„ ken, zo gy ze wilt overzwemmen; men biedt
„ u eene Schuit aan: zo gy antwoordt, dat het nog
„ beter is de Rivier niet te passeren, dan verstaat
„ gy den staat van het verschilstuk niet, want gy
„ moet aan de overzyde wezen. Men laat alleen
„ U de verkiezing van het middel over om 'er te
„ komen. De Kinderpokjes desgelyks zyn byna on-
„ vermydelyk voor de menschen in 't algemeen ge-
„ nomen, alzo het getal der genen, die ze niet kry-
„ gen, schier geen uitzondering lydt. Dus zyn wy
„ ge-

(395) De la Condamine, bladz. 58.

" gedwongen deze Rivier te passeeren. Een lang-
" durige ondervinding heeft geleerd, dat 'er van
" de 7, die ze overzwemmen, een door den stroom
" weggesleept wordt. Van de genen, die ze met
" eene Schuit passeeren, vergaat 'er nauwlyks 1 van
" de 1000: nu staat de keur aan u". (396)

7. Chais: " Zo lang als men geen beslissende
" reden ziet, om veel eer deze als die zyde te
" kiezen, moet men stil staan, veel min het ge-
" vaar uittarten, maar als men na ryp beraad, en
" onderzoek beslissing gemaakt heeft, mag en moet
" men kloekmoedig den kant volgen, die men door
" de reden boven de anderen verkoren heeft". (397)

" Door eene billyke vergelykinge nu, wat
" vindt men niet al voordeelen aan den kant van
" de *Inentinge*, en wat al nadeelen aan den kant
" van den gemeenen weg! (398)

8. Dezelve: " Stelt men zich (van 2 kwaden
" het minste kiezende) alle dagen niet bloot aan
" een wezentlyk *perykel*, om een grooter kwaad
" te ontgaan, of om zich een dierbaar voordeel te
" bezorgen"?

" Is het niet op dezen grond, dat men zich eenen
" arm laat afzetten, *trepaneeren*, en van den Steen
" snyden, in de hope van zyne dagen te verlen-
" gen"? (399)

VYF-EN-TWINTIGSTE TEGENWERPING.

Ja maar het is heel wat anders eene gevaarlyke ope-ratie *te wagen, om zich te bevryden van eene kwaal, die men waarlyk heeft, en wat anders zich daar aan over*

(396) De la Condamine. bladz. 57.
(397) Chais. bladz. 679.
(398) Dezelve. bladz. 621.
(399) Dezelve. bladz. 677.

over te geven om eene kwaal voor te komen, die men misschien nooit krygen zal. (400)

BEANTWOORDING: Hoe! zich te bevryden van eene doodelyke vreze voor eene kwaal, waar van men op yder oogenblik kan overvallen worden, door een middel, waar van men tot heden nog byna niet dan gelukkige uitwerkingen heeft gezien, is dit eene daad minder verstandig, minder voorzigtig, als zich over te geven aan eene *operatie*, die mogelyk doodelyk zal zyn, in de hope van zich van den dood te bevryden? (401)

Voegt hier nog by het geen wy reeds ter wederlegginge van de eerste en tweede tegenwerpingen op bladz. 189--196 hebben gezegd.

ZES-EN-TWINTIGSTE TEGENWERPING.

Indien de nuttigheit der Inentinge *voor 't menschelyk geslagt door de beschouwinge en bevindinge zo groot, zo zonneklaar was bevonden geweest, als de Voorstanders van dezelve thans dringen, is het dan wel te denken, dat eene zo nuttige zaak in* ENGELAND *sedert* 1728 *tot* 1738 *in ongebruik zoude geraakt zyn?* (402)

Dat zy in geheel EUROPA, *byzonder in* VRANKRYK *van* 1721--1728 (*in welken tyd men dezelve in* ENGELAND *geoeffend heeft*) *geheel buiten gebruik zoude gebleven zyn?* (403)

En dat het invoeren van het gebruik der Inentinge *in sommige Steden van* ENGELAND, *en het voortvaren*

(400) RECUEIL enz. bladz. 61.
(401) DEZELVE. bladz. 61.
(402) KIRKPATRICK. bladz. 116.
(403) WAGSTAFFE bladz. 38. PERROT WILLIAMS. bladz. 17. MEM. LIT. de la G. B. Tom. XI. bladz. 221.

ren daar mede in de ENGELSCHE WEST-INDIEN *door den* Magiſtraat *zoude zyn verboden geworden, of ten minſte niet toegeſtaan, dan met zodanige bepalingen, die genoegzaam een verbod waren?* (404)

Iſte BEANTWOORDING: Het Lot der *Inentinge*, met aandagt nageſpeurd, en de menigvuldige wederwaardigheden, welken dezelve van tyd tot tyd ontmoet heeft, gevoegd by het misbruik, daar in begaan, kortelyk den Lezer onder het oog gebragt, zullen hem ten klaarſte doen zien, dat daar aan het ongebruik alleen, en geenzins aan de onnuttigheit of ſchadelykheit der *Inentinge* toe te ſchryven zy.

Dezelve IN HET ALGEMEEN aangemerkt, zyn de volgende wel de voornaamſte geweeſt.

1. Sommige lieden verzetteden zich tegen de *Inenting*, willende eenen naam maken. (405)

2. Anderen waren door partyſchap gaande geworden (406), van de welken in velen, zo ras zy eens party gekozen hebben, eene zwakheit overblyft, offchoon zy zien, dat men bewyzen heeft om hen van hunne dwalingen te doen afgaan, en dat de dagelykſche ondervinding, met reden gepaard, hun beter moeſt doen zien, die men daarom zich ziet draaijen, en alles omhelzen, wat maar eenigen ſchyn heeft voor hunne party. (407)

3. An-

(404) MEM. LIT. de la G. B. Tom. XI. bladz. 221. en 223. THE GENTLEM. MAGAZ. 1753. bladz. 414. DE LA CONDAMINE. bladz. 12. 13. 20.

(405) DE LA CONDAMINE. bladz. 10.

(406) DEZELVE. bladz. 12.

(407) TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 19.

3. Anderen door vooroordeel tegen al wat nieuw is onverzettelyk (408) en kwaadaartig. (409)

4. Anderen door eenen verkeerden Godsdienstigen yver verblind. (410)

5. Anderen door onkunde afkeerig (411), niet willende lezen nog redeneren. (412)

6. Anderen door drift vervoerd. (413)

7. Anderen door eene blinde eerbied voor 't gezag van anderen verbysterd. (414)

8. Anderen by gebrek van onderzoek ligtgeloovende (415), niet alleen de valsche of ten minste vergrootte geruchten van den kwaden uitslag te BOSTON (416) en elders (417), over welke handelwyze TIMONES zich te KONSTANTINOPOLEN reeds beklaagd heeft (418), maar ook het bedrieglyk valsch

(408) DUMMER. bladz. 22. en 25. DE LA CONDAMINE. bladz. 12. 17. 67. TH. SCHWENCKE. Voorr. bladz. V. Zie hier voren op bladz. 112.

(409) DEZELVE. bladz. 10. Zie hier voren op bladz. 116.

(410) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. XIV. HOSTY. bladz. 13. BIBLIOTH. DES SCIENC. enz. pour les mois de Juillet, Août, Septemb. 1756. bladz. 210.

(411) MASSEY Sermon. bladz. 6. CHAIS. bladz. 683. Zie hier voren op bladz. 110.

(412) BIBLIOTH. DES SCIENC. enz. pour les mois de Juillet &c. bladz. 211.

(413) CHAIS. bladz. 683. Zie hier voren op bladz. 110. en 116.

(414) CHAIS. bladz. 683.

(415) Zie hier voren op bladz. 118.

(416) DE LA CONDAMINE. bladz. 14. Zie hier voren op bladz. 114. 115.

(417) Zie hier voren op bladz. 111.

(418) TIMONES: *Funesti aliquando Successus inter vulgus rumor divagabatur, falsum tamen ipsum, cum ex proposito domum, unde ortum duxerat, ingrederer, in-*

valsch geroep, dat ymand, dien de Pokjes *ingeënt* waren, andermaal dezelven had gekregen. (419)

9. Anderen door eene ydele en onredelyke vreze bevangen. (420)

10. Anderen door te grooten invloed afgeschrikt, die de dood van Lieden van geboorte (gelyk de Zoon des *Hertogs* van BRIDGWATER, de Zoon van den *Grave* van SUNDERLAND, en eenige weinige anderen van aanzien (421) onder de gestorven waren) meer heeft op het lot van eenig gebruik der Geneeskunde, dan de goede of kwade uitslag onder Lieden van geringeren staat, hoewel verkeerdelyk, want een geneeskundig gebruik alleen na het getal der genen, die'er door gered en behouden worden, zonder onderscheit van Personen, moet gewaardeerd worden. (422)

11. Anderen in het oneindige op enkele onderstellingen redentwistende. (423)

12. Anderen door schynredenen gestyfd. (424)

13. An-

invent. Dat is: *Daar werd somtyds een gerugt van nadeelige gevallen onder het volk verspreid, 't welk ik nogtans valsch bevond, zo dra ik met opzet aan het huis ging, van waar het zynen oorsprong genomen had.* bladz. 30.

(419) KIRKPATRICK. bladz. 128.
DE LA CONDAMINE. bladz. 13. Zie hier voren op bladz. 237--242.

(420) THE GENTLEM. MAGAZ. 1753. bladz. 414.

(421) KIRKPATRICK. bladz. 115. DE LA CONDAMINE. bladz. 12.

(422) DEZELVE. bladz. 116. DE LA CONDAMINE. bladz. 12.

(423) BIBLIOTH. DES SCIENC. &c. pour les mois de Juillet &c. bladz. 211.

(424) DUMMER. bladz. 17. TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 38.

13. Anderen door baatzugt aangezet, 't zy Doctors (425), 't zy Apothekers. 426)

14. An-

(425) KIRKPATRICK: *Alle Artsen, die de* Praktyk *goed keurden, waren niet heel yverig om haar aan te pryzen in gevallen, waar in men hunnen voorbereidenden raad niet had ingenomen, en wanneer de zagtheit der daar op volgende ziekte hunnen raad en zorg minder noodzakelyk maakte, dan in de* Natuurlyke *ziekte.* bladz. 285.

DEZELVE: *De Artsen, hunne neering door de Chirurgyns besnoeid ziende, lieten niet na, als zy in kommerlyke toevallen, (zo dat de Lyder, de* Operateur, *of beiden de hulp van eenen Arts begeerden), geroepen wierden, en zy eenen slegten uitslag te gemoet zagen, hunne gevoeligheit den teugel te vieren, en ronduit te zeggen, dat men voorzorgen had konnen gebruiken tegen de toevallen, die zy niet konden wegnemen.* bladz. 285. 286.

DEZELVE: *Ik stel vast, dat 'er* Doctors *zyn geweest, en nog zyn, die wenschen, dat de* Inenting *nooit tot ons gekomen ware.* bladz. 287.

DEZELVE: *Sommige, van kennis onderleid, verflaauwden in de aanpryzinge van het gene zy te regt betragt hadden, en by hen zelven goedkeurden; één van dezelven heeft my zelf gezegt, dat het voor eenen* Doctor *der moeite niet waardig was, zich sterk op dit onderwerp te leggen, dewyl de* praktyk *daar van in eenen verkeerden boezem gevallen was.* bladz. 287.

TH. SCHWENCKE: *Die der konst voegen zich gemakkelyker by den grootsten hoop, om twee redenen, of uit vreze van haar bestaan verminderd te zien, als zy anders gezind waren, dat wezentlyk by sommigen al plaats heeft gehadt, die 'er voor waren; of dat zy hun voordeel daar in zagen met zich te schikken na den gemeenen trant en het denken der meesten.* Noodig bericht. Voorr. bladz. IV.

(426) KIRKPATRICK: *De Apothekers, ziende, dat 'er weinige Geneesmiddelen in de* ingeënte *ziekte vereischt werden; dat de* Operateur, *zich alleen bevindende, niet overbodig was in het* ordonneren, *en*

14. Anderen, tot bedrog zich overgevende (427), deden de *Inentinge* zo veel afbreuk, als zy konden.

15. Eenigen werden door omstandigheden, waar in zy gesteld waren, belet hare gedagten uit te voeren. (428)

16. De genen, die men de verstandigsten noemde, en de bezadigtsten waren, besloten, dat het voorzigtig was te wagten tot dat de tyd, en eene langdurige bevinding meer ligt aan de zaak gegeven had. (429)

17. De groote menigte bleef ongevoelig, zorgeloos, en onverschillig in het gemeene welzyn, zo als de menschen doorgaans zyn omtrent alles, wat hen niet dadelyk of personelyk aangaat (430): vooral had zulks plaats ten tyde, dat de besmetting of niet merkelyk, of geheel opgehouden was, gelyk zulks is gebleken te LONDEN (431), in NIEUW-ENGELAND (432), en te PARA. (433)

18. De zulken eindlyk, die het ongeluk trof van

en dat men hun niet toeliet voor Doctor *en* Chirurgyn *te speelen, overdagten desgelyks onder eene byzondere gevoeligheit tegen den* Operateur *en zyne* Operatie, *dat men in de* Natuurlyke *ziekte eenen Arts ontbood, die hen Apothekers gewoonlyk meer of min gebruikten, of zo men geen* Doctor *liet komen, dat men zich dan tot hen keerde, en niet tot de* Chirurgyns. bladz. 285.

(427) KIRKPATRICK. bladz. 104. DE LA CONDAMINE. bladz. 35. Zie hier voren op bladz. 114.

(428) TH. SCHWENCKE Noodig bericht. bladz. 4.

(429) KIRKPATRICK. bladz. 98. DE LA CONDAMINE. bladz. 13.

(430) DE LA CONDAMINE. bladz. 67. 68.

(431) JURIN's Account for the year 1724. bladz. 8. 9.

(432) DE LA CONDAMINE. bladz. 20

(433) DEZELVE in de Hist. de l'Academ. des Scienc. de l'année 1745. bladz. 687. Zie hier voren op bladz. 102.

van een Kind te verliezen, door droefheit, en in het eerfte *transport*, fchilderden de *Inenting* op het allernadeeligfte af. (434)

IN HET BYZONDER en bepaaldelyk tot VRANKRYK kwamen 'er by de meefte der vorengemelde redenen ook nog de volgende.

1. Men ftelde het getal der dooden in het jaar 1723, aan de algemeene *Natuurlyke* Pokjes te LONDEN geftorven, valfchelyk op rekening van de *Inentinge*, 't geen, gepaard met andere valfche geruchten, het vertrouwen, dat men reeds federt de uitgaaf des Briefs van den *Heere* DE LA COSTE, *Med. Doctor*, in 1723 gefchreven aan den *Heere* DODARD, daar in begon te ftellen, grootelyks verminderde. (435)

2. Wanneer men naderhand, (den gelukkigen uitflag, dien de *Inenting* in ENGELAND had, vernomen hebbende,) de proefnemingen daar van onder de begunftiging van den *Hertog* REGENT in de Hospitalen te PARYS zoude doen, ftierf die *Prins*. (436)

3. Men beweerde kort na dien dood in de Schole der Geneeskunde te PARYS eene *Thefis*, die de brandklok luidde tegens alle *Inenters*. (437)

4. Geenen der *Doctoren* van de *Faculteit* te PARYS verklaarden zich opentlyk. (438)

5. Niemand ftelde eenig *perfonneel* belang om de *Inenting* te doen gelden. (439)

6. Men had gebrek aan wezentlyke zaken, en nauwkeurige berigten om de tegenwerpingen te be-

(434) THE GENTLEM. MAGAZ. 1751. bladz. 152.
(435) DE LA CONDAMINE. bladz. 14. 15.
(436) DEZELVE. bladz. 15.
(437) DEZELVE. bladz. 15.
(438) DEZELVE. bladz. 16.
(439) DEZELVE. bladz. 16.

beantwoorden: zynde het werk van den *Heere* JURIN, vertaald en uitgegeven door den *Heere* NOGUES, toen nog niet *publiek*. (440)

7. De vrees van zich verantwoordelyk te maken omtrent eenig moeijelyk geval der *Inentinge* belette buiten twyffel de grootste Geneesheeren om dezen geweldigen stroom te stuiten. (441)

8. Daar zyn menschen in VRANKRYK, aan wien eene remedie, uit TURKYEN of uit een PROTESTANTSCH *Land* gekomen, niet anders dan verderflyk toeschynt. (442)

9 Het gewoone vooroordeel, tegen alle nieuwigheit bovendryvende, werd nog verder aangezet door de *dissertatie* van den *Heere* HECQUET. (443)

10. Men predikte in VRANKRYK tegen de *Innting*, gelyk men 20 jaren te voren had gedaan tegen de *Experimenten* van NEWTON. (444)

Derhalven is het niet te verwonderen, dat een samenloop van zo vele nadeelige omstandigheden eene stuiting aan de *Inentinge* gegeven, en dezelve in eene soort van vergetelheid voor eenen tyd gebragt hebbe.

IIde BEANTWOORDING: Zulke en dergelyke tegenstribbelingen en wisselvalligheden heeft de *Inenting* gemeen gehadt met vele andere nuttige ontdekkingen, en de beste Geneesmiddelen.

De omloop van het bloed, bewezen door HARVEUS, heeft ook zyne tegensprekers gehadt jaren na

(440) DE LA CONDAMINE. bladz. 16.
(441) PERROT WILLIAMS. bladz. 17. 18. DE LA CONDAMINE. bladz. 16.
(442) DE LA CONDAMINE. bladz. 17.
(443) DEZELVE. bladz. 17.
(444) THE GENTLEM. MAGAZ. 1753. bladz. 251.

na den anderen, tegenswoordig twyffelt niemand aan de waarheit van dien (445)

De *Ipecacuanha*, *Kina Kina*, en de *Mercurius* hebben genen minderen tegenstand ontmoet, voor dat derzelver kragtdadige uitwerkingen algemeenlyk erkend wierden. (446)

Ja! heeft men ook niet, volgens eene uitspraak van de Geneeskundige *Faculteit* te PARYS, en het bevel van het *Parlement*, het gebruik van den *Antimonium* verboden (447)? terwyl men by latere tyden gezien heeft, dat eene zekere wyze van bereidinge van denzelven *Antimonium*, te weten, de *Kermes minerale* door den thans regerenden *Koning* van VRANKRYK voor eene aanzienlyke somme gelds is gekogt, en op deszelfs orde gemeen gemaakt. (448)

IIIde BEANTWOORDING: Indien deze tegenwerping, genomen van het ongebruik en het verbod der *Inentinge*, al van eenige kragt is geweest in dien tyd, wanneer zy weder ingevoerd zoude worden, vervalt dezelve egter thans geheel, en omgekeerd, levert zy veel eer een zeer sterk bewys uit voor de *Inentinge*.

VOOR EERST: Alzo sedert verscheide jaren, (byzonder sedert 1738,) wanneer eene vreeslyke *Epidemie* ZUID-CAROLINA, PHILADELPHIA, de BARBADOS enz. verwoestte (449), de *Inenting* we-

(445) A. CASTRO. Pref. bladz. II.
TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 19.

(446) A. CASTRO. Pref. bladz. III. DE LA CONDAMINE. bladz. 25.

(447) MEM. LIT. de la G. B. uit MAITLAND. Tom. XII. bladz. 489.

(448) HIST. DE L'ACAD. DES SCIENCES &c. 1720. bladz. 67.

(449) THE GENTLEM. MAGAZ. 1738. bladz. 55. en 380. DE LA CONDAMINE. bladz. 20.

wederom in OUD- en NIEUW-ENGELAND, en zelf daar, alwaar zy verboden of zeer bepaald was, met één woord, in weerwil van hinderpalen, in 't aanzien onoverkomelyk (450), niet alleen de overhand heeft genomen (451), maar ook nooit zo algemeen verspreid is geweest, nog zo vast bevestigd als tegenwoordig, 't geen na den aart der menschen en zaken zonder eenen goeden uitslag, die veel meer dan gemeen was, onmogelyk zoude geweest zyn. (452)

TEN TWEEDE: Dewyl men daar althans geen eenen vyandt vindt, die dezelve opentlyk durft bestryden, hebbende de klaarblykelykheit en de schaamte, om eene wanhopige zaak te beweeren, den allerdriftigsten tegenstreveren den mond gestopt. (453)

TEN DERDE: Om dat de Magistraat, in plaats van een verbod, een *publicq* Hospitaal tot de *Inenting* onder de bestiering van de aanzienlykste Lieden van ENGELAND heeft laten opregten, en alzins begunstigd (554), en waar van de *Heer* HOSTY betuigt, dat de mildadigheden van Personen, die voorheen tegen de *Inenting* zeer vooringenomen waren, het voornaamste inkomen van het zelve althans uitmaken. (455)

TEN VIERDE: Nademaal de *Inenting* onder de bescherming van den *Koning* van VRANKRYK althans daar te Lande wordt ingevoerd, en reeds aan lieden van den eersten rang, ja aan eenen *Prins* en

(450) CHAIS. bladz. 634.
(451) DE LA CONDAMINE. bladz. 20.
(452) KIRKPATRICK. bladz. 109.
(453) DE LA CONDAMINE. bladz. 63. HOSTY. bladz. 11.
(454) TISSOT. bladz. 156. Zie hier voren op bladz. 60.
(455) HOSTY. bladz. 13.

en *Prinses* van DEN BLOEDE gelukkig is verrigt. (456)

ZEVENENTWINTIGSTE TEGENWERPING.

Genomen, dat de toestemming van onze reden aangedrongen werd door de bygebragte bewysredenen ten voordeele van de Inentinge, *nogtans, als de* ingeënten *eens gene hoop van opkomst meer hebben, het gevaar en de dood naderen, is het waarschynlyk, dat de gedagten, dat zy zich zelfs uit de waereld gestooten, en hunne* Familie, *Vrienden, en allen, die betrekking tot hen hebben, in zeer groote verlegenheit hebben gebragt, hunne laatste uuren zullen vervullen met benauwdheit en met angst.* (457)

BEANTWOORDING van den *Heere* DODDRIDGE: " Het sterven is voorzeker eene gewigtige zaak, en yder één moet zorg dragen van
„ niets te doen, dat den schrik van dat ontzaggelyk
„ *oogenblik* kan vermeerderen: edog, indien de
„ beweegredenen aan den kant van de *Inentinge*
„ ten voordeele beslissende zyn, hy, aan wien de
„ *Inenting* doodelyk wordt, sterft dan in't volbrengen
„ van zynen pligt, en heeft daar door eenen zeer
„ goeden grond tot eene vreedzame bespiegeling
„ gelegt.

„ Daarentegen hy, die sterft aan de *Natuurlyke* Pokjes, na dat hy overtuigd is geweest van
„ de nuttigheit, en geoorlofte vryheit der *In-*
„ *en-*

(456) JOURN. OECONOMIQUE van April 1756. TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 66. Zie hier voren op bladz. 75.

(457) THE GENTLEM. MAGAZ. uit D. SOME en DODDRIDGE. 1750. bladz. 532.

„ *entinge*, zal zekerlyk, en met regt zich zelven
„ moeten beſchuldigen van te hebben tot zynen
„ eigen dood toegebragt, en oorzaak te zyn van
„ alle de verlegenheden, die daar uit volgen voor
„ de genen, die overblyven". (458)

(458) The Gentlem. Magaz. uit D. Some en Doddridge. 1750. bladz. 532.



TWEE-

TWEEDE AFDEELING
DER
TEGENWERPINGEN,
als of de
INENTING
ſtrydig zoude zyn tegen de Liefde en pligten, die wy onzen naaſten verſchuldigd zyn, met derzelver beantwoordingen.



EERSTE TEGENWERPING.



Al men toeſtaan, dat men het gemeen in 't aangezigt beledige?

Wil men ondanks den algemeenen tegenroep de Inenting *invoeren, eene* praktyk, *daar zo vele menſchen voor yzen, als ſtrydig tegen de menſchelykheit?* (1)

Iſte BEANTWOORDING: Men is aan 't gemeen ongetwyffeld, vooral in volſtrekt onverſchillige dingen, toegevenheden verſchuldigd, maar egter gene, die zonder paal en maate zyn: voornamentlyk in zaken van gewigt, en die 't gemeene welzyn raken. (2)

IIde

(1) Chais. bladz. 681. Recuel enz. bladz. 62. 64.
(2) Dezelve. bladz. 681. Tissot. bladz. 36. 37.

IIde BEANTWOORDING: Is het eenen goeden medeburger en Christen, die in zyn geweten door baarblykelyke redenen van de groote nuttigheit der *Inentinge* voor zynen medeburgeren overtuigd is, verboden zynen pligt te betragten met éénen ygelyk uit al zyn vermogen daar van te overreden, en de vrywillige proeven aan te pryzen, ten zy het gemeen hem als het sein geve van daar in te bewilligen? (3)

Ziet verder het geen in de Beantwoordingen op de zes-en-twintigste Tegenwerping in de eerste Afdeelinge is gezegt.

TWEEDE TEGENWERPING.

Is het onder voorwendsel van verpligtinge om derzelver nuttigheit geoorlofd eens anders leven in gevaar te brengen?

Aan eenen anderen eene ziekte te veroorzaken, die hem in 't graf kan storten? (4)

Hebben de Ouders het regt om tot de Inenting *te mogen besluiten voor hunne Kinderen, die van hun zelven niet konnen oordeelen?* (5)

Iste BEANTWOORDING: Het is zekerlyk niemand geoorlofd eenigen mensch, ook genen Vader zyne Kinders, die tot jaren van onderscheit gekomen zyn, te dwingen, dat zy zich de Pokjes laten *inenten*.

Edog daarentegen is het de pligt van allen, die de *Inenting* geloven heilzaam te zyn, dezelve hunnen

(3) CHAIS. bladz. 686.
(4) DEZELVE. bladz. 687.
(5) THE GENTLEM. MAGAZ. uit D. SOME en DODDRIDGE. 1750. bladz. 531. TISSOT. bladz. 110.

nen Kinderen, Vrienden, en allen, die eenig vertrouwen in hun ligt ſtellen, aan te raden. (6)

IIde BEANTWOORDING: De Ouders en Voogden, zo zy zwarigheit maken om kleine Kinderen te doen *inenten*, zo lang als zy nog niet in ſtaat zyn om zulks door de reden toe te ſtemmen, konnen het uitſtellen, maar het is onzeker, of de Voorzienigheit hen tot dien tyd ſparen zal: daarenboven hangt het goed gevolg voornamentlyk af van de jonkheit der voorwerpen, terwyl die jaren, in welken zy over de waarde der redenen beginnen te oordeelen, de regte tyd zo zeer niet meer is om de *Inenting* met het grootſte voordeel in 't werk te ſtellen. (7)

Wy vragen nog, of zulke Voogden of Ouders, die overtuigd van de groote nuttigheit der *Inentinge*, nogtans de uitvoering hier van aan hunne Kinderen uitſtellen, tot dat zy de jaren van onderſcheidinge verkregen hebben, om zulks dan aan hunne eigen verkiezinge overtelaten, hun geweten zullen konnen ſtillen en vrypleiten, wanneer zodanige Kinders eens voor dien tyd door den *Natuurlyken weg* van de Pokjes worden aangetaſt en ſterven? Wy gelooven, bezwaarlyk.

IIIde BEANTWOORDING: Indien Ouders of Voogden hunnen Kinderen laten *inenten*, aan den eenen kant uit aanmerkinge van 't geringe gevaar, aan welk men dezelven daar door blootſteld in den ouderdom van 6 of 7 jaren, welke volkomen vry van ongeruſtheit voor het gevaar is, en aan den anderen kant door het denkbeeld van het zigtbaar gevaar, waar in men hen laat, en van de gedurige verlegenheden, in welken men hen opvoedt,

(6) CHAIS. bladz. 687.
(7) DEZELVE. bladz. 688. TISSOT. bladz. 111.

voedt, zo men zulks uitstelt, en indien die Ouders of Voogden aldus aan hunne Kinderen doen dat geen, wat zy wenschen, dat men voor hun in dergelyken geval gedaan hadde, konnen zy op gene wyze gezegt worden, dat zy de palen van hun vaderlyk gezag te buiten gegaan, of hier door op het leven der Kinderen eenig regt aan zich getrokken hebben, dat hun niet toekomt, nog dat zy in 't minste te kort komen in 't geen de sterkste teerhartigheit van hun vordert. (8)

Zal men eenen Vader laken, die zynen Zoon eenen voordeligen post bezorgt, waar van hy niet kan *profiteren*, als met ter Zee te varen, waar door meer menschen in eene maand, dan door de *Inentinge* in vele jaren omkomen, (9)

IVde BEANTWOORDING: 't Geen de Ouders aan hunne Kinderen, jong zynde, door de *Inentinge* doen, kan niet, dan door hun, als zy van eenen genoegzamen ouderdom zyn, en van de gezonde reden gebruik konnen maken, goedgekeurd en met dankbaarheit erkend worden, gelyk aan den *Heere* DE LA CONDAMINE in PERA, zynde de Voorstad van KONSTANTINOPOLEN, in 1732 is gebleken by de *Engelsche*, *Fransche* en *Hollandsche* Kooplieden, die verheugd waren, dat hunne Ouders of Vrienden hun die *operatie* hadden laten ondergaan; terwyl in tegendeel anderen hunne Ouders met regt van verzuim konnen beschuldigen, als zy na zo veel ligt, en klaarblykelyke redenen tot overtuiging zulks hebben nagelaten. (10)

DER-

(8) THE GENTLEM. MAGAZ. 1750. bladz. 531. CHAIS. bladz. 689. TISSOT. bladz. 110.
(9) TISSOT. bladz. 111.
(10) THE GENTLEM. MAGAZ. 1750. bladz. 531.

DERDE TEGENWERPING.

De uitslag is evenwel onzeker, en by aldien die eens niet beantwoorde aan de verwagtinge, welke men op de zelve gesteld heeft!

Indien eens een dierbaar Kind stierf aan de gevolgen der Inentinge. *O wee! wat slag zou dat zyn voor het vaderlyk en moederlyk hart! 't was nooit te vergeten.* (11)

Iste BEANTWOORDING: Het is geenzins billyk, dat de voorstellingen van eenen redelyken en verligten geest van de hand gewezen worden alleen door de overmagt der hartstogten, en verrukkinge der teedre, maar blinde Kinder-Liefde. (12)

IIde BEANTWOORDING: Zo lang men by gebrek van overredinge twyffelt, of de *Inenting* te verkiezen zy boven het afwagten der *Natuurlyke* Kinderpokjes, moet men zich en de zynen 'er van onthouden; maar als men by zich zelven wel ter deeg overtuigd is, dat 'er ongelyk meer veiligheit is in het ontfangen van de *kunstige*, dan in 't afwagten der *Natuurlyke* Pokjes, is het klaar, dat men, indien deze, te weten de *Natuurlyke*, onze Kinders of ons zelven aantasten, en vermeesteren, men niet te troosten zou zyn, om dat men deze ziekte niet voorgekomen heeft door *Inentinge.* (13)

IIIde BEANTWOORDING: Zo dra men door gevallen verzekerd is, dat men by de *Inenting* niets waagt in vergelykinge van 't gevaar, dat men

(11) CHAIS. bladz. 690. TISSOT. bladz. 113.
(12) DEZELVE. bladz. 691. TISSOT. bladz. 114.
(13) DEZELVE. bladz. 691. 692. TISSOT. bladz. 114.

men loopt door den *gewoonen weg* van besmettinge, moeten 'er in den geest gene zwarigheden meer blyven over den goeden uitslag, nademaal die alleen afhangt van de schikkinge der Voorzienigheit, waaromtrent men alleen onderrigt kan worden door de gebeurtenisse der zaken zelve. (14)

IVde BEANTWOORDING: Zou men niet mogen denken, dat, zo een Kind, onaangezien de grote voordeelen der *Inentinge*, evenwel sterft, in het zelve de gesteldheit tot die ziekte zo hevig geweest zy, dat het zelve waarschynlyk nog veel zekerder aan de *Natuurlyke* zoude gestorven hebben? (15)

Vde BEANTWOORDING: Offchoon de ziel by zodanige onderneming meer of min mag aangedaan worden, om dat de zaak alleen op waarschynlykheden steunt, kan egter de vrees voor eenen kwaden uitslag onmogelyk de zulken te rug houden, aan wien de waarschynlykheden aan den eenen kant zo zwak en aan den anderen kant zo sterk en beslissende voorkomen. (16)

VIde BEANTWOORDING: Ymand, die van 2000 of 1500 Kinderen, door de *Inentinge* behouden, in tegendeel het zyne 'er onder ziet sterven, moet dat geval aanmerken als een natuurlyk gevolg van de orde der dingen. Ik heb, kan hy zeggen, myn pligt betragt; ik heb, om het leven van myn Kind te behouden, dat middel gebruikt, 't geen ik in gemoede geloofde het beste te zyn; een behoedmiddel, 't geen de Hemel den menschen ten dien einde ontdekt heeft, en byna altyd zyne ge-

(14) CHAIS. bladz. 693.
(15) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. XXV. GAUBIUS In de Verhandel. van Haarlem. 2de deel. bladz. 309.
(16) CHAIS. bladz. 693. 694.

gelukkige uitwerkingen doet, dog het heeft Gode niet behaagd het zelve in dit geval te zegenen: Hy is de Heere: zyne heilige wil geschiede! (17)

VIIde BEANTWOORDING: Ouders, die zulke teedre liefde voor hunne Kinderen hebben, als 'er in Ouders zou konnen vallen, maar die in het gebrnik der *Inentinge* geboren, opgevoed, en door de ondervindinge bevestigd zyn, konnen niet begrypen, dat lieden, welke hunne Kinders lief hebben, een ogenblik in twyffel konnen blyven, of zy hun zullen laten *inenten*. (18)

VIIIste BEANTWOORDING: Indien de gevoelens van 't hart de verligtingen van 't verstand in de handen werkten, zouden de Ouders, Oppermagten, Bedienaars van 't *Euangelie* en de Geneesheeren als één eenig man voor de *Inentinge* opkomen. (19)

Indien het thans levende geslagt over zyne beschroomdheden door de reden zegenpraalde, zou het volgende nakomelingschap eene geheele andere, en tegenovergestelde taal, dan de menigte tegenwoordig, voeren. (20)

VIERDE TEGENWERPING.

Men kan anderen buiten hun weten in gevaar brengen, want ymand, die zich zelven deze ziekte aandoet, weet niet, hoe ver of hoe verderflyk deze besmetting zich zal konnen verspreiden (21), *'t geen* KIRKPA-

TRICK

(17) FRANKELIN. bladz. 20. CHAIS. bladz. 695.
(18) CHAIS. bladz. 694. TISSOT. bladz. 119.
(19) CHAIS. bladz. 695.
(20) DEZELVE. bladz. 694.
(21) NEAL. bladz. 15. COLMAN. bladz. 30. THE GENTLEM. MAGAZ. uit D. SOME en DODDRIDGE 1750. bladz. 532. CANTWEL. bladz. 19 WAGSTAFFE. bladz. 10. RECUEIL enz. bladz. 68

TRICK *zelf toestemt, dat de gewigtigste van alle tegenwerpingen is.* (22)

Iste BEANTWOORDING: Ymand, die de Kinderpokjes krygt door *Inentinge*, kan veel beter de besmetting voorkomen, dan die, welke door 't verzuimen van de *Inentinge* dezelve krygt door den *Natuurlyken weg*, om dat hy de *operatie* kan ondergaan, 't zy in eene plaats, alwaar de ziekte reeds regeert, of in één huis, alwaar allen, behalven den persoon, aan wien de *Inenting* staat te geschieden, die ziekte hebben gehadt: Maar ymand, die altyd aan die ziekte wil blootgesteld blyven, om dat hy niet wil *ingeënt* worden, kan dezelve brengen op plaatsen, alwaar de ziekte nog niet regeerde, en in eene *Familie*, in welke niemand de zelve heeft gehadt, en kan niet tot het krygen van die ziekte voorbereid worden, voor dat het gevaar naby is. (23)

IIde BEANTWOORDING: De bevinding heeft geleerd, dat de *ingeënte* Pokjes zelden door de besmettinge voortzetten (24), en dat, wanneer men

(22) KIRKPATRICK. bladz. 296.

(23) THE GENTLEM. MAGAZ. 1750. bladz. 532.

(24) COLMAN: *Ik kan verzekeren, dat ik, wanneer de zieken door* Inentinge *het volste zyn geweest, nooit de wondjes heb konnen ruiken op zyde van het bed, zelfs niet, wanneer ik tot dat einde over het bed leide. Niet te min ruiken zy meer of min naar mate van de ziekte; maar het komt in geenen deele in vergelykinge met dien verschrikkelyken stank, welke zo gemeen is eenige dagen agter één in de* Natuurlyke *Pokjes; derhalven is het onredelyk, dat men tot bezwaar tegen de* Inenting *inbrengt, dat dezelve kwaadaartige besmetting, welke in deze Stad* (BOSTON) *was, heeft veroorzaakt. In tegendeel, ik heb altoos van gedagten geweest, dat de*

men te LONDEN, GENEVE en elders heeft *ingeënt* ten tyde, dat de Pokjes niet *grasseerden*, de Pokjes door dezelven niet verspreid zyn geworden door de Stad. (25)

IIIde BEANTWOORDING: Aangaande de onmiddelyke mededeeling: de genen, die dezelven nog niet gehadt hebben, en niet gaarne zouden willen krygen, konnen zich wagten dezen te naderen. (26)

IVde BEANTWOORDING: Genomen, dat de *Inenting* eenigen besmettede, zou zulks in een voordeelig jaarsaizoen geschieden, wanneer gene kwade *Epidemie* regeert, 't geen derhalven moge-

de Inenting *is geweest eene vermindering, en voorkoming van de grootere kwaadaartigheit, die 'er door het meerder getal van samenloopende Pokjes zoude gekomen zyn.* bladz. 29. 30.

DEZELVE: *Een* Neger *verbaalde my, dat men in zyn Land, alwaar hy gewoond hadde, in eene groote Stad, wanneer de Pokjes zich aldaar openbaarden, alles deed om de verspreiding van dezelven voor te komen; dat de eerste huisgezinnen, welken door dezelven aangetast werden, gemeenlyk daar aan stierven; maar dat, wanneer de ziekte in 5 of 6 huizen was gekomen, zo dat het volk wanhoopte van de verspreiding te zullen beletten, allen, die de ziekte nog niet gehadt hadden, dezelve ten eersten lieten* inenten, *en dat 'er dan niet één meer aan stierf in de ganssche Stad. Wy wagtten daarom niet,* (zeide hy) *zo lang tot dat de Stad vol besmettinge was, en velen van 't volk de ziekte in dezelve gekregen hadden; maar eene gebeele plaats liet zich in ééne week* inenten, *en zy waren allen wederom wel in ééne week.* bladz. 34. 35.

(25) TISSOT. bladz. 123.
Zie hier voren op bladz. 103.

(26) DEZELVE. bladz. 123.

mogelyk veel eer als eene beweegreden ten voordeele zoude mogen aangemerkt worden. (27)

Vde BEANTWOORDING: In allen gevallen: in zaken van zulken aanbelang is het natuurlyk en geoorloft, dat men voor zich zelven eerst en meest zorge, terwyl men de onredelyken hunnen eigen last laat dragen, want, om dat sommigen of derzelver Ouders, 't zy door onkunde, 't zy door styfhoofdigheit geen gebruik hebben gemaakt of willen maken van de *Inentinge*, kan men met billykheit van anderen niet vergen, dat zy hun leven, waar voor een mensch alles, wat hy heeft, zal geven, in de weegschaal stellen door het verzuimen van zodanig een voordeelig middel. (28)

(27) TISSOT. bladz. 124.
(28) KIRKPATRICK. bladz. 296.



DER-

DERDE AFDEELING DER TEGENWERPINGEN, als of de INENTING strydig zoude zyn tegen het geen men aan God verschuldigd is, met derzelver beantwoordingen.



EERSTE TEGENWERPING.



IS *de* Inenting *geen gebrek van* VERTROUWEN *op* GOD, *die ons bewaren kan, ofschoon duizend vallen aan onze slinkerzyde, en tien duizend aan onze regterzyde?* Ps. 91. vs. 7. (1)

Iste BEANTWOORDING: Eene beredenerende verwagting, dat GOD, indien 't zo best is, het gebruik zal zegenen van de Natuurlyke middelen, welken hy voorgeschreven heeft om onze gezondheit te verkrygen, of dezelve en het leven te bewaren, is een regt VERTROUWEN op hem: (2) Maar

(1) COLMAN. bladz. 21. THE GENTLEM. MAGAZ. uit D. SOME en DODDRIDGE. 1750. bladz. 532. CHAIS. bladz. 698. 701.

(2) CHAIS. bladz. 700.

Maar een VERTROUWEN op GOD, zelf met alle mogelyke Godsvrugt, en de vierigſte gebeden, zonder betragtinge van bekwame middelen, is enkele dwepery, en loutere waan, die tegen het gezond verſtand ſtrydt, en God beledigend is. (3)

Dus is 'er gene hoop van leven zonder voedſelen; gene verwagting op genezing van zekere ziektens zonder hulpmiddelen, en geen uitzigt van zich te bewaren van zekere toevallen, zonder gepaſte behoedmiddelen. (4)

Dus is de *Inenting*, als zynde een byna onfeilbaar behoedmiddel, geenzins, maar wel het verzuim der zelve, een gebrek van VERTROUWEN op GOD. (5)

IIde

(3) A REPLY enz. bladz. 41. CHAIS. bladz. 698.

(4) CHAIS. bladz. 700.

(5) DEZELVE. bladz. 701. COLMAN: *Hoe redelyker en gemakkelyker my deze manier voorkwam, hoe meer ik aangedaan was over de goedheit van* GOD ALMAGTIG, *die ik daar in vond voor het ellendig Menſchdom. Ik dagt ten eerſten by my zelven, en zeide tot ſommige lieden van aanzien in de Stad (welken zich mogelyk zulks nog zullen herinneren): wat bewyſt deze ontdekking der goede Voorzienigheit niet eene oneindige barmhertigheit voor ons in dit Land! In deze eenvoudigheit des herten (ik ſpreke voor* GOD, *die het weet) gaf ik by eene vriendelyke overweging van deze nieuwe handelwyze te kennen myne genegenheit voor myn Land, en de behoudenis van het leven van myn volk, zynde dit myne eenige beweegrede onder de verheerlyking van Gods naam, welke daar uit voortvloeide. Ik ſprak vryelyk naar myne gedagten in byeenkomſten en gelegenheden daar van, en wanneer ſommigen opentlyk ons afvroegen, of het volk hun* VERTROUWEN *op* GOD *kon ſtellen, als zy gebruik maakten van de middelen van deze zelfbewaringe. Ik beweerde opentlyk onder myne Broederen, dat ik meende zulks geoorloft te zyn.* bladz. 19, 20, 21.

IIde BEANTWOORDING: Heeft men reden om de buitengewoone tusschenkomst van de Voorzienigheit in ons voordeel te verwagten, indien wy de voordeligste wyze, die GOD aan het Menschdom wel heeft willen laten bekend worden, om ons leven te behouden, verwaarlozen? (6)

IIIde BEANTWOORDING: Zou het wel vreemd zyn te denken, dat de ongelukken, die men van de *Inentinge* ziet, ondanks het beste bestier en behandeling, nodig zyn om ons te herinneren de afhankelykheit des schepsels van den Schepper in allen opzigten, en om ons te overtuigen van de geringheit van onze kennis; dus, zo niemand daar ooit aan gestorven, en eene zekerheit geworden was, zou 'er in hunne toelatinge gene plaats meer zyn voor VERTROUWEN, en onderwerpinge. (7)

TWEEDE TEGENWERPING.

Het inenten *der Kinderpokjes is* GOD VERZOEKEN. (8)

Iste BEANTWOORDING: Niet in eenen eigentlyken, 't geen ongerymd, en Godlasterend zoude zyn, maar in eenen figuurlyken zin zegt de Schrift onder driederlei beteekenissen, dat men GOD VERZOEKT.

VOOR EERST: Wanneer men door eenen Geest van Ongeloof beproeft, of men God bewegen kan, om nieuwe bewyzen te geven van zyne Voorzienigheit, van de waarheit zyns Woords, of als men be-

(6) THE GENTLEM. MAGAZ. uit D. SOME en DODDRIDGE. 1750. bladz. 531.
(7) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. XXV.
(8) CHAIS. bladz. 703.

bepaaldelyk iets van hem vordert ter betoninge van zyne magt op eene buitengewoone wyze.

Kan men nu de *Inenters* wel beschuldigen, dat zy twyffelen, of GOD zo ligt niet verlossen kan van de *Natuurlyke*, als *kunstige* Pokjes?

Bidden zy hem daar mede om een wonderteken of iets dergelyks?

Ten tweede: Wanneer men zich vrywillig in gevaar begeeft, waar uit men niet kan gered worden, als door tusschenkomst van een wonderwerk door de Voorzienigheit, of als men zulks doet om te zien, of GOD zulk een wonder doen zal.

Werpt men zich door de *Inentinge* in een gevaar, waar uit men niet, als door een wonderteken, kan gered worden?

Ten derde: Als men stoutelyk zondigt met zo veel onbeschaamdheit, als of men het deed om GODS Almagt uit te dagen, en te bezien, of men hem niet ongestraft beledigen kan.

Zou het niet kwaadaartig en dwaas zyn de *Inenters* te beschuldigen, dat zy zulks doen om GOD en zyn Alvermogen stoutelyk, en als met toeleg om hem te beledigen, uit te tarten? (9)

IIde BEANTWOORDING: Men beschuldigt immers nooit ymand, dat hy GOD verzoekt, wanneer hy zich by *precautie* laat aderlaten, offchoon het gebruik van dat middel niet volkomen vry is van alle gevaar, en men gene volkome zekerheit heeft van ziek te zullen worden, als men daar van geen gebruik maakte.

DERDE TEGENWERPING.

Het is GOD *en zyne* Voorzienigheit *tergen, die vergramd, om dat wy onze gezondheit, den waard-*
sten

(9) Chais. bladz. 704. 705. 706.

ſten ſchat, dien hy ons verleend heeft, veragten, ons zal ſtraffen met ons eene gevaarlyke, en mogelyk doodelyke ziekte toe te zenden. (10)

Iſte BEANTWOORDING: Dit lage en voor de Godheit zo beledigend ſtelt;

VOOR EERST: Eene gedurige tuſſchenkomſt, welke alle 2de oorzaken omver ſmyt, en alle aaneenſchakeling vernietigt;

TEN TWEEDE: Dat een regtvaardig wezen ons zoude ſtraffen, om dat wy ons bedienen van eene vryheit, die hy ons, om 'er na onze kragten het beſte gebruik van te maken, gegeven heeft. (11)

TEN DERDE: Dat hy op ons vertoornd zoude zyn om onze aankleving aan dat geen, het welk hy zo diep in de harten van al, wat adem heeft, te weten, de begeerte naar langte van dagen gedrukt heeft, dat, als 'er menſchen tot ſchennis van dien indruk zelfs-moorders worden, wy vaſt ſtellen, dat het ligt der reden in hun verduiſterd is. (12)

IIde BEANTWOORDING: God heeft, met aan ons voor einde en oogmerk een lang en gezond leven te verleenen, ons het gebruik der middelen, die tot het zelve ſtrekken, toegeſtaan; God wil ons welzyn, en de middelen, die daar toe dienen; by gevolg ook de *Inenting*. (13)

IIIde BEANTWOORDING: Duizend handwerkslieden in hunne Ambagten lyden oneindig meer, dan de *Ingeënten*, en dat met oogmerk om zich

(10) TISSOT. bladz. 125.
(11) DEZELVE. bladz. 127.
(12) KIRKPATRICK. Voorr. bladz. IX.
(13) A REPLY enz. bladz. 41. TISSOT bladz. 128.

zich den koſt te bezorgen, dat is, om hun leven te verlengen. (14)

IVde BEANTWOORDING: Genomen, dat zulke tegenwerpingen omtrent de eerſte *Inentingen* plaats konden gehadt hebben, zo worden dezelve tegenwoordig door de goede gevolgen geheel vernietigd. (15)

VIERDE TEGENWERPING.

Met het inenten *ſchynt men eenigzins* GOD *te noodzaken om toe te ſtaan, dat men de Pokjes vroeger kryge, dan men ze zoude gekregen hebben, en hem verpligten om zich naar onze beſtellingen te ſchikken, in plaats van in de zynen te beruſten.* (16)

Iſte BEANTWOORDING: Dan mag men geen Geneesmiddelen meer ter voorbereidinge gebruiken, hoe ook genaamd. (17)

Dan mag men ook geen beroep, 't welk gevaarlyk is voor de gezondheit of voor het leven, aannemen, zo lang als 'er anderen minder gevaarlyk nog te kiezen zyn, 't geen ons berooven zou van Soldaten, Matrozen enz.

Dan mag men door uitbroeijen de vrugten niet vroeger doen uitkomen.

Dan mag men eene Vrouw, die eene langzame en moeijelyke baring zoude hebben, niet ſpoedig verloſſen.

IIde BEANTWOORDING is van FRANKLIN uit eenen ongenoemden Schryver van BOSTON: " Indien

(14) TISSOT. bladz. 128.
(15) DEZELVE. bladz. 128.
(16) CHAIS. bladz. 707.
(17) DEZELVE. bladz. 700. TISSOT. bladz. 104.

„ dien ik de Pokjes nog niet gehadt hebbe, moet „ ik byna vast stellen, dat 'er iets in myn lighaam „ is, 't welk ik by vergelyking brandstof noem, „ en waar aan alleen ontbreekt eene vonk, waar „ door die brandstof ontstoken wordt. De Lugt, „ die ik inadem, is vervult van die vonken, voor- „ al ten tyde van eene *Epidemie*; en ik heb by „ elke ademhaling te wagten, dat ik sommigen van „ dezelven inademen zal. Indien het nu by de daag- „ lyksche bevinding blykt, dat, wanneer men eene „ insnyding maakt, en een vonkje daar in legt, „ die brandstof met minder hevigheit, en daar „ uit volgend minder gevaar ontbrandt, zou ik dat, „ niet mogen doen? of moet ik wagten zo lang, „ tot dat die vonken door mynen mond, neus of „ openingen van de huid kwamen? My aangaan- „ de, ik denk, dat de wet van zelfbewaringe, 't „ welk Gods wet is, van my vordert, dat ik van „ zodanige handelwyze van behoedinge gebruik „ make, waar door onder Gods gemeene zegening „ eene ziekte gelukkig veranderd wordt in een Ge- „ neesmiddel. (18)

VYFDE TEGENWERPING.

De dagen van den Mensch zyn bestemd, of geteld: GOD *heeft het getal zyner maanden vastgesteld, die hy niet overgaan zal: en daar het 'er dus mede gelegen is, daar de Eeuwige schikkingen van den Goddelyken raad hare uitwerksels moeten hebben, waarom zal men dan niet het oogenblik afwagten, dat bestemd is tot de Kinderziekte, zonder ydelyk te pogen, of men haar niet zoude konnen voorkomen?*

Nog

(18) A REPLY, bladz. 39. FRANKLIN. bladz. 21, 22.

Nog meer, indien men aan de Pokjes moet ſterven, zal men het niet ontgaan. (19)

Iſte BEANTWOORDING: Deze tegenwerping bewyſt te veel, en dus niets; want, indien het gevolg tegen de *Inenting* doorgaat, zou het ook moeten gelden tegen alle voorbehoedſels om ons leven te verlengen, en zelfs tegen alle zorgen voor onze behoeftens. (20)

IIde BEANTWOORDING: Niet de overtuiging der beſluiten van God, maar de kennis van zynen wil, gelyk die ons bekend gemaakt is door de *Conſcientie*, en in de H. Schrift, moet ons gedrag regelen, anderzins vervalt men tot het gevoelen der volſtrekte noodlottigheit (21), 't welk de Turken volgen, die onder voorwendſel van zich te verlaten op de Goddelyke Voorzienigheit, by duizenden ſneuvelen in eenen tyd van Peſt. (22)

Nu wil God, dat wy niets zullen verzuimen om ons leven tot zyne meeſte verheerlyking te bewaren. (23)

Ja dat meer is, niet tegenſtaande HISKIA verzekering hadde, dat zyn leven 15 jaren verlengt zoude worden, moeſt nogtans de middelen gebruiken.

Het zal tot gene verſchooning verſtrekken, dat wy voorgeven niet geweten te hebben, waar toe wy voorgeſchikt waren, want wy zyn voorgeſchikt om hem te gehoorzamen, en men gehoorzaamt hem, als men van alle maatregelen gebruik maakt, die men by der hand nemen kan om ons leven te be-

(19) CHAIS. bladz. 710.
(20) DEZELVE. bladz. 714.
(21) DEZELVE. bladz. 714.
(22) DE LA CONDAMINE. bladz. 41.
(23) CHAIS. bladz. 716.

bewaren, waar van wy hem rekenſchap ſchuldig zyn, zo dat, dewyl de *Inenting* daar toe dient, men 'er zich aan onderwerpen moete. (24)

IIIde BEANTWOORDING: Indien de eeuwige ſchikkingen in der tyd haare uitwerking moeten hebben, waar in kan de misdaad van de *Inentinge* beſtaan? Indien ik 'er van ſterven moet, moet ik 'er van ſterven, indien ik 'er van opkomen moet, zal ik 'er van opkomen, de uitkomſt zal altoos den raad van God bekend maken. (25)

ZESDE TEGENWERPING.

Is GOD *niet* HEER *en* MEESTER *van ons leven, en heeft hy alleen niet het regt om 'er over te beſchikken?*

Ben ik afhankelyk en rekenſchap ſchuldig ſchepſel (de mogelykheit van te ſterven aan de Inenting *toegeſtaan zynde, al was de evenredigheit alleen* 1 *van de* 2000) *meeſter genoeg van myn leven, om 't zelve, 't geen wel een geſchenk, maar te gelyk ook een toevertrouwd pand is, te wagen, zo 'er de Voorzienigheit my niet toe roept.* (26)

Iſte BEANTWOORDING: Indien deze tegenwerping doorgaat, dan moet men afzien van alles, 't geen ten nauwſte genomen onze pligt niet is, en waar toe wy eigentlyk niet geroepen worden, om dat 'er niets is, waar in niet eenig verborgen gevaar zoude konnen gelegen zyn. Derhalven zou men gene reizen enkel tot vermaak mogen doen, gene remedien tot voorbehoeding mogen nemen, en het gebruik van alle onverſchillige zaken moeten

(24) CHAIS. bladz. 717.
(25) DEZELVE. bladz. 718.
(26) A. REPLY. bladz 42. THE GENTLEM. MAGAZ. uit D. SOME en DODDRIDGE. 1750. bladz. 532.

ten nalaten: want wie zal ons zeggen, dat hier in niet eenig onbekend gevaar kan zyn, waar aan wy ons bloot geven, zonder juist van GOD daar toe geroepen te zyn?

IIde BEANTWOORDING: Om die zelfde reden, dat GOD is de meester van ons leven, en dat dit een toevertrouwd pand is, waar van wy aan hem rekenschap schuldig zyn, zyn wy verpligt gebruik te maken van die middelen, die ons de beste voorkomen, tot behoudenis van ons leven: Dit nu, wel verre van de *Inenting* te veroordeelen, billykt dezelve.

ZEVENDE TEGENWERPING.

De Ziektens, waar mede de menschen zo dikwils gedrukt worden, komen van GOD, *die ze ons toezend; en dus wil men door de* Inentinge GODS ROEDE *te leur stellen.* (27)

Iste BEANTWOORDING: Volgens deze tegenwerping zou men het gebruik van alle middelen moeten veroordeelen, en dan nog veel meer in ziektens, die tegenwoordig, en van een dringend gevaar zyn, dan in zulken, welken men alleenlyk zoekt voor te komen; want de wil van GOD schynt meer openbaar te wezen in de eersten, dan in de laatsten. Daarenboven heeft GOD die middelen, welken zo kragtig zyn tegen de ziektens in den Natuurlyken loop, geenzins te vergeefs geschapen, en, wanneer wy dezelven gebruiken, schikken wy ons naar zyne oogmerken, in plaats dat wy ons tegen dezelven verzetten.

IIde

(27) A REPLY enz. bladz. 41. 42. 43. KIRKPATRICK, bladz. 97. CHAIS. bladz. 732.

IIde BEANTWOORDING: Het is buiten twyffel, dat God somtyds op eene buitengewone wyze volkeren en byzondere menschen bezoekt, door hun onmiddelyk ziektens 't huis te zenden, om hen te vernederen, en te tugtigen, waar tegen zekerlyk gene behoedmiddelen zyn, als alleen, dat men zich door een zondig gedrag dezelven niet op den hals hale; maar, volgens den gewoonen trein, tegens ziektens, die niet anders zyn als een natuurlyk gevolg der werkinge van de 2de Oorzaken, 't zy door andere 2de Oorzaken, 't zy door onagtzaamheit in 't waarnemen van eenen betamelyken leefregel, 't zy door overdaad in 't gebruik der dingen, daar onze gezondheit van afhangt, zyn 'er vele hulp en behoedmiddelen, welken hoe kragtiger zy zyn, hoe men ze voor heilzamer te houden heeft. (28)

Dus niets tegen het gevaarlyk vergift der Kinderpokjes zekerder zynde om myn leven te bewaren, en dat van myne Kinderen, dan de *Inenting*, kan ik zulks doen zonder te kort te schieten aan mynen plicht, ten aanzien der volkome berustinge, welke ik schuldig ben aan den wil van den grooten God, van wien alle 2de Oorzaken hun uitwerksel en aaneenschakeling hebben. (29)

IIIde

(28) CHAIS. bladz. 732. 733.
(29) DEZELVE. bladz. 734.
A REPLY enz. *Zo men in deze Stad eens eene overstroming kreeg, dewelke zekerlyk een verschrikkelyker oordeel is, dan de Kinderziekte, zou 'er dan wel ymand zyn, die, zulks aanmerkende als eene regtvaardige straffe voor onze zonden, zoude weigeren gebruik te maken van eenen boot of plank, die daar by toeval mogt komen, en denken, dat zulk doen eene strafwaardige ontwyking van Gods oordeel zoude zyn?* bladz. 43.

IIIde BEANTWOORDING: Men vindt nergens in de H. Schrift, dat God het gebruik der middelen tot genezing verbiedt, wanneer hy den Mensch eene ziekte toezendt, maar wel het tegendeel: ziet II Kon. XX. vs. 1. *In die dagen werd Hiskia krank tot stervens toe: ende de Propheet Jesaia kwam tot hem, ende zeide tot hem: geeft bevel aan uwen huize, want gy zult sterven en niet leven enz.* en daar na vs. 7. zeide Jesaia; *nemet eenen klomp vygen: ende zy namen ze, ende leiden ze op de zweere, ende hy werd genezen.*

AGTSTE TEGENWERPING.

Nooit mag men kwaad doen, op dat 'er het goede uit voorkome. Rom. III. vs. 8. (30)

Iste BEANTWOORDING: De meening van PAULUS is, dat men nooit, onder wat voorwendsel het ook zy, kwaad moet doen, eenig zedelyk kwaad, eene zonde:

Maar geenzins heeft hy gewild, dat het een misdaad zy, als men eenige smart op zich neemt, om daar door meerdere smart te ontgaan. (31)

Is'er wel ymand, die de minste zwarigheit maakt, om, by voorbeeld, een braakmiddel vele dagen agter

(30) CHAIS. bladz. 658. TISSOT. bladz. 107.
(31) DEZELVE. bladz. 658. TISSOT. bladz. 107.
NETTLETON: *Ik heb altyd gelooft, dat het een pligt in onze bedieninge is, dat men alles doet, wat men kan om het leven te behouden der genen, die zich aan onze zorge toevertrouwen, en ik weet niet, waarom wy niet verschuldigd zouden zyn, om, met eene nederige erkentenisse aan* GOD, *gebruik te maken van alle de middelen, welken zyne goede Voorzienigheit tot onze kennis met dat oogmerk heeft laten komen.* Biblioth. Angl. Tom. X. bladz. 385.

ter een in te nemen, op dat hy door de wanorde, die dit hulpmiddel veroorzaakt, veel wezentlykere en zwaardere ongeregeldheden in het lighaam voorkome?

Is het niet geoorloft een huis af te breken, om eene Stad voor verderen brand te bewaren?

Zet men niet eene geheele *Provintie* onder water? *ruïneert* men ze dus niet voor eenige jaren, met oogmerk om eene verwoesting voor te komen, die een doortrekkende vyand zou konnen aanreggen?

Weigert men niet het inzeilen in eene haven aan een Schip, dat verdagt is van besmettinge, schoon zelf dat Schip door storm in zeer groot gevaar is van te vergaan?

Is nu het kwaad der *Inentinge* te vergelyken by het bovengemelde geoorloft, en zelf door de wetten gemagtigd kwaad? (32)

(32) De la Condamine, bladz. 49.



NAREDEN,

vervattende een kort verhaal van de wyze der

INENTINGEN,

welke door ons gevolgt is, en waar van wy by eige ondervinding de alzins gelukkige uitkomst gezien hebben, benevens eenige weinige byzonderheden, in dezelven door ons waargenomen.





Moet men uit al 't bovengemelde zich niet ten hoogste verwonderen, dat een zo groot Behoedmiddel, 't geen wy aangetoond hebben in gene wyzen, hoe men 't ook aanvatte, te konnen gewraakt worden; 't geen reeds zo vele Eeuwen in andere Gewesten der Weereld, ja van onheugbare tyden is in gebruik geweest, en door de ondervindinge goed en heilzaam gekeurd geworden; 't geen in deze Eeuw in 't naburige Ryk van ENGELAND zo grooten en gelukkigen voortgang gemaakt heeft, dat 'er reeds vele duizenden menschen 't leven door behouden hebben, die anders waarschynlyk zouden gestorven zyn, in ons Vaderland nogtans tot nog toe zo weinigen opgang gemaakt heeft?

Wy willen alle de redenen hier van niet navorschen, misschien zouden velen derzelven al te schandelyk en onverantwoordelyk zyn. Althans wy hebben 't van onzen

onzen pligt geagt niet langer ſtille te zitten, maar met ons voorbeeld op de allerkragtigſte wyze de voordeelen der *Inentinge* aan te toonen, wanneer wy in dit voorjaar aan onze eige Kinderen, ja ook eenigſte Kind de *Inenting* hebben in 't werk geſteld, en daar mede ons gevoelen en ware denkbeeld voor dezelve opentlyk bewezen.

Wat kon 'er ſterker van ons gevergd of meer tot overtuiging gegeven worden? 't Is ook van zodanig een gelukkig gevolg geweeſt, dat vele anderen zich ons voorbeeld hebben ten nutte gemaakt.

Wy hebben 't niet ondienſtig geagt den Lezer mede te deelen, 't geen wy in dezen by ondervinding gezien en geleerd hebben, waar van wy een getrouw en omſtandig berigt geven, en 't welk by de uitkomſt blyken zal te beſtaan in eene volkome beantwoordinge en overeenſtemminge met al 't gene, wat de Schryvers 'er van hebben opgegeven.

Wy begonnen dan onze eerſte proeven in de Lente, bepaaldelyk in het laatſte der Maand April en helft van Mey, den voordeeligſten tyd voor alle ziektens, en byzonder voor de Kinderpokjes, en daarom ook by de meeſte Schryvers over de *Inenting* voornamentlyk aangeprezen (1); hoewel KIRKPATRICK, (die over de *Inentingen*, in allerleijen ſaizoenen en verſchillende klimaten verrigt, van bladz. 205 tot 217 zeer omſtandig gehandeld heeft, en wel waardig is, dat men hem daar over nazie,) getuigd, dat men den Herfſt bevonden heeft ook een zeer bekwaam ſaizoen voor de *Inentinge* te zyn (2), zo als ons insgelyks in dit Naſaizoen is gebleken, waarom die *operatie* in ENGELAND tegenwoordig byna be-

(1) KIRKPATRICK. bladz. 206--209. JAM. BURGES. bladz. 16.

(2) DEZELVE. bladz. 212.

bepaald is aan den Herfst en Lente (3), besluitende daarenboven uit een algemeen verslag, 't welk hy doet van de verschillende Saizoenen en Klimaten, dat de groote voordeelen der *Inentinge* in alle tyden en plaatsen schynen door de Voorzienigheit verordend te zyn tot verzachting der *Natuurlyke* ziekte, wanneer en waar zy woedde. (4)

't Eenige, dat ons eenigzins toen bekommerde, was, dat men de *Epidemie* der Kinderpokjes, die den geheelen Winter geduurd hadde, nog bespeurde; en wyl alle *grasserende* (5) ziektens, en vooral de Pokjes (6) voor 't *inenten* schadelyk zyn, en derzelver uitkomst onzeker konnen maken, was dit eene billyke reden onzer ongerustheit. Maar als men overweegde eensdeels, dat 'er byna geen Voor- of Najaar in deze volkryke Stad voorby gaat, of de Kinderpokjes regeeren min of meer, en ten anderen, dat de *Natuurlyke* Pokjes door die zelve *Epidemie* voor onze Kinderen heel zeer te vrezen waren, (gelyk ook Dr. de Monchy, die reeds in den vorigen Herfst van 1755 zyn eenig Zoontje, toen 6 en een half jaren oud, gaarn had *ingeënt*, maar zulks om reden, hier na te melden, tot het voorjaar uitstelde, tot zyn smart ondervonden heeft, wordende dezelve in het midden van den Winter door den *gewoonen weg* van de zelven zeer gevaarlyk aan-

(3) Kirkpatrick. bladz. 213.
Dezelve: *Het Hospitaal, alleen daar toe gestigt, ontfangt gemeenlyk* subjecten *in het laast van Maart, en April.* bladz. 207.
Dezelve: *Het midden van September is hier zelden ontydig, maar in het* Inenting-Hospitaal *begint men doorgaans niet te* opereeren *voor October.* bladz. 205.

(4) Dezelve. bladz. 206.

(5) Tissot. bladz. 76.

(6) Timones. bladz. 28. Zie hier voren op bladz. 6. in de 12de aanteekeninge.

aangetaſt) konden wy, ook hier toe door KIRKPATRICK en BURGES aangeſpoord (7), een zo heilzaam werk niet uitſtellen, of tot eenen anderen tyd bepalen.

't Eerſte, dat wy in onze voorwerpen in agt namen, was te onderzoeken, of dezelven de jaren hadden, dat men aan hun de *Inenting* met eenige geruſtheit verrigten konde, namentlyk niet ver onder de 4 jaren, gelyk zulks by de meeſten wordt in agt genomen, hoewel EBENEZER GILCHRIST, op zyne gelukkige ondervinding zich beroepende, dezelve aanraadt voor dat het Kind geſpeend is. (8)

Het

(7) KIRKPATRICK, bladz. 213. 217. TISSOT, bladz. 78. JAM. BURGES. bladz. 16. Zie hier voren op bladz. 6. en 7. in de 12de aanteekeninge.

(8) EBENEZER GILCHRIST: *Indien niets het verbied, raad ik de* Inenting *altyd aan voor dat het Kind geſpeend is, en by my heeft het altyd gemakkelyk en wel gelukt. Schoon velen* ingeënt *zyn geweeſt voor de zesde Maand, verkies ik het nogtans uit te ſtellen tot dezen, of eenigen anderen bekwamen tyd daar na, ten zy het onderwerp grof en ſterk zy.*

Dan heeft, behalven de groote buigzaamheit en gemakkelyke medegeventheit der vaſte deelen, het bloed nog van 't gebruik van dierlyk voedſel gene ontſtekende geſteldheit verkregen, nog de vogten eenig verderf gevat.

De eerſte wegen zyn niet, als in den meer gevorderden leeftyd, ongeſtelt door wormen of andere vuiligheden.

Eene voorafgaande voorbereiding, de vogten alle zagt en gezond zynde, is zeer weinig noodzakelyk.

En de gedurige ſchrik en 't gevaar van de Natuurlyke *beſmettinge is vroeg uit den weg genomen: eene zaak in dit geval voor Ouderen en Kinderen van gene geringe bedenkinge.*

Het tanden krygen, weet ik, wordt hier tot eene groote te-

Het tweede, dat wy nauwkeurig onderzogten, was, of de Perſonen, welken wy zouden *inenten*, eene volkome gezontheit bezaten (9); het geen ten uiterſte noodig geoordeeld wordt, en waar aan de *Heer* RANBY, (die 1600 Perſonen agtervolgens *inentte*, welken allen voorſpoedig genazen,) 't groot geluk zyner *operatien* toeſchryft.

Dit was de reden, dat de *ſcrophuleuſe* geſteldheit, zich het meeſt by het aannaderend Winterſaizoen vertoonende in het evengemelde Zoontje van DR. DE MONCHY, aan ons allen eenige bedenking gaf, of het wel raadzaam was (10), den zelven voor den Winter de Pokjes door *Inentinge* mede te deelen. Men ſtelde derhalven de *operatie* zo lang uit, tot dat men daaromtrent door den *Heere* PRINGLE, aan wien de Vader ten dien einde naar LONDEN eenen Brief geſchreven had, nader onderregt zoude zyn. Het antwoord van dezen *Heere*, die ook den *Heer* RANBY daar over onderhouden had, was, dat men aldaar om die reden gene zwarigheit maakte de zulken *inteënten*, en dat, zo men dergelyke omſtandigheit al niet zeer voordeelig voor de *Inentinge* mogt rekenen, dezelve nog veel nadeeliger voor de *Natuurlyke Pokjes*, waar aan hy in het midden van eene *graſſeerende* Kinderziekte bloot geſteld was, moeſt aangemerkt worden. In-

tegenwerping gemaakt, maar ik heb hier van zo weinig ongemak ontmoet, dat ik gene zwarigheit daar van make, uitgezondert in weinige omſtandigheden, die gemakkelyk konnen ontdekt en vermeid worden. in THE UNIVERSAL MAGAZ. 1756. July. Het zelfde (zo als ook de agtiende tegenwerping met derzelver beantwoordingen op bladz. 300 301. en 302.) is te vinden in *Eſſays and Obſervations Phyſical and literary read before a Society in Edinburgh* vol. II. bladz. 396-402.

(9) KIRKPATRICK. bladz. 222. TISSOT. bladz. 75. RECUEIL enz. bladz. 31.

(10) JAM. BURGES. bladz. 18.

Intusschen, terwyl dit antwoord by toeval eenigen tyd vertoefde, openbaarde zich weder eene *scrophuleuse* dikte na by het eene oor, en hy kreeg de *Natuurlyke Pokjes* juist op den zelfden tyd, als men den Brief in antwoord ontfing.

In 't voorby gaan voegen wy hier nog by, dat men niet één enkel Pokje heeft zien uitkomen op die *scrophuleuse* dikte, nog op derzelve omtrek, zo ver die plaats door eene *resolveerende* Pleister bedekt was geweest, terwyl overal het geheele lighaam als bezaait met Pokjes was.

't Was ook hierom, dat wy eene der twee *jonge Juffertjes*, die van UTRECHT gekomen waren om de *Inenting* door ons aan haar te laten verrigten, tot de *Inenting* afkeurden, wyl dezelve, schoon uiterlyk 'er wel uitziende, en van een byzonder vrolyk en levendig gestel, nogtans nu en dan eenen moeijelyken hoest hadde, dikwils met opbrenginge van fluimen, die eenigzins etteragtig schenen, en dan met vele benauwtheit en pyn in de zyde ontlast werden; geschiedende de *Inenting* inmiddels met 't uiterste *succes* aan hare Zuster, die gezond was.

Misschien zullen 'er Lezers zyn, die ons beschuldigen en verdenken zullen van eene te groote omzigtigheit en beschroomdheit in 't verkiezen der Lighamen, en veel ligt meenen het zo noodzakelyk niet te zyn op eene zo *exacte* keuze van gezondheit agt te geven.

Wat zyn 'er niet, kan men zeggen, eene meenigte menschen van allerleijen ouderdom *ingeënt* by verscheide *Natien*, daar men waarschynlyk niet eens op dat stuk onderzoek gedaan heeft. Heeft die *Heer*, die te St. CHRISTOFFEL (11) 300 Sla-

(11) MEAD de Variolis, bladz. 80.

Slaven *inentte*, zonder éénen te verliezen, ook die voorzorg gehadt?

Die 900 of 1000 Perſonen die in CAROLINA (12) *ingeënt* zyn, en waar van 'er maar 9 ſtierven, zyn die volkomen gezond geweeſt, of heeft men zulks te voren onderzogt?

Die Slaven, die onlangs op een Schip in de WEST-INDIEN, in volle Zee, wanneer de *Natuurlyke* Pokjes 'er onder vervielen, *ingeënt* werden, zonder zelf eenige voorbereidinge, zonder behoorlyke *Diëet*, in 't midden van vele ongemakken, zonder ordentelyke oppaſſinge, en nogtans allen gelukkig genazen, bewyzen die niet duidelyk, dat men zo omzigtig niet behoeve te zyn?

Wy bekennen, dat deze *Exempelen* in ſtaat zyn Lieden, die uit hunnen aart ligtveerdig iets zouden ondernemen, in hunne losheit te ſtyven, maar zo zullen gene menſchen van een bedaard oordeel redenkavelen.

Is de *Inenting* tot heden toe, vragen wy zulken, wel nog geheel onfeilbaar gebleken? heeft men niet nu en dan eenen en anderen aan dezelve verloren? ſtierven van die 900 gelukkige *ingeënten* in CAROLINA nogtans geen 9?

Zie dit verder afgehandeld in de 2de Beantwoordinge van de veertiende Tegenwerpinge in de eerſte Afdeelinge op bladz. 272--288.

Hebben kundige en ervare Schryvers niet aangetoond, dat in ſommige geſtorven na den dood de oorzaak uit een kwalyk geſteld lighaam, en niet van de *Inentinge* was voortgekomen?

Heeft men niet wormen in de Ingewanden van zulke geſtorven gevonden enz.? waarſchynlyk had men dit by nauwkeurig onderzoek te voren konnen weten, en de *Inenting* uitſtellen, tot de Lyders 'er van herſteld waren.

In-

(12) KIRKPATRICK. bladz. 116.

Indien dan maar één uit 100., ja 1000 sterft, kan dat 't geweten stillen van eenen ligtveerdigen ondernemer, om dat hy 'er 99 of 999 heeft zien herstellen? konnen die 999 met den ligtveerdigen ondernemer, daar nog by gerekent, het leven van dien éénen wel goedmaken en betalen? Blyft dan die één, dien hy door voorzigtigheit had konnen behouden, en van wiens dood hy de oorzaak is, niet altoos voor zyne rekeninge?

Des blykt, dat de keuze van gezonde Lighamen ten uiterste voordeelig en noodzakelyk zy.

Edog wy zyn van zulken vreesagtigen aart niet, dat wy gene Lighamen, dan die, *strictè* genomen, in allen deelen gene de minste teekenen van eenig, hoe genaamt, gebrek hadden, tot de *Inenting* zouden toelaten; by voorbeeld, *subjecten* met eene ligte verkoudheit, geringen uitslag (13) van Puisten of vuurigheit, in 't aangezigt of op 't lighaam bezet, 't geen somwylen *habitueel* of eigen aan zo een lighaam geworden is, zouden wy daarom niet afwyzen; men heeft zelf by ondervinding gezien, dat zulke geringe gebreken na de *Inenting* verdreven en genezen waren.

't Behoort tot de kundigheit van den Geneesheer te oordeelen, hoe verre hy in deze gaan mag, en wat gebreken en ziektens hy myden moet.

De keuze by ons gedaan zynde, schikten wy ons tot de voorbereiding der *Inentinge.*

Wy hielden hier in genen algemeenen regel, gelyk in gene ziekte kan of moet gehouden worden.

Wy maakten ook gene al te moeijelyke, of werkelyke voorbereiding (13*), zodanige als laatdunkende Artsen konnen voorschryven; dit baart eenen we-

(13) Recueil enz. bladz. 84.

(13*) Jam. Burges. *De geheele voorbereiding is besloten in deze 3 woorden: gematigheit, stilte, en vrolykheit,* bladz. 22.

wezendlyken afschrik voor deze *operatie*, terwyl men daar en tegen, de voorbereiding in 't geheel klein agtende, niet minder zondigt. (14)

Het nadeel van deze twee uiterften bewyst de *Heer* J. BURGES uit twee gevallen van zyne eige ondervindinge, waar mede hy aantoont, dat men door eene al te lange voorbereidinge, en te dikwils herhaalde Purgatien het lighaam te veel kan verzwakken; en wederom dat men by gebrek van eene genoegzame ontlastinge, en verzwakkinge ook wel degelyk misdoen kan. (15)

De Eetregel was zo niet het eenigste, nogtans het voornaamste, dat wy in't oog hielden: zelden heeft men ook eene andere voorbereiding noodig. (16)

Van wat nut de Eetregel zy, is in tyden van besmettinge gebleken, wanneer men, by voorzorg de lighamen bereidende, daar door te weeg bragt, dat de Pokjes, *natuurlyk* komende, zulke bereide Lighamen *discreter* en goedaartiger aanvielen, voor toevallen bewaarden, en de zieken voorspoedig herstelden.

In de *Epidemie* van dit Voorjaar was'er eene jonge *Juffrouw*, die gansch gene voordeelige gesteldheit tot de Kinderziekte hadde, en welker Moeder te voren aan dezelve overleden was. Eenigen van hare *Familie*, vervult met het gemeen vooroordeel tegen de *Inenting* (dat de meeste menschen nog regeert) veroorzaakten, dat dezelve aan haar niet verrigt wierde, waarom de *Doctor*, één der Schryveren van dit vertoog, haar aanraadde eene voorbereiding, zo als wy voor de *Inenting* gewoon zyn voor te schryven, in dezen hachelyken tyd in agt te nemen, om de Kinderziekte, zo die ook haar treffen mogt, gunstiger te verkrygen.

't Gebeurde, na eenigen tyd deze voorbereiding onder-

(14) JAMES BURGES. bladz. 9. 10. 11.
(15) DEZELVE. bladz. 11. 12. 13.
(16) KIRKPATRICK. bladz. 235. JAM. BURGES bladz. 19.

onderhouden te hebben, dat ook haar waarlyk de Pokjes overvielen, en men zag toen, dat zy gene gunstige *dispositie* tot dezelven gehadt hadde, egter had de voorbereiding zo veel te weeg gbragt, dat, gedurende den loop der ziekte, geen één toeval haar bykwam, en zy zeer gelukkig herstelde.

In de Gedenkschriften van de Koninglyke *Academie* van ZWEDEN van 't jaar 1751, (16*) vindt men eene Verhandeling van den *Heere* ROSEN, aantoonende de manier om voortekomen, dat de Kinderpokjes niet zo kwaadaartig aanvallen, alwaar die Schryver eene voorbereiding aan de hand geeft, meest overeenkomende met de manier, die men gewoon is in 't voorbereiden voor de *Inenting* te volgen. Hy zegt, in de jaren 1744 en 1750, wanneer eene der allergevaarlykste en doodelykste soort van samenvloeijende Pokjes te UPSAL woedde, in 43 verscheide proeven en ondervindingen de heilzame uitwerking van die voorbereidinge gezien te hebben, en dat allen, die dezelve 2 Maanden lang hadden in agt genomen, van al 't geen, dat de Kinderziekte boos en in hare toevallen gevaarlyk konde maken, zyn bevryd geweest.

Veel ligt zal ymand denken, dat het dan genoeg zy in tyden van *grasseerende* Kinderpokjes zich behoorlyk te wagten, en zodanige voorbereiding in 't werk te stellen.

Maar wie ziet niet, hoe lastig, ja byna onmogelyk zulks zyn zou! hoe men byna altoos in die zorge en voorbereidinge zou moeten blyven, wilde men niet wel ligt schielyk verrast worden, ten minste buiten staat gesteld, om in tyds eene behoorlyke *preparatie* te verrigten (17)! boven en behalven, dat de *Inen-*

(16*) COMMENT. DE REB. IN SCIENT. NAT. ET MEDIC. GEST. Tom. III. bladz. 532. 533.

(17) JAMES BURGES: *Konde wy mogelyk weten, wanneer de besmettende stof zich in ons lighaam indrong, zou-*

enting nog vele andere en gewigtige voordeelen bevat. Zie hier voren van bladz. 1 tot 24.

Wy namen in 't algemeen in agt den *Eetregel* ook niet te ſtreng, laſtig en ſchraal te maken, en 't geen daar in moeijelyk of ſtreng mogt of moeſt wezen, deden wy niet ſchielyk en in een oogenblik, maar by trappen waarnemen.

Doctor NETTLETON (18) had ons hier in voorgegaan, die zo zeer klaagde over de ſlegte uitwerkſels van eene te ſchraale vooraf gaande *Voorbereidinge.*

Kinderen, die niet ſterk in hun eeten waren, beſnoeiden wy de *quantiteit* niet te veel (18*), hebbende geleerd, dat in deze jonge jaren, 't vaſten minſt gezond en minſt lydelyk is.

Die altoos Vleeſch, of over hunnen Maaltyd een glaasje Wyn, gewoon waren te gebruiken, lieten wy zulks toe met eene geſchikte gematigtheit. (19)

De *Diëet* moet niet zo zeer tot doel hebben des Lyders kragten te verzwakken, als die te matigen, en volgens KIRKPATRICK (20) zulk eene mate van alloi by 't Metaal te voegen, dat 't geſmydiger en zagter worde.

In de meeſte Lighamen ſcheen ons een zagt en vog-

zouden wy in vele gevallen in ſtaat zyn het geweld harer pogingen te matigen, voor dat zy hare uitwerkingen begint te geven; maar het ongeluk is, dat de beſmette Perſoon gedurende ten minſte eene week zo ongevoelig blyft van het gevaar, dat hy gedurende dien tyd gemeenlyk alles doet, wat het zelve kan vermeerderen, en de kragt der ziekte doen toenemen, 't welk hy niet ontdekt, voor dat hy valt in derzelve kwaadaartige uitwerking. bladz. 6. Zie hier voren in de Beantwoordingen op de vierde Tegenwerping in de 2de Afdeelinge op bladz. 305--308.

(18) KIRKPATRICK. bladz. 244. JAM. BURGES. bladz. 22.

(18*) JAMES BURGES. bladz. 19.

(19) DEZELVE bladz. 20.

(20) KIRKPATRICK. bladz. 249.

vogtigmakende *Eetregel*, om de vezels en uitwendige bekleedſels gemoediger te maken en minderen wederſtand te doen bieden, zeer voordeelig, als daar door wederſtrevende vele dreigende toevallen van eenen overvloedigen uitſlag. (21)

Om dezelve reden hielden wy het vertrek, waar in de Lyders zich onthielden, in eene gematigde warmte, terwyl wy ook ſomtyds noodig vonden het zelve door toelatinge van de buiten lugt te ververſchen en te verkoelen.

De Aderlating oordeelden wy in bloedryke geſtelteniſſen 't meeſte, zo niet alleen, te paſſe te komen. (22)

Veel bewegen, ſterk loopen, woelen, en ſpelen (22*) verboden wy, vooral als 't warm weder was.

Zagte Purgatien, om de eerſte wegen te reinigen, en matig te verkoelen, vonden wy nu en dan raadzaam; te veel herhaalde en onnodige Purgatien (23) vermeidden wy, als bewuſt, dat die niet alleen 't Lighaam te veel in beweging konnen brengen en beroeren, maar tevens een bloed, dat van nature zagt en balſemagtig is, vooral indien 't door ſterke buikzuiverende middelen geſchied, konnen te ſcherp maken; eene geſteldheit, die wy geerne zouden wegnemen; boven dit alles wordt de veerkragt en ſterkte onzer vezelen daar door te veel verzwakt en verminderd.

Hier mede liep in alle de Gevallen, die wy gezien en gehadt hebben, de voorbereiding ten einde.

Een

(21) KIRKPATRICK. bladz. 255.
JAMES BURGES. bladz. 7. 8. 9. 20. 21.
(22) KIRKPATRICK. bladz. 241.
(22*) JAM. BURGES. bladz. 21.
(23) KIRKPATRICK. bladz. 245. JAMES BURGES. bladz. 11. 12. 21.

Een yder ziet wel, dat wy nooit eenen algemeenen regel gehouden, of aan eenig voorſchrift ons gebonden hebben, en dat 't van de kundigheit des Geneesheers afhangt eene voorbereiding te verrigten, geſchikt naar den tyd, jaren, *temperamenten*, gewoontens enz. der voorwerpen verſcheiden. Waarom 't dan ook een yders werk niet is eene gepaſte voorbereiding naar orde voor te ſchryven.

De tyd, dien wy tot deze voorbereiding gebruikten, was doorgaans 10, 12 of 14 dagen: de meeſten onzer Lyderen waren jonge Lighamen, die tot nog toe eene goede *Diëet* gehouden hadden, waarom zo een korte tyd van voorbereidinge voldoende was, die in oudere en *gedebaucheerde* Lighamen zekerlyk veel langeren tyd zou vereiſſchen.

Lyders, die hunne jaren van onderſcheidinge reeds verkregen hadden, tragtten wy onder de behandeling alle vreze en ſchrik voor de uitkomſt der *Inentinge* te benemen, als wetende hoe nadeelig, ja doodelyk zelf deze zyn kan; wy gaven 't voordeeligſte denkbeeld der *Inentinge*, dat ons mogelyk was, en de ſterkſte hoop, zelf tot eene zedelyke verzekering, dat zy 'er gelukkig door zouden komen; de hoop is tog een zeer kragtig *Cordiaal* (24), dat de huishoudelyke dienſten der Natuur verſterkt, daar de vreze dezelve ter neder werpt en vernielt. Evenwel deed men hen ook zien de noodzakelykheit van eene Koortſe, welke gemeenlyk by de *Inenting* de Pokjes voorgaat, en wy ontveinsden hun niet eenige weinige toevallen, die dikwils dan gebeuren, te melden, op dat de te voren gedane voorſpelling van eenen goeden uitſlag des te beter geloofd werde.

Onder

(24) KIRKPATRICK, bladz. 262.

Onder onze *ingeënten* waren 'er van de Vrouwelyke *Sexe* 3 bejaarden, waarin wy den tyd der *Inentinge* waarnamen 2 of 3 dagen na 't ophouden der Maandelyke ontlastinge, gelyk zulks ook by de Schryvers (25) der *Inentinge*, en ten uiterste redelyk, ja noodzakelyk, wordt aangeraden.

In dezer voegen hebben wy bereid, en zyn vervolgens *ingeënt* veertien Personen van verscheiden ouderdom, te weten, van 4. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 14. 16 en 21 jaren.

De etter, dien wy tot de *Inenting* verkozen hebben, is uit *Natuurlyke* Pokjes genomen geweest, van de allerbeste en *discreetste* soort, en uit de gezondste Lighamen, meest van jonge Kinderen, wier Ouders wy kenden, en van welker gezondheit wy bewust waren.

Wy wilden liever den Etter van Pokjes nemen, die *Natuurlyk* gekomen waren, om dat sommige Schryvers dien boven den etter van *ingeënten* verheffen (26), en, wyl de *Epidemie* der Pokjes nog aanhield, hadden wy gelegenheit genoeg om die magtig te worden.

Wy zouden nogtans gene zwarigheit maken om den etter van *ingeënten* te gebruiken. Wy weten uit RANBY, (aan wien men zo veel verpligt is omtrent de manier van *inteënten*, en dien 't nooit mislukt is), dat die even als de andere of *Natuurlyke* etter van volkome kragt is, hebbende hy den zelven, uit *ingeënte* Pokjes genomen, tot de 5de opvolging met *succes* gebruikt, en een ander by KIRKPATRICK (27) tot de 7de of 8ste opvolging. (28) FRE-

(25) KIRKPATRICK. bladz. 256. JAM. BURGES. bladz. 39. TISSOT. bladz. 78.

(26) KIRKPATRICK zegt, dat de Griekfche *operatrice* den etter verwierp der *Ingeënten* als kragteloos, bladz. 136.

(27) DEZELVE. bladz. 139.

(28) DEZELVE. bladz. 139.

Frewin nam zelf den etter, wanneer die uit de puisten niet te krygen was, uit de gemaakte *Incisien* met even goeden uitslag.

Wy weten ook, dat anderen in deze Stad met goed *succes* zich van den etter van *Ingeënten* bediend hebben.

Dat wy etter zogten uit Pokjes van het *discreetste* en beste soort, van de gezondste en jonge Lighamen, geschiedde uit eene voorzigtigheit, die nooit kan misprezen worden, en welke voorzorg reeds anderen voor ons hadden gebruikt en aangeprezen. (29)

't Is nogtans ook waar, dat andere brave Schryvers zo veel werks hier niet van schynen te maken, en de ondervinding leert ons dagelyks in *Natuurlyk* komende Pokjes, dat het *discreetste* soort by besmetting aan anderen somwylen de allerbooste en *confluerende* Pokjes heeft aangebragt, en wederom 't tegendeel, dat het booste en kwaadaartigste soort, daar de Lyders van stierven met de allerhevigste toevallen, het allergoedaartigste en *discreetste* door besmettinge aan anderen heeft medededeeld. Die zelve ondervinding hebben anderen in de *Ingeënten* gehadt en gezien; de etter uit het *discreetste* soort van Pokjes genomen, en 'er mede *ingeënt*, bragt wel eens kwaadaartige en *confluerende* voort, en weder 't tegendeel.

Waar uit men dan met veel grond besluit, dat alle die veranderingen, die wy in dezen zien gebeuren, niet van de stoffe der besmettinge, maar van de verscheidenheit der gesteltenissen van de daar mede besmetten of *ingeënten* afhangt; (30) gelyk zulks

(29) Guiot. bladz. 25.
(30) Kirkpatrick. bladz. 143.

zulks uit verscheide bevindingen van anderen verder is aangedrongen in de 4de Beantwoordinge op de twaalfde Tegenwerping van de eerste Afdeelinge op bladz. 265 en 266.

Wy namen den etter doorgaans uit Pokjes, die aan de uiterste Ledematen, armen en beenen zich vertoonden, daar dezelven altoos de grootsten en rykſten van *materie* gevonden worden.

Den etter vergaderden wy, nemende eenige langwerpige plukseldraden, die wy of met behulp van eene Naalde door de Pokjes haalden, of in dezelven, met eene Schaar of Lancet geopend, indopten, en rykelyk van dien etter voorzagen.

De tyd, wanneer wy zulks deden, was de 12de, 13de, of 14de dag der ziekte, wanneer de Pokjes in 't aangezigt begonnen te droogen, of reeds gedeeltelyk gedroogd waren.

In 't een of ander Lighaam verschilde zulks somwylen; men was wel eens genoodzaakt vroeger den etter te nemen, somwylen in de *discreetste* soort wel den 10den of 11den dag, of anders was 't te laat, en de Pokjes reeds te verre verdord; wy zyn wederom den 15den, 16den, ja 17den dag nog in staat geweest uit hetzelve *discreete* soort etter te vergaderen.

Den besten tyd rekenden wy, wanneer 'er reeds eene ligte stinkende uitwaseming van den etter der Pokjes bespeurd werd. KIRKPATRICK (31) is van gedagten, dat, wanneer de fynste en vlugste deeltjes eerst uit de *materie* uitgewaassemd zyn, 't scherpste vergift misschien vervlogen, en 't overblyffel der stoffe veel zagter en goedaartiger geworden is, gelyk in sommige venynen meer plaatse heeft.

Hoe

(31) DEZELVE, bladz. 137.

Hoe verſcher wy den etter konden bekomen, en daar mede *inenten*, hoe aangenamer 't ons was; wy hebben *ingeënt* met ſtoffe, die eenige weken, wederom met andere, die maar eenige weinige dagen oud en eindlyk met zulke, die op den eigen dag, ja uur uit de Pokjes genomen was.

Wy weten nogtans, dat de etter langer goed kan blyven, en men dien niet alleen van 't eene ſaizoen tot 't andere, maar zelf één jaar, en langer, bewaard heeft, en de ſtof hare kragt bleef behouden. (31*)

Men is ook wel verpligt ſomwylen etter van eenen langen tyd te gebruiken, en tot de *Inenting* te bewaren, om dat 'er dikwils ſaizoenen en jaren in ſommige Plaatſen en Steden (zelf in ons Vaderland) voorby loopen, dat de Kinderziekte byna in 't geheel niet regeert, ſchoon dezelve dan ook in zulke plaatſen doorgaans ſterker woedt, als de *Epidemie* zich wederom openbaart.

RANBY gebruikte nooit etter om *inteënten*, dan die niet boven de 10 uuren oud was, en ſchreef daar aan mede zyne gelukkige uitkomſten toe.

Dus zyn wy gevorderd en bekwaam geſteld tot 't werk der *Inentinge* zelf. Wy gewagen niets van de verſcheide manieren, op welken men van tyd tot tyd *ingeënt* heeft: die zulks luſt heeft te weten, leze KIRKPATRICK (32) en anderen. Wy verhalen alleen de wyze, op welke wy zulks verrigtten, en de beſte oordeelden.

Wy hielden ons meeſt aan de *methode* van RANBY, WAT-

(31*) Volgens een berigt van den *Heere* GUIOT aan DR. DE MONCHY, gedagteekend GENEVE den 25 Juny 1756.

(32) KIRKPATRICK, bladz. 151. enz.

WATSON, BURGES, GUIOT, SCHWENCKE, en GAUBIUS.

Wy maakten eene zeer oppervlakkige insnyding aan elken arm, aan 't middelste en buitenste gedeelte deszelfs, onder de inplanting van de driehoekige spier, alwaar de arm, door die spier opgeligt wordende, natuurlyk eene holte en diepte geeft.

Dat men aan beiden de armen de *Inenting* verrigtte, geschiedde alleen om zo veel zekerder te wezen van de vattinge derzelve; anders was ééne Insnyding genoegzaam. De *Griekin* te KONSTANTINOPOLEN deed zekerlyk om die zelve reden verscheide zulke insnydingen op verscheide plaatsen van 't lighaam, en wy zouden gene zwarigheit maken die na te volgen, wyl wy verzekerd zyn (gelyk bladz. 252--255 aangetoond is) dat de hoeveelheit des etters niets tot eene sterker uitwerking doet, en wy door meerdere *incisien* en *Inentingen* zo veel zekerder zyn van 't vatten derzelven, en misschien ook zo veel meer wegen ter ontlastinge voor de Pokstoffe hier door maken.

De snede, die wy deden, geschiedde langwerpig ter langte van eenen duim breed, en maar zo diep, dat een gedeelte der huid alleen doorsneden wierde. (33)

Doorgaans kwam 'er geen bloed uit het wondtje vloeijen, of ten minste zeer weinig: meest zagen wy alleen tusschen de lippen van het zelve eene bloedige roodheit verschynen, te kennen gevende, dat 'er zeer kleine bloedvaatjes geopend waren.

Zo een wondtje was diep genoeg om tot de vatting van den etter te dienen, ja beter dan een dat

(33) RANBY by CHAIS. bladz. 600. en in het RECUEIL enz. bladz. 8.
JAM. BURGES. bladz. 22. 35. 36. 40. GAUBIUS. bladz. 324 TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 53.

dat grooter en bloediger was, om dat de fynste vaatjes allermeest tot de opzuiging dienen, en, de grootere gekwetst wordende, door veel bloed uit te geven te gelyk met dat bloed de pokkige etter uit het wondje uitgeworpen wordt, 't geen de vatting van de stoffe en de geheele *operatie* vrugteloos kan maken. Daarenboven maakt zo een oppervlakkig wondtje naderhand de ontsteking en de daar op volgende verzwering kleiner en gematigder, daar, het zelve tot in 't vetvlies doordringende, de *Inflammatie* en *Suppuratie* hier in zo ligt voortzet en vermeerdert, gelyk aan de *cellulosa* of *Adiposa* (vetrok) zeer eigen is, en daar door hevige toevallen van die *Inflammatie*, en, dezelve tot verettering overgaande, langdurige en diepe verzweringen voortgebragt konnen worden. (33*)

Eindlyk geeft een zo klein wondtje nauwlyks gevoel of pyn aan de Lyderen, hebbende wy Kinders gehadt, waar aan men gene teekenen van eenige smart, daar door veroorzaakt, konde ontdekken.

Vermits nu eene *superficieele* insnyding by RANBY en verscheide andere ervare *Inenters* van aanbelang geoordeeld wordt, en wy de nuttigheit daar van konden begrypen, gelyk wy ook by ervaring dezelve voldoende hebben bevonden, bedienden wy ons van een eenvoudig *instrumentje*, welkers snydend gedeelte niet alleen ten grooten deele voor het oog der Kinderen bedekt, maar ook door behulp van eene schroeve zo bepaald wordt, dat het zelve niet dieper kan ingaan, als de Genees- en Heelmeester voor de *operatie* naar bevinding van de huid, en de jaren van den Persoon, die *ingeënt* zal worden, goedvinden.

Wy

(33*) JAM. BURGES. bladz. 36.

Wy bekennen gaarn, dat yder kundig Heelmeester de insnyding met een *Lancet*, of *Bistouri-mesje*, het zy omwonden of niet, zoude konnen verrigten; ja het blykt zelf, dat de voornaamste Chirurgyns in ENGELAND geen ander *instrument* gebruiken; edog, gemerkt de Kinderen door vrees als anderzins dikwils den arm op allerleije wyze bewegen, en dus de Chirurgyn somtyds niet kan verhinderen, dat de Insnyding of geheel of ten deele dieper ga, als hy zich voorgesteld hadde, hebben wy het zelve *instrumentje* boven eenig ander verkoren, en, niet tegenstaande een bedekt *instrument* gansch geen nieuwigheit in de Heelkonst is, en een yder *Practisyn* dergelyk, of beter zoude konnen uitdenken, hebben wy egter het zelve den Lezer wel willen mede deelen, om dat wy ons daar zeer wel by bevonden hebben, en de Lyder mogelyk, die de *Inenting* staat te ondergaan, of de Vrienden van denzelven, bewust zynde, dat de meeste Schryvers eene oppervlakkige *incisie* noodig stellen, eenigzins meer gerustheit in het toelaten van de *operatie* konnen verkrygen. Wy vertrouwen daarom, dat onze Konstgenoten niet zullen mispryzen, dat wy ook niet het minste aangaande deze handelwyze der *Inentinge*, zo als die door ons geoeffend en waargenomen is, voor anderen hebben willen agterhouden.

Na dat wy den etterdraad ter langte van het wondtje hadden afgesneden, leiden wy denzelven, zo veel doenlyk was, tusschen de lippen van 't zelve; en, dewyl de draad doorgaans hard en droog is, staken wy de uiterste eindens 'er van in warm water, waar door hy ten eersten zagter en vogtiger werd. (33**)

(33**) TH. SCHWENCKE. Noodig bericht. bladz. 54.

By het inleggen van den warmen en bevogtigden draad hebben wy het aangezigt der genen, die *ingeënt* werden, daar van afgekeerd, en de bejaarden lieten wy eenen neusdoek voor den mond en neus houden (34), ten einde de besmetting door de inademinge te vermeiden.

Wy overdekten vervolgens de wonde met eenen droogen Plukselwiek, en dezen met een Pleistertje van *diach. c. gumm.* dewelke wy omwonden met eene *Diapalm* Pleister rondom den arm, dienende deze voor eenen zwagtel om 't gedane verband te ondersteunen, en in zyne orde te houden.

Eindelyk om 't een en ander spoedig warm, vloeijende, en 't verband klevende genoeg te maken, werd een lepel, warm gemaakt, eenen korten tyd op 't verband gehouden. (34*)

Hier mede was de *Inenting* verrigt.

Na dat het verband tweemaal 24 uuren gelegen hadde, keerden wy de ingelegde draaden om, en leiden dezelven, dus omgekeerd, weder als voren in de wondtjes, leggende op dezelven een wiekje, met *Ung. Basilicum* bestreken, en eene Pleister daar over zo als reeds gemeld is.

Wy namen 24 uuren daar na de draden geheel weg; wy dekten de wondtjes met een wiekje met *Ung. Basilic.* en eene Pleister, en lieten dezelve zo gedekt 48 uuren leggen.

Vervolgens verbonden en ververschten wy de wondtjes op dezelve wyze alle 24 uuren.

In de eerste drie of vier dagen na de *Inenting* zagen wy gene wezentlyke verandering in de wondtjes, dan somwylen eene ligte roosagtige ontsteking aan en

(34) H. NEWMAN in THE PHILOS. TRANSACT. No. 370. bladz. 33. THE PHILOS. TRANSACT. Abridged. Tom. VII. bladz. 601.

(34*) GAUBIUS. bladz. 324.

en rondom de randen, en eenen geringen witagtigen ſtreep in de zelven. Deze verſchynſels gaven ons hoop, dat de *Inenting* wel gevat hadde (35), nogtans waren die niet altyd even zigtbaar.

Wy hebben ook in een en ander geval, daar de *operatie* wel gelukt was, een weinig etters aan den draad gevonden.

Somwylen ſchenen de wondtjes geheel geſloten; maar omtrent den 5den dag werden de teekenen zigtbaarder. Niet alleen, dat wy dan de witte ſtreepen, waar van wy zo even geſproken hebben, veel klaarblykelyker vonden, maar wy zagen boven dien veelmalen de wondtjes met witte ſtippen verzeld, en rondom de lippen meer ontſteking; de lippen der wondtjes werden harder, en ſomtyds was die hardigheit in den geheelen omtrek derzelven.

Den volgenden dag ſchenen doorgaans de lippen der wondtjes iets van één te ſcheiden, zich te openen en breeder te vertoonen, nogtans de wondtjes genen etter nog uitgevende.

De Lyders, die tot nog toe nergens over geklaagd hadden, werden nu doorgaans luſteloozer; hadden de één meer, de ander min ligtheit, drajingen en pyn in 't hoofd; zy waren ſomwylen huiverig, kwalykagtig; braakten ook ſomtyds; klaagden over ligte pyn in de Lendenen; eene ligte ylhoofdigheit van weinige oogenblikken verzelde wel eens deze ziekte, dog die nooit eenig gevaar aanbragt; geringe pyn onder de oxelen, neusbloeding waren niet ongemeen. Met één woord, alle de teekenen, die de Pokjes, door de *Natuur* komende, in hunne aankomſt voorſpellen, werden 'er ontdekt, dog allen

(35) JAM. BURGES: *De lipjes van de Inſnydingen, na 5 of 6 dagen zich wit vertonende, geven een zeker kenteeken, dat de* Inenting *gevat zy.* bladz. 23 37.

allen zo ligt en gering, als wy in de *allerdiſcreetſte* ſoort van *Natuurlyke* Pokjes ontwaar worden; 't eenig onderſcheid, dat wy zouden konnen zeggen hier plaats gehadt te hebben, was de pyn onder de oxels, als mede, dat de Pokjes, die in den *Natuurlyken weg* altyd 't eerſte in 't aangezigt beſpeurd worden, in de *Ingeënten* zich doorgaans 't eerſte omtrent de gemaakte inſnydingen deden zien, en vervolgens in 't aangezigt enz.

Na dat twee of drie dagen deze teekens verſchenen waren, (die zo gering zich opdeden, dat ſommigen 'er nauwlyks om behoefden te bedde te blyven leggen, ja in 't geheel ſomtyds de Lyders des daags zich gaande en ſtaande hielden zonder 't bed te kiezen,) kwamen de Pokjes zeer genadig te voorſchyn, die zeer weinigen doorgaans in aantalle waren: die de meeſte Pokjes kreeg, had 'er omtrent 60, en daar van 18 of 20 in 't aangezigt.

Omtrent den tyd van het uitkomen derzelven veranderde het water, en gaf eene witte bezinkking, gelyk men in de *Natuurlyke* Pokjes ook doorgaans ontmoet.

In dit ganſche beloop der ziekte droegen wy alleen zorg voor eene gepaſte *Diëet*; wy maakten, dat de Lyders dagelyks een open lyf door losmakende ſpyſen of zagte Clyſteeren hielden, en, indien de teekenen van drajinge, ligthoofdigheit, ylhoofdigheit enz. van eenig belang waren, lieten wy de Lyders in een bad van laauw water en Zoetemelk met de onderſte ledematen zitten.

Eindelyk, om dat wy konden begrypen, dat een zagtmakend Papje van kruim van Wittebrood en Zoetemelk, 't geen wy 2 of 3 malen 's daags ververſchten en over de wondtjes heenleiden, tot dat de Pokjes uitgekomen waren, van nut konde zyn, om zo veel doenlyk was de Pokſtof naar de gemaakte inſnydingen te lokken en te leiden, bedienden wy ons daar van in alle onze *ingeënten*.

'Er

'Er zyn nogtans, die zo veel werks van dezelve niet maken; edog wy laten liefst de verschillende (36) gedagten hier over aan zyne plaatse.

Voor 't overige zyn wy niet genoodzaakt geweest eenige Medicamenten te gebruiken.

Van

(36) JAMES BURGES: *Maar wanneer door de scherpte van het vogt, het welk zich door de wondtjes ontlast, de arm sterk ontstoken is, zal het noodig zyn gebruik te maken van een Papje van Wittebrood en Melk met* Ung. Sambuci.

Dit zal, benevens het gebruik der Aderlatinge en Purgatien, *naar mate van de kragten van den Lyder herhaald, en zo daarenboven het lighaam niet kwalyk gesteld is, en eene vereischte* Diëet *in agt genomen wordt, de wondtjes van langzamerhand tot genezing doen schikken, en alle de toevallen, die van dezelven konnen voortkomen, verdryven.* bladz. 38.

GAUBIUS: *Het mag eens gebeurt zyn in eene zeer voordeelige en byzondere lighaams-gesteldheit, dat het* ingeënte *Pokgif zich alleen bepaald gehouden heeft omtrent de insnydingen, alwaar het zelve aangebragt was, zonder eenige andere deelen aan te doen: dog wie zal ligtvaardig genoeg zyn, om hier uit te besluiten, dat een Geneesheer in zyne macht hebbe, dit venyn te trekken en bepaald te houden, op welk gedeelte van het lighaam het hem goeddunke? Ik hebbe door alle myne stovingen, wryvingen, aantrekkende en ettermakende middelen, hoe vroeg en lang aangewend, zo veel niet vermogt, en moest my getroosten met de gelykformige ondervindinge van zo veele wakkere Mannen van vroegere en deze tyden, in het behandelen van de* Natuurlyke *Kinderziekte. Zo ymand zich met den waan vleid van hier in meer, dan anderen gevordert te zyn, by onderzoeke zich zelve, of hy het geval van de wetenschap en de Natuur van de kunst, wel nauwkeurig onderscheiden hebbe.* In de Hollandsche Maatschappye van Haarlem. 2de deel. bladz. 366. 367.

TH. SCHWENCKE: *Die een* Eschara *of korst en zweeringe in de wondetjes kan maken, die maakt Kinderpokjes in dit open en vloeijende deel: dit doet men met pappen van Wit brood en Melk, bloot of tusschen twee doeken, warm op de wondetjes 36 uuren na de be-*

Van 't oogenblik, dat de Pokjes te voorſchyn kwamen, waren de Lyders zeer fris en gezond: zy liepen, ſpeelden door de Kamer en vermaakten zich, zo als zy naar hunne jaaren gewoon waren; ja zy vonden zich zo vrolyk, dat zy dikwils in hunne *exercitien* moeſten bedwongen worden.

Ten zelven tyde werden de papjes agter gelaten en de wondjes met een *Unguent digeſtivum* verbonden.

Hoe

beſmettinge te leggen, eenvoudig of met wat Zeep, als zulks nodig geoordeeld word: 24 uuren daarna is'er een Kinderpokkorſt die van tyd tot tyd vergroot, men continueert *met de pap tot dat de* eruptie *geſchied is; hier door ontſteken de wondetjes in haar omtrek en men heeft nog daarenboven de meeſte Kinderpokjes op de armen. Onder 20 die ik laatſt de Kinderpokjes door konſt meedegedeelt hebbe, zyn'er 19 die drie vierden op de armen alleen tegens een vierde over haar geheele ligbaam gehad hebben. Zommige hadden zo wynig puiſten in het aangezigt, dat ik de papjes van de armen om de gemakkelyke* eruptie, *afnam. Dit zelfde heb' ik in 8 anderen, in voorleeden jare* geobſerveert; *in eene die de papjes afgetrokken hadde, wierd de korſt droog, en had veele Kinderpokjes in het aangezicht. Ik zoude noch niet volkoomen durven zeggen, dat het altyd zo gaan zal, maar zedert dat ik eenige hoop hadde gevonden te zullen worden de Kinderpokjes na zekere plaatſe te trekken, of meeſt te bepalen, heb ik het nog nooit anders gezien: getuigen hier van zyn de* Ingeënten, *haar Ouders en meer anderen, mogelyk word het door de tyd nog al verder bekragtigt, en tot een regel gebragt, dat te wenſche waare, waar van de ondervindinge het richtſnoer der Geneesheeren, de Vader en Maker zal zyn.* Noodig bericht. bladz. 57, 58, 59.

BIBLIOTH. DES SCIENC. enz. Janvier, Fevrier, Mars 1756. bladz. 22. 23. en Juillet, Aout, Sept. 1756. bladz. 226. Op deze twee verſcheide plaatſen ontmoet men ook een zeer verſchillend oordeel over het gebruik van deze middelen, wordende in de eerſte plaatſe de papjes verworpen en veragt, terwyl dezelven op de laatſte plaats wederom heel zeer worden aangeprezen.

Hoe verder de Pokjes aangroeiden, hoe de wondtjes meer begonden te gapen en etterſtof voort te brengen, tot dat de Pokjes den volkomen ſtaat van *Suppuratie* verkregen hadden, de Pokkorſt uit de wondtjes geheel uitviel en de zelven in open zweeren veranderden, die dan tot de *Cellulosa* doorgingen.

Deze wondtjes ſchikten zich dus even als de Pokjes zelfs, en naar mate de *Inflammatie* en *Suppuratie* aan de Pokjes gezien wierden, beſpeurde men dezelve trappen van ontſteekinge en verzweeringe in de wondtjes.

Aan de zorge van den Heelmeeſter werd overgelaten deze open zweeren naar de konſt te behandelen, en dezelven niet ſchielyk te doen ſluiten, maar ten minſte omtrent 3 weken open te houden.

Na het opdrogen der Pokjes, of onder en ook ſomtyds na de genezing der wondtjes lieten wy onze Lyders 2, 3, ja meermalen, zo als zulks in verſchillende omſtandigheden is noodig geoordeeld geweeſt, Purgeermiddelen gebruiken.

Gedurende de ganſche ziekte hebben wy in genen onzer Lyderen eenig toeval gehadt, dat ons de minſte bekommering gegeven heeft. Wy hebben ook zeer klaar gezien, dat de Pokjes door *Inentinge* dezelven zyn, als die door den *Natuurlyken weg* komen; dat zy met dezelve verſchynſelen beginnen, in hunnen loop den zelven weg houden, en hun eind niet anders is, als in de *Natuurlyke* ziekte, waar uit wy dan ook beſluiten, dat dezelven in hunne behandelinge gene andere zorg en middelen vereiſchen, dan een kundig Geneesmeeſter in de Pokjes, door de *Natuur* komende, gewoon is waar te nemen.

Eindelyk is 'er eenig onderſcheid in, 't zal hier in beſtaan, dat de *Ingeënten*, om hare vorige bereiding, zelden aan eenige toevallen onderworpen zyn,

en ten anderen, dat, indien die toevallen nogtans onverhoeds gebeuren in Lighamen, die eene zeer nadeelige en ongelukkige *dispositie* tot Kinderpokjes hebben, gelyk zyn kan, en in 't geval van den *Heere* GAUBIUS gebleken is, de allerbooste toevallen, die een onvermydelyken dood in de *Natuurlyke* Pokjes zouden hebben aangebragt, in de *Ingeënten* in eenen korten tyd dermate gelukkig konnen veranderen en verbeteren, dat de Lyders, uit doods gevaar gered, voorspoedig herstellen, gelyk ook de *Heer* GAUBIUS zelf heeft aangemerkt. (37)

Aldus den Lezer medegedeeld hebbende de handelwyze en de gelukkige uitkomsten onzer *Inentingen* in 't algemeen, zullen wy in het opnoemen der *ingeënte* Personen 'er byvoegen eenige byzonderheden, die ons in een en ander geval zyn voorgekomen, welken, schoon dezelven geenzins tot nadeel der *Inentinge* konnen dienen, nogtans den Lezer van nut zyn konnen te weten.

't Eerste Voorwerp, dat wy *ingeënt* hebben, was het Dogtertje van *Doctor* DE MONCHY, oud 4 jaren, en volkomen gezond.

Het zelve geschiede, na eene vereischte voorbereiding van 10 dagen, op den 21 April 1756, en werd verrigt in beiden de armen met etterstoffe, genomen uit de rypste Pokjes van een Kind, mede 4 jaren oud.

Deze etterdraaden, welken wy zo vet doortrokken genomen hadden, dat'er de etter van afdroop, waren sedert den 12 February 1756 (zynde den 13den dag na 't begin der ziekte, wanneer de Pokjes, die van een zeer goed soort waren, reeds dor in 't aangezigt stonden) in een zeer digt gesloote flesje bewaard, en daarna nooit aan de open lugt bloot gesteld geweest. Der-

(73) Zie hier voren op bladz. 19. in de 39ste aanteekeninge.

Derhalven meenden wy gegronde reden te hebben om te verwagten, dat op het *appliceeren* van dezen etter, zo ooit, de Kinderziekte volgen zou; edog tot onze verwondering bespeurde men in den tyd, die'er tot den 27 April verliep, niet één eenig teeken of verschynsel in 't Kind, 't welk de minste schynbaarheit van aanstaande Kinderpokjes gaf, wanneer ook de wondtjes reeds 2 dagen volkomen gesloten en genezen waren geweest.

Dit bragt ons tot eene bedenking, of mogelyk, wanneer de draaden zo zeer doortrokken zyn, en door de vettigheit van den etter belet worden schielyk te konnen opdroogen, ook deze etter, die vogtig in het flesje gebleven was, (schoon de draden niet beschimmeld waren) nogtans niet wel eenige verandering of bederf mogt hebben ondergaan, waar door zy tot de besmetting en het voortbrengèn van Pokjes onbekwaám was geworden.

In deze gedagten werden wy naderhand verder gesterkt door eenen Brief van den *Heere* GUIOT aan *Dr.* DE MONCHY, gedagteekend GENEVE den 25 Juny 1756, waar in hy meldde, dat de versche etterdraaden, die hy altoos in een digt gesloten houte doosje op eene drooge plaats bewaarde, in den tyd van 2 of 3 uuren gemeenlyk zo droog en hard wierden als eene snaar van eene Viool, en dat hem de *Inenting*, indien de draaden zo waren, en niet beschimmeld, nooit gemist hadde; zelf niet, wanneer hy daar toe dezulken gebruikte, dewelken eenige maanden, ja een jaar reeds oud waren.

De eerste *Inenting* dan vrugteloos geoordeeld zynde, besloot men dezelve voor de tweedemaal te beproeven: ten dien einde werden 'er op den 27 April twee nieuwe insnydingen gemaakt, en men leide in den linker arm etter, waar mede daags te voren nog twee jonge *Juffrouwen*, (van welken hier na op bladz. 385, gemeld zal worden), waren

ren *ingeënt*, terwyl men zich in den regterarm van anderen etter bediende, die ook een uur daar na gebruikt ſtond te worden, om 2 Kinderen van *Doctor* J. F. VAN LEEMPOEL, en de *Kindermeid*, als mede op den volgenden dag een jong *Juffertje* van UTRECHT *inteënten*.

Wy melden hier niets van de wondtjes, hoe wy die van tyd tot tyd gevonden hebben, nog van de verſchynſelen, die het uitkomen der Pokjes zyn voorafgegaan, om dat ons daar in geene byzonderheden, die wy in 't gemeen niet reeds opgegeven hebben, ontmoet zyn; uitgenomen, dat het verband op den 29 April aan den linkerarm meer dan gemeen vogtig en nat was, en dat het wondtje in den regterarm zich op den 2den Mey vertoonde als of het geſloten was met een korſtje, maar daar men dagt, dat eenig vogt onder zat.

Van den tyd der *Inentinge* tot den 2den Mey bleef zy volkomen luſtig en zo wel, dat men niets aan haar konde merken; maar op dezen dag begon men eerſt eenige verandering in haar te beſpeuren.

De toevallen op den 3den, 4den en 5den Mey waren, (yder op zich zelven aangemerkt) van weinig aanbelang, terwyl het Kind tuſſchen beide dikwils vrolyk was, en luſt tot ſpelen had.

Tuſſchen den 5den en 6den van Mey kwamen de Pokjes uit, in getale over het ganſche lighaam niet boven de 20, waar van men 'er 6 in het aangezigt kon tellen.

Sedert was en bleef het Kind luſtig, at, dronk, ſliep wel, en werd weder zo volmaakt gezond, als ooit te voren.

Wy voegen hier alleenlyk nog by, dat zy in dit najaar dagelyks is gekomen in een vertrek, daar ymand in was, die de Kinderziekte had, zonder dat

dat zy door de besmettende uitwasemingen eenige de minste hinder is gewaar geworden.

Op den 26 April lieten de 2 *jonge Juffrouwen oudste Dogters van den Wel Ed. Groot Agtb. Heere Burgermeester* HUGO CORNETS DE GROOT, in den ouderdom van omtrent 16 en 14 jaren, zich uit eige beweginge, onder onze behandeling, en met zeer veie blymoedigheit de Pokjes *inenten*; zy kregen de Kinderziekte op de allergemakkelykste wyze, waren nauwlyks ziek daar van, en herstelden gelukkig.

Alleenlyk teekenen wy aan, dat de *jongste* derzelven kort na 't opdrogen der Pokjes, terwyl de wondtjes nog zwoeren, en met de gewoone Zalve behandeld werden, onverwagt eene *Erysipelas* of roos kreeg aan de armen, vervolgens aan den hals en over 't geheele aangezigt, dog welke spoedig genas, hebbende de Lyderesse over geen 't minste ongemak 'er van geklaagd, en blyvende volkomen gezond. (38)

't Zy dat deze roos uit eene belette uitwaseminge veroorzaakt is geworden, 't zy dat de Lyderesse eene *dispositie* 'er toe hadde, vermits zy omtrent 2 maanden te voren een dergelyk ongemak hadde gehadt; 't zy dat de Zalve, die men tot de *Ulceratie* gebruikte, 'er gelegendheit toe gegeven had, 't is onverschillig, en te weinig, of in 't geheel van geen aanbelang, dat het iets tot nadeel der *Inentinge* zoude konnen uitwerken.

Op den 27 April werd de zelfde *operatie* aan de *twee Zoontjes* van *Doctor* J. F. VAN LEEMPOEL, zynde het één 5 en een half, en het ander omtrent 4 en een half jaren oud, en ten zelven tyde ook aan hunne *Kindermeid*, oud 21 jaren, verrigt.

Hier

(38) JAMES BURGES getuigt, dat dergelyk ongemak meermalen na de *Inenting* volgt. bladz. 36.

Van de twee eerstgemelden moeten wy vooraf den Lezer berigten, dat het éene Zoontje op den 15den, en het ander op den 30sten January 1756 eene zware Koorts gekregen hadden, verzeld met alle de verschynselen, die zich in den aanval der *Natuurlyke* Kinderpokjes gewoonlyk vertoonen: als zware pyn in het hoofd, voor het hart, (zo als men het gemeenlyk noemt) in de Lenden, walging, braking, zynde de tong wit beslagen, de pols rad en ingetrokken, en in het water een wit *Sediment*;

Dat ten anderen, dit alles gebeurende op eenen tyd, wanneer de Kinderziekte in de Stad, in de buurt, en naby het huis sterk woedde, en boven dien de Vader dagelyks eenige Personen, door de zelve ziekte *natuurlyk* besmet, bezogt, het vermoeden en de vrees voor aannaderende Kinderpokjes hier door meer en meer grond by ons kreeg;

Dat derhalven op het oogenblik, wanneer deze Koorts zich openbaarde, hun een braakmiddel, en vervolgens buikzuiverende dranken, klisteeren, aftrekkende, verdunnende en verkoelende middelen waren voorgeschreven, die zy zeer wel innamen, en op den gestelden tyd gebruikten;

Dat daarenboven het jongste op den 2den dag 6 oncen bloed afgelaten was, en twee uuren daar na door den losgeraakten band by gissing nog omtrent 6 oncen verloren hadde, eer men zulks gewaar werd;

Dat dit alles zulke goede uitwerking hadde gehadt, dat de oudste binnen 8, en de jongste binnen 14 dagen wederom hersteld waren, hebbende yder 5 of 6 puisten van eenen lugtigen uitslag aan het aangezigt, en bezyden het hoofd gehadt, dewelken wy egter gene ware Pokjes durfden noemen;

Dat

Dat wy geoordeeld hadden, dat deze Kinders met vele waarschynlykheit zodanig soort van Kinderziekte hadden doorgestaan, welk de *Heer Prof.* BOERHAAVE gewoon was te noemen: *Febris variolosa sine variolis*, *Kinderpokkige Koorts zonder Pokjes*, en dat zy gevolglyk naar allen schyn van de Kinderziekte in 't vervolg zouden bevryd blyven, te meer, dewyl deze Koorts in beiden met een sterk zweeten afgeloopen was.

Edog de Vader, hier in nog onzeker, kon zich niet beter, dan door de proeve der *Inentinge* daaromtrent gerust stellen, van welke hy reeds te voren besloten had gebruik te maken.

De etterstof, die wy in hun en hunne Kindermeid gebruikten, was dezelve op den eenen arm, waar mede het *Dogtertje* van DR. DE MONCHY, en het *Juffertje* van GINKEL met gevolg van Kinderpokjes zyn *ingeënt*, en op den anderen arm geschiedde het met etter, die maar 3 dagen oud was, en waar van men in 't vervolg insgelyks de goede uitwerking bevonden heeft.

Tweemaal 24 uuren na de *Inentingen* gaven de Insnydingen in het oudste Zoontje eenigen schyn van gevat te hebben, dog in het jongste waren dezelven meer twyffelagtig.

Op den 3den dag bleven wy alzins nog in dezelfde twyffelinge.

Op den 5den dag schenen de insnydingen in het oudste nog gansch onzeker: maar op den 6den dag waren zy ten volle genezen, zo als die in het jongste reeds op den 5den dag waren geweest.

Wyders werd op den 4den Mey de *Inenting* in beiden deze Kinderen met tweederleijen en wel beproefden etter herhaald, en yder dag een versche etterdraad in elk wondtje gelegd: maar het was vrug-

teloos, nademaal deze nieuwe insnydingen op den 5den dag reeds weder volkomen geheeld waren.

Ondertussen bekielden dezelve Kinders, gedurende dezen tyd, eene volmaakte gezondheit, spelende in de Kamer na gewoonte; zy kregen alleenlyk yder 5 of 6 puistjes van eenen byzonderen aart, want, hoe weinig hun getal was, kwamen zy niet te gelyk, maar *successivelyk* te voorschyn; in het opkomen vertoonden zy zich in het eerst niet als rode plekjes, maar waren, zo dra men dezelven ontdekte, reeds verheven en harder, dan de Pokjes in 't gemeen zyn, zo dat men niet kon onderscheiden, of'er etter in was, behalven dat hunne oppervlakte schielyk in een roofje veranderde en droog was.

De vorige ziekte gevoegd zynde by zulke herhaalde *applicatie* van Pokstoffe, stelden wy vast, dat zy voor de Kinderziekte by vervolg niet vatbaar meer zouden zyn.

Betreffende de *Kindermeid*: in deze stonden de insnydingen van verband tot verband naar wensch.

Op den 5den dag na de *Inenting* gevoelde zy nu en dan eene trekking in den arm en eene zeer ligte pyn onder den oxel.

Den 6den dag bleef zy nog geheel wel, zo als zy alle de voorgaande dagen was geweest.

Op den 7den dag begon zy eenigzins lusteloos te worden, en des nagts sliep zy wat onrustiger.

Den 8sten dag was zy wederom volkomen wel, maar kreeg na den middag een klein Koortsje: niet te min bleef zy opzitten tot 's avonds.

's Nagts wel geslapen hebbende, vond men den volgenden, dat is, den 9den dag (zynde den 6den Mey) 5 of 6 puisten op den arm, eenige in 't aangezigt, en ééne op de borst, welke laatste alleenlyk tot volkome *suppuratie* kwam, gelyk één

der

der Schryveren heeft gezien, verdwynende de overigen, naar mate de insnydingen meer etter voortbragten.

In 't voorbygaan voegen wy hier nog by, dat zy eenige jaren herwaarts met vele vurige en scherpvogtige puisten is bezet geweest, welke ongesteldheit nogtans in 't minste niet tot verzwaring van de *Inentinge* is geweest, nademaal zy van den tyd der Insnydingen tot de volkome genezing der wondtjes, 't welk eerst was op den 6 Juny, geen één uur ziek geweest is, of de minste reden gehadt heeft van te klagen.

Offschoon deze puisten in 't aanzien verschillende waren met de ware Pokjes (zo men dat Pokje op de borst uitzondert) dewelken ook van de vorengemelde *dispositie* van de zieke konden voortgekomen zyn, en gevolglyk (de zaak aan deze zyde beschouwd zynde) misschien eenige bedenking overblyft, of zy voortaan van de *Natuurlyke* besmettinge wel bevryd zal wezen, zo meenen wy nogtans aan den anderen kant uit hoofde van de overvloedige ontlastinge, en het langdurig openblyven der wondtjes, en wel gedurende 40 dagen, reden te hebben van billyk te konnen verwagten, dat zy met zeer vele waarschynlykheit nooit de Kinderziekte door den *Natuurlyken weg* krygen zal.

Op den 28sten April werd het *Dogtertje* van den *Heere* van GINKEL, 9 jaren oud, dat met haren Vader herwaarts van UTRECHT was gekomen, *ingeënt*, kreeg de ziekte mede van een zeer goedertieren soort, en keerde volmaakt gezond naar huis.

Wy hebben vernomen, dat dit *Juffertje* eenige maanden daar na te gelyk met haar Broertje, dat de Kinderziekte nog niet heeft gehadt, de Windpokjes gekregen heeft.

Op den 7den Mey deden wy de *Inenting* aan twee Kinderen van den *Heere* A. DUTIHL, Koopman binnen deze Stad, in den ouderdom van 7 en 5 jaren, welken beiden met zeer weinige Pokjes zonder eenig het minste gevaar de ziekte te boven kwamen.

Het aanmerkelyke in dezen is geweest, dat het oudste, na het opdrogen der Pokjes, zo genaamde Napokken heeft gekregen, te weten, één onder den oxel, en één aan den buiten kant van den opperarm, welken tot verzwering overgingen; dog zy genazen zo voorspoedig, dat zy mede niets tot nadeel van de *Inentinge* doen konnen, zynde die ook gemeen in de *Natuurlyke* Pokjes, en zelfs in het *discreetste* soort.

Op den 14den Mey werden den eenigen Zone van den *Lector* P. VINK, oud omtrent 16 jaren, de Pokjes *ingeënt* met etter, die 3 dagen te voren genomen was uit een zeer goed soort van Pokjes van een Kind, oud 5 jaren, met welken etter men naderhand een ander Kind ook besmet, en een best soort van Pokjes voortgebragt heeft. Hy werd behandeld zo als alle de anderen; de wondtjes stonden van den beginne en vervolgens even zo, als by de overige *Ingeënten*; alleen zou men konnen zeggen, dat de teekenen wat flaauwer waren.

By 't 2de verband vonden wy den draad van den linkerarm een weinig met etterstoffe bezet.

By 't 3de waren de lippen der wondtjes, vooral van den regterarm, iets opgezet en gezwollen; de randen waren wit, en eene witte linie scheen 'er tussen de lippen te zyn.

In den grond van 't wondtje aan den zelven arm vonden wy tussen den 4den en 5den dag na de *Inenting* eene kleine hardigheit.

Den 5den en 6den dag zeide de Lyder, dat hy nu en

dan eene ligte huiverigheit gevoelde; hy klaagde ook over geringe pyn en ligtheit in 't hoofd; fcheen iets walgagtig; hy was eenige oogenblikken wat lufteloozer, als naar gewoonte; 's nagts had hy zo geruft niet geflapen, en zich meermalen in 't bedde omgelegt als te voren; men meende ook nu en dan eene meerder rasheit in den pols ontwaar te worden: egter waren alle die klagten en teekenen zo gering, dat, indien hy en wy miffchien niet zeer oplettende geweeft waren, wy dezelven niet eens zouden opgemerkt, maar voorby gezien hebben. Hy was doorgaans vrolyk en vermaakte zich met *Muzyk* of andere tydverdryven.

Den volgenden of zevenden dag waren de lippen der wondtjes een weinig van één geweken, en men zag eene fpekagtige ftof tuffen dezelven. In 't midden van ééne der wondtjes ontdekte men eene verhevenheit, puiftwyze, die zeer vele overeenkomft met een Pokje hadde.

Op dien dag was hy ongemeen luftig en vrolyk, gelyk hy vervolgens altyd bleef.

By yder volgend verband vonden wy de lippen der wondtjes meer van één geweken, en deze wondtjes, wyder wordende, zich tot eene *Ulceratie* fchikken.

Vervolgens zag men eene vlakke verzwering, welke etter uitgaf, en volkomen overeenkwam, zo in tyd, loop, voortgang als ftoffe, met het geen wy in alle de *Ingeënten* hebben waargenomen.

Dit duurde volkomen 16 dagen na de *Inenting*: nogtans deed zich nergens aan 't lighaam één éénig Pokje zien. Hier en daar in 't aangezigt en aan de armen ontdekten wy wel kleine puiftjes, dog, in plaatfe van te vergrooten, waren die doorgaans in éénen dag of twee weder verdwenen.

Op den 16den dag schenen de wondtjes teenemaal tot genezing zich te schikken, zynde 't één byna geheel droog.

De vrage was nu, wat men van deze *Inentingen* denken moest? of dezelven gevat hadden of niet?

Men gevoelde eenparig, dat 't niet onwaarschynlyk was, dat deze langdurige *Ulceratien*, (op dezelve wyze zich gedragen hebbende, en dezelve stof uitgevende, die wy in alle de *Ingeënten* hadden opgemerkt en waargenomen, daarenboven verzeld geworden zynde met eenige omstandigheden, die by de *Inenting* altyd tegenwoordig zyn,) te kennen gaven, dat 'er eenige *dispositie* tot Kinderpokjes by dezen *jongen Heer* geweest was, maar zo ligt en gering, dat dezelve gene wezentlyke verandering in de *Functien* van 't lighaam heeft voortgebragt, en zich alleen door de gemaakte openinge ontlast hadde, gelyk zulks niet zonder voorbeeld was, (39) terwyl een gedeelte misschien ook door eene gunstige *resolutie*, in plaatse van verettering te maken, verdwenen kon zyn; even zo als wy niet vreemd zyn, dat in sommige Lighamen de Pokstof of hare eerste uitwerksels in de *Natuurlyke* ziekte konnen *geresolveert* worden en verdwynen, zonder Pokjes voort te brengen. (40)

De Vader nogtans, om zich volkomen gerust te stellen, vond goed om andermaal aan zynen Zone de *Inenting* te beproeven.

Men nam dan op den 17den dag na de eerste *Inenting* tweederlei soort van etter, beiden uit even voordeelige Pokjes genomen. In 't eene wondtje, dat nog open was, en etter gaf, werd een Etterdraad, welke, nauwlyks één uur geleden, uit *discreete* Pokjes van een Kind genomen was, geleid. In den anderen arm, wyl dat wondtje zo goed als ge-

(39) Zie hier voren op bladz. 203. 211. 216. 217. 220 en 226.
(40) Zie hier voren op bladz. 204. 386. 387. 388.

gesloten was, werd eene nieuwe *incisie* naast aan de voorgaande gemaakt, en in deze leide men etter 7 dagen oud, mede uit een Kind genomen, hebbende een *discreet* soort van Pokjes.

Den volgenden dag bezag men het oude wondtje of de *Ulceratie*, waar in men den draad gelegd had, terwyl men de nieuw gemaakte Insnyding of 't wondtje nog 24 uuren gesloten liet. Men nam den draad uit het open gebleven wondtje, en in plaatse van dien om te keeren, en nog 24 uuren daar in te laten, werd een versche draad gebruikt met etter, zo op 't oogenblik uit best soort van Pokjes genomen, die 24 uuren in het zelve bleef leggen.

Na die 24 uuren verbond men beiden de armen. Wy konden gene de minste teekenen vinden, dat één derzelven gevat hadde. Het oude wondtje lieten wy vervolgens zonder etterdraad, en behandelden het als alle de *Ingeënten*; dog in de nieuw gemaakte Insnydinge, in plaatse van den draad, die 'er in gelegen had, om te keeren, en weder in te leggen, werd die weggeworpen, en een nieuwe in de plaatse gelegt, waar van wy zelfs in drie of vier *Inentingen* 't *succes* gezien hadden, dog die wy nu niet gebruikt hadden, om dat de andere etter verscher was. Wy lieten dien ook 24 uuren in het wondtje.

Op den volgenden dag de wondtjes verbindende, zagen wy 't eerste zich zeer sterk en spoedig tot genezing schikken. Het nieuwe wondtje had by 't inleggen van den draad eenige pyn gegeven, dog wy ontdekten, dat zulks alleen door de rauwheit van 't wondtje veroorzaakt was.

Beiden de wondtjes gingen vervolgens spoedig tot heeling over, en wat moeite wy ook zouden hebben willen doen, om dezelven open te houden, 't

zoude vrugteloos geweest zyn; zo dat binnen 8 of 10 dagen de geheele genezing voltrokken was, en men had nog etter nog eenige ongemakken of teekenen bespeurd.

Uit dit alles kan met allen grond worden opgemaakt,

1. Dat deze jonge *Heer*, schoon gene zigtbare Pokjes gehadt hebbende, door de verscheide herhaalde *Inentingen* volkome gerustheit heeft, dat hy dezelven ook nooit krygen zal.

2. Dat 't niet onwaarschynlyk is, dat de Pokstof door de langdurige *Ulceratien* der eerste insnydingen zich uit 't Lighaam ontlast heeft, en de *dispositie* tot Pokjes in het zelve zo gering is geweest, dat zy elders aan 't Lighaam gene wezentlyke *Inflammatie*, of ten minste gene, die tot *Suppuratie* overging, heeft voortgebragt, en die dan misschien door *resolutie* ook gedeeltelyk geëindigd is; zouden hier toe niet eenige aanleiding konnen geven de puistjes, welken op 't aangezigt en arm gevonden werden, en zonder te etteren weder verdwenen zyn? Dog 't zy hier mede zo 't wil, dat eene aanhoudende *Suppuratie* in de wondtjes der *Ingeënten* de Pokstof ontlasten kan, zonder dat 'er elders aan 't lighaam eenige Pokjes gezien worden, is door *Exempelen* gebleken, welken zo even op bladz. 392. zyn aangehaald.

3. Dat, al eens toegestaan zynde, dat deze jonge *Heer* gene *dispositie* tot Pokjes mogt gehadt, of dezelve te voren verloren hebben (om dat hy reeds, omtrent 2 of 3 jaren oud zynde, een soort van Pokjes gehadt heeft, dog die de Vader toen voor *Variolae Spuriae* of zo genaamde Windpokjes had aangezien) de *Inenting* maar alleen tot volkome gerustheit geschied was, en ook gene Pokjes nog eenig nadeel heeft aangebragt.

4. Eindelyk bevestigt dit geval de groote voordeelen der *Inentinge*, 't zy met op eene allergemak-

makkelykste en zagtste wyze de Pokstoffe uit 't Lighaam te zien ontlasten, zonder Pokjes uitwendig voort te brengen, 't zy met aan te toonen, dat, daar de *dispositie* niet is, men de Pokjes ook niet door de *Inentinge* zal verkrygen.

In dit Nasaizoen hebben wy op den 19 October de Pokjes door *Inentinge* medegedeeld aan de *Baronesse* van FREISHEIM, oud 16 jaren, die tot dat einde uit 's HAGE herwaarts was gekomen, en zich altoos met de hope gevleid hadde, dat zy voor de Kinderziekte niet vatbaar was, alzo hare Moeder en Grootmoeder niet wisten of geheugden die ziekte ooit te hebben gehadt.

Wy gebruikten daar toe tweederleije etterstof.

De Koorts van uitslag nam haar begin op den 7den en eindigde met een zeer overvloedig zweet (41) op den 9den dag, wanneer ook de Pokjes, omtrent 40 in getale over het geheele lighaam en daar van 10 in 't aangezigt, te voorschyn kwamen, en te gelyk alle onpasselykheit verdween. Zy bleef tot het uiteinde der ziekte in eenen volmaakten welstand, zonder eenig verder ongemak gewaar te worden, keerde met de uiterste vreugde naar huis, en werd met gene minder blydschap van hare *Familie* ontfangen.

Eindelyk is de *Inenting* door ons aan 3 Kinderen van den *Heere* JAN VOLLENHOVEN, Koopman alhier, op den 9 en 11 November, in den ouderdom van 11, 8 en 6 jaren, verrigt, willende het jongste alleen de insnydingen toelaten, zo dat wy genoodzaakt waren onze toevlugt tot kleine *vesicatoria* of bladder trekkende Pleistertjes van Spaansche Vliegen te nemen, 't geen de reden is, dat de etter in de twee oudsten twee dagen later is *geappliceert*.

Door

(41) JAM. BURGES, bladz. 23. 31.

Door anderen te Geneve (42) en elders (43) waren wy daar in voorgegaan; ook is het zelve in 6 Kinderen in één huis onlangs in dit Nasaizoen alhier met goed *succes* beproefd; edog de voornaamste reden, waarom wy voor als nog de Insnydingen liefst verkiezen, is, om dat de beroemste en gelukkigste *Inenters* in Engeland zich daar by houden, terwyl anderen, die eerst de *vesicatoria* hadden gebruikt, tot de insnydingen daar na zyn overgegaan, en daar by gebleven (44), welken daar toe zekerlyk hunne redenen zullen gehadt hebben. Derhalven in kinderen, daar men met geen snytuig omtrend komen kan zonder gevaar te loopen van hun door schrik de stuypen op 't lyf te jagen, menen wy, dat dezelve voornamentlyk te passe komen. (45)

De ziekte is in alle drie even gelukkig en voorspoedig, zonder eenig toeval, afgelopen en 't getal der pokjes niet boven de vyftig te zamen geweest.

'T eenige, dat in deze Kinderen byzonder aantemerken is geweest, was, dat juist de *Inenting* in de twee oudsten nauwlyks, en in het derde in 't geheel niet op den linkerarm gevat hadden.

Waar-

(42) Cramer en Joly. bladz. 11. Guiot. bladz. 22. 23. Chais. bladz. 644. Comment. de reb. in Scient. enz. Tom. III. bladz. 54. Tissot. bladz. 94. 95.

(43) Kirkpatrick. bladz. 165. Watson in eenen geschreven Brief. Tronchin bediend zich, zo men van hem berigt, daar ook gemeenlyk van.

(44) Guiot. bladz. 22. 23. Comment. de reb. in Scient. &c. Tom. III. bladz. 617. Tom. IV. bladz. 143.

(45) Kirkpatrick. bladz. 164. 165.

Waaruit wy zien, dat twee *Inentingen*, ofschoon de ziekte, wanneer dezelve maar op éénen arm gevat had, even goedertieren is bevonden geweest, nogtans zekerder, en boven eene enkele te verkiezen zyn.

BESLUIT.

Uit al 't geen wy dus verre zelfs gezien en uit zo velen Schryveren by een verzameld en medegedeeld hebben, besluiten wy met deze korte Vragen:

1. Of wy gene volkome vryheit hebben, om met een gerust gewisse, wanneer ons gevoelen over de toelating der *Inentinge* gevraagd wordt, dezelve te mogen aanraden?

2. Of wy niet verpligt zyn uit al ons vermogen yder een, en zo dikmalen zulks pas geeft, daar toe aan te moedigen?

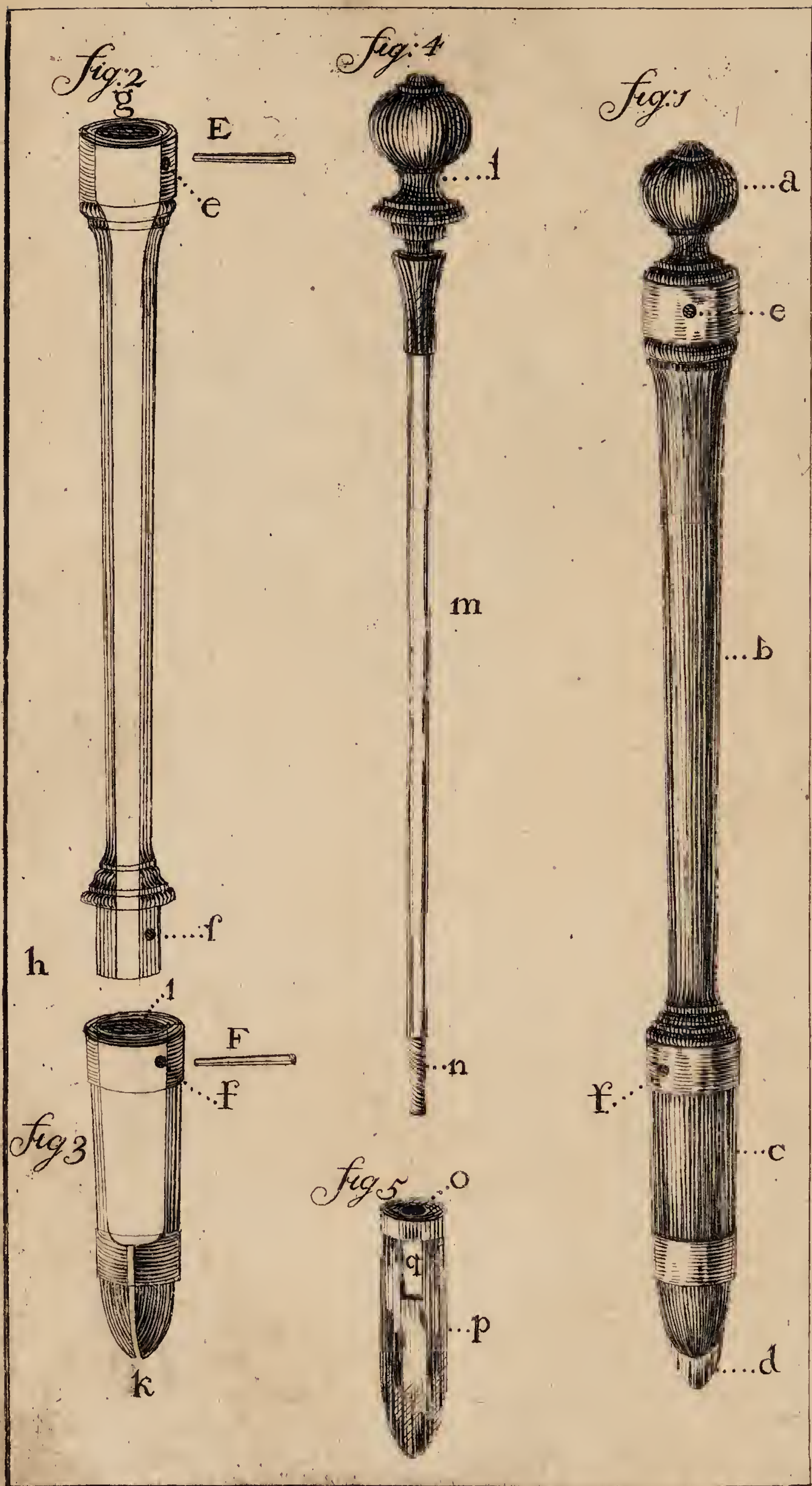
3. Of niet Ouders, Voogden, en Vrienden onder dezelve verpligting van aanpryzinge leggen jegens hunne Kinders en Nabestaanden, die tot jaren van onderscheidinge gekomen zyn, en of dezelve niet omtrent die jonger, en aan hunne zorge toevertrouwd zyn, daar van als een wettig en kragtig middel ter behoudenisse van hun leven in dien voordeeligen levenstyd, in welken de Kinders nog zonder vreze en schrik zyn voor die verderflyke ziekte, behooren gebruik te maken?

4. Of niet (om ons van de eige woorden van den *Heere Predicant* CHAIS (46) te bedienen) alle Personen van gezag en invloed in Staat en Kerk daarenboven gehouden zyn, door den yver, die men voor 't algemeene welzyn moet hebben, alle mogelyke maat-

(46) CHAIS. bladz. 739 en 740.

maatregels te nemen, ten einde door dit middel aan den dood de ontelbre menigte van flagtoffers te ontrukken, welke de Kinderziekte hem alle jaren met meer of min woede opoffert.




fig:2
g
E
e
f
h
l
F
f
fig 3
k
fig:4
l
m
n
fig 5
o
q
p
fig:1
a
e
b
f
c
d

VERKLARING

van de nevensgevoegde Afteekeningen.

FIG. I. Vertoont het *Inſtrumentje*, daar wy de inſnydingen mede gedaan hebben in deszelfs volkome grootte.

a. Het knopje, door welk te draaijen men het Lancet meer of min naar genoegen uit doet komen.

b. Het lighaam of middelſtuk, 't welk hol is tot doorlating van een yzer ſtifje.

c. Het onderſtuk of Koker, waar in het Lancet beſloten op en neder bewogen wordt.

d. Het Lancet hier wat verder uitkomende, dan het doorgaans gebruikt wordt, om beter gezien te konnen worden.

e. Een pennetje, het welk het uitſchieten van het knopje belet.

f. Dergelyk pennetje, waar door het onderſtuk aan het middelſte geveſtigd wordt.

FIG. II. Vertoont het Lighaam of middelſte gedeelte van het *Inſtrumentje*.

g. De holte, waar mede het zelve doorboord is, van boven wat wyder tot ontfanging van het Knopje, met eenen witten ſtreep afgemerkt.

h. Het ondereind wat dunner tot ſamenvoeging van het onderſtuk, in 't welk het ingeſchoven wordt.

e. Een gaatje tot inlating van het pennetje E.

f. Dergelyk gaatje tot het pennetje F.

FIG. III. Vertoont het onderſtuk of Koker, in 't welk het Lancet beſloten wordt.

i. De holte tot ontfanging van 't Lancet en middelſtuk met eenen witten ſtreep afgemerkt.

k. Spleet, daar het Lancet door komt, en na buiten bewogen wordt.

f. Gaatje tot het pennetje F, waar door de twee ſtukken aan één geveſtigd worden.

FIG. IV. Het Knopje met deszelfs ingevoegd ſtifje.

l. Het Knopje met een rondgaande groef aan deszelfs onderſte gedeelte, tot doorlating van het pennetje E, waar door het vryelyk rond kan bewogen worden, zonder uit het middelſtuk te konnen glyden.

m. Yzer ſtifje.

n. Eene ſchroeve aan het ondereind van 't zelve ſtifje.

FIG. V. Vertoont het Lancet op zich zelf.

o. Moerſchroeve tot ontfanging van het ſchroefje n., waar door het zelve op en neder bewogen wordt.

p. Het plat of ſnydend gedeelte van het Lancet.

q. Opening in het Lancet tot inlating van de ſchroeve, wanneer het Lancet te rug in 't Kokertje getrokken wordt.